

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ»**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЗРАЗЮК ЗІНАЇДА ОЛЕКСІВНА

УДК 93/94:[737.1(378.4)](1834-1936)

**ДИСЕРТАЦІЯ
МІНЦ-КАБІНЕТ КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ СВ. ВОЛОДИМИРА:
СТАНОВЛЕННЯ, ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ДОЛЯ КОЛЕКЦІЇ
(1834–1930-ті рр.)**

**07.00.06 – історіографія, джерелознавство
та спеціальні історичні дисципліни**

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела

З. О. ЗРАЗЮК

Науковий керівник: Орлик Василь Михайлович,
доктор історичних наук, професор

Переяслав – 2021

АНОТАЦІЯ

Зразок 3. О. Мінц-кабінет Київського університету св. Володимира: становлення, діяльність та доля колекції (1834–1930-ті рр.). Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.06 – Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни – ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Переяслав, 2021.

Історія одного з найвизначніших центрів дослідження нумізматичних пам'яток – мінц-кабінету Університету св. Володимира тривалий час залишалася поза увагою дослідників. На сьогодні у вітчизняній історіографії немає комплексного дослідження діяльності цієї наукової установи, і саме це робить обрану тему актуальною і важливою. Для більшості дослідників історії нумізматичної думки на території України архівні джерела та предмети з нумізматичної колекції університету довгий період були недоступними. Саме тому історія мінц-кабінету та склад його колекції не входили до кола пріоритетів наукових досліджень. Багаторічна праця співробітників відділу нумізматики Національного музею історії України із атрибуції та впорядкування нумізматичних пам'яток, а також дослідження історії їх походження викликали необхідність узагальнення історії цього одного зі старіших і найбільших нумізматичних зібрань України.

У дисертації вперше в українській історичній науці комплексно та всебічно проаналізовано джерела, які висвітлюють історію мінц-кабінету Університету св. Володимира. До таких джерел належать, насамперед, нумізматичні пам'ятки – монети, медалі та скарби, що належали мінц-кабінету Університету св. Володимира і тепер входять до складу нумізматичної колекції Національного музею історії України. В результаті дослідження встановлено, що на початок ХХ ст. нумізматична колекція університету складалася з 61 798 одиниць. Не менш цінна інформація

міститься в опублікованих законодавчих і нормативно-правових актах (Статутах університету), а також періодичних виданнях, перш за все «Університетских известиях», де публікувались протоколи засідань Ради університету, що містять інформацію про рішення і розпорядження, які стосуються роботи мінц-кабінету. Безперечно важливими є і опубліковані зберігачами мінц-кабінету каталоги і статті з відомостями про склад колекції та скарби, які до неї входили.

В ході роботи над темою було виявлено значний пласт архівних джерел, що зберігаються в архівних, наукових і музейних установах Києва, загалом 288 справ у 8 фондах 5 архівних установ. Значна кількість цих матеріалів публікується вперше. Серед цих документів – листування мінц-кабінету з Правлінням і Радою університету та канцелярією київського, волинського і подільського генерал-губернатора, особові справи зберігачів мінц-кабінету, щорічні звіти по мінц-кабінету. Важливим джерелом для історії мінц-кабінету є архів, що зберігається в Національному музеї історії України. Цей пласт архівних справ нами був систематизований і атрибутований, встановлене авторство багатьох документів. Особливо важливими є документи, що висвітлюють склад колекції, а саме інвентарні книги Кременецької колекції (збереглися частково) та інвентарні книги Нової київської колекції. Інвентарні книги Нової київської колекції збереглися повністю і складають сім томів *in folio*, в яких записано всі предмети, що надійшли до колекції мінц-кабінету з 1834-го по 1915 рік. Значна кількість архівних матеріалів публікується вперше.

В процесі опрацювання архівних джерел, до наукового обігу були введені нові факти з історії мінц-кабінету, які досі перебували поза увагою дослідників. Окрім того, в процесі співставлення архівних джерел з сучасною колекцією нумізматики Національного музею історії України (далі НМІУ), виявлено ряд предметів, що походять з колекції мінц-кабінету університету св. Володимира, встановлено історію їх надходження до збірки мінц-кабінету.

Одним із завдань наукової роботи було створення найбільш повної топографії монетних знахідок, досліджених у мінц-кабінеті університету св.

Володимира. В ході дослідження архівних матеріалів, до наукового обігу було введено монетні депозити, що залишились поза увагою дослідників і не увійшли до основних топографічних зведень.

Також у процесі дослідження встановлено фактично, що хронологічним початком заснування мінц-кабінету університету можна вважати видання наказу Державного попечителя Київського навчального округу Є. фон Брадке у вересні 1833 р. про передачу майна всіх закритих після польського повстання 1830–1831 рр. навчальних установ до складу новоствореного Київського університету св. Володимира. Впродовж 1834–1835 рр. Київський університет отримав нумізматичні колекції Кременецького (Волинського) ліцею – 19 939 екз. та Віленського університету – 2784 екз. З 1835 р. починається створення Нової Київської колекції, яка у 1915 р. складалася з 61 798 монет і медалей.

У дисертації доведено, що основними джерелами поповнення Нової київської колекції були: безкоштовні передачі (серед меценатів були відомі вчені і державні діячі, колекціонери, а також пересічні громадяни – студенти, міські жителі, селяни, вчителі та інші); закупівля за кошти мінц-кабінету у приватних громадян і колекціонерів; з другої половини XIX ст. важливим джерелом надходження стали закупівлі предметів із західноєвропейських монетних аукціонів; одним із важливих джерел поповнення колекції мінц-кабінету також були скарби. Завдяки скарбам у збірці нумізматики університету були сформовані колекції римських монет, давньоруських монет, монетних гривень, монет XIV–XV ст., польських і германських монет XVI–XVIII ст., монет удільного періоду і Московського царства, Російської імперії.

Сформовано та проаналізовано основні напрями роботи зберігачів мінц-кабінету, що полягали у дослідженні складу скарбів та їх публікації. Результатом цих досліджень стало те, що з 1838 року по 1908-й у мінц-кабінеті було розглянуто 286 монетних знахідок. Переважна кількість депозитів походить із Київської, Волинської і Подільської губернії.

Хронологічні рамки монетних комплексів від I ст. н. е. – до XVIII ст. Серед найбільш видатних монетних знахідок, що зберігались і досліджувались у мінц-кабінеті, виділено Ніжинський скарб (1852), Йорданський скарб (1863), Гвоздівський (1873), Київський скарб із садиби Магуріна (1876).

Також у процесі дослідження встановлено, що наукові інтереси зберігачів мінц-кабінету були спрямовані на дослідження й публікацію предметів із колекції мінц-кабінету. Переважна кількість публікацій уміщує відомості про склад скарбів, їх систематизацію, а також атрибуцію монет, що входили до монетних депозитів. Серед найбільш важливих наукових праць необхідно згадати публікацію Я. Волошинським Ніжинського скарбу, який вміщував монети Київської Русі X – XI ст., а також публікацію К. Страшкевича, яка стосувалась скарбів, розглянутих у мінц-кабінеті з 1838 по 1866 р. Характер цих публікацій переважно був описовий, притаманний нумізматичним дослідженням XIX ст. Особливе значення мала наукова праця В. Антоновича, присвячена монетам Володимира Ольгердовича (1362–1394), виявленим у Гвоздівському скарбі. Вона стала одним із найважливіших відкриттів у нумізматиці XIX ст. і темою доповіді на III Археологічному з'їзді, що відбувався у м. Києві у 1874 р.

Важливою складовою наукової роботи зберігачів мінц-кабінету було створення систематизованих колекцій і введення їх до наукового обігу. У 30 – 40-ві рр. XIX ст. І. Багриновським і П. Янковським були створені систематичні каталоги Віленської і Кременецької колекцій. Наприкінці XIX – на початку XX ст. В. Антонович опублікував каталоги монет Стародавньої Греції і Риму у трьох частинах. У першій частині цього каталогу було описано 3 045 монет Стародавньої Греції. Другий випуск був присвячений монетам Римської республіки і до нього увійшов опис 1 324 монет. У третьому випуску містився опис 4 451 монет римських імператорів від Юлія Цезаря до Коммода. Ця наукова праця стала першим ґрунтовним каталогом з класичної нумізматики, виданим у Східній Європі.

Також аргументовано доведено, що мінц-кабінет Університету св. Володимира став першим публічним музеєм м. Києва, оскільки з 1848 р. його експозиція щочетверга була відкрита для відвідувачів. Власне це, разом із науковою роботою зберігачів мінц-кабінету стали поштовхом для пробудження інтересу місцевого населення до історичного минулого свого краю, яке призвело до появи колекціонерів старожитностей, а згодом – до виникнення першого в Києві нумізматичного товариства. Серед його активних членів були: К. Болсуновський, С. Боділевський, Д. Чудновський, М. Чернєв, С. Менчинський, А. Новицький, М. Граббе, Г. Архипов, М. Сурін. Члени цього гуртка не тільки збирали колекції старожитностей, але й досліджували і публікували їх.

Систематизована колекція мінц-кабінету була широко відомою у наукових колах і стала об'єктом вивчення багатьох дослідників нумізматичних пам'яток, зокрема: М. Мазуркевича, Е. Гуттен-Чапського, Х. Френа, Б. Дорна, А. Кунніка, І. Толстого, Ю. Іверсена, М. Біляшівського, К. Болсуновського та інших.

Після встановлення в Україні більшовицької влади у 20-х рр. ХХ ст., Університет св. Володимира було реорганізовано в Інститут Народної Освіти. Долею нумізматичної колекції університету з 1924 р. опікувалася Всеукраїнська археологічна комісія при Всеукраїнській академії наук. Після десятиріччя переїздів і змін власників нумізматична колекція університету 1936 р. була передана до фондів Центрального історичного музею (нині Національний музей історії України), відповідно, мінц-кабінет Університету св. Володимира як окрема колекція припинив своє існування.

Головним досягненням цього дисертаційного дослідження вважаємо те, що вперше було написано історію мінц-кабінету Університету св. Володимира та проаналізовано склад його колекції. Наукове та практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що зібраний і проаналізований фактичний матеріал, а також зроблені на його основі висновки можуть стати базою для подальшого дослідження цієї наукової

проблеми. Здобуті результати можуть бути використані для написання історії виникнення і розвитку нумізматичних досліджень на території України. Матеріали зібрані і покладені в основу топографії скарбів, розглянутих у мінц-кабінеті університету св. Володимира, мають стати однією із складових зведеної топографії монетних знахідок на території України. Здобуті результати важливі для подальшої роботи для ідентифікації предметів з колекції мінц-кабінету в сучасній збірці НМІУ з подальшою публікацією окремих її частин. Крім того, зібраний і проаналізований матеріал може бути використаний для написання навчальних і методичних посібників із спеціальних історичних дисциплін та історії України у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: монети, медалі, скарби, нумізматична колекція, Київський університет св. Володимира, мінц-кабінет Університету св. Володимира, нумізматична колекція Віленського університету, нумізматична колекція Кременецького (Волинського) ліцею, Інститут Народної Освіти, Всеукраїнська археологічна комісія при Всеукраїнській академії наук, Центральний історичний музей, Національний музей історії України.

ABSTRACT

Zraziuk Z.O. The Coin Cabinet of Kyiv University of St. Volodymyr: its shaping, activity and fate of collection. (1834 - 1930s.). Submitted qualifying work. Manuscript rights.

Dissertation for the degree of Candidate of Historical Sciences (PhD), speciality 07.00.06 – Historiography, Source Studies and Auxillary Historical Disciplines – State Institution of Higher Education «Pereyaslav-Khmelnysky State Pedagogical Gryhorij Skovoroda University», Pereyaslav-Khmelnysky, 2021.

The study of history of one of the most prominent centers for the study of numismatic - the Coin Cabinet of the University of St. Volodymyr is a neglected subject among scholars. There is still not any comprehensive study in the national historiography of the impact of this scientific institution, and this makes the chosen

topic relevant and important. For most researchers both archival sources and numismatic collection of the university were inaccessible for a long time. That is why the history of the Coin Cabinet and the composition of its collection were not included in the priority directions of scientific research. A many years work with the attribution and arrangement of numismatic collection, as well as research of the history of its shaping undertaken by the the Department of the Numismatics at the National Museum of History of Ukraine, has laid the ground for making a synthesizing research of the history of this oldest and largest numismatic collections in Ukraine.

For the first time in Ukrainian historical scholarship, a systematic and comprehensive analysis of all available sources related to the history of the Coin Cabinet of University of St. Volodymyr is presented. Such sources include, first of all, numismatic artifacts - coins, medals and treasures that belonged to the Coins cabinet of st. Volodymyr University and are still part of the numismatic collection of the National Museum of History of Ukraine. In the process of working on the topic, a substantial number of sources stored in a range of archives, and museum institutions of Kyiv was discovered, in total, 288 cases in 8 funds of 5 archival institutions, a considerable selection of them have been published by the author for the first time. The discovered documents includes correspondence of the Coin Cabinet with the Board and the University Council and the office of the Kyiv, Volyn and Podil governor-general, personal files of custodians as well as annual reports. An important source for the history of the Cabinet is the archive kept at the National Museum of History of Ukraine. The most relevant documents shed light on the history of shaping of the collection, namely, inventory books of both the collection of the Krzemieniec Lyceum (partially preserved) and the New Kyiv Collection.

Inventory books of the New Kyiv collection are preserved completely and consist of 7 volumes in folio. They contain records concerning all items of the collection to be acquired by the Coin Cabinet between 1834 and 1915. A considerable number of archival records are presented in the thesis for the first time.

In the process of processing archival sources, new facts were introduced into the scientific circulation from the history of the Coins cabinet, which were still unattended by researchers. In addition, in the process of matching archival sources with the modern collection of numismatics of the National Museum of History of Ukraine (hereinafter referred to as NMHU), a number of items originating from the collection of the Coins cabinet of St. Volodymyr University were found, the history of their receipt to the collection of the Coins cabinet was established.

One of the tasks of scientific work was to create the most complete topography of coin finds, studied in the Coins cabinet of St. Volodymyr University. In the course of the study of archival materials, coin deposits were introduced into the scientific circulation, which before remained without the attention of researchers and were not included in the main topographical summations.

The author arrives at the conclusion that the order of the State Trustee of the Kyiv educational district E. von Bradke issued in September 1833 on the transferring of property of all educational institutions closed after the Polish uprising of 1830–1831 to the newly established Kyiv University of St. Volodymyr should be considered as the beginning of the establishment of the Coin Cabinet at the University. During 1834–1835, the University of Kyiv received numismatic collections of the Krzemieniec Lyceum - 19,939 items, and Vilnius University - 2,784 items. In 1835, the New Kyiv Collection was established and in 1915 it consisted of 61,798 coins and medals.

In the dissertation it is proved that the main sources of replenishment of the New Kyiv collection were donations and acquisitions from private individuals and collectors. Among donators we learn the names of famous scientists, statesmen, collectors, as well as ordinary citizens such students, town people, peasants, teachers, etc. From the second half of the 19th century coin auctions of Western European countries has become an important source for acquiring of new items. One more important source of replenishment of the collection of the Coin cabinet were hoards. Hoards largely contributed to the shaping of collections of Roman coins, Old Rus coins and hryvnas, medieval coins, Polish and German coins from

the 16th and 17th century, currency from the periods of the Muscovy fragmentation and the Russian Empire. Among the most prominent hoards preserved and researched in the Coins cabinet are the Nizhyn Treasure (1852), the Jordanian Treasure (1863), the Hvozdivsky Treasure (1873), and the Kyiv Treasure from Magurin's Estate (1876).

The main tasks of custodians' work consisted of the study of compositions of hoards and their publication. As a result of their work, between 1838 and 1908 286 hoards has become recorded . The vast majority of deposits dated from 1th until 18th century derive from various places of Kyiv, Volyn and Podil provinces. The vast majority of publications of custodians dealt with the examination of compositions of hoards, their systematization, as well as the attribution of coins of the deposits. Among the most important scientific works it is necessary to mention the publication by Y. Voloshynsky of the Nizhyn treasure, which contained coins of Kievan Rus of the 10th - 11th centuries, as well as the publication of K. Strashkevych, which concerned the treasures studied by the Coins cabinet from 1838 to 1866. The character of the publications was mainly descriptive typical for the numismatic of the 19th century. Of particular importance was the scientific work of V. Antonovich, dedicated to the coins of Volodymyr Olgerdovich (1362-1394), discovered in the Hvozdivsky treasure. It became one of the most important discoveries in numismatics of the 19th century and the topic of the report at the 3rd Archaeological Congress, which took place in Kyiv in 1874.

The compiling of systematic catalogs (the Vilnius and Kremenets collections) and their publication have become an important output of the scientific work of the keepers of the Coin Cabinet. In the 30's and 40's of the 19th century. I. Bagrinovsky and P. Yarkovsky created systematic catalogs of the Vilna and Kremenets collections. In the late nineteenth - early twentieth century V. Antonovich published catalogs of coins of Ancient Greece and Rome in three parts. The first part of this catalog described 3 045 coins of ancient Greece. The second part was devoted to the coins of the Roman Republic and included a description of 1 324 coins. The third part contained a description of 4 451 coins of Roman

emperors from Julius Caesar to Commodus. This scientific work became the first thorough catalog of classical numismatics published in Eastern Europe.

The dissertation highlights the role of the Coin Cabinet of St. Volodymyr's University as the first public museum in Kyiv. Since 1848 it was open to visitors every Thursday. The Coin Cabinet and the scientific work of its custodians had contributed to the awakening of public interest to the historical past of the region, which in turn, led to the emergence of first collectors of antiquities, and first numismatic society in Kyiv. Among its active members were: K. Bolsunovsky, S. Bodilevsky, D. Chudnovsky, M. Chernev, S. Menchinsky, A. Nowitsky, M. Grabbe, G. Arkhipov, M. Surin. Members of this group not only collected collections of antiquities, but also studied and published them.

The systematized collection of the Coin Cabinet has become widely known in scientific circles. It was an important resource for such prominent scholars as N. Mazurkevich, E. Gutten-Chapsky, C. Fren, B. Dorn, A. Kunnik, I. Tolstoy, J. Iversen, N. Bilyashevsky, C. Bolsunovsky and many others.

In the 1920s, after the establishment of Bolshevik rule in Ukraine, University of St. Volodymyr was reorganized into the Institute of Public Education. Since 1924 the University's numismatic collection has been under control of the Ukrainian Archaeological Commission of the Ukrainian Academy of Sciences. In 1936 after a decade of relocations and changes of owners, the numismatic collection of the university was transferred to the funds of the Central Historical Museum (now the National Museum of History of Ukraine). As a result, the Coin Cabinet of the University of St. Volodymyr ceased to exist as a distinctive collection.

The main achievement of this dissertation is a synthesis of the history of the Coin Cabinet of St. Volodymyr University as both scientific and educational institution as well as a museum collection. The scientific and practical significance of the results is that the collected and analyzed factual material, as well as the conclusions made on its basis can become the basis for further study of this scientific problem. The obtained results can be used to write the history of the beginning and development of numismatic research in Ukraine. The materials that

were collected and formed as the basis of the topography of the treasures studied in the Mints cabinet of St. Volodymyr University, should become one of the components of the consolidated topography of coin finds on the territory of Ukraine. The obtained results are important for further work of identification of items from the collection of the Coins cabinet in the modern collection of NMHU, followed by the publication of some of its parts. In addition, the collected and analyzed material can be used for writing educational and methodical manuals on special historical disciplines and history of Ukraine in higher educational institutions.

Keywords: coins, medals, hoards, numismatic collection, St. Volodymyr's University of Kyiv, Coins cabinet of St. Volodymyr's University, numismatic collection of Vilnius University, numismatic collection of Kremenets (Volyn) Lyceum, Institute of Public Education, Ukrainian Archaeological Commission of the Ukrainian Academy of Sciences, Central Historical Museum, The National Museum of History of Ukraine.

Список опублікованих праць за темою дисертації

Статті в наукових фахових виданнях:

1. Зразюк З. О. Монетні скарби другої половини XVI ст. на території Правобережної України (Київське, Волинське, Подільське, Брацлавське воєводства Речі Посполитої. Наукові записки з української історії. Збірник наукових статей. Вип. 33. Переяслав-Хмельницький, 2013. С. 88–103.
2. Зразюк З. О. Сім скарбів із колекції мінц-кабінету Київського університету св. Володимира. Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Збірка наукових праць. Число 26–29. Київ, 2015. С. 349–357.
3. Зразюк З. О. «Мінц-кабінет університету св. Володимира у 20–30-х рр. XX ст.». Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Історія. Вип. № 145. Київ, 2020. С. 28–34.
4. Зразюк З. О. «Кіндрат Федорович Страшкевич – зберігач Мінц-кабінету університету Святого Володимира. 1865–1868 рр.». Етнічної історії народів Європи. Вип. 62. Київ, 2020. С. 78–92.
5. Зразюк З. О. Київське нумізматичне товариство і мінц-кабінет університету Св. Володимира у XIX – на початку XX ст. Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. № 50 (2020):. Серія: Історичні науки. Ізмаїл, 2021. С. 211–222.
6. Зразюк З. З історії нумізматичної колекції Церковно-Археологічного музею при Київській духовній академії. Український нумізматичний щорічник: часопис. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 1. С. 132–142.
7. Зразюк З. О. Мінц-кабінет університету св. Володимира у перші роки існування. 1834–1842 рр. Етнічна історія народів Європи. Збірник наукових праць. Вип. 63. Київ, 2021. С. 53–65.

Публікації, які додатково відображають результати дослідження:

8. Зразок З. А. Из истории нумизматической коллекции университета св. Владимира. Международная нумизматическая конференция, посвященная 150-летию Национального музея Литвы. Вильнюс, 2006. С. 67–74.
9. Зразок З. О. Монетні скарби першої половини XVII ст. з території Правобережної України (сучасна територія Київської та Житомирської області). Тематичний збірник наукових праць [«Національному музею історії України – 110»]. Ч. 1. Київ, 2009. С. 158–168.
10. Зразок З. О. Монетні скарби першої половини XVII ст. на території Правобережної України (Волинське, Подільське, Брацлавське воєводства Речі Посполитої) (сучасна територія Вінницької, Волинської, Кіровоградської, Ровенської, Тернопільської, Хмельницької, Черкаської областей). 20 років Незалежності України. Збірник наукових праць. Київ, 2011. С. 210–236.
11. Зразок З. О. Деятельность минц-кабинета Университета св. Владимира по сбору и каталогизации монетных находок на территории Украины в XIX – начале XX в. Numizmatikos rinkiniai: istorines Lietuvos ir su ja susijusiu paveldas. Вильнюс, 2015. С. 23–38.
12. Зразок З. О. Рідкісні золоті монети Речі Посполитої в нумізматичному зібранні НМІУ, що походять з колекції Волинського (Кременецького) ліцею. Зб. наук. пр. «Науковий вісник Національного музею історії України». Вип. 2. Київ, 2017. С. 214–225.
13. Зразок З. О. Я. Я. Волошинський – зберігач мінц-кабінету Університету св. Володимира (1852–1865) та Г. Дергиман – колекціонер: історія придбання колекції. Речі і образи. Матеріали конференції «Спеціальні історичні дисципліни в контексті "речового" та "візуального" поворотів

- європейської гуманістики». 4 жовтня 2019 р., м. Київ. Київ, 2020. С. 293–302.
14. Зразюк З. О. Колекція польських медалей у зібранні Кременецького ліцею. Науковий вісник Національного музею історії України». Вип. 4. Київ, 2019. С. 252–276. URL: <http://visnyk.nmiu.org/index.php/nv/article/view/300>.
 15. Зразюк З. О. Колекція польських медалей у збірці Кременецького Ліцею та її втрати у 17–20-ті рр. ХХ століття та у роки ІІ Світової Війни, (в:) J. Piniński, K. Jarzęcki (red.), *Utracone kolekcje numizmatyczne*. Warszawa: Polskie Towarzystwo Numizmatyczne, 2019, s. 209–224.
 16. Зразюк З. О. Донатива Яна Казимира та золоті медалі з колекції Віленського університету. Науковий вісник Національного музею історії України. Збірник наукових праць. Вип. 4. Відп. ред. Б. К. Патриляк. Київ, 2019. С. 252–276.
 17. Зразюк З. О. Діяльність київського нумізматичного товариства у ХІХ – поч. ХХ ст. – (для участі в VII Міжнародній науково-практичній конференції, приуроченій 65-й річниці від дня народження М. Б. Петрова (1952–2008) – українського історика, археолога, краєзнавця та з нагоди 110-ї річниці від дня народження О. Ольжича (1907–1944) – українського археолога, поета, політичного діяча на базі Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника). 2017. С. 380–385.
 18. Zraziuk Zinaida. The gold medals portraying Polish kings and their fate. – *Treasures from Kiev. The Golden Gallery of Polish Kings from the Medal Collection of Stanislaw August Poniatowski*. Warsaw, 2011.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЇ	2
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	17
ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	27
1.1. Історіографія проблеми	27
1.2. Джерельна база.....	38
1.3. Методологія дослідження	48
Висновки до Розділу 1	52
РОЗДІЛ 2. ЗІБРАННЯ МОНЕТ І МЕДАЛЕЙ КОЛЕКЦІЇ УНІВЕРСИТЕТУ СВ. ВОЛОДИМИРА.....	54
2.1. Колекція нумізматики колекції Київського університету у 1834– 1872 рр.....	54
2.2. Колекція мінц-кабінету університету у 1872–1917 рр.....	117
2.3. Доля колекції нумізматики мінц-кабінету університету у 20–30-ті рр. XX ст.	127
Висновки до Розділу 2.....	136
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК НУМІЗМАТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У КИЇВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ	138
3.1. Робота зберігачів мінц-кабінету Київського університету св. Володимира зі збору і каталогізації монетних скарбів.	138
3.2. Нумізматичні дослідження в Київському університеті.	161
Висновки до Розділу 3.....	181
ВИСНОВКИ	183
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	187
ДОДАТКИ.....	231

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АК	– Імператорська археологічна комісія
АК ВУАН	– Археологічний комітет Всеукраїнської академії наук
Архів НМІУ	– Архів Національного музею історії України
ВІНО	– Всеукраїнський інститут народної освіти
ВІМ	– Всеукраїнський історичний музей ім. Т. Г. Шевченка
ВММ	– Всеукраїнське Музейне Містечко
ВУАК	– Всеукраїнський археологічний комітет при Всеукраїнській академії наук
ВУАН	– Всеукраїнська академія наук
ДАК	– Державний архів м. Києва
ЗРАО	– Записки Русского Археологического Общества
ЗНО	– Записки Нумизматического Отделения того же Общества
ІА НАНУ	– Інститут археології Національної Академії наук України
ІНО	– Інститут Народної Освіти
ІР ЦНБ	– Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського
КС	– Кіевская старина
НА ІА НАНУ	– Науковий архів Інституту археології Національної академії наук України
НКО	– Народний Комісаріат Освіти
НМІУ	– Національний музей історії України
НС	– Нумізматика і сфрагістика
НФ	– Нумізматика і фалеристика
НЭ	– Нумизматика и Эпиграфика
ОАК	– Отчеты Археологической Комиссии
САИ	– Свод археологических источников
СРСР	– Союз Радянських Соціалістичних Республік
СА	– Советская археология
Укрнаука	– Українське головне управління науковими установами при Народному комісаріаті освіти УСРР
УСРР	– Українська Соціалістична Радянська Республіка.
ЦДА-МЛіМУ	– Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України
ЦДАК України	– Центральний державний архів України, м. Київ
ЦІМ	– Центральний історичний музей ім. Т. Г. Шевченка
ЦК ВКП (б)	– Центральний Комітет Комуністичної партії (більшовиків)

ВСТУП

Актуальність теми. Історія одного з найвизначніших центрів дослідження нумізматичних пам'яток – мінц-кабінету Університету св. Володимира тривалий час залишалася поза увагою дослідників. На сьогодні день у вітчизняній історіографії відсутнє комплексне дослідження діяльності цієї наукової установи і саме це робить вибрану тему актуальною і важливою. Для більшості дослідників історії нумізматичної думки на території України, архівні джерела та предмети з нумізматичної колекції університету тривалий час були недоступними. Саме тому, історія мінц-кабінету та склад його колекції не входили до кола пріоритетів наукових досліджень. Багаторічна праця співробітників відділу нумізматики Національного музею історії України із атрибуції та упорядкування нумізматичних пам'яток, а також дослідження історії їх походження, викликали необхідність дослідити історію однієї з складових цього одного з старіших і найбільших нумізматичних зібрань України. Створений у 1834 р. мінц-кабінет університету св. Володимира, став одним з найголовніших центрів дослідження предметів нумізматики у XIX – на початку XX ст. на Південно-західній території Російської імперії. З цією непересічною науковою установою пов'язана доля цілої плеяди вчених нумізматів, які зробили значний внесок у дослідження нумізматичних пам'яток. Серед них – Я.Волошинський, К.Страшкевич, В.Антонович та багато інших. Історія одного з центрів нумізматичних досліджень на території України – мінц-кабінету університету св. Володимира дає можливість дослідити історію нумізматичної думки загалом на території нашої держави. Вклад цієї наукової установи у популяризацію нумізматичних пам'яток у XIX – на початку XX ст. важко переоцінити. Не зважаючи на це, тема розвитку нумізматики у цей період залишається малодослідженою, значна кількість архівних джерел залишаються неопублікованими, а відтак недоступними для використання у наукових розвідках вчених, які досліджують нумізматичні пам'ятки та грошовий обіг на території нашої держави.

В останні роки в Україні спостерігається підвищення інтересу до дослідження предметів нумізматики, з'явилась велика кількість публікацій, що висвітлюють окремі періоди та регіональні особливості грошового обігу на території України, окремі нумізматичні пам'ятки та ін. Як і в ХІХ ст. так і у першій половині ХХ ст., створення координаційного центру було нагальною проблемою. Про необхідність створення загальнонаціонального центру нумізматичних досліджень писав ще у 30-рр. ХХ ст. видатний український нумізмат В.Шугаєвський. Він вважав, що створення Музею нумізматики на базі колекції університету св. Володимира та інших нумізматичних зібрань Києва, дозволить створити потужний центр нумізматичних досліджень на території України. Всі зусилля цього видатного вченого розбились через бюрократичне свавілля і репресивну машину запущену у 30-ті рр. ХХ ст.

Проблема створення такого центру залишалась актуальною і в незалежній Україні і неодноразово підіймалось вченими-дослідниками нумізматики¹. Важливою науковою інституцією став створений на базі ДВНЗ «Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Григорія Сковороди» Центр дослідження проблем нумізматики та історії грошового обігу. Центр визначив свої основні завдання, які полягають у організації наукових досліджень у сфері економічної історії, монетної справи та грошового обігу на території України, популяризацію збереження, дослідження та публікації нумізматичних пам'яток в Україні тощо². Єдиним у Україні фаховим нумізматичним виданням на сторінках якого вчені-нумізмати публікують свої наукові розвідки, став Український нумізматичний щорічник.

¹ Козубовський Г.А. На жаль, в Україні досі не створено власних наукових нумізматичних центрів. Українська нумізматики і боністика. 2000. № 1. С. 12 – 13; 73. Коцур В.П. Актуальні напрямки та організаційні засади сучасних досліджень середньовічної нумізматики у в Україні. Наукові записки з української історії. Збірник наукових статей. Вип. 33. Переяслав-Хмельницький, 2013. С.3 – 8.

² Коцур В.П. Актуальні напрямки та організаційні засади сучасних досліджень середньовічної нумізматики у в Україні. Наукові записки з української історії. Збірник наукових статей. Вип. 33. Переяслав-Хмельницький, 2013. С.6.

Подальший успішний розвиток нумізматичних досліджень у нашій державі неможливий без всебічного вивчення розвитку нумізматичної думки у XIX – на початку XX ст., без дослідження історії нумізматичних зібрань, які створювались і акумулювали у своїх колекціях нумізматичні знахідки і окремі пам'ятники. Склад колекції, топографія скарбів, що входили до складу колекції мінц-кабінету, безумовно, будуть корисними сучасним дослідникам грошового обігу на території України, дослідникам окремих колекцій та видів монет для визначення генеалогії розвитку певних монетних типів.

Таким чином основне завдання і мета даної роботи полягає у якнайповнішому розкритті історії мінц-кабінету університету св. Володимира від його створення у 1834 р. до моменту припинення його існування, як окремої нумізматичної збірки у 1936 р.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах планових тем наукових досліджень ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» – «Суспільно-політичні трансформації в Україні XIX – початку XXI ст.» (номер державної реєстрації 0118U003849) та Центральноукраїнського національного технічного університету – «Спеціальні галузі історичної науки в архівній, бібліотечній та музейній справі» (номер державної реєстрації 0119U000514).

Мета дослідження - полягає у всебічному дослідженні діяльності мінц-кабінету університету св. Володимира та складу його нумізматичної колекції. Дослідження особистого вкладу зберігачів мінц-кабінету у вивченні нумізматичних пам'яток та формуванні систематизованої колекції, а також їхнього вкладу у розвиток нумізматичних досліджень у XIX – на початку XX ст.

Висвітлення історії мінц-кабінету університету св. Володимира, його становлення, діяльності і долі (1834 – 1939-ті рр.), ми бачимо шляхом реалізації таких **завдань:**

1. Встановити рівень дослідження історії колекції мінц-кабінету університет св. Володимира у історіографії;
2. Дослідити архівні документи, що зберігаються у архівних, наукових та музейних установах Києва. Особливу увагу звернути на архів, що зберігається у Національному музеї історії України, документи з якого не систематизовані і не введені до наукового обігу;
3. Встановити хронологічні рамки створення нумізматичної колекції мінц-кабінету Київського університету св. Володимира, джерела перших надходжень до його колекції;
4. Провести комплексний аналіз архівних і нумізматичних джерел з метою максимально повного встановлення джерел надходження монет до колекції;
5. Створити найбільш повну топографію монетних знахідок, що надходили на розгляд до мінц-кабінету та поповнювали його колекцію;
6. Провести комплексний аналіз наукового доробку зберігачів мінц-кабінету і оцінити їх вклад у дослідження нумізматичних пам'яток у XIX – поч. XX ст.;
7. Встановити вплив існування першого публічного музею Києва – мінц-кабінету університету св. Володимира та наукової діяльності зберігачів мінц-кабінету на пробудження інтересу місцевого населення до історії рідного краю, початку колекціонування старожитностей та створення першого нумізматичного товариства м.Києва;
8. Встановити важливість систематизованої колекції нумізматики Київського університету св. Володимира для дослідників нумізматичних пам'яток у Російській імперії у XIX – поч. XX ст.
9. Дослідити долю нумізматичної колекції мінц-кабінету у 20 – 30 рр. XX ст.
10. Встановити перспективи подальших досліджень обраної теми для реконструкції складу колекції мінц-кабінету св. Володимира у сучасній

нумізматичній збірці Національного музею історії України та подальшої публікації окремих її частин.

Об'єкт дослідження – колекція мінц-кабінету університету св. Володимира.

Предмет дослідження – історія мінц-кабінету університету св. Володимира та його колекції, її кількісний і якісний склад, внесок зберігачів мінц-кабінету у формування нумізматичної колекції університету та розвиток нумізматичних досліджень.

Хронологічні рамки дослідження визначено 1834 – 1936-й рр. – це час існування нумізматичної колекції Київського університету св. Володимира. Гранична дата – 1936 р. – коли після невдалої спроби створити нумізматичний музей у складі Всеукраїнської академії наук, нумізматична колекція університету припинила своє існування і була передана до складу нумізматичного відділу Всеукраїнського історичного музею.

Географічні межі – охоплюють регіони Російської імперії з якими мав зв'язок мінц-кабінет університету св. Володимира, разом з тим головну увагу приділено м.Києву, а також Київській, Волинській і Подільській губерніям. Мінц-кабінет св. Володимира територіально знаходився у Києві. У перші роки свого існування він розташовувався на Печерську у орендованих будівлях. З кінця 1842 – можливо початку 1843 р., мінц-кабінет знаходився у будівлі Київського університету. З 1838 по 1866 р. мінц-кабінет університету св. Володимира був визначений тією установою, де досліджувались монетні знахідки з Київської Волинської і Подільської губерній. Саме монетні знахідки з цієї території переважали у нумізматичному зібранні мінц-кабінету.

Методологічною основою роботи є методологічні засади, що відповідають принципам наукової об'єктивності та історизму. Для вирішення поставлених завдань, було використано загальнонаукові методи дослідження: узагальнення та систематизація однотипних фактів, метод ретроспекції, історичного аналізу, історично-генетичний, бібліографічний. Беручи до уваги те, що одним з об'єктів дослідження є монети, використовувались спеціальні

нумізматичні методи: штемпельного і порівняльного аналізу, топографування монетних знахідок.

Наукова новизна полягає у тому,

вперше:

- комплексно з залученням історіографічних та архівних джерел і нумізматичних матеріалів досліджено історію мінц-кабінету університету св. Володимира;
- до наукового обігу введено значну кількість джерел з історії нумізматики, розвитку нумізматичних досліджень та колекційної діяльності зберігачів мінц-кабінету;
- проведено джерелознавчу атрибуцію рукописних документів, що зберігаються в архіві Національного музею історії України, встановлено їх походження, авторську приналежність;

удосконалено:

- на основі дослідження архівних джерел, створено найбільш повну топографію монетних знахідок досліджених у мінц-кабінеті університету св. Володимира;
- у процесі дослідження архівних матеріалів до наукового обігу введено монетні депозити, що залишились поза увагою дослідників і не ввійшли до основних топографічних зведень;

набули подальшого розвитку:

- в процесі опрацювання архівних джерел до наукового обігу введено нові факти з історії мінц-кабінету;
- в процесі співставлення архівних джерел з сучасною колекцією нумізматики Національного музею історії України (далі НМІУ), виявлено ряд предметів, що походять з колекції мінц-кабінету університету св. Володимира, встановлено історію їх надходження до збірки мінц-кабінету.

Наукове та практичне значення одержаних результатів. Зібраний і проаналізований фактичний матеріал і зроблені на його основі висновки

можуть бути базою для подальшого дослідження цієї наукової проблеми. Здобуті результати можуть бути використані для написання історії виникнення і розвитку нумізматичних досліджень на території України. Матеріали зібрані і покладені в основу топографії скарбів розглянутих у мінц-кабінеті університеті св. Володимира, мають стати однією з складових зведеної топографії монетних знахідок на території України. Здобуті результати важливі для подальшої роботи для ідентифікації предметів з колекції мінц-кабінету в сучасній збірці НМІУ. Крім того, зібраний і проаналізований матеріал може бути використаний для написання навчальних і методичних посібників з спеціальних історичних дисциплін та історії України у вищих навчальних закладах.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота – самостійно виконане наукове дослідження, в якому результати та висновки належать автору особисто. Подана дисертаційна робота є завершеною, цілісною науковою, самостійною та ґрунтовною працею, чітко структурованою та логічно завершеною, виконаною із дотриманням чинних вимог, де вперше комплексно проаналізовано історію мінц-кабінету університету св. Володимира, його нумізматичної колекції, а також її долі у 30-ті рр. ХХ ст.

Апробація роботи. Матеріали дослідження оприлюднювались на 17 наукових конференціях протягом 2006–2020 рр., а саме: Міжнародна нумізматична конференція, присвячена 150-річчю Національного музею Литви, Вільнюс, 2006 (очна участь); Науково-практична конференція Національного музею історії України присвячена 110-річчю заснування музею, м. Київ, 2009 (очна участь); Науково-практична конференція Національного музею історії України присвячена 20-річчю незалежності України, м. Київ, 2011 р. (очна участь); Міжнародна нумізматична конференція «Нумизматические коллекции: наследие исторической Литвы и связанных с ней стран – открытия для просвещения науки», Литва, Вільнюс, 2012 р. (очна участь); Науково-практична конференція Національного музею історії України, м. Київ, 2008 (очна участь); II Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні

проблеми нумізматики в системі спеціальних галузей історичної науки» на базі Переяслав-Хмельницького педагогічного університету, Переяслав-Хмельницький, 2013 р. (очна участь); Науково-практична конференція Національного музею історії України, м.Київ, 2013 р. (очна участь); Науково-практична конференція Національного музею історії України, м.Київ, 2014; III міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми нумізматики у системі спеціальних галузей історичної науки», Кіровоград, 2015 (очна участь); IV науково-практична конференція «Актуальні проблеми нумізматики у системі спеціальних галузей історичної науки». Київ-Кіровоград-Переяслав-Хмельницький, 2016 (очна участь); Науково-практична конференція Національного музею історії України, м.Київ, 2016 (очна участь); VII Міжнародній науково-практична конференція приурочена 65-й річниці від дня народження М. Б. Петрова (1952-2008) – українського історика, археолога, краєзнавця та з нагоди 110-ї річниці від дня народження О. Ольжича (1907-1944) – українського археолога, поета, політичного діяча на базі Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника). 2017 р. (заочна участь); Міжнародна нумізматична конференція «Utracone kolekcje numizmatyczne» 6–7 грудня 2018 р., Польща, Варшава, Королівський замок (заочна участь); Науково-практична конференція Національного музею історії України, м.Київ, 2018 р. (очна участь); Конференція «Спеціальні історичні дисципліни в контексті «речового» та «візуального» поворотів європейської гуманістики. 4 жовтня 2019 р., м. Київ. 2020 (очна участь); Науково-практична конференція Національного музею історії України, м. Київ, 2019 р. (очна участь); VI Міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми нумізматики у системі спеціальних галузей історичної науки», Переяслав – Київ – Кропивницький, 2020 р. (очна участь).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження знайшли відображення у 18 публікаціях, 7 із яких надруковано в наукових фахових виданнях України та виданнях які індексуються у міжнародних науково-метричних базах.

Структура дисертації зумовлена характером та метою дослідження. В основу дослідження покладено проблемно-хронологічний підхід. Дисертація складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, поділених на параграфи, висновків, списку використаних джерел та літератури (488 назв, у т.ч. 288 архівних справ), 5 додатків на 54 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 283 стор., із них основного тексту – 169 стор.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Історіографія проблеми

У ході роботи над історією мінц-кабінету Університету св. Володимира нами було проаналізовано наукову літературу, присвячену історії цього підрозділу університету та складу його колекції. Увесь комплекс історіографічних джерел ми поділили на п'ять основних груп: 1. праці, присвячені історії мінц-кабінету, написані зберігачами та сучасниками тієї епохи; 2. праці, присвячені історії цієї установи, опубліковані наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.; 3. праці, присвячені історії колекцій, на основі яких було сформовано нумізматичну збірку мінц-кабінету Університету св. Володимира, а саме колекції Станіслава Августа Понятовського, Кременецького ліцею і Віленського університету; 4. праці, в яких досліджували окремі колекції мінц-кабінету Університету св. Володимира; 5. дослідження скарбів, які зберігалися в мінц-кабінеті Університету св. Володимира.

Уперше історію мінц-кабінету Університету св. Володимира досліджував В. Шульгін. У своїй праці, присвяченій історії Університету св. Володимира, він подає довідку про всі кабінети, що належали університету і мінц-кабінету зокрема¹. У цій довідці автор коротко викладає історію створення мінц-кабінету та перелік основних колекцій, які до неї ввійшли, згадуючи колекції Кременецького ліцею, Віленського університету, Луцького училища, Теофільпольського училища тощо. Хоча автор опублікував «Историю...» в 1860 р., проте відомості, подані в ній, відповідають 1840 р. Крім того, він подає кількість монет Кременецької колекції – 17 928 од., що не відповідає дійсності².

¹ Шульгін В. Я. История университета Святого Владимира. Санкт-Петербург: Типография Рюмина и Комп., 1860. 240 с. репринтное издание. СПб.: Альфарет, 2015. С. 223–225.

² Кількість монет у кременецькій колекції відрізняється у різних авторів і архівних джерелах: у В. Шульгіна – 17928 од.; у В. Антоновича – 19 939 од.; у звіті М. Якубовича – 17 836 од.

Відомості про історію створення найбільшої і найвідомішої нумізматичної колекції Києва мінц-кабінету Університету св. Володимира друкували на сторінках «Записки об учебных и учебно-вспомогательных учреждениях университета св. Владимира». В ювілейному випуску, присвяченому 50-річчю заснування університету, В. Антонович опублікував статтю «Нумизматический кабинет», в якій досить детально описав історію створення мінц-кабінету, найбільш важливі надходження до колекції мінц-кабінету та бібліотеки, основні наукові праці, які базувалися на матеріалах кабінету, а також діяльність його зберігачів¹. Не залишив поза увагою мінц-кабінет Університету св. Володимира В. Іконніков у своєму фундаментальному дослідженні 1892 р. «Опыт русской историографии»².

У 1912 р. був опублікований історичний нарис К. Болсуновського «В. Б. Антонович как нумизмат»³. К. Болсуновський багато років був знайомий із В. Антоновичем і був активним членом київського гуртка нумізматів. У своєму нарисі він ділиться з читачем своїми згадками про колегу і вчителя, даючи В. Антоновичу найвищу оцінку як нумізматові і, на його думку, зберігачеві, який власне створив мінц-кабінет. Крім того, К. Болсуновський у своєму нарисі звертається до історії мінц-кабінету, згадує зберігачів, які в різний час відповідали за нумізматичний кабінет. Історичний нарис К. Болсуновського став чи не найкращим джерелом для дослідження нумізматичної спадщини В. Антоновича та історії мінц-кабінету й не втратив свого наукового значення до сьогодні, понад те, ця робота стала чи не єдиним джерелом для дослідників творчості В. Антоновича як нумізмата, відомості, наведені в цьому нарисі, використовували багато дослідників навіть у сучасній історіографії.

Необхідно також згадати доповідь Ф. Слюсаренка, яку він виголосив у Празі в 1933 р. на засіданні, присвяченому роковинам смерті В. Антоновича⁴.

¹ Антонович В. Б. Нумизматический кабинет. Записки об учебных и учебно-вспомогательных учреждениях университета св. Владимира / под редакцией В. С. Иконникова. К., 1884. С. 49–59.

² Иконников В. С. Коллекции и архивы учебных заведений. Опыт русской историографии. К., 1892. Т. 1, кн. 2, от. 2, гл. 6. С. 945–947.

³ Болсуновский К. В. Антонович как нумизмат. СПб, 1912. 31 с.

⁴ Слюсаренко Ф. Нумізматична праця В. Б. Антоновича. Праці Українського історико-філологічного товариства в Празі. Т. 2. Прага, 1939. С. 183–191.

У цій доповіді Ф. Слюсаренко дав високу оцінку В. Антоновичу як нумізмату і його нумізматичним і археологічним працям, особливо зупиняючись на його роботах, присвячених дослідженню античної нумізматики, а саме на його каталогах стародавніх монет із колекції мінц-кабінету. Ф. Слюсаренко віддає належне В. Антоновичу як одному з основоположників історичної науки в Україні й підкреслює, що «археологія, нумізматики для кожного історика є помічними дисциплінами, і кожний історик повинен їх добре знати. Різниця лише та, що проф. В. Антонович знав їх і вправлявся в кожній із них зокрема, і в тім числі, в нумізматиці, так як фаховий учений, який увесь свій час і діяльність присвячує лише одній якій-небудь із названих помічних до історії наук»¹.

Упродовж багатьох років історію колекції не досліджували. З часу виходу останньої публікації пройшло декілька десятків років. Повернули історію славетної нумізматичної колекції з небуття співробітники відділу нумізматики Національного музею історії України. 1993 року на сторінках часопису «Київська старовина» опубліковано статтю Б. Гарбуза «Музей нумізматики», в якій автор викладає основні віхи історії мінц-кабінету². Згодом дослідження історії мінц-кабінету мали продовження в наукових розвідках: Б. Гарбуза, Н. Стрижаквої, Р. Яушевої-Омельянчик, Т. Мяскової, З. Зразюк, А. Коцура³. Проте складність і малодослідженість цієї теми, а також слабке дослідження архівних джерел спричинили помилки й

¹ Слюсаренко Ф. Нумізматична праця В. Б. Антоновича. С. 191.

² Гарбуз Б. Б. Музей нумізматики. Київська старовина. Історичний науково-популярний та літературний журнал. Київ, 1993. № 4. С. 88–92.

³ Гарбуз Б., Стрижаква Н. 1996. Польские монеты в Национальном музее Украины. *Materialy z I Miedzynarodowej Konferencji Numizmatycznej. «Bilorus. Litwa. Polska. Ukraina. Wspolne dzieje pieniadza»*. 20–22.10.1994. Warszawa, 1996. 21–30; Гарбуз Б. Б. Нумізматична колекція Національного музею історії України. Вісник Національного банку України. Київ, 1996. № 3. С. 84–91; Яушева-Омельянчик Р. М. Київський мінцкабінет у життеописах. Українська нумізматики і боністика. Київ, 2000. № 1. С. 64–76; Яушева-Омельянчик Р. М. Київський мінцкабінет у життеописах. Українська нумізматики і боністика. Київ, 2000. № 2. С. 53–62; Мяскова Т. Нумізматичний кабінет університету св. Володимира (1834–1852). Архівознавство, археографія, джерелознавство. Міжвідомчий збірник наукових праць. Вип. 2. Архівознавчі читання. Київ, 2002. С. 221–227; Зразюк З. А. Из истории нумизматической коллекции университета св. Владимира. Международная нумизматическая конференция, посвященная 150-летию Национального музея Литвы. Вильнюс, 2006. С. 67–74; Коцур А. П. Коллекция монет нумизматического кабинета Университета святого Владимира в Киеве (1834–1854). Зборник тезисов международного нумизматического симпозиума «Деньги, Экономика и Общество» (Кошице, 16–19 мая 2013). Кошице, 2013. С. 96–98.

неточності в роботах деяких авторів. Тож, наприклад, Т. Мяскова у своїй розвідці пише, що «у 1835 р. до Київського університету передано лише 173 екземпляри монет, а найбільша частина колекції (*Кременецького лицю – прим. автора*), яка складалася з цінних екземплярів монет і медалей, потрапила до Віленського університету»¹. Насправді М. Якубович привіз Кременецьку колекцію до Києва в 1834 р. і звітував про приймання зібрання, що складалося з «8636 нумизматов древних 9200 медалей и монет новейших времен»².

В українській історіографії є праці, що висвітлюють окремі періоди існування колекції мінц-кабінету та присвячені її зберігачам, а також особистостям, які пов'язані з нею. Р. Яушева-Омельянчик і З. Зразюк досліджували діяльність зберігача мінц-кабінету Я. Волошинського (1852–1865)³, З. Зразюк – К. Страшкевича (1865–1868)⁴. Декілька розвідок присвячені окремим періодам діяльності мінц-кабінету, а саме першим рокам його існування⁵ і трагічній долі цієї збірки у 20–30-х рр. ХХ ст.⁶. Деякі розділи дисертації Г. Міщук, висвітлюють проблеми створення мінц-кабінету, наукову діяльність професора В. Антоновича, а також його учнів – учених-нумизматів К. Болсуновського, В. Данілевича, В. Ляскоронського⁷.

¹ Мяскова Т. Нумизматичний кабінет... С. 221.

² ЦДІАК України. Ф. 710. Оп. 3. Спр. 266. Арк. 1.

³ Яушева-Омельянчик Р. М. Київський мінц-кабінет у 1844–1864 рр. (А. Красовський – Я. Волошинський). Від першовитоків до сьогодення: із історії формування колекції музею. Тематичний збірник наукових праць до 100-річчя Національного музею історії України. С. 174–188; Зразюк З. О. Я. Я. Волошинський – зберігач мінц-кабінету Університету св. Володимира (1852–1865) та Г. Дергиман – колекціонер: історія придбання колекції. Речі і образи. Матеріали конференції «Спеціальні історичні дисципліни в контексті "речового" та "візуального" поворотів європейської гуманістики». 4 жовтня 2019 р., м. Київ. Київ, 2020. С. 293–302.

⁴ Зразюк З. О. Кіндрат Федорович Страшкевич – зберігач мінц-кабінету університету св. Володимира у 1865–1868 р. Етнічна історія народів Європи. Збірник наукових праць. Випуск 62. Київ, 2020. С. 78–92.

⁵ Зразюк З. О. Мінц-кабінет університету св. Володимира у перші роки існування. 1834–1842. Етнічної історії народів Європи. Збірник наукових праць. Вип. 63. Київ, 2021. С. 53–65.

⁶ Орлик В., Бойко-Гагарін А. Монети, передані з Всеукраїнського Історичного Музею імені Тараса Шевченка до Державного Банку СРСР в 1933–1934 р. *Studia I materialy z Miedzynarodowej Konferencji Numizmatycznej. «Utraczone kolekcje numizmatyczne»*. 6–7 grudnia 2018 r. Warszawa: Zamek Krolewski w Warszawie, 2019. S. 225–237; Зразюк З. О. «Мінц-кабінет університету св. Володимира у 20–30-ті рр. ХХ ст.». Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Історія. Вип. № 145. Київ, 2020. С. 28–34.

⁷ Міщук Г. А. Бібліотечні колекції з історії нумизматики ХІХ – поч. ХХ ст. у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: історія формування і сучасний стан. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Київ, 2004. С. 105–161.

Як відомо, в Києві наприкінці XIX ст. довкола постаті видатного вченого-нумізмата В. Антоновича у мінц-кабінеті Університету св. Володимира було утворене перше нумізматичне товариство, члени якого не тільки збирали монети, а й досліджували їх і видавали нумізматичні наукові розвідки, які не залишилися поза увагою наукової спільноти. Діяльності цього товариства була присвячена розвідка З. Зразюк¹.

Історія колекцій, що ввійшли до складу нумізматичного кабінету Університету св. Володимира, також знайшла відображення в історіографії. Одна з таких колекцій – це колекція Кременецького (Волинського) ліцею, створена у 1805 р. Тадеушем Чацьким. В основу цієї колекції була покладена збірка останнього польського короля Станіслава Августа Понятовського – мецената, володаря одного з кращих нумізматичних зібрань Польщі. Важливим джерелом з історії Кременецької нумізматичної колекції є праця Єжи Колендо «*Studia z dziejow numizmatyki. Zbiory w Krzemienicy*», опублікована 1998 р.¹. Це фундаментальне дослідження базується на архівних матеріалах, що зберігаються в Ягеллонській бібліотеці і містять звіти й листи інспектора шкіл Волинської губернії Францишека Скарбика-Рудзького до Адама Черторийського та листи Й. Лелевеля, Т. Чацького тощо. Як зазначає Єжи Колендо, важливим джерелом для дослідження складу монет Кременецької колекції є праці Альбертранді, який був довіреною особою короля Станіслава Августа Понятовського. У 1799 р. у зв'язку з продажем колекцій Станіслава Августа Альбертранді опублікував каталог із детальним описом античних монет до часів Філіпа Араба. Крім того, автор опрацював велику кількість статей з історії польської нумізматики, що виходила в Польщі у XIX–XX ст. Як підкреслював Є. Колендо, під час написання наукової розвідки він відчував брак архівних джерел, що зберігаються в архівних установах України й не були доступними для польських науковців. З огляду

¹ Зразюк З. О. Київське нумізматичне товариство і мінц-кабінет університету Св. Володимира у XIX – на початку XX ст. Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. № 50 (2020):. Серія: Історичні науки. Ізмаїл, 2021. С. 211–222.

на відсутність доступу до архівів і колекцій на території України, Є. Колендо у своїй статті майже не звертався до складу колекції Кременецької колекції. Лише одна її частина, опублікована Альбертранді, доступна авторові для аналізу. Цим викликана й відсутність аналізу долі цього непересічного зібрання. Але колекція Станіслава Августа та відповідно – й колекція Кременецького ліцею складалася не лише з античних монет. Проте каталоги, загалом у Кременецькому ліцеї не були складені, і саме цей факт слугував приводом для переміщення колекції ліцею для каталогізації у Віленський університет². Завдяки комплексному дослідженню Є. Колендо та архівним матеріалам, що зберігаються у архіві НМІУ (каталоги Кременецької колекції), вдалося ідентифікувати значний масив пам'яток, які походять з цієї надзвичайно цінної колекції. Результати цих досліджень були опубліковані З.Зразюк³

Упродовж багатьох років склад колекції Станіслава Августа Понятовського вивчала дослідниця з Польщі Марта Мецлевска. Її наукові розвідки присвячені долі королівської колекції, дослідженню архівних джерел, що стосувалися нумізматичної колекції Станіслава Августа, розпорошених по всій Європі. Особлива увага М. Мецлевської була спрямована на дослідження походження рідкісної колекції золотих медалей із колекції Станіслава Августа Понятовського (*Див. Додаток Д.2*). Сюїту з 20 медалей створили наприкінці XVIII ст. з ініціативою і участю польського короля видатні польські художники-медальєри Ф. Хольцгойзер і Я. Рейхель⁴.

¹ Jerzy Kolendo. Studia z dziejow numizmatyki. Zbiory w Krzemienicy. Archeologia. Swiat antyczny i barbarzyncy. Teksty, zabutki, refleksia nad przeszloscia. T. II. Warszawa, 1998. S. 143–158.

² ЦДІАК України, Ф. 707. Оп. 314. Спр. 11. Арк. 10–11.

³ Зразюк З. О. Рідкісні золоті монети Речі Посполитої в нумізматичному зібранні НМІУ, що походять з колекції Волинського (Кременецького) ліцею. Зб. наук. пр. «Науковий вісник Національного музею історії України». Випуск 2. Київ, 2017. С. 214–225.

⁴ Мецлевска Марта. MUSAEI NUMMORUM: королевская коллекция Станислава-Августа в заграничных и польских архивных источниках. Тринадцатая Всероссийская нумизматическая конференция. Москва, 11–15 апреля 2005 года. Тезисы докладов и сообщений. Москва: Альфа-Принт, 2005. С. 194–195; Мецлевска Марта. Правда та легенда медальєрної серії, що представляє польських королів, відкарбованої за часів Станіслава Августа. Нумізматика та фалеристика, 2008. № 3. С. 22–26; Мецлевска Марта. Королевская коллекция Станислава Августав заграничных и польских архивных источниках. Москва: Нумизматика. 2008. №. 17. С. 25–29; Meclewska Marta. Keep tradition alive: from the Royal to the State Collection in the Royal Castle in Warsaw. [W:] I Congreso International de Museología del Dinero. Museo Casa de la Moneda Madrid-España 18–22 de Octubre 1999. [Madrid] 2001. S. 229–231; Meclewska Marta. Prawda i legenda o medalierskiej serii królów polskich z czasów Stanisława Augusta. Kronika Zamkowa. Nr 1–2 (49–50):

Окремим медалям і монетам, що походять із колекції Кременецького ліцею, а тепер належать нумізматичному відділу Національного музею історії України, присвячені статті З. Зразюк¹. Окрема стаття присвячена долі колекції медалей, що походять із Кременецького ліцею, та її втратам у 1917–1920 та 1941–1945 рр. У період після Першої світової війни та в роки Другої світової війни колекція зазнала значних втрат – із колекції польських медалей Кременецького ліцею, складалася з 78 екземплярів, у сучасній збірці НМІУ залишилося лише 28 одиниць (*Див. Додаток Д.2, Д.4*)².

Наступною колекцією, що ввійшла до складу мінц-кабінету Університету св. Володимира, була нумізматична колекція Віленського університету. На час передачі її до Київського університету, вона складалася з 2783 монет і медалей. Історії цієї чудової збірки та її склад досліджувала литовська вчена Даля Гримаускайте. Завдяки дослідженню архівних документів, що зберігаються в архівних установах Литви і Санкт-Петербургу, Д. Гримаускайте дослідила історію походження збірки та імена меценатів, які дарували монети і медалі до цієї нумізматичної колекції. Серед меценатів – король Станіслав Август Понятовський, маршалок М. Важинський, видатний астроном М. Почубут, зберігач нумізматичної колекції Й. Міцкевич та інші³.

2005. S. 29–43, ilustr., sum. Wersja polska skrócona w: Grošovij obig i bankivs'ka sprava v Ukraïni: minule ta sučasnist'. [Mat. konferenciji Lwów 14–15 V 2004], L'viv, 2005. S. 258–272, ilustr.; Meclewska Marta. Czy istnieje katalog medali polskich z kolekcji króla Stanisława Augusta? [W:] Tarptautinė numizmatikos konferencija, skirta Lietuvos nacionalinio muziejaus 150-mečiui: Vilnius, 2006. Vilnius, 2010. S. 61–65; 12. Meclewska Marta. Zamiłowanie czy zapłata – powstawanie katalogów kolekcji numizmatycznej króla Stanisława Augusta. [W:] Pieniądz – kapitał – praca – wspólne dziedzictwo Europy. Materiały z VIII Międzynarodowej Konferencji Numizmatycznej, Białystok-Augustów 18–21 września 2008. Warszawa [recte 2009]. 2006. S. 157–173, ilustr., rez.

¹ Зразюк З. О. Рідкісні золоті монети Речі Посполитої в нумізматичному зібранні НМІУ, що походять з колекції Волинського (Кременецького) ліцею. Зб. наук. пр. «Науковий вісник Національного музею історії України». Випуск 2. Київ, 2017. С. 214–225; Зразюк З. О. Колекція польських медалей у зібранні Кременецького ліцею. Науковий вісник Національного музею історії України». Випуск 4. Київ, 2019. С. 252–276 вилучено із <http://visnyk.nmiu.org/index.php/nv/article/view/300>; Zraziuk Zinaida. The gold medals portraying Polish kings and their fate. Treasures from Kiev. The Golden Gallery of Polish Kings from the Medal Collection of Stanislaw August Poniatowski. Warsaw, 2011. С. 41–43.

² Зразюк З. О. Колекція польських медалей у збірці Кременецького Ліцею та її втрати у 17–20-ті рр. XX століття та у роки II світової війни, (в:) J. Piniński, K. Jarzęcki (red.). Utracone kolekcje numizmatyczne. Warszawa: Polskie Towarzystwo Numizmatyczne, 2019. S. 209–224.

³ Грималаускайте Д. Минцкабинет Императорского Виленского Университета (по рукописным каталогам 1835 г.). Одиннадцатая Всероссийская нумизматическая конференция. Санкт-Петербург 14–18 апреля 2003 г. Тезисы докладов и сообщений. Санкт-Петербург, 2003. С. 229–230; Грималаускайте Д. Юбилейная медаль Виленского Императорского университета.

Предмети із сучасної нумізматичної колекції НМІУ, що походять зі збірки Віленського університету, досліджувала З. Зразюк. У сучасній збірці НМІУ науковиця виділила сім надзвичайно рідкісних і унікальних предметів, що походять із нумізматичної збірки Віленського університету (*Див. Додаток Д.5*)¹.

Нумізматичне зібрання Київського університету св. Володимира було широко відомим у наукових колах і дослідники нумізматичних пам'яток неодноразово зверталися до його складу. За згадками В. Антоновича, впродовж ХІХ – початку ХХ ст. цю колекцію досліджували М. Мазуркевич, В. Тизенгаузен, Ю. Іверсен, Е. Гуттен-Чапський, А. Куннік, І. Толстой². До прикладу, для написання своїх праць зі східної нумізматики В. Тезенгаузен використовував колекцію східних монет мінц-кабінету³. Монети Давньої Русі і Володимира Ольгердовича досліджували А. Куннік, І. Толстой⁴.

Сучасні дослідники продовжують вивчати колекції НМІУ, а також монети, які походять із колекції мінц-кабінету Університету св. Володимира. Колекцію давньоруських монет досліджували М. Сотнікова і І. Спаський,

Двенадцатая Всероссийская нумизматическая конференция. Тезисы докладов и сообщений. Москва, 2004. С. 201–202; Грималаускайте Д. Юбилейная медаль Виленского императорского университета. Нумизматический сборник ГИМ XVII. Москва, 2005. С. 285–290, iliustr.; Грималаускайте Даля. Истоки нумизматического собрания Виленского Императорского университета (1803–1832), Крыніцазнаўства і спецыяльныя гістарычныя дысцыпліны, Навуковы зборнік 4. Мінск: БДУ 2008. С. 44–49; Grimalauskaitė Dalia. Antika Vilniaus Imperatoriškojo universiteto (1803–1832) numizmatikos rinkinyje. Laurynas Gucevičius ir jo epocha. Konferencijos tezės, Vilnius, 2003, p. 28–29; Grimalauskaitė D. Gabinet numizmatyczny Cesarskiego Uniwersytetu Wileńskiego (1803–1832). Wiadomości numizmatyczne. № 48. Warszawa, 2004. S. 129–152; Grimalauskaitė Dalia. Imperatoriškojo Vilniaus universiteto numizmatikos rinkinio ištakos, Lietuvos muziejų rinkiniai 7. Lietuvos muziejų asociacijos Rinkinių mokslinio tyrimo sekcijos XI konferencija „Memorialistika Lietuvos muziejuose“, Alytaus kraštotyros muziejus 2008, Šiauliai, 2008. P. 55–63, iliustr., bibliogr., santr. angl.

¹ Зразюк З. О. Донатива Яна Казимира та золоті медалі з колекції Віленського університету. Науковий вісник Національного музею історії України. Збірник наукових праць. Випуск 4. Відп. ред. Б. К. Патриляк. Київ, 2019. С. 252–276.

² Антонович В. Б. Нумизматический кабинет... С. 58–59.

³ Тизенгаузен В. Г. О саманидских монетах. Зап. Имп. археол. общ-ва. Т. VI. Вып. 1. СПб., 1855. 237 с.; Тезенгаузен В. Г. Монеты восточного халифата. СПб. Санкт-Петербург: Типография Императорской Академии Наук. 1873. 442 с.

⁴ Куник А. А. О русско-византийских монетах Ярослава I Владимировича, с изображением св. Георгия Победоносца: Ист.-нумизмат. исслед. А. Куника, чл. Акад. наук, хранителя рус. монет при Эрмитаже и чл. Археогр. комис. при М-ве нар. прос. Санкт-Петербург: тип. Акад. наук, 1860. Т. VIII, 166, [8. С., 4 л. ил.; Толстой, И. И. Древнейшие русские монеты Великого княжества Киевского: Нумизмат. опыт гр. Ив. Ив. Толстого. Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1882. 272 с.; Толстой И. И. Русская допетровская нумизматика». Санкт-Петербург: «Типография императорской академии наук», 1884. Вып. 1. 172 с.

В. Дубіцька¹. Релікти так званого «безмонетного» періоду з колекції НМІУ досліджувала Р. Яушева-Омельянчик та В. Дубіцька². Монети Володимира Ольгердовича та карбування Львівського монетного двору досліджували М. Котляр, А. Крижанівський, В. Дубіцька, Г. Козубовський³. Монети удільного періоду досліджувала В. Дубіцька⁴. Дарункові Миколи I, що надійшов до мінц-кабінету Університету св. Володимира, та реконструкції його складу в сучасній збірці НМІУ, присвятила свою публікацію В. Дубіцька⁵.

Але, безперечно, найбільше вчені були зацікавлені дослідженням нумізматичних знахідок, які зберігалися в мінц-кабінеті Університету св. Володимира. Впродовж ХІХ – початку ХХ ст. у мінц-кабінеті були зібрані відомості про майже 300 монетних депозитів (*Див. Додаток Г*). Монетні знахідки з колекції мінц-кабінету ввійшли у топографії монетних знахідок, які почали публікуватись на початку ХХ ст. Серед таких важливих зведень нумізматичних джерел необхідно згадати топографії О. Маркова і А. Ільїна⁶.

Цей величезний фактичний матеріал став предметом дослідження багатьох учених, які вивчали грошовий обіг на території нашої держави і став

¹ Сотникова, М. П. Спасский И. Г. Тысячелетие древнейших монет России: Свод. кат. рус. монет X–XI вв. Ленинград: Искусство: Ленингр. отделение, 1983. 239 с.; 39. Дубіцька В. В. Історія створення колекції давньоруських монет і гривен в нумізматичній збірці НМІУ. Збірник наукових праць НМІУ. Київ, 2010. С. 146–157.

² Яушева-Омельянчик Р. М. Монетные гривны XI–XV веков (из собрания Национального музея истории Украины). Нумізматика і фалеристика. 1999. № 1. С. 14–23; Дубіцька В. В. Історія створення колекції давньоруських монет і гривен в нумізматичній збірці НМІУ. Збірник наукових праць НМІУ. Київ, 2010. С. 146–157.

³ Котляр М. Галицька Русь у другій половині ХІV – першій половині ХV ст. Історико-нумізматичне дослідження. Київ, 1968. 141 с.; Котляр М. Ф. Монеты Владимира Ольгердовича. Нумізматика и сфрагистика. Киев, 1971. № 4. С. 42–67; Крижанівський А. Львівський монетний двір у ХІV–ХV ст. Львів, 2007. 221 с.; 40. Дубіцька В. В. Історія формування колекції монет Володимира Ольгердовича та монет Галицької Русі в нумізматичній збірці музею. Тематичний збірник наукових праць Національного музею історії України. Київ, 2011. С. 168–173; Козубовський Г. А. До хронології карбування монет Володимира Ольгердовича (1362–1394). Археологія. 2016. № 5. С. 27–41.

⁴ Дубіцька В. В. Монети удільного періоду з колекції відділу нумізматики НМІУ (з історії походження колекції). Збірник матеріалів наукової конференції «Етнокультурні процеси на півдні Східної Європи у I тис. н. е. (пам'яті І. С. Винокура)». № 2, 2016 р., Меджибіж.

⁵ Дубіцька В. В. Дарунок Миколи I Мюнц-кабінету Київського університету Святого Володимира. Тематичний збірник наукових праць НМІУ. Київ, 2009. С. 93–105.

⁶ Марков А. К. Топография кладов восточных монет (Сасанидских и Куфических). Санкт-Петербург: Типография Императорской Академии Наук, 1910. 155 с.; Ильин А. А. Топография кладов древних русских монет X–XI вв. и монет удельного периода (с двумя картами и одной таблицей). Ленинград: Гублит, 1924. 71 с.; Ильин А. А. Топография кладов серебряных и золотых слитков: с приложением одной карты. Российская Академия, Институт истории материальной культуры, 1921. 62 с.

базою для узагальнювальних праць, що виявляли основні закономірності грошового обігу на певній території в певні хронологічні періоди часу. До таких праць належать роботи В. Шугаєвського, який не лише продовжив роботу мінц-кабінету зі збору й каталогізації скарбів, а й першим опублікував узагальнювальні праці з історії грошового обігу та території України¹.

Упродовж ХХ–ХХІ ст. жодне дослідження грошового обігу нашої держави не могло обійти своєю увагою нумізматичних знахідок із цієї непересічної колекції. Скарби римських і візантійських монет опублікував В. Кропоткін², великокнязівського часу – Г. Корзухіна³, монетні скарби ХІV–ХVІІ ст. з території України – М. Котляр⁴, топографію скарбів із празькими грошами – Г. Козубовський⁵, топографію скарбів із монетами Тевтонського ордену – В. Орлик⁶ тощо. В кожній із цих праць використані монетні скарби з колекції мінц-кабінету. Окрему розвідку, присвячену всім монетним знахідкам, які розглянуто в мінц-кабінеті впродовж його існування, написала З. Зразюк⁷. У цій розвідці було подано відомості про 257 монетних знахідок, розглянутих у мінц-кабінеті. У процесі роботи над науковою темою були виявлені та досліджені архівні джерела, які дали змогу розширити

¹ Шугаевский В. А. Монета и денежный счет в левобережной Украине в XVII веке. Краткий очерк с тремя таблицами изображений монет. Чернігів: Сіверянська Думка, 1918. 47 с.; Шугаєвський В. А. До питання про грошовий обіг на Україні в ХVІІ віці. Науковий збірник за 1924 рік. Записки Українського наукового товариства в Києві історичної секції ВУАН. Том ХІХ. Київ: Державне видавництво України, 1925. С. 55–61.

² Кропоткин В. В. Клады римских монет на территории СССР. САИ. Вып. Г 4–4. 1961; Кропоткин В. В. Новые находки римских монет в СССР: дополнение к САИ вып. Г4–4. НЭ. Т. 6. 1966. С. 74–102; Кропоткин В. В. Клады византийских монет на территории СССР. САИ. Вып. Е4–04. Москва: Изд-во АН СССР, 1962. 89 с.

³ Корзухина Г. Русские клады IX–XIII веков. Москва–Ленинград, 1954. 156 с.

⁴ Kotlar Nikolaj. Znaleziiska monet z XIV–XVII w. na obszarze Ukrainskiej SRR. Wroclaw, Warszawa, Krakow, Gdansk, Zaklad narodowy imienia Ossolinskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii nauk, 1975. 320 с.

⁵ Козубовський Г. А. Празькі гроші в грошовому обігу України у ХІV–ХVІІІ ст. Київ: Інститут археології НАН України. 2019. 386 с.

⁶ Орлик В. Монеты государства Тевтонского ордена в Пруссии в составе денежных и денежно-вещевых кладов, найденных на территории Украины. Наукові записки з української історії: Зб. наук. ст. Вип. 33. Переяслав-Хмельницький, 2013. С. 39–45; Орлик В. Топографія знахідок в Україні монет держави Тевтонського ордену в Пруссії та її Лівонського відділення (зведені відомості по областях). Український нумізматичний щорічник. Вип. 1. Переяслав-Хмельницький, 2017. С. 37–74. DOI <https://doi.org/10.31470/2616-6275-2017-1-37-74>.

⁷ Зразюк З. О. Деятельность мінц-кабінета Университета св. Владимира по сбору и каталогизации монетных находок на территории Украины в XIX – начале XX в. Numizmatikos rinkiniai: istorines Lietuvos ir su ja susijusių paveldas. Вільнюс, 2015. С. 23–38.

топографію до 286 знахідок. Топографію знахідок подано в додатку. (*Див. Додаток Г*).

Скарби з колекції мінц-кабінету університету стали джерельною базою для узагальнювальних наукових праць. Одна з найвідоміших – робота М. Котляра «З історії грошового обігу на Україні доби феодалізму»¹. В ході роботи над цією важливою працею М. Котляр зробив топографію монетних знахідок XIV–XVII ст.² Серед опублікованих скарбів є скарби, що належали мінц-кабінету та були опубліковані К. Страшкевичем, В. Данилевичем, М. Біляшівським. Крім того, до топографії були включені відомості з архівних джерел, що зберігаються в Архіві канцелярії київського, подільського і волинського генерал-губернатора (ЦДІАК України, Ф. 707) та архіві Імператорської Археологічної комісії. Проте авторові не був доступний архів мінц-кабінету Університету св. Володимира, який зберігається в НМІУ. Це було пов'язано з тим, що на той час архів був несистематизований і неопрацьований, а відтак, недоступний для науковців. Це призвело до того, що значний масив монетних знахідок, які не надходили до Археологічної комісії і не були опубліковані в Додатках до Звітів Археологічної комісії, залишилися поза увагою дослідників. Для прикладу: скарб і с. Сахнівка Канівського пов. (1897), що складався із західноєвропейських монет XVI – першої половини XVII ст.³ та багато інших. Також відсутність аналізу відомостей, які надавала Археологічна комісія, та відомостей, зафіксованих в інвентарних книгах мінц-кабінету, що була пов'язана з неможливістю дослідити архів мінц-кабінету з вищезгаданих причин, призвела до неправильного датування деяких знахідок. Як наприклад, скарб із м. Муравиця Дубенського пов. Волинської губ. (1889), у топографії М. Котляра зазначено, що до його складу входять монети Сигізмунда III

¹ Котляр М. Ф. Грошовий обіг на території України доби феодалізму. Київ: Наукова думка, 1971. 174 с.

² Kotlar Nikolaj. Znaleziiska monet z XIV–XVII w. na obszarze Ukrainskiej SRR. Wroclaw, Warszawa, Krakow, Gdansk, Zaklad narodowy imienia Ossolinskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii nauk, 1975. 320 с.

³ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 33. Інв. №№ 30517–30541.

(1587–1632), на цій підставі він датує монетну знахідку першою половиною XVII ст.¹ Насправді до складу монетного депозиту входять монети не тільки Сигізмунда III, а й монети Яна Казимира (1648–1668), і наймолодшою монетою є тимф 1665 р. Отже, монетний депозит датовано другою половиною XVII ст. І як зазначав Я. Волошинський – зберігач мінц-кабінету в 1852–1864 рр., що саме дослідження неповної кількості монет, які входять до монетного депозиту, може призвести дослідника до хибних висновків². Можливо, наявність подібних похибок в цілому не вплине на основні засади грошового обігу в той чи інший період, проте наявність точних достовірних відомостей не буде зайвою для створення топографії монетних знахідок на території України і зроблених на їх основі висновків про склад монетного обігу.

Крім того, поза увагою дослідників залишився значний масив монетних знахідок, які виходять за межі хронологічних рамок роботи М. Котляра. Це монетні знахідки XVIII–XIX ст., топографію яких досі не зроблено, і склад грошового обігу в цей період недосліджений.

Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць, у яких розглянуто питання, пов'язані з історією мінц-кабінету Університету св. Володимира, доводиться визнати, що ця важлива наукова проблема залишається недостатньо дослідженою.

1.2. Джерельна база

Для вирішення поставленої теми, враховуючи її специфіку, у ході дослідження історії мінц-кабінету Університету св. Володимира досліджено різнопланові джерела, які можна розподілити на такі основні групи:

1. Нумізматичні пам'ятки – монети, медалі та скарби, що належали мінц-кабінету Університету св. Володимира і тепер входять до складу нумізматичної колекції Національного музею історії України.

¹ Kotlar Nikolaj. Znaleziska monet... Скарб № 479.

² Волошинський Я. Я. О добывании и научном значении кладов в Юго-Западном крае. Киевлянин. 1865. № 93.

2. Архівні документи та матеріали, що дають інформацію про діяльність мінц-кабінету, склад його нумізматичної колекції, бібліографічні відомості про зберігачів мінц-кабінету, їхній вклад у поповнення нумізматичної колекції та наукову діяльність.
3. Опубліковані законодавчі і нормативно-правові акти (Статути університету).
4. Періодичні видання, до яких увійшли Протоколи засідань Ради університету, що містять інформацію про рішення і розпорядження, які стосуються роботи мінц-кабінету.
5. Опубліковані зберігачами мінц-кабінету каталоги і статті зі свідченнями про склад колекції та скарби, які до неї входили.

Власне дослідження історії походження музейних експонатів з колекції Національного музею історії України (далі НМІУ), стало поштовхом для дослідження історії створення й діяльності мінц-кабінету Університету св. Володимира, складу його нумізматичної колекції. У 1936 р. колекція нумізматики Київського університету поряд із колекцією Церковно-археологічного музею при Київській духовній академії влита у фонди Всеукраїнського історичного музею ім. Т. Г. Шевченка. У роки Другої світової війни частина колекції Всеукраїнського історичного музею частково залишилася в Києві, а частково була евакуйована в Уфу. У роки війни музейна фондова документація була повністю втрачена, колекції змішані і, відповідно, втрачено її історію походження. На сьогодні нумізматична збірка НМІУ складається з більш ніж 130 тисяч одиниць зберігання. Впродовж багатьох років у фондах НМІУ триває кропітка робота зі встановлення джерела надходження кожної з монет, що входить до її складу, особливо тих монет, що потрапили в колекцію в довоєнний час. Завдяки дослідженню комплексу матеріалів, пов'язаних із діяльністю мінц-кабінету, вдалося ідентифікувати сотні предметів, що походять із нумізматичної колекції Університету св. Володимира.

Ідентифікація нумізматичних пам'яток була б неможливою без залучення архівних матеріалів, що розпорошені по архівних, наукових і музейних установах м. Києва, а саме: науковий архів Національного музею

історії України (далі Архів НМІУ), Центральний державний історичний архів України, м. Київ (далі ЦДАК України), Державний архів м. Києва (далі ДАК), Науковий архів Інституту археології Національної академії наук України (далі НА ІА НАНУ), Інститут рукописів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (далі ІР НБУВ). У цих архівних установах у вісьмох фондах зосереджено 285 архівних справ, пов'язаних з історією мінц-кабінету та складу його колекції. Необхідно також зазначити, що значну частина архівних документів вводимо в науковий обіг уперше.

Великий масив матеріалів зосереджено в архіві Національного музею історії України у двох фондах – Фонді 1 та Фонді 1260. У фонді 1 обліковано 49 одиниць зберігання, що пов'язані з історією нумізматичної колекції Університету св. Володимира та колекцій, які ввійшли до його складу – Кременецького (Волинського) ліцею, Віленського університету тощо. Впродовж багатьох років архів мінц-кабінету Університету св. Володимира зберігався в НМІУ в неатрибутованому стані. Лише у 80-ті рр. ХХ ст. він був розібраний і описаний, сформований у архівний фонд 1. До цього фонду внесено 49 одиниць зберігання, які охоплюють історію нумізматичної колекції з кінця ХVІІІ до 30-х рр. ХХ ст. Необхідно зазначити, що на час атрибуції архівних документів історія мінц-кабінету була майже забута і це призвело до того, що значна кількість архівних документів була атрибутована з помилками й неточностями. Документи, що ввійшли до цього фонду можна розподілити на дві основні групи: до першої можна віднести документи, пов'язані з нумізматичними колекціями, що ввійшли до складу мінц-кабінету Університету св. Володимира (документи до 1834 р.). У 1834 р. до новоствореного Університету св. Володимира було передано колекцію Кременецького ліцею, яка вела свій початок від колекції останнього польського короля Станіслава Августа Понятовського. У архіві НМІУ зберігається каталог римських гем, складений у 1782 р Я. Альбертранді¹, зберігачем колекції Станіслава Августа

¹ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 7а. Традиційно до складу мінц-кабінетів входили також і різблені камені – гему (*примітка Автора*).

Понятовського, та каталог східних монет, написаний Круттом, в якому описано монети турецькі, ханів Золотої Орди та Арабського Халіфату¹. Крім того, до цієї групи можна віднести недатований і невідданий каталог давньогрецьких і римських монет (452 одиниці)² та каталог західноєвропейських монет, який, імовірно, є чорновими записами довідкового матеріалу до каталогу, в якому правителі та легенди на монетах розписані у алфавітному порядку³. Колекція Кременецького (Волинського) ліцею існувала з 1805 по 1828 р. і була однією з найкращих нумізматичних колекцій Східної Європи. Про високий статус Кременецької колекції свідчить журнал запису почесних відвідувачів, який зберігається в архіві НМІУ. З 1811 по 1818 рр. з нумізматичною колекцією ліцею знайомилися Олена Радзивілл, Фрідріх Мощунський, Йозеф Браницький, Ян, Анжей і Август Замоїські, Людвіг Понятовський, Роза Понятовська, Тереза Яблонська, Роза Браницька, Євген Любомирський та інші⁴.

У 1828 р. за наказом керівництва колекцію Кременецького (Волинського) ліцею було передано до Віленського університету для створення систематичних каталогів⁵. Разом із колекцією до Вільно було відправлено і списки колекції, складені у 1828–1831 рр.⁶. Треба зазначити, що од. зб. 31 сформована з декількох архівних документів. Поряд зі списками Кременецької колекції до цієї справи був включений каталог колекції графа Глінського, яка надійшла до Кременецького ліцею вже після відправлення основної колекції до Віленського університету. Згодом, із переданням всього майна Ліцею у Київ, цю колекцію також передано до Київського університету. Колекція складалася з 183 одиниць переважно російських монет⁷. Також сюди включено листи з описом західноєвропейських монет, які, ймовірно, походять

¹ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 7.

² Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 9.

³ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 8.

⁴ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 1.

⁵ ЦДІАК України, Ф. 707. Оп. 314. Спр. 11. Арк. 10–11.

⁶ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 31.

⁷ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 31. арк. 121–133.

з опису колекції Станіслава Августа. Листи збереглися частково. Точне датування й походження їх встановити не вдалося¹.

До другої групи архівних документів НМІУ віднесено справи, пов'язані з історією створення й функціонування мінц-кабінету Університету св. Володимира (1834–1936). Ці документи, також можна розподілити на три підгрупи. До першої підгрупи (підгрупа «а»), віднесено документи, що стосуються документообігу мінц-кабінету. У квітні 1834 р. Раді Університету св. Володимира надійшло розпорядження про необхідність отримання всіх колекцій і майна Віленського університету та Духовної і Медичної академій. Рада університету вибрала свого представника, яким став П. Янковський і направила його у відрядження до Вільна. У архіві музею зберігається підбірка документів, що стосуються передачі Віленської колекції, інструкції надані П. Янковському під час відрядження, листування з Правлінням університету від П. Янковського з приводу перебігу передачі та вирішення проблем, які виникали в процесі цієї роботи, листування з Представником комітету з боку Віленського університету М. Полінським та Представником Харківського університету професором Б.Дорном². До цієї ж підгрупи «а» віднесено журнали реєстрації вхідних, вихідних документів, вхідні листи з розпорядженнями від адміністрації університету, книги реєстрації майна та бібліотеки мінц-кабінету, загалом 13 одиниць зберігання³. Хронологічний період цих документів з 1837 по 1936 рр. Найбільш важливі для історії створення і складу колекції журнали реєстрації з 1837 по 1868 рр.¹. В цих документах подано повний зміст листів, направлених до Правління університету. Значна кількість цих листів не збереглася в оригіналах. Таке розлоге викладення листів дає цінну інформацію про придбання експонатів з їх детальним описом, підготовчі роботи до річних звітів, в яких вказано, скільки придбано монет, з якого металу, якого періоду і вартість, за яку мінц-

¹ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 31. Арк. 1–12, 145–175.

² Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 2. 55 арк.

³ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 33, 34, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47.

кабінет їх придбав. Комплексне зіставлення цих документів з інвентарними книгами колекції допомогло встановити історію походження багатьох нумізматичних пам'яток, оскільки в інвентарних книгах зазвичай не вказували детально джерела походження, а лише посилання на розпорядження Правління чи Ради університету. Крім того, з цих архівних справ можна отримати інформацію про господарську діяльність мінц-кабінету, про кошти, які виділяли на придбання експонатів, облаштування музею, придбання меблів, бібліотеки, витрати на перепис каталогів тощо. У цій підгрупі є також документи, що висвітлюють долю мінц-кабінету в 1919–1936 рр., а саме, документи, акти, списки комісії з приймання нумізматичної колекції ВУАКом у 20-ті рр., а згодом – у 1936 р. Всеукраїнським історичним музеєм. Загалом дві справи².

До підгрупи «б» віднесено каталоги Кременецької колекції, що були створені у Київському університеті і чорнові записи до них. Після надходження Кременецької та Віленської колекцій до Києва зберігач мінц-кабінету П. Ярко́вський і його помічник І. Багриновський розпочали роботу зі створення систематичного каталогу цих збірок. Роботу було завершено у 1840 р. і, як пише В. Антонович, було зроблено 11 томів *in-folio*³. На жаль, з 11 томів цього каталогу в архіві збереглося лише шість томів. Це чотири томи Кременецької колекції, що містять опис монет і медалей середньовічних, нового часу і монет «сучасних» XVIII–XIX ст., написані російською мовою⁴. Два томи, які вміщують опис римських монет від Траяна до Авреліана №№ 669–2329 (III частина каталогу) латиною⁵ та каталог папських монет також латиною⁶. Крім того, в архіві збереглися чорнові списки, які слугували для створення вищезазначених каталогів⁷.

¹ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 37, 38, 39, 40, 42.

² Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 46, 47.

³ Антонович В. Б. Нумизматический кабинет...С. 51–52.

⁴ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 16, 15, 14, 13.

⁵ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 22.

⁶ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 26.

⁷ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 29, 21, 23, 25.

До підгрупи «в» віднесено інвентарні книги Нової київської колекції – сім томів. Після заснування мінц-кабінету Університету св. Володимира, у Києві поступово починає створюватись нова нумізматична колекція. Для запису монет було заведено книги, які вели зберігачі мінц-кабінету. Перший том нової колекції було розпочато 1835 р. У цьому томі П. Ярко́вський і І. Багриновський записали 944 предмети вже нової Київської колекції¹. Другий том Київської колекції було розпочато в 1841 р. і закінчено в 1854 р.². Перша частина каталогу до 1844 р. написана рукою І. Багриновського. З другої половини 1844 р. книгу вів А. Красовський, а згодом помічник бібліотекаря з 1844 р. Я. Волошинський, який з 1852 р. став зберігачем мінц-кабінету. У четвертому томі нової київської колекції обліковано монети і медалі з 1854 по 1873 рр.³. У цьому томі містяться предмети, записані зберігачами мінц-кабінету Я. Волошинським (до 1865 р.), К. Страшкевичем (1865–1868), В. Іконніковим (1868–1872) і В. Антоновичем. П'ятий і шостий томи нової київської колекції вів В. Антонович⁴. Сьомий, останній том, розпочатий у 1898 р. До 1907 р. у цій книзі записи вели В. Антонович, а з 1908 р. – невідома особа, ймовірно, лаборант (прізвище не вдалось встановити) Ю. Кулаковського. Останній запис зроблений у червні 1914 р.¹. Інвентарні книги нової нумізматичної колекції мінц-кабінету є важливим джерелом для дослідження складу нумізматичної колекції, її якісного і кількісного складу. В інвентарних книгах переважно подається опис предметів, матеріал, вага та розмір, вартість, посилання на найбільш авторитетні каталоги. Значна частина монет описана достатньо детально, що дає змогу ідентифікувати ці предмети в сучасній нумізматичній колекції НМІУ.

Також у Архіві НМІУ, у Фонді 1260 (Всеукраїнський історичний музей), виявлено п'ять справ, пов'язаних із долею мінц-кабінету у 1920–

¹ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 12.

² Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 27. Інв. №№ 1641–3205.

³ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 28. Інв. №№ 3206–7721.

⁴ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 29. Інв. №№ 7722–11214; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 33. Інв. №№ 11215–34937.

1930-х рр. У цих справах зосереджено документи, які включають інформацію про діяльність нумізматичного відділу Всеукраїнського музейного містечка на території Києво-Печерської лаври, передачу до його складу нумізматичних колекцій м. Києва а також документи, пов'язані з дослідженням нумізматичних знахідок на території України. Основний масив документів – це акти приймання-передавання експонатів, доповідні записки, плани і звіти співробітників, накази і розпорядження дирекції.

Не менш важливим джерелом є архівні матеріали, що зберігаються у науковому архіві Інституту археології Національної академії наук України у двох фондах – фонд 13 (Музей старожитностей Університету св. Володимира) та фонд Всеукраїнського археологічного комітету (далі ВУАК). У фонд 13 до історії мінц-кабінету відноситься 14 справ. Хронологічні рамки документів – 1834–1913 рр. Фонд 13 містить листування мінц-кабінету з Радою та Правлінням університету, доповідні і службові зберігачів, листи-відповіді до канцелярії Київського, Волинського і Подільського генерал-губернатора тощо.

У фонд ВУАКУ у трьох справах зібрані документи, що стосуються вирішення проблеми долі мінц-кабінету і передачі його колекцій спочатку до ВУАНу, а згодом до Всеукраїнського історичного музею. Хронологічні рамки документів – 1923–1930-ті рр.

Значний масив документів також зосереджений у Державному архіві м. Києва у фонд 16 (Університет св. Володимира). З цього великого фонду, що охоплює історію Київського університету св. Володимира з 1834 р., було виявлено 87 архівних справ, пов'язаних з історією мінц-кабінету. У цих справах зосереджені листи, розпорядження Правління і Ради університету, документи пов'язані із закупівлею монет до колекції, розгляд скарбів тощо. Крім того, в описі фонду 16, зосереджено 47 справ, які містять звіти про діяльність університету у 1834–1919 рр., в яких окремо представлені звіти по мінц-кабінету університету.

¹ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 32. №№ 31938–39278.

Не менш важлива інформація про діяльність мінц-кабінету є також у Центральному державному історичному архіві України, м. Київ (далі ЦДІАК України), вона зосереджена у трьох фондах: фонд 442 (Канцелярия киевского военного, подольского и волынского генерал-губернатора), фонді 707 (Управление Киевского Учебного округа) та фонді 710 (Волынский (Кременецкий) лицей, г. Кременец Волынской губернии).

З 1838 р. мінц-кабінет Університету св. Володимира став основним центром з дослідження скарбів, знайдених на території Київської, Подільської і Волинської губерній. У фонді 442 виявлено 90 справ, у яких зосереджено документи, пов'язані зі знаходженням скарбів та передачею їх на розгляд до мінц-кабінету. Хронологічні рамки документів 1834–1867 рр. До 1867 р., коли за наказом високого керівництва всі скарби мали відправляти до Санкт-Петербургу, до Імператорської Археологічної комісії, у мінц-кабінеті було розглянуто понад 150 скарбів. Серед документів цього фонду міститься кореспонденція, пов'язана зі знаходженням скарбів та передачі їх на розгляд до університету.

У фонді 707 (Управление Киевского Учебного округа) є документи, що висвітлюють історію формування колекції: придбання до колекції мінц-кабінету скарбів, купівлю монет на аукціонах та у приватних осіб, дарчі про безкоштовні вклади до колекції, формулярні списки про службову діяльність викладачів університету тощо. Загалом 38 справ, хронологічні рамки 1834–1908 рр.

Важливим джерелом є також Опубліковані законодавчі і нормативно-правові акти, в яких публікували статuti університету. У XIX – на початку XX ст. у Київському університеті св. Володимира діяло чотири статuti. Перші два – 1833 та 1842 рр. діяли винятково для Київського університету. Статuti 1863 та 1884 рр. діяли по всій території Російської імперії і були загальними для всіх університетів. У цих статутах визначене підпорядкування наукових і нумізматичного кабінету зокрема. За цими Статутами мінц-кабінет був підпорядкований бібліотеці університету, мав

окремий статус окремої наукової установи зі своїм штатом та кошторисом, мав окремого зберігача, який займався тільки зберіганням і комплектуванням колекції мінц-кабінету та з часом і музею Старожитностей, а також не мав власної штатної одиниці і обов'язки з обслуговування колекції покладалися на одного з викладачів історико-філологічного факультету.

Оскільки архівні джерела не збереглися повністю, то інформація про склад колекції та діяльність зберігачів мінц-кабінету доповнюється також друкованими документальними першоджерелами, а саме, в часописі «Университетские известия», що видавався університетом з 1861 по 1917 рр. На сторінках цього видання публікували звіти про діяльність Київського університету, протоколи засідань Ради університету, Статути університету, розклади занять тощо. В «Университетских известиях» також містилися наукові публікації К. Страшкевича, пов'язані з вивченням скарбів, каталоги колекції стародавніх монет В. Антоновича тощо.

Важливим джерелом є також часопис «Киевская старина», що виходив у 1882–1907 рр. На сторінках цього часопису друкували свої наукові розвідки та критичні статті В. Антонович, М. Біляшівський, К. Болсуновський, М. Чернів та інші.

Для дослідження складу колекції та створення топографії скарбів, знайдених на території Київської, Подільської та Волинської губерній, важливі наукові публікації скарбів зроблені у XIX – на початку XX ст. К. Страшкевичем, В. Антоновичем, М. Біляшівським, В. Данілевичем¹.

¹ Страшкевич К. Ф. Клады рассмотренные в минц-кабинете университета св. Владимира с 1838 по 1866 год. Университетские известия. Киев, университетская типография, 1866. 10–12; Страшкевич К. Ф. Клады рассмотренные в минц-кабинете университета св. Владимира в 1866 году. Университетские известия. Киев, университетская типография, 1867. № 10; Антонович В. Б. О новонайденных серебряных монетах с именем Владимира. Труды Археологического съезда в России. Т. II. Киев: Типография университета св. Владимира. 1878; Антонович В. Б. Описание Киевского клада, содержащего римские монеты III и IV столетия. Москва, 1878; Беляшевский Н. Ф. Монетные клады Киевской губернии. Киев: тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1889; Данілевич В. Е. Монетные клады, принадлежащие Киевскому университету св. Владимира. Киев, 1892. Ч. 1–2; Антонович В. Б. Археологическая карта Киевской губернии : (прил. к XV т. «Древности»). Императ. Моск. Археол. О-во. Москва: Тип. М. Г. Волчанинова, 1895; Антонович В. Б. Археологическая карта Волынской губернии. М. : Тип. Г. Лисснера и А. Гешеля, 1901.

Для дослідження складу колекції стародавніх монет, та виявлення їх у сучасній колекції НМІУ надзвичайне значення мають каталоги стародавніх монет В. Антоновича¹. Незважаючи на непересічний науковий характер цього каталогу, необхідно звернути увагу на певний недолік цієї роботи. Хоча у ній В. Антонович подає опис предметів, їх вагу та розмір, метал, посилання на найбільш авторитетні каталоги, проте в ньому немає зображень монет і це значно ускладнює ідентифікацію цих монет у сучасній нумізматичній збірці НМІУ.

Крім основних нумізматичних, архівних, періодичних та наукових видань, для роботи з нумізматичним матеріалом ми використовували також і низку допоміжних джерел, а саме, каталоги монет, які необхідні для ідентифікації монет, оскільки в деяких випадках у інвентарних книгах опис не подано, а вказано лише посилання на каталог².

Отже, для написання даної роботи необхідно провести комплексний аналіз всіх виявлених джерел і на цій базі сформувані найбільш повну історію мінц-кабінету та його нумізматичної колекції.

1.3. Методологія дослідження

Для вирішення проблем, поставлених у ході роботи над дисертаційним дослідженням, що пов'язане зі становленням і розвитком вітчизняної

¹Антонович В. Б. Монеты древнего мира, хранящиеся в Нумизматическом кабинете Императорского университета св. Владимира. Университетские известия: типография университета св. Владимира. 1895. № 7, 10; 1996. № 2, 5, 10–12; Окремий випуск. 286 с. ; Антонович В. Б. Описание монет и медалей, хранящиеся в Нумизматическом музее университета св. Владимира. Вып. II. Монеты Римской республики. Университетские известия: типография университета св. Владимира. 1900. № 6–11; Окремий випуск. 118 с. ; Антонович В. Б. Описание монет и медалей, хранящиеся в Нумизматическом музее университета св. Владимира. Вып. III. Монеты Римских императоров. Университетские известия: типография университета св. Владимира. 1904. № 9–12; 1905. № 2, 3, 8, 12; 1906. №4; 1907. № 4; Окремий випуск. 365 с.

9. Антонович В. Б. Описание монет и медалей, хранящиеся в Нумизматическом музее университета св. Владимира. Вып. III. Монеты Римских императоров. Университетские известия: типография университета св. Владимира. 1904. № 9–12; 1905. № 2, 3, 8, 12; 1906. №4; 1907. № 4; Окремий випуск. 365 с.

² Cohen H. description generale des monnaies de la Republique Romaine, communement appeles medailles consulaires. Paris-Londres, 1897; 96. Description de médailles antiques, grecques et romaines, avec leur degré de rareté et leur estimation: ouvrage servant de catalogue à une suite de plus de vingt mille empreintes en soufre, prises sur les pièces originales. Supplément / par T. E. Mionnet. V. 1–8. Paris, 1806–1836; De la rareté et du prix des medailles romaines. Paris, 1847; Биткин В. В. Сводный каталог монет России. Киев: ЮНОНА-МОНЕТА, 2003. Ч. I и Ч. II.

нумізматики, ми керувалися основними науковими принципами: об'єктивності і історизму. Для вирішення наукових завдань використано загальнонаукові методи, а саме узагальнення та систематизацію подібних фактів, а також спеціальні історичні методи: порівняльно-історичний, біографічний, структурно-системний, структурно-функціональний, проблемно-хронологічний, історико-генетичний, історико-типологічний. Оскільки дисертація пов'язана з дослідженням нумізматичних пам'яток, було використано і специфічні нумізматичні методи, а саме штемпельний порівняльний аналіз, дослідження особливостей грошового обігу в певні проміжки історичного часу, топографування монетних знахідок та інші.

За допомогою **історико-генетичного** аналізу ми простежили історію створення колекції мінц-кабінету Університету св. Володимира від його створення до останніх днів існування. Використовуючи цей метод, простежили, як зроджувалася й поповнювалася нумізматична колекція, як видозмінювалися методи нумізматичного дослідження. Також за допомогою історико-генетичного методу простежено зміну ставлення до монетних знахідок: від джерела надходження монет до колекції – до надзвичайно цінної історичної пам'ятки, яка дає важливу інформацію щодо політичної і економічної історії країни.

Історія мінц-кабінету невідривно пов'язана з особистостями, відповідно, було широко застосовано метод **біографічний**. За допомогою цього методу досліджено біографії зберігачів мінц-кабінету. Важливим було встановлення дати народження, визначення місця навчання, початок і кінцевий термін завідування нумізматичним кабінетом, службове й соціальне становище, просування по службі, отримання наукових звань тощо.

Історія мінц-кабінету університету є складовою частиною загально-історичного процесу розвитку нумізматичних знань, які мають певні особливості, закономірності й відмінності. Для визначення цих ознак застосовано **порівняльно-історичний** метод. Дослідження певних етапів діяльності зберігачів мінц-кабінету та порівняння їхніх досягнень із

досягненнями інших службовців подібних наукових установ дало змогу зробити висновок, що їхні досягнення були в руслі загального напрямку, характерного для розвитку нумізматичних досліджень свого часу. Понад те, їхні наукові досягнення певною мірою були передовими і надали поштовх новим науковим дослідженням.

За допомогою **історико-типологічного** методу можна було дослідити методи й підходи, які використовували зберігачі мінц-кабінету для дослідження й вивчення нумізматичних пам'яток на різних етапах існування мінц-кабінету.

У процесі дослідження складу колекції мінц-кабінету було застосовано також **статистичний метод**. Дослідження річних статистичних звітів по мінц-кабінету дали змогу встановити точний кількісний склад нумізматичної колекції, кількісне розподілення монет по окремих колекціях і наявність монет із певних металів (як-то золото, срібло, мідь) у колекції, їх процентне відношення до певної частини колекції. Статистичний метод також було застосовано для визначення кількісного складу скарбів, визначення основних груп монет, які до них входили; на базі статистичного оцінювання і аналізу складу було виявлено основні закономірності грошового обігу в той чи інший історичний період.

Хронологічний метод був застосований для опису колекції нумізматички мінц-кабінету та діяльності зберігачів, які за неї відповідали. Викладення матеріалу в роботі подано у хронологічній послідовності. Цей метод також використано для створення топографії скарбів, досліджуваних у мінц-кабінеті. Крім того, цей метод важливий для визначення датування монетних знахідок, для встановлення «найстаршої» чи «наймолодшої» монети у скарбі, а відтак, за допомогою цього методу визначають дату заховання монетного депозиту. В. Орлик і С. Орлик, розглядаючи методологію дослідження економічної історії України, наголошують на тому, що лише комплексне застосування багатьох методів дослідження та їх комплексне поєднання дають найбільш об'єктивну картину певних

історичних процесів¹. Це є справедливим не тільки для дослідження економічної історії, а й для будь-якої галузі історичних досліджень. Для комплексного дослідження економічної і політичної історії України дуже важливі дослідження нумізматичних джерел. Основними нумізматичними джерелами є монети та їх підробки, інструменти для виготовлення монет чи монетних фальсифікатів та топографування монетних знахідок. Для дослідження таких джерел необхідне застосування спеціальних нумізматичних і боністичних методів визначення типу монет, картографування монетних знахідок та їх статистичної обробки. Монетні артефакти дають змогу поглибити наявні нині уявлення про грошовий обіг і торговельні відносини відповідної історичної епохи, а часом – і змінити усталені стереотипи².

Оскільки одним із завдань цієї дисертаційної роботи було виявлення монет і медалей у колекції нумізматики НМІУ, які походять зі збірки мінц-кабінету Університету св. Володимира, то для нашого дослідження було застосовано **метод ідентифікації монет**, який дає змогу визначити час створення монети, державу емітента, правителя(за наявності); **визначення метричних характеристик**, в процесі яких визначають вагу та розмір об'єкта; також нами застосовано **порівняльний аналіз**, метою якого є визначення належності предмета до подібних, опублікованих у науково-нумізматичній літературі; **метод поштемпельного аналізу**, в процесі якого визначалися найбільш характерні риси досліджуваного предмета, які є притаманними саме для нього, а в ході зіставлення всіх здобутих результатів із наявними в колекції предметами здійснювали їх ідентифікацію.

Сукупність всіх цих методів дала змогу виділити та ідентифікувати у сучасному складі колекції НМІУ предмети, що походять із колекції мінц-кабінету Університету св. Володимира.

¹ Орлик В., Орлик С. Теоретико-методологічні та джерелознавчі проблеми економічної історії України. 2019. doi 10.15421/26190201.

² Орлик В., Орлик С. Теоретико-методологічні та джерелознавчі проблеми економічної історії України. 2019. doi 10.15421/26190201.

Висновки до Розділу 1

Проаналізувавши історіографію досліджуваної теми, ми дійшли висновку, що в історіографічній літературі досі відсутнє комплексне дослідження історії мінц-кабінету Університету св. Володимира, яке б повністю відображувало всі аспекти його діяльності з моменту заснування до припинення його діяльності у 20–30-х рр. ХХ ст. Роботи дослідників переважно розглядають або збірки, які ввійшли до складу університетської колекції, або діяльність окремих осіб, пов'язаних з історією цього зібрання. Відсутність комплексного підходу до дослідження історії зібрання, поєднання предметів, що вводили до його складу з архівними джерелами, призвели деяких дослідників до неточностей, а іноді й до хибних висновків. Роботи деяких авторів мають описовий характер, і їхні висновки не спираються на фактичний матеріал, на архівні джерела. Також у комплексі робіт авторів наявні теми, які зовсім не підлягали розгляду. Серед таких тем: аналіз складу колекції, топографія монетних знахідок, аналіз наукових здобутків зберігачів мінц-кабінету, Київське нумізматичне товариство тощо

Увесь комплекс джерел, використаних під час написання дисертаційного дослідження, ми розділили на п'ять основних груп:

1. нумізматичні джерела – монети, медалі та скарби, що належали мінц-кабінету Університету св. Володимира і тепер входять до складу нумізматичної колекції Національного музею історії України;
2. архівні документи та матеріали;
3. опубліковані законодавчі і нормативно-правові акти (Статути університету);
4. періодичні видання, до яких увійшли Протоколи засідань Ради університету, що містять інформацію про рішення і розпорядження, які стосуються роботи мінц-кабінету;
5. опубліковані зберігачами мінц-кабінету каталоги і статті зі свідченнями про склад колекції та скарби, які до неї входили.

Для вирішення наукових завдань дисертаційного дослідження було використано низку загальних і спеціальних методів, зокрема: порівняльно-історичний, біографічний, структурно-системний, структурно-функціональний, проблемно-хронологічний, історико-генетичний, історико-типологічний, бібліографічний, статистичний. Для роботи з монетами і монетними скарбами було застосовано методи специфічні для цієї групи предметів, а саме: метод ідентифікації монет, визначення метричних характеристик, порівняльний аналіз, метод штемпельного аналізу.

Зміст першого розділу викладено у роботах автора (див. додаток А₁, А₂, А₃, А₄, А₅, А₇, А₈, А₉, А₁₀, А₁₁, А₁₂, А₁₃, А₁₄, А₁₅, А₁₆, А₁₇).

РОЗДІЛ 2.

ЗІБРАННЯ МОНЕТ І МЕДАЛЕЙ КОЛЕКЦІЇ УНІВЕРСИТЕТУ СВ. ВОЛОДИМИРА

2.1. Колекція нумізматики колекції Київського університету у 1834–1872 рр.

Початок Нумізматичному кабінету Університету Св. Володимира було покладено указом імператора Миколи I 8 (20) листопада 1833 р. «О переводе Волынского музея в Киев и преобразовании его в высшее учебное заведение»¹. В указі йшлося про те, що заснований у Києві університет стає головною навчальною установою для жителів Київської, Подільської і Волинської губерній. Ці настанови були закріплені у статуті Київського університету, який затвердили 25 грудня 1833 р. з терміном на чотири роки та продовжено термін його дії до 1842 р.²

15 (27) липня 1834 р., в день пам'яті святого рівноапостольного князя Володимира, відбулося урочисте відкриття університету, а з 28 серпня розпочалися навчальні заняття³.

Наказом Державного попечителя Київського навчального округу дійсного статського радника Єгора Федоровича фон Брадке від 8 вересня 1833 р. попечителєві Білоруського навчального округу розпорядився: «..сделать распоряжение об отсылке в Киев перевезенного в 1828 году в бывший Виленский университет Минц-кабинет Волынского лицея»¹.

Засновником цієї широко відомої нумізматичної колекції Кременецького (Волинського) ліцею був Тадеуш Чацький (1765–1813), шкільний інспектор Волинської, Подільської та Київської губерній. З його ініціативи 1805 р. у місті Кременці було створено гімназію, яка крім чудової

¹ Центральний Державний історичний архів ЦДАК України у м. Києві (далі ЦДАК України). Ф. 707. Оп. 1. Спр. 592. Арк. 171.

² Киевский университет св. Владимира при императоре Николае I. 1825–1855. 100 с. С. 60–61.

³ Там само. С. 66.

бібліотеки та великої кількості наукових кабінетів, мала у своєму складі й нумізматичну колекцію. Найбільш відомою складовою цього зібрання була частина колекції останнього польського короля Станіслава Августа Понятовського (1764–1785), яку вважали найбільшою і найкращою в Польщі. Крім нумізматичної колекції, у нащадків Станіслава Августа Т. Чацький придбав бібліотеку, що складалася з 15 580 томів, мінералогічну колекцію та астрономічні прибори². За словами Є. Колендо, після придбання колекцій Станіслава Августа, Т. Чацький мав намір продати монети і медалі Віленському університетові, як такі, що не потрібні ліцею. Але переговори зірвалися й монети залишилися у Кременці³.

Є. Колендо так охарактеризував нумізматичну колекцію Волинського ліцею: «... це була не якась ефемерна колекція, а успадкована значна частина багатих, ретельно каталогізованих і складених Я. Альбертранді колекцій короля Станіслава Августа Понятовського (*Див. Додаток Д.1*). Нумізматична колекція Кременця займала перше місце за кількістю монет серед усіх колекцій Польщі на початку ХІХ ст. і була майстернею нумізматичних досліджень таких видатних вчених, як Тадеуш Чацький (1765–813) та Йоахим Лелевель (1786–1861)»⁴.

¹ ЦДІАК України. Ф. 710. Оп. 3. Спр. 266. Арк. 1.

² Kolendo Jerzy. Studia z dziejow numizmatyki. Zbiory w Krzemienicy. Archeologia. Swiat antyczny i barbarzyncy. Teksty, zabutki, refleksia nad przeszloscia. t. II. Warszawa, 1998. С. 144.

³ Kolendo Jerzy. Studia z dziejow numizmatyki ...С. 145.

⁴ Kolendo Jerzy. Studia z dziejow numizmatyki С. 143. Ян Баптист Альбертранді (1731–1808) – польський історик, син переселився до Польщі італійця. Отримав освіту в єзуїтській школі; з 19-річного віку був професором – спочатку в Пултуського колегії, потім в Плоцьку, в Несвіжі і в Вільно. Король Станіслав Август призначив його своїм лектором і доручив нагляд за своєю приватною бібліотекою. Після зречення короля, Альбертранді мав значні фінансові труднощі. Завдяки його старанням утворилося в 1800 р. «Товариство друзів наук», яка обрала його своїм головою. Частина рукописів Альбертранді була куплена Т. Чацький для бібліотеки Кременецького ліцею на Волині. Помер 10.08.1808. (Альбертранді. Енциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона: в 86 т. (82 т. и 4 доп.). СПб., 1890–1907); Тадеуш Чацький (28.08.1765 – 8.02.1813) – польський освітянин, економіст, історик, нумізмат. Присвятив життя просвітництву українських земель. Член польської Освітньої Національної Комісії, Варшавського Товариство приятелів наук. Після ліквідації Речі Посполитої зазнав переслідувань і утисків з боку російської влади. Співзасновник Вищої Волинської гімназії, на основі якої планувалося створити університет (з 1819 року – Кременецький ліцей). Зібрав велику Порицьку бібліотеку. (Поліщук Ю. Чацький Тадеуш. Енциклопедія історії України: в 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наук. думка, 2013. Т. 10: ТЯ. С. 488. 784 с.); Йоахим Лелевель (1786–1861) польський історик, громадський і політичний діяч, професор Віленського і Брюссельського вільного університетів. У 1804 р. вступив до Віленського університету; закінчив у 1808 р. Влітку 1808 р. отримав призначення до Кам'яця для роботи викладачем в гімназії. У

На матеріалах колекції Кременецького ліцею Тадеуш Чацький написав перший польський посібник із нумізматики, за яким були зроблені спроби проводити лекції з нумізматики. Зберігачами Кременецької колекції були в різні роки Й. Лелевель та Францишек Скарбек-Рудцький. Саме Ф. Скарбек-Рудцький опікувався колекцією з 1810 р. та систематизував Кременецьку колекцію, особливо стародавню його частину, за каталогами Альбертранді.

Наступними роками Кременецька колекція продовжувала поповнюватись. Серед тих, хто дарував до неї монети й медалі згадано Юліана Німцевича, генерала Вінцента Красинського, графиню Єлизавету Браницьку, графа Яна Тарновського та інших. Імена цих меценатів свідчать про високий статус цього зібрання¹.

За звітом 1825 р. (останнім), у колекції нараховували 18 682 одиниць, а з 1810 р. колекція збільшилася на 2280 монет². У 1828 р. за наказом Миколи І збірка Волинського ліцею «...для розбора и каталогизации...»³ була передана до Віленського університету. У Віленському університеті була власна нумізматична колекція, яка нараховувала близько 2000 монет і медалей. Цією колекцією опікувався Йозеф Міцкевич, а після його смерті 1817 р. – Г. Гроддек⁴. Після Польського повстання 1830–1831 рр., Віленський університет у 1832 р. було ліквідовано указом імператора Миколи І, а всі його колекції та бібліотеку, включаючи й нумізматичну колекцію Кременецького ліцею, було переведено до Києва у новостворений університет.

1811 р. переведени до Варшави, де продовжив свою наукову діяльність. У 1809–1811 рр. професор у Кременецькому ліцеї. У 1815–1818 і 1821–1824 рр. займав кафедру історії Віленського університету. Один з організаторів Польського повстання 1830–1831 рр. Після придушення повстання жив у еміграції у Парижі. Автор багатьох робіт з історії Польщі та нумізматики.

¹ Kolendo Jerzy. *Studia z dziejow numizmatyki*. С. 148.

² Kolendo Jerzy. *Studia z dziejow numizmatyki*. С. 148.

³ ЦДІАК України, Ф. 707. Оп. 314. Спр. 11. Арк. 10–11.

⁴ Kolendo Jerzy. *Studia z dziejow numizmatyki* С. 150. Готфрід Ернст Гроддек (1762–1825) – німецький філолог-класик на службі Російської імперії, фахівець з стародавніх мов, професор Віленського університету. Був вихователем, потім бібліотекарем князя Чарторийського і сходознавця і письменника О. І. Сенковського. Зайняв у 1804 р. кафедру класичної філології Віленського університету, викладав давньогрецьку та латинську мови і античну літературу. Водночас з 1804 року завідував бібліотекою університету. Писав з питань міфології, мови, літератури, історіографії, нумізматики, педагогіки. (Гроддек, Годфрид Ернест. *Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона*: в 86 т. (82 т. и 4 доп.). СПб., 1890–1907).

У жовтні 1833 р. для приймання Кременецької колекції до Вільно відправляють вчителя Волинського ліцею М. Якубовича. Для роботи йому рекомендовано «...вытребовать от г. библиотекаря лицея П. Янковского опись Минц-кабинет Волынского лицея, составленную при отправке онаго в Виленский университет»¹. Наприкінці 1833 р. М. Якубович завершив приймання зібрання монет і медалей та прозвітував до Ради університету про те, що у Кременецькій колекції «8636 «нумизматов древних» та 9200 медалей і монет нового часу»². Прибувши з Вільно до Києва 19 січня 1834 р., М. Якубович разом із монетами привіз і нумізматичну бібліотеку. Колекцію, що мала велику матеріальну цінність, тимчасово, до спорудження будівлі університету, розмістили, разом із казною університету, в орендованому для цього приміщенні в домі купчихи Іванської, під цілодобовою охороною³. Безпосереднім наглядачем за колекцією призначили М. Якубовича, який став ординарним професором університету⁴.

За статутом університету, що діяв з 1834 по 1842 рр., нумізматичний кабінет увійшов до складу бібліотеки. 31 січня 1834 р. на посаду головного бібліотекаря новоствореного Університету св. Володимира призначили П. Янковського (1781–1845). Таке кадрове рішення було не випадковим, адже П. Янковский, ще з 1809 р. працював бібліотекарем Волинського ліцею та зберігав нумізматичну збірку до моменту її відправлення у 1828 р. до Вільно. В. Антонович з цього приводу наголошував: «Выбор первого лица, заведовавшего нумизматическим кабинетом, оказался вполне удачным: Янковский любил нумизматику, был хорошо знаком с литературой предмета и относился к своей обязанности хранителя крайне добросовестно, притом он отличался замечательным трудолюбием, аккуратностью и настойчивостью»⁵.

¹ ЦДІАК України. Ф. 710. Оп. 3. Спр. 266. Арк. 2.

² ЦДІАК України. Ф. 710, оп. 3, од. зб. 266, арк. 25-28.

³ Науковий архів Інституту археології Національної Академії наук України (далі НА ІА НАНУ). Ф. 13. Сп. 45. Арк. 13 зв.

⁴ ЦДІАК України. Ф. 710. Оп. 87. Спр. 373. Арк. 13.

⁵ Антонович В. Б. 1884. Нумизматический кабинет. Записки об учебных и учебно-вспомогательных учреждениях университета св. Владимира / под редакцией В. С. Иконникова. Киев, 1884. С. 50.

1 червня 1834 р. бібліотекар Університету св. Володимира П. Янковський був визначений Радою Київського університету св. Володимира, як її представник для отримання колекцій скасованих навчальних установ у м. Вільно. Заручившись детальними інструкціями, П. Янковський вирушає до Вільно, де в процесі звіряння бібліотеки і мінц-кабінета, мав виділяти й дублетний фонд, який планували передати до Харківського університету¹.

У своєму листі до Ради Університету св. Володимира № 2 від 11.07.1834 П. Янковський пише, що вже два тижні перебуває у м. Вільно і не береться за огляд колекцій з причини того, що представник Харківського у-ту ще не прибув. Проте П. Янковський одноосібно, з власної ініціативи розпочав огляд віленських колекції (огляд деяких кабінетів – архітектурного, механічних моделей тощо).

Представник Харківського університету, професор Б. Дорн, прибув до м. Вільно лише в жовтні 1834 р. На початку грудня 1834 р. П. Янковський звітував, що колекція прийнята, окрім ще близько 2000 монет стародавніх і нового часу, які не мали опису². Обов'язок створити опис монет поклали на зберігача Віленської колекції П. Кукольника (1785–1884), який він завершив у січні 1835 р.³

Окрім згаданих 2000 монет, представникам університетів передали ще 381 срібну монету часів Московського царя Михайла Федоровича (1613–1645), які надійшли до Віленського університету у 1825 р. від Попечителя колишнього Віленського навчального округу і до 1835 р. зберігалися в архіві колишнього Віленського університету¹.

Проте одне з покладених на П. Янковського обов'язків, він не зміг виконати, а саме, виділити дублетний фонд для передачі у Харківський університет. Адже надані для звіряння каталоги Кременецької і Віленської

¹ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 2. Арк. 16–22 зв.

² Архів ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 44. Арк. 15.

³ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. спр. 2. Арк. 30, 32.

колекцій були недосконалі, і на основі лише них, без монет, це зробити було неможливо. П. Янковський звертається до Ради університету з проханням привезти всю колекцію до Києва і тут, на місці, виділити дублети з колекції. Рада Університету св. Володимира, розглянувши лист П. Янковського, визнала його сумніви аргументованими і погодилася з тим, що визначення дублетів за одним лише описом, без порівняння зображень, неможливе, і тому рекомендувала П. Янковському якнайскоріше повертатися до Києва для завершення розділу колекції².

Колекцію Віленського університету після завершення приймання, почали готувати до відправлення до Києва. Був оголошений конкурс на право перевезення майна, у якому взяли участь декілька прендентів. Головною умовою перемоги в цьому конкурсі було якнайшвидше відправлення майна ліквідованого університету до Києва і забезпечення його повного збереження. Конкурс відбувався в два етапи – 1 і 4 лютого 1835 р.³. За результатами конкурсу перемогу отримали селянин Єгор Никифоров та житель м. Вільно Бенціан Горсикович Гопшта. За перевезення майна з Вільно до Києва університет мав сплатити підрядникові 3 руб. 39 коп. асигнаціями з пуду вантажу, після прибуття до Києва та перевірки представниками університету п'ятиденний строк цілісності майна і непорушності печаток на ньому⁴.

Нумізматична колекція Віленського університету разом з усім майном, колекціями інших кабінетів та бібліотекою була привезена у луб'яному ящику до Києва 30 вересня 1835 р. передана за розпорядженням Ради університету за № 2244 від 30.09.1835 до університетської каси, що розмістилась в орендованому домі купця Бухтнева під постійний військовий нагляд⁵.

За попередньою домовленістю, привезені з Вільно монети були зіставлені з монетами з Волинського ліцею для виділення дублетів, які мали

¹Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 2. Арк. 36.

²Архів НМІУ. Ф.1. О.1. Од. зб.2. Арк.45.

³НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 43. Арк. 70–77.

⁴Архів ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 43. Арк. 27–29 зв.

⁵Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 38. Арк. 1.

передати до Харківського університету. За розпорядженням Ради університету з червня 1835 р. цю справу було доручено помічникові бібліотекаря І. Багриновському. 22 листопада 1837 р. він доповідає у Раду, що створив систематичний опис стародавніх грецьких і римських монет, і ці монети звірені з тими, що зберігаються у мінц-кабінеті. З числа монет Віленського університету виділено 400 дублетів¹. На початку березня 1838 р. 400 давньогрецьких і римських монет були відправлені посилкою до Харківського університету².

Досить довгий час колекції Волинського ліцею та Віленського університету ще не ввійшли до колекції Київського мінц-кабінету. За Волинську збірку ще досить довго відповідав М. Якубович³. Передача відбулася лише в 1839 р. М. Якубович отримав призначення в Імператорський Московський університет на посаду ординарного професора філософського факультету кафедри латинської мови та історії римської літератури і римської давнини⁴. Приводом до цього переведення слугувало закриття університету на один рік (Указ від 9 січня 1839 року), яке сталося через виявлення в університеті осередку таємного товариства, метою якого було відновлення державності Польщі і приєднання до неї Південно-Західного краю. Більшість із професорсько-викладацького складу, яка перейшла з Кременецького ліцею та інших закритих установ, після цих подій отримала нове призначення, або пішла у відставку⁵.

Колекцію Віленського університету також довгий час не передавали до мінц-кабінету. Нова і Віленська колекції об'єдналися лише у травні 1837 р. У доповідній записці від 22 травня 1837 р. П. Янковський доповідав Раді університету, що монети і медалі Віленського університету, і меблі для монет

¹Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 37. арк. 12

²Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 37. Арк. 19–19 зв.; НА ІАНАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 79–79 зв.

³НАІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 13–14.

⁴Київський університет св. Володимира при імператоре Николае I. 1825–1855. С. 69–70.

⁵ Там само. С. 69–70.

Волинського ліцею ним було прийнято, монети, звірені з описами, і він констатував, що все вищезгадане майно збереглося повністю¹.

Мінц-кабінет поступово облаштовували. Для нього замовляли нове й лагодили старе обладнання. За контрактом, підписаним на початку 1838 р., київський міщанин І. Іщенко мав полагодити 11 столиків, виготовити для вікон мінц-кабінету міцні віконниці із залізними гаками, зробити нові двері, виготовити 11 нових, зі склом, і обладнаних замками столиків із висувними ящиками для розкладання монет, із «липового сухого дерева», виготовити 16 тисяч різного розміру квадратних із круглим заглибленням коробочок для розкладання монет і медалей. Всього Іщенкові правління університету у 1838 р. за його столярні роботи сплатило 1775 руб. 25 коп. сріблом².

Систематизували і колекцію мінц-кабінету. За розпорядженням Ради університету від 8.04.1838 р. за № 318 були передані до інших кабінетів речі, які власне до нумізматики не мали жодного стосунку. До Скульптурного кабінету було передано 408 гіпсових відтисків, до зоологічного кабінету «зуб якогось великого звіра», у музей київських старожитностей – 14 предметів тощо. Водночас до мінц-кабінету мали передати п'ять «старовинних російських рублів»³.

З об'єднанням колекцій настала нагальна потреба створення її каталогів. Уже наприкінці жовтня 1835 р. Правління університету дає розпорядження помічникові бібліотекаря І. Багриновському зробити копії з наданих йому п'яти томів нумізматичної колекції Волинського ліцею⁴. Матеріалами для створення каталогів слугували: 1. Каталог Кременецької колекції, складений єпископом Альбертранді; 2. Каталог, складений у Кременці перед відправленням колекції у Вільно; 3. Каталог Віленської колекції, складений її зберігачем⁵.

¹ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк. 8–9

² НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк. 64.

³ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк. 84–85.

⁴ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк. 3–3 зв.

⁵ Антонович В. Б. Нумизматический кабинет. С. 51.

У березні 1837 р. роботу над каталогами було завершено, проте П. Янковський довів до відома Раду університету, що п'ять томів латинських і стародавніх папських медалей і монет ще не переплетено, тому що, звіряючи наявні монети з описом, він фіксував значну кількість очевидних і важливих помилок, наявність яких також підтверджував і ординарний професор, декан університету М. Якубович. У вересні 1839 р. М. Якубович звернувся до Ради університету з проханням створити нові систематичні каталоги, оскільки переписані каталоги містять велику кількість помилок. Рада університету розглянула пропозицію зберігача, проте не підтримала її і рекомендувала П. Янковському зробити виправлення цих помилок безпосередньо в каталогах і подати їх до Ради для ознайомлення. Окрім того, враховучи той факт, що всі частини колекції були вже об'єднані, то П. Янковському було рекомендовано створити список дублетів нумізматичної колекції університету¹.

У квітні 1841 р. П. Янковський відправляє до Ради університету список доповнень і виправлень, зроблений ним до каталогів грецьких і римських монет Волинського ліцею, які він отримав від ординарного професора М. Якубовича².

Територіально колекція нумізматики розміщувалась у декількох орендованих університетом будівлях. Згодом нумізматичну колекцію було перевезено в орендований будинок Корта і розміщено на другому поверсі. У вересні 1837 р. для її зберігання виділили ще дві кімнати: одна – біля кімнат, в яких був розміщений мінц-кабінет, а інша – в куті від вулиці і присутствених місць³.

Поки вирішували проблему з передачею до складу мінц-кабінету Віленської і Кременецької колекцій, почала створюватись нова київська колекція. У квітні 1835 р. до мінц-кабінету передали срібну і золоту медалі зі

¹ НА ІА НАНУ. Ф. 13 Спр. 45. Арк. 144–144 зв.

² НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк. 209–210, 222.

³ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб37. Арк. 5 зв.

зображенням Олександра I та написом «Diligentiae» (За старанність)¹. Упродовж 1836–1837 р., відповідно до звіту за 1837 р. у колекції мінц-кабінету зберігалося 37 стародавніх монет та 488 монет нового часу, а загальна кількість монет у цій колекції становила 550 екземплярів (*Див. Додаток В*)². Серед небайдужих громадян, що дарували кабінету монети, – старший вчитель Клеванської гімназії Якутович, який передав 30 мідних римських монет³; цивільний губернатор Лошкарев передав дві срібні монети; інженер генерал-майор Мочульський передав 28 срібних, 227 мідних монет та дві шведські асигнації⁴; ректор університету Максимович пожертвував до мінц-кабінету три пантикапейські, одну фанагорійську та одну корсунську (*херсонську – примітка Автора*) мідні монети⁵.

До Нової київської колекції продовжували передавати нумізматичні колекції інших установ. У вересні 1836 р. рада університету дає завдання помічникові бібліотекаря І. Багриновському розглянути запропоновану університетові нумізматичну колекцію Теофільпольського повітового Дворянського училища. Після розгляду запропоновано монети, які зацікавили університет, залишити в університеті. Доки тривало вивчення колекції, до музею надійшло рішення Попечителя Київського навчального округу від 24 лютого 1839 р. № 739, за яким колекція із 639 нумізматів Теофільпольського повітового дворянського училища, що складалася переважно зі стародавніх грецьких і римських монет, залишити в університеті св. Володимира, «..так як вони не потрібні для повітового училища». 6

У листопаді 1836 р. до мінц-кабінету надходить колекція Уманського базиліанського монастиря і училища. За рішенням Ради університету ці колекції були записані до інвентарної книги «нової» київської колекції⁷.

¹ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк. 3–3 зв.; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 38. Арк. 1зв.

² Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 37. Арк. 8–8 зв.

³ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 18–18 зв.

⁴ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1, Од. зб. 38. Арк. 2.

⁵ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1, Од. зб. 38. Арк. 2. –2 зв.

⁶ Державний архів м. Києва (далі ДАК). Ф. 16. Оп. 275. Спр. 175. Арк. 34.

⁷ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк. 92–93.

З 1838 р. одним з основних джерел надходжень до мінц-кабінету стають скарби. За розпорядженням Київського, Подільського, Волинського генерал-губернатора скарби, які знаходили в Київській, Волинській і Подільській губерніях, мали надходити до університету на розгляд. Перший скарб надійшов до мінц-кабінету того ж року. До колекції університету з давньоримських були відібрані денарії Адріана, Антоніна, Фаустіни, Марка Аврелія, Коммода, Пертінакса, Севера. З монет новітнього часу – гданські гроші Сигізмунда III, півтораки прибалтійських володінь Швеції Густава Адольфа та Христини, бранденбурзькі шеляги Георгія Вільгельма, тешинські оболі, фрісландський таляр Сполучених Нідерландів тощо. За ці монети було виплачено 33 рублі 70 копійок сріблом (1841 р. 28.04. № 453 , Рада)¹.

Отже, лише у 1839 р. всі колекції отримані з Віленського університету та Волинського ліцею ввійшли до складу мінц-кабінету університету св. Володимира і приєднались до нової київської колекції. Окрім того, зібрання поповнилось 639 монетами Теофільпольського повітового дворянського училища, переважна більшість з яких були монетами стародавньої Греції та Риму. Отже, разом із новими надходженнями в колекції на кінець 1839 р. зберігалися 10 401 монета стародавнього світу та 13 247 монет нового часу. Загальна кількість складала 23 648 одиниць (*Див. Додаток В*)².

Не залишили колекцію мінц-кабінету Київського університету поза увагою дослідники. Конференція Імператорської Санкт-Петербурзької Академії наук 2 жовтня 1837 р. звернулася до Київського університету з проханням про співпрацю в дослідженні східних монет відомим орієнталістом Х. Френом (1782–1851). Дослідник упродовж декількох років займався створенням каталогу східних монет, що зберігалися в Російській імперії у приватних, музейних та академічних колекціях. Ним тоді були вже

¹Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 37. Арк. 58–63 зв.; НА НАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк. 200–200 зв.; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 27. Інв. №№ 1665–1746; Страшкевич К. Ф. 1866. № 10. Скарб № 1.

²Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 37. Арк. 67 зв. 68.

досліджені колекції Санкт-Петербурзького, Дерптського, Гельсінгфорського, Харківського, Московського і Казанського університетів, а також відомі ученому приватні колекції. Для повноти каталогу, Х. Френ бажав дослідити колекцію східних монет Волинського ліцею і Віленського університету. Для чого ці монети мали бути відправлені до Санкт-Петербургу із зобов'язанням їхнього повернення до університету після закінчення. Працю з відбору необхідних Х. Д. Френу східних монет, взяв на себе запропонований Академією наук Почесний смотритель Київського повітового училища, член-кореспондент Академії наук барон Станіслав Шодуар¹. До Санкт-Петербургу відправили 437 монет і стародавній рукопис. У листопаді 1838 р. всі монети повернулися до мінц-кабінету з докладним описом, зробленим Х. Френом².

Наступного разу у вересні 1839 р. Конференція Санкт-Петербурзької Академії наук звернулася до університету з проханням передати для дослідження саммонідські та іспебедські монети, які досліджував ад'юнкт Б. Дорн³. У 1840 р. 4 монети були відібрані й відіслані до Санкт-Петербургу, а в червні 1841 р. монети повернулися до мінц-кабінету⁴.

Для успішної роботи зберігачів мінц-кабінету була необхідна гарна нумізматична бібліотека. Частина літератури до кабінету передали з Віленського університету і Кременецького ліцею. Проте значної кількості важливих для роботи видань не було. На придбання літератури для мінц-кабінету Рада університету виділяла кошти. Тож 1840 р. за 7 руб. сріблом було куплено перший випуск Археографічної комісії, присвячений російським медалям⁵. Також 1840 р. в барона С. Шодуара для бібліотеки мінц-кабінету придбали вже на той час рідкісне видання *Mione* за 120 руб. сріблом⁶.

¹ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 53–54 зв.

² НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 110–110 зв.

³ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 145–145 зв.

⁴ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 201–201 зв.

⁵ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 168–168 зв.

⁶ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 172а–172а зв.

У 1840 р. П. Ярковський і його помічник І. Багриновський розглянули лише два скарби: з с. Золотолин та «волинський», який надійшов із Волинської губернії без точного місця знахідки¹. Чудовий за своїм складом був останній. До нього входили монети великих номіналів: талери і флоріни нідерландські, голландські, австрійські, швейцарські, вільних міст Гамбурга, Нюрнберга та Кампена. Наймолодшою монетою були 6 грошей 1681 р. Яна III Собеського. За цю знахідку власникові виплатили 19 руб. 9 коп. сріблом².

Продовжувала колекція поповнюватися й завдяки пожертвам. У жовтні 1840 р. ректор Упсальського університету передав шведські обігові монети 2 скілінги 1837 р., та 1839 р., 2/3 скілінга 1839, 1/3 скілінга 1839 р.³.

За звітом університету за 1840 р. до мінц-кабінету надійшло 15 монет. З найбільш визначних надходжень П. Ярковський визначав подаровану – почесним громадянином м. Кременця Йосифом Мілло золоту монету, відкарбовану за часів правління Траяна Деція вартістю 37 руб. 50 коп. сріблом. Загальна кількість монет у колекції тоді складала 10 401 стародавніх, 13 247 монет нового часу, всього 23 648 монет⁴. (Див. Додаток В).

У 1841 р. до мінц-кабінету продовжували надходити скарби. Всього П. Ярковський і І. Багриновський розглянули 8 скарбів⁵. Завдяки скарбам у мінц-кабінеті почали створювати одну з найкращих у Російській імперії колекцію срібних давньоруських гривен. У листопаді 1841 р. до мінц-кабінету надійшло 2 срібні т. з. новгородські гривні зі скарбу, що складався з 13 гривень, знайденого у 1840 р. в с. Жулянах.

¹ ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 3335; Страшкевич К. Ф. 1866. № 10. Скарби №№ 6 та 7.

² НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 172–172 зв., 174–174 зв., 190–190 зв.; ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 3336. Арк. 1–10 зв.; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 27. Інв. №№ 1641–1653; Страшкевич К. Ф. 1866. № 10. Скарб № 7.

³ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк. 175–175 зв.; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 27. Інв. №№ 1768–1769.

⁴ ДАК. 16. Оп. 465. Спр. 52. Арк. 7–8.

⁵ ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 1, Од. зб. 3885, Ф. 442, Оп. 1, Од. зб. 4539; Страшкевич 1866, скарби №№ 8–15.

Але не з усіх скарбів монети потрапляли до колекції. На жаль, у ХІХ ст. було відсутнє розуміння скарбу як цілісної пам'ятки, дослідження якої дуже важливе для розуміння закономірностей і особливостей грошового ринку в певний час. Значна кількість скарбів потрапляла на розгляд до зберігачів мінц-кабінету, з цих монет вибирали екземпляри, яких не було в колекції, а інші повертали власникові, навіть не описавши монетний комплекс у повному обсязі. Так сталося й зі скарбом який надійшов до мінц-кабінету 1841 р. У справі навіть не зазначено місця знахідки, навіть приблизно, який повіт, яка губернія. Відомо що серед монет було 2 рублі Петра І та 32 екземпляри дрібної срібної монети (не зазначено ні емітента, ні час випуску). Всі монети були повернені власникові без опису¹.

Всього за 1841 р. до колекції надійшло 120 монет. Це були як придбані монети, так і передані в дар. Серед найбільш цікавих надходжень варто згадати срібну медаль медальєра Губе, відкарбовану на честь шлюбу спадкоємця російського трону Олександра Миколайовича та дві стародавні, достатньо рідкісні, срібні римські денарії Антоніна Пія та Пертинакса².

У 1842 р. у мінц-кабінеті розглянули п'ять скарбів. Два скарби, один з яких був знайдений в Дубенському повіті Волинській губернії (без зазначення точного місця знаходження), та скарб із м. Сміла Черкаського повіту Київської губернії, були повернені власникам, і в архіві не залишилося навіть їх опису³. Із трьох скарбів І. Багриновський відібрав 20 монет, а інші монети були повернені власникам без розгляду⁴. Залишився поза увагою К. Страшкевича скарб, знайдений у 1842 р. в с. Дурманах Дубенського повіту Київської губернії. Про повний склад скарбу нічого не відомо, проте у справі зазначено, що із 7 золотих червонців старого карбування лише один зацікавив мінц-кабінет – це дукат угорський 1722 р., карбований за часів правління

¹ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк. 223; Страшкевич К. Ф. 1866. С. 13. Скарб № 10.

² ДАК. Ф. 16. Оп. 465. Спр. 53. Арк. 75 – 77; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од зб. 37. Арк. 99 зв. –100.

³ ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 1, Од. зб. 4540, Ф. 442. Оп. 1, Од. зб. 4540; Страшкевич, 1866, № 10. Скарби №№ 11, 15.

⁴ Страшкевич, 1866, № 10. Скарби №№ 11–15.

Карла VI (1711–1840), за який було виплачено власникові 2 руб. 86 коп. сріблом¹.

Щодо подарунків 1842 р., то ординарний професор астрономії Київського університету В. Федоров подарував мін-кабінету 37 мідних і срібних монет, відкарбованих у Австрії, Германії, Швейцарії у кінці XVIII – на початку XIX ст.².

У 1842 р. для мін-кабінету П. Ярко́вський зробив декілька вдалих закупівель. Наприкінці 1842 р. мінц-кабінет перерахував 3 руб. 25 коп. сріблом за золоту монету Венеції, карбовану за часів правління дожа Паоло Реньєра (1779–1789)³. Окрім того, за 40 руб. 97 коп. сріблом придбали велику золоту рідкісну медаль останнього імператора Германської (Св. Римської) імперії Франциска II (1792–1806), відкарбовану у 1792 р. на честь його коронації⁴.

Загалом 1842 р. для мінц-кабінету було придбано медалей і монет нового часу: а) закупівлею – 8 од. золотих, срібних – 58 одн. за 110 руб. 96 коп. сріблом; б) надійшло безкоштовно – медалей і монет нового часу срібних 35, мідних – 16, олов'яних – 2 од. за 5 руб. 20 коп. сріблом. Всього на початок 1843 р. в мінц-кабінеті зберігалось 24 226 одиниць, зокрема давньогрецьких і римських (10 455 од.), середнього і нового часу (13 771 од.)⁵. (*Див. Додаток В*).

Із другої половини 1842 р., мінц-кабінет почав поступово готуватися до переїзду. З листа П. Ярко́вського від 25 вересня зрозуміло, що він отримав усне розпорядження ректора К. Неволіна про огляд залів, призначених для мінц-кабінету у новозбудованому університеті. П. Ярко́вський висловив свої побажання про облаштування приміщення, за якими була необхідність облаштувати зовнішні великі вікна віконницями, а маленькі, що виходили на

¹ ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 3886. Арк. 1–14; НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк. 234, 237, 243; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 27. Інв. № 1811.

² НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк. 247 – 247 зв.; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 27. Інв. №№ 1774–1810.

³ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк. 270; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 27. Інв. № 1858.

⁴ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк. 272–274, 279; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 27. Інв. № 1879.

⁵ ДАК. Ф. 16. Оп. 465. Спр. 56. Арк. 81–83.

коридор, – ґратами. Окім того, він висловив побажання розділити велику залу на дві кімнати. У другій кімнаті планували розмістити робоче місце помічника бібліотекаря та нумізматичну бібліотеку. Також у цьому приміщенні відвідувачі мінц-кабінету мали залишати свої шинелі. По-третє, П. Янковський попросив передати у розпорядження мінц-кабінету невеличку суміжну кімнату, яка була необхідна для зберігання обладнання мінц-кабінету, коробочок для монет, а також як робоче місце сторожа, який упродовж всього робочого дня повинен був доглядати за мінц-кабінетом¹. Його прохання було виконане: ексекуторові університету дали розпорядження виділити кутову кімнату № 21 на третьому поверсі².

Ймовірно, що переїзд мінц-кабіту з будинку Корта до нової будівлі відбувся чи наприкінці 1842 р., чи на початку 1843 р. У листі, датованому 31 грудня, П. Янковський звітує про проведену роботу з упорядкування нумізматичної колекції. Він зазначав, що роботи зі складання доповнення до систематичного каталогу колекції колишнього Волинського ліцею, а також зі складання окремого списку дублетів мінц-кабінету, вели систематично – для його складання було розібрано й описано декілька сот монет і медалей, які не мали опису. Крім того, він написав 6000 карток на монети і медалі, які мали ввійти до цього доповнення і, що ця робота була ним закінчена ще у травні 1842 р. Проте для її продовження, а саме для розкладання і систематизації цих карток, «трапились великі перешкоди», зокрема, підготовка мінц-кабінету для переїзду з дому Корта, а після переміщення відсутність зручного місця для розкладання вищезазначених карток. Саме тому робота зі створення систематичного додатку і списку дублетів, на жаль, не була завершена П. Янковським вчасно³.

1843 р. розпочався достатньо вдало, колекція поповнилась 4 золотими , 3 срібними і 1 мідною монетами. Серед золотих монет – 5 рублів 1768 р.

¹ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 37. Арк. 115–115 зв.

² НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк. 280.

³ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 37. Арк. 124.

Катерини II, 20 франків 1818 р. Людовика XVIII, дві австрійські золоті монети Фердинанда I 1838 та 1840 р. Серед срібних – рубль 1718 р. Петра I Московського монетного двору з написанням року слов'янськими літерами, за який власникові виплатили 20 руб. 5 коп. сріблом¹.

У квітні 1843 р. до мінц-кабінету, до інших кабінетів університету, було відправлено розпорядження проректора університету І. Найкірха № 982, за яким всі кабінети мали переглянути свої колекції і скласти списки речей, що власне до цих колекцій не належали. Протягом 1843 р. П. Ярко́вський і І. Багриновський розглянули лише два скарби: з м. Дубно Волинської губернії та с. Комарівки Богуславського повіту Київської губернії. З першого скарбу до мінц-кабінету придбали 2 монети за 40 коп. сріблом², і 2 монети із другого³. Всі інші монети, що входили до цих монетних депозитів були повернені без розгляду.

За звітом мінц-кабінету за 1843 р., всього протягом року було придбано 19 одиниць стародавніх монет на суму 4 руб. 75 коп. та одна середньовічна за 11 коп. сріблом, загалом на початок 1844 р. у мінц-кабінеті було 24 273 одиниць зберігання⁴. (Див. Додаток В).

У вересні 1844 р. за наказом Міністерства духовних справ та народної освіти Російської імперії на посаду бібліотекаря університету та завідувача мінц-кабінету призначили надвірного радника Антона Красовського, проте остаточно він зайняв цю посаду після смерті П. Ярко́вського у травні 1845 р.⁵. А. Красовський закінчив Харківський університет у 1835 р., походив із дворян Мінської губернії. На посаді бібліотекаря він зарекомендував себе як надзвичайно талановитий і ерудований фахівець. Головним напрямом його роботи як бібліотекаря було укладання каталогів та алфавітного покажчика

¹ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк. 254–254 зв., 287–287 зв.; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 27. Інв. №№ 1880–1887.

² Страшкевич К. Ф. 1866. № 10 Скарб № 16.

³ ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 5016, Ф. 707. Оп. 87. Од. зб 486. НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк. 298–298 зв.; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 27. Інв. №№ 1866–1967; Страшкевич К. Ф. 1866. № 10 Скарб № 18.

⁴ ДАК. Ф. 16. Оп. 465. Спр. 62. Арк. 37.

⁵ ДАК. Ф. 16. Оп. 303. Спр. 238. Арк. 10 зв.

університетської бібліотеки. Згідно зі звітом університету за 1858 р., А. Красовський видав двадцятий і двадцять перший випуск каталогу бібліотеки¹. Всі зусилля А. Красовського були спрямовані на упорядкування і поповнення бібліотечного фонду, водночас мінц-кабінет, який був структурно підпорядкований бібліотеці, не отримував належної уваги, хоча й продовжував поповнюватися новими монетами та медалями. Зокрема, якщо 1844 р. в ньому зберігалось 24 109 одиниць то 1852 р. їх кількість зросла до 24 897 екземплярів².

У роботі в мінц-кабінеті П. Якубовичу, а згодом А. Красовському допомагав молодий помічник Яків Волошинський, син Якова Волошинського, викладача Кременецького ліцею, секретаря Правління університету у 1834–1838 р.³. У 1843 р. Я. Волошинський закінчив юридичний факультет університету св. Володимира у званні «кандидата законодавства», а у 1844 р. пішов на службу до університету⁴. 28 жовтня 1844 р. розпорядженням Ради університету за № 1442 Я. Волошинський був призначений на посаду помічника бібліотекаря, яка була вакантною після смерті І. Багриновського⁵.

Крім зберігача нумізматичної колекції і його помічника, при мінц-кабінеті служив сторож, який весь час знаходився в кабінеті. На цій посаді з самого початку працював відставний солдат Іван Іванов, якому за його роботу щомісячно сплачували 5 рублів сріблом з коштів мінц-кабінету. У 1844 р. за п'ять років служби на цій посаді йому призначили ще по 10 рублів у рік із коштів мінц-кабінету⁶.

До мінц-кабінету продовжували надходити скарби. У 1844 р., як і попереднього року розглянули два скарби. У 1844 р. до інвентарної книги

¹ ДАК. Ф. 16. Оп. 465. Спр. 111. Арк. 192.

² ДАК. Ф. 16. Оп. 465. Спр. 94. Арк. 125.

³ Яушева-Омельянчик Р. М. Київський мінц-кабінет у 1844–1864 роках. (А. Красовський – Я. Волошинський). Від першовитоків до сьогодення: із історії формування колекцій музею. Збірник тематичних праць. Київ, 1995. С. 179.

⁴ ДАК. Ф. 16. Оп. 464. Спр. 65. Арк. 83–84.

⁵ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 38. Книга для записи бумаг поступавших в мінц-кабінет Імператорського університета св. Володимира. 30. 09. 1835 – 11. 05. 1851. Арк. 26; НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 342–342 зв.

⁶ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 315–316 зв.

мінц-кабінету записали також 2 монети номіналом 4 гроші, відкарбованих в 1766 і 1767 рр. за часів правління Станіслава Августа Понятовського¹ із скарбу, знайденого 1843 р. в м. Дубно Волинської губернії. У листопаді 1844 р. до мінц-кабінету надійшов скарб знайдений в м. Ходоркові Сквирського повіту Київської губернії. Із загальної кількості знайдених 125 російських і пруських монет до колекції мінц-кабінету відібрали 27 російських і одну пруську монету, зокрема один полтинник Петра I (1682–1725) 1718 р., 6 рублів та 2 полтинники Анни Іоанівни (1730–1740), 3 рублі, 6 півполтинників, 9 гривенників Єлизавети Петрівни (1741–1761) та 6 грошей 1687 р. Фрідріха Вільгельма Бранденбургського (1640–1688), а інші монети були повернені без опису².

У цей період поповнювали не лише мінц-кабінет, а й його матеріальну базу та бібліотеку. Зокрема, впродовж 1844 р. на замовлення мінц-кабінету столяр Мішура виконував замовлення з виготовлення дерев'яних формочок для зберігання монет. З музейної каси йому за його роботу виплатили 20 руб. сріблом³. Замовлення у столяра Мишуги обладнання для мінц-кабінету продовжилися й у квітні 1844 р. Рада університету й замовила йому ще 4000 формочок для розкладання монет із виплатою по 15 рублів сріблом за кожну тисячу. Замовлення Мишуга виконав у червні 1844 р., за що і отримав 60 рублів сріблом⁴. А книготорговцеві Киммелю з м. Рига відправляли кошти на купівлю *Leitzmann's Nymismatische Zeitung*, це періодичне видання в подальші роки регулярно закуповували для мінц-кабінету⁵. Крім того, продовжували комплектувати випуски «Собрания русских медалей», зокрема, 1844 р. придбали 4-й випуск цього видання за 6 руб. сріблом⁶. Рада

¹ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 341–341 зв.; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 27. Арк. 66 зв. Інв. №№ 1906–1907; Страшкевич К. Ф. 1866. С. 15. Скарб № 16.

² НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 345 – 345 зв.; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 38. Арк. 27; Страшкевич К. Ф. 1. С. 17. Скарб № 19.

³ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 322–322 зв.

⁴ Архів НМІУ. Ф. 1, Оп. 1, Спр. 38. Арк. 24 зв.; НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 325–325 зв., 332, 333.

⁵ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 318–318 зв.

⁶ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 319–310 зв.

університету дбала про поповнення кабінетів фаховою літературою, регулярно звертаючись на початку року до зберігачів кабінетів із пропозицією подати до Ради список необхідної літератури та суму, на яку необхідно придбати книги¹.

Орім скарбів, які були основним джерелом надходжень до мінц-кабінету, були й інші форми поповнення колекції. До університету неодноразово зверталися приватні колекціонери, які бажали продати свої колекції мінц-кабінету. Наприклад, 1844 р. до Ради університету звернувся колезький реєстратор Пінзатовський, який запропонував на розгляд свою колекцію, що складалася з 529 екземплярів, з яких три були срібними позолоченими, 264 мідні, 258 срібні та чотири олов'яні. На жаль, ці монети були розписані лише по металу, з якого були виготовлені, і в жодний спосіб не визначені ні їхні емітенти, ні роки карбування². Після вивчення цієї колекції у мінц-кабінеті, університет хотів придбати «17 дрібних старовинних польських монет, 1 мідну і 5 срібних»³, проте власник не погодився на запропоновану мінц-кабінетом ціну, тому монети було повернено власнику⁴.

Проте були й успішні угоди. Зокрема, серед цікавих покупок 1844 р. є медаль 1797 р. на коронацію російського імператора Павла I (1796–1801) та досить рідкісний талер польського короля Владислава IV (1632–1648), відкарбований 1639 р. на монетному дворі м. Гданська, придбані за 3 рублі сріблом⁵ від особи, ім'я якої в документації, на жаль, не зафіксовано.

Мінц-кабінет поповнювався також і за рахунок безкоштовних передач. Так, у травні 1844 р. студент Барановський подарував мідну медаль з зображенням Людовика XVI⁶.

¹ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 349–349 зв.

² НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 320–320 зв.

³ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 335–335 зв.; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 38. Арк. 25.

⁴ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 346–346 зв.

⁵ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 38. Арк. 25; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 27. Арк. 65 зв. 66 зв. Інв. №№ 1904 – 1905; НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 334 – 334 зв., 336.

⁶ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 326; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 38. Арк. 24 зв. Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 27. Арк. 65 зв. Інв. № 1903.

У 1845 р. П. Ярковський і його помічник Я. Волошинський розглянули п'ять скарбів¹. Частина з них були повернені власникам без опису², з частини до колекції відбирали по декілька монет, а інші – повертали без опису. Вже на початку 1845 р. до мінц-кабінету надіслали скарб із військового поселення в м. Шавліх Київської губернії. Скарб датовано 60-ми рр. XVII ст., він зберігався у глиняному горщику і складався з 4500 дрібних монет князівства Тешинського, прибалтійських володінь Швеції, Бранденбурга та Речі Посполитої, переважно шелягів. Із цього депозиту для мінц-кабінету відібрали 33 монети, заплативши власникові 26 коп. сріблом³, а інші повернули без опису. Щодо інших скарбів, розглянутих у мінц-кабінеті, то досить цікавим був скарб з с. Грабівці Брацлавського повіту Подільської губернії, який складався з 80 римських денаріїв і не був описаний повністю. До колекції університету було вибрано 19 монет із цього скарбу, зокрема денарії від Антоніна Пія (138–161)⁴.

Окрім збільшення нумізматичної колекції, керівництво університету піклувалося й облаштуванням мінц-кабінету, зокрема, архітектор Беретті на прохання Ректора університету облаштував ставні до кімнат, які займав мінц-кабінет⁵. Для обслуговування колекції, а саме зважування монет, у широко відомого колекціонера та дослідника монет, барона Станіслава де Шодуара за 27 руб. 50 коп. сріблом, було закуплено гирьки і терези⁶. Також у першій половині 1846 р. для мінц-кабінету було придбано на 150 руб. сріблом столики, адже колекція збільшувалась, і для її зберігання були необхідні меблі⁷.

¹ Страшкевич К. Ф. 1866. №. 10. С. 17–19. Скарби №№ 20–24.

² ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 6210; Страшкевич К. Ф. 1866. №. 10. С. 19. Скарб № 22.

³ НА ІН АНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк. 350–350 зв., 361; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 27. Інв. №№ 1927–1945; Страшкевич К. Ф. 1866. №. 10. С. 17–17 зв.

⁴ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 351, 356–356 зв., 359–359 зв.; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 27. Арк. 73 зв. 76. Інв. №№ 1927–194 Страшкевич К. Ф. 1866. №. 10. Скарб №№ 21.

⁵ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 340–340 зв.; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 38. Арк. 25 зв.

⁶ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 324 – 324 зв; Архів НМІУ. Ф. 1, Оп. 1, Спр. 38. Арк. 24 зв. Станіслав Іванович Шодуар, Барон де Шодуар Станіслав Янович (1790–1858) – археолог, колекціонер-нумізмат, ентомолог, бібліофіл, член-кореспондент Петербурзької академії наук з розряду історії і старожитностей російського Відділення історії, філології та політичних наук із 23 грудня 1836 року (Шодуар, Станіслав Іванович. *Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона*: в 86 т. (82 т. и 4 доп. т.). СПб., 1890–1907).

⁷ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 395–395 зв.

Одне з перших розпоряджень ректора університету до мінц-кабінету в січні 1846 р. стосувалося комплектування колекції платиновими монетами, обіг яких був припинений у 1845 р. Ректор давав розпорядження зберігачеві мінц-кабінету про необхідність придбання платинових монет номіналом 3, 6 та 12 рублів сріблом, адже їх не було в колекції, і найближчим часом мали вийти з обігу¹. Виконуючи це розпорядження, в березні 1846 р. у робітника університетської типографії було придбано 3 руб. сріблом, платинову монету номіналом 3 рублі 1834 р.², а в червні 1846 р. придбали в банківського працівника монети номіналом 6 та 12 рублів³.

Упродовж 1846 р. мінц-кабінет розглянув шість скарбів, з яких на розгляд отримав 1012 монет, з яких у колекцію університету потрапили 33 монети. Найбільший зі скарбів 1846 р. – скарб із с. Рогозне Брацлавського повіту Подільської губернії. Цей монетний депозит складався з 775 монет першої половини XVII ст. і був типовим для скарбів цього періоду, які знаходять на території України. Проте до його складу входила данська марка 1615 р. Християна IV, яка рідко зустрічається у скарбах на території України⁴. Наприкінці 1846 р. А. Красовський у своєму звіті по мінц-кабінету зазначав про те, що було «придбано монет і медалей 16 од. на 22 руб. 33 ½ коп. сріблом, безкоштовно нового часу – 18 од. на 92 коп. сріблом і всього 34 шт. на 23 рублі 25 ½ коп. сріб. Цікавих серед них немає»⁵.

На відміну від попереднього року, коли за свідченням А. Красовського «цікавих» монет не було, вже на початку 1847 р. на розгляд до мінц-кабінету надійшло дві дійсно цікаві монети. Зокрема, іноземець Давид Фаббро запропонував мінц-кабінету рідкісну срібну монету Дакії, за яку університет

¹ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 374–374 зв., 378–378 зв.

² НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 377–377 зв.; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 27. Інв. № 1965.

³ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 390 – 390 зв.; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 27. Інв. № 1968–1969.

⁴ ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 6657; НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк. 391–391 зв.; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 27. інв. № 1982–1994; Страшкевич К. Ф. 1866. № 10. Скарб № 28.

⁵ ДАК. Ф. 16. Оп. 465. Спр. 65. Арк. 34 – 36. Цікаво те, що у той час придбання платинових монет не було цікавим для мінц-кабінету. У наш час придбання будь-якої з цих монет стало би непересічною подією.

виплатив власникові 15 рублів сріблом¹. А в лютому того ж року на розгляд мінц-кабінету надійшов рідкісний золотий дукат Густава Адольфа (1611–1632), відкарбований у 1632 році у м. Рига. Монету у с. Лисянка Звенигородського повіту Київської губернії знайшла селянка Анна Карпенкова, яка отримала за неї від мінц-кабінету 3 руб. 20 коп. сріблом².

У 1847 р. було розглянуто лише три скарби. Один із них, виявлений у Гайсинському повіті Подільської губернії, складався із шести арабських дирхемів X ст., два з яких придбав мінц-кабінет, а інші були повернені без опису³. У 1848 р. для мінц-кабінету в поміщика Харлінського за 21 руб. 87 ½ коп. придбали колекцію, що складалася з 21 римського срібного денарія і 18 монет нового часу⁴. Загалом, за звітом А. Красовського, протягом 1848 р. колекція мінц-кабінету збільшилась на 100 одиниць, з яких 23 монети стародавні і 77 монет нового часу. Найбільш цікавими з них були: римський сестерцій Фаустини Старшої, дружини імператора Антоніна Пія (138–161), мідні монети імператора Гордіана (238) та Констанція Хлора (293–305). На лицьовому боці першої із указаних монет – зображення Фаустини та напис по колу: DIVA FAVSTINA. На звороті – зображення богиню, що в одній руці, простягнутій над жертвником тримає чашу, а в другій – смолоскип. По обидва боки від неї літери: S – C. На лицьовому боці другої монети зображено збільшену голову імператора, а з іншого боку – крилату богиню Перемоги, яка спирається однією рукою на щит, а з іншого – тримає пальму. Напис: VICTORIA AETERI. На лицьовому боці третьої монети – збільшена голова імператора та напис: DIVO CONSTANTIO PIO PRINS, а на зворотному боці – орел, що сидить на блискавці: MEMORIAE AETERNAE¹.

Загалом упродовж каденції А. Красовського продовжувалась систематизація і опис нумізматичної колекції університету як «нової», так і

¹ НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк. 409–409 зв.; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 27. інв. № 1981.

² НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 413–413, 420–420 зв.; ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 7107. Арк. 1–15.

³ НА НАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк. 426–426 зв., 437–437 зв.; Страшкевич М. Ф., 1866. № 10. скарб № 33.

⁴ НА НАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк. 462; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 27. Інв. №№ 2023–2061.

окремих її частин. На початку 1849 р. було виділено кошти у розмірі 188 руб. 11 $\frac{1}{4}$ коп. сріблом на виконання розпорядження, наданого ще в серпні 1846 р. Ректор університету дав розпорядження зберігачеві мінц-кабінету щодо виготовлення доповнення до каталогу Волинського ліцею, а саме списку дублетного фонду². А. Красовський мав на ці гроші найняти двох писарів, які під безпосереднім наглядом помічника бібліотекаря Я. Волошинського мали писати по 2000 «цидулок» на рік. По закінченні цієї роботи, А. Красовський мав звітувати Правлінню про її закінчення та дати детальний кошторис про використання виділеної суми³. З документів відомо, що писарі були найняті і працювали над створенням систематичного каталогу. В документі, датованому 1 вересня 1849 р. за № 2567, йдеться про те, що Я. Волошинський отримав із каси університету 21 руб. 88 $\frac{3}{4}$ коп. на виплату зарплатні двом писарям⁴. У 1849–1850 рр. ці роботи продовжувалися, про що свідчить кошторис і звіт про ці роботи, в якому вказано, що писці впродовж року 1849-го – 16 січня 1850 р. зробили 3866 описів монет⁵.

У архіві ІА НАНУ зберігається заява Івана Шнейдера, вчителя німецької мови І Київської гімназії. В цій заяві І. Шнейдер писав, що він довідався про те, що в мінц-кабінеті тривають роботи зі створення систематичного каталогу колекції, і він пропонує свої послуги за гідну винагороду зі створення «верных снимков на бумаге с экземпляров, которые должны войти в состав Каталога», оскільки це дуже важливо для науки. Як зразок якості своєї роботи, він надавав декілька знімків, зроблених ним у Віденському і Дрезденському нумізматичних кабінетах⁶. На жаль, найімовірніше, керівництво університету не почало співпрацювати з І. Шнейдером, принаймні жодних документів про перерахування коштів

¹ ДАК. Ф. 16. Оп. 465. Спр. 74. Арк. 17–19.

² НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 393–393 зв.

³ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 474–475.

⁴ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 500.

⁵ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 46. Арк. 29–29 зв.

⁶ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 485. *Зразки знімків архіві, на жаль, не збереглись (примітка автора).*

І. Шнейдерові нами не виявлено, як і не виявлено знімків монет на папері. Наявність подібних знімків значно полегшила б сучасним дослідникам роботу із атрибуції та встановлення належності монет до колекції мінц-кабінету. Того ж 1849 р. була розширена матеріальна база мінц-кабінету, для якого було замовлено дві великі шафи та два письмові столи, 12 столиків «различной меры» зі склом для зберігання монет, виділивши суму в 150 руб. сріблом. Це замовлення було виконане в жовтні 1849 р. «с выгодою для казны»¹.

У лютому 1850 р. вчитель 2-ї Одеської гімназії, а згодом екстраординарний професор Університету св. Володимира, Григорій Чугаєвич передав до мінц-кабінету на розгляд колекцію з 338 античних монет, з яких до колекції мінц-кабінету відібрали 26 монет². Серед яких найбільш рідкісною була неопублікована на той час дідрахма Амфіполя, Македонія (410–IV ст. до н. е.) зі зображенням Аполлона з головою, повернутою на три чверті та факелом у канделябрі – з іншого боку. За відібрані 26 монет університет сплатив власнику 118 руб. 26 коп. сріблом, із 75 руб. сплатили за рідкісну дідрахму. Монета мала чудове збереження і стала окрасою колекції античних монет університету³. (Див. Додаток Д.62.2).

А в 1851 р. від імператора Миколи I (1825–1855) до колекції мінц-кабінету університету була пожалувана колекція російських монет у кількості 296 одиниць. Справа про передачу цієї колекції тривала два роки й почалася зі звернення генерал-губернатора Київської, Волинської та Подільської губернії Д. Бібікова в листопаді 1849 р. до міністра фінансів Ф. Вронченка. У зверненні Д. Бібіков просив міністра фінансів посприяти поповненню нумізматичної колекції мінц-кабінету монетами Росії з часів правління Павла I (1796–1801)⁴. Відповідь із позитивним вирішенням прохання

¹ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 486–486, 503ч зв.; 505.

² НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 12–15 зв.

³ Страшкевич К. Ф. 1866. № 10. С. 25–26. Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 27. Інв. № 2118.

⁴ ЦДІАК України. Ф. 707. Оп. 87. Сп. 1970. Арк. 66. Л. 2.

надійшла від Ф. Вронченка 17 лютого 1850 р.¹. У березні 1850 р. Рада університету поінформувала А. Красовського про передачу монет.² Комплектування колекції тривало понад рік і 9 листопада 1851 р. мінцкабінет отримав посилку з 286 монетами з яких 21 золота, 21 платинова, 237 срібних і 17 мідних монет³. Збірка складалася з монет підвищеної якості, так званої «proof». Це були ново роби, зроблені старими штемпелями, що збереглися на монетному дворі. Колекція золотих монет складалася з 21 монети, з яких одна монета номіналом 10 рублів карбована в 1805 р., а решта 20 монет номіналом 5 рублів Павла I (1696–1801), Олександра I (1801–1825), Миколи I до 1835 р. включно⁴. Усі монети були чудової якості, серед них були монети, які зустрічалися в трьох–чотирьох екземплярах, і такі, які були не відомі зовсім. Наприклад, монету 5 рублів 1820 р., яку за архівними відомостями монетного двору, зовсім не карбували⁵. Серед монет, які належать до розряду надзвичайно рідкісних, можна віднести 5 рублів 1800, 1825, 1827, 1832 р.⁶. Крім того, до дарунку входили надзвичайно рідкісні платинові монети, які карбували в Росії з 1828 по 1845 р. і мали номінал 3, 6 та 12 рублів. Ці монети мали надзвичайно обмежений тираж, а як «proof» майже не зустрічаються. Серед платинових монет номіналом 12 рублів була монета 1830 р., тираж якої лише 119 одн., 1833 р. – 255 одиниць, 1834 р. – лише 11 одиниць тощо¹.

Найбільшу частину подарованих монет (237 одиниць) становили срібні монети часів Павла I, Олександра I і Миколи I. Серед цих монет були як рідкісні, так і звичайні обігові, проте всі вони відрізнялись відмінною якістю. До цього комплексу також входили й пам'ятні монети, карбування яких у

¹ ЦДІАК України. Ф. 707. Оп. 87. Сп. 1970. Арк. 66. Л. 8.

² НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 20.

³ ЦДІАК України. Ф. 707. Оп. 87. Сп. 1970. Арк. 66. Л. 47

⁴ Дубіцька В. В. Дарунок Миколи I Мюнцкабінету Київського університету Святого Володимира. Тематичний збірник наукових праць НМІУ. Київ, 2009. С. 95.

⁵ Узденников В. В. Объем чеканки российских монет. 1700–1917. Москва, 1995. С. 38.

⁶ Дубіцька В. В. Дарунок Миколи I Мюнцкабінету Київського університету Святого Володимира. Тематичний збірник наукових праць НМІУ. Київ, 2009. С. 96.

Російській імперії розпочалося в XIX ст., зокрема, рубль 1834 р. зі зображенням пам'ятника Олександрові I, 1 та 1 ½ рубля 1839 р. присвячені відкриттю пам'ятника Бородинській битві 1812 р., два екземпляри рублів 1841 р. на честь одруження Олександра Миколайовича і Марії Олександрівни². Ці монети розпочали записувати до каталогу мінц-кабінету наприкінці 1851 р., а завершили – наприкінці 1852 р.³ (Див. Додаток Д.9). Я. Волошинський, бажаючи продовжити нагоду поповнювати нумізматичну колекцію російських монет, склав список монет, яких немає в колекції, і через канцелярію генерал-губернатора надіслав його до Міністерства фінансів⁴. Проте, судячи з усього, ця співпраця не була продовжена. Без перебільшення, ця колекція новоробів стала перлиною нумізматичної збірки університету, поповнивши її зразками надзвичайно рідкісних монет чудового збереження.

Поряд із такими видатними колекціями, мінц-кабінет поповнювався і завдяки безкоштовній передачі приватних невеличких колекцій. Так, у травні 1850 р., мінц-кабінет із вдячністю прийняв від студента І. Білінського 40 монет невеликих номіналів (соліди, гроші) XVI–XVII ст. переважно польсько-литовських та прибалтійських володінь Швеції⁵.

Упродовж 1848–1851 р. у мінц-кабінеті надійшли на вивчення 14 скарбів. Більшість з них поверталась без розгляду як «бесполезные» для мінц-кабінета, не залишивши навіть приблизного опису та датування скарбу⁶. З інших залишали по одній-дві монети, яких не було в колекції. Найбільшим із розглянутих скарбів був скарб – 974 монети, знайдений у глиняному горщику в с. Володавець (на жаль, не вказано якого повіту і губернії). З цього монетного депозиту до колекції відібрали 42 монети

¹ Дубіцька В. В. Дарунок Миколи I Мюнцкабінету Київського університету Святого Володимира. Тематичний збірник наукових праць НМІУ. Київ, 2009. С. 97.

² Дубіцька В. В. Дарунок Миколи I Мюнцкабінету Київського університету Святого Володимира. Тематичний збірник наукових праць НМІУ. Київ, 2009. С. 99.

³ НА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 76, 79–80; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. збр. 27. Інв. №№ 2252–2548.

⁴ НА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 77.

⁵ НА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 24 – 25; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 27. Інв. №№ 2099–2112.

⁶ Страшкевич К. Ф. 1866. № 10. Скарби № 37, 39, 41, 43, 47, 48, 49.

Бранденбургу та числених держав Германської (Св. Римської) імперії, переважно номіналом в гріш емісії XVI–XVII ст.¹ Завдяки скарбам поповнилась і колекція східних монет, зокрема, 25 арабськими дірхемами династій Аббасидів, Саманідів, Умаядів, знайденими під час впорядкування схилів Дніпра, безоплатно переданими губернатором І. Фундуклеєм до мінц-кабінету².

Крім опрацювання колекцій і розгляду скарбів, мінц-кабінет приймав і відвідувачів. На підставі вересневого 1848 р. циркуляра Ректора, помічник бібліотекаря Я. Волошинський мав стежити за тим, щоб мінц-кабінет по четвергах був відчинений для відвідувачів, і він мав бути обов'язково присутнім³. А з 1849 р. мінц-кабінет почали планово використовувати в навчальному процесі як навчально-допоміжний заклад, у ньому читали лекції з нумізматики, відбувалися практичні завдання зі студентами історико-філологічного факультету, надавалася допомога і стороннім особам. Так, було видано Свідоцтво випускникові Рівненської гімназії С. Бордзовському про проведення з ним заняття Я. Волошинським із складання каталогу монет⁴.

Значне завантаження А. Красовського із комплектування та впорядкування бібліотеки спонукувало його до звернення до Ради університету з ініціативою про розподіл відповідальності й відокремлення мінц-кабінету від бібліотеки та створення на його основі самостійної установи з власним коштом і штатом⁵. А. Красовський звертається й до Міністерства народної освіти з детальною доповідною запискою про стан мінц-кабінету та склад його колекції, вказуючи, що «Мінц-кабінет

¹ НА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 51 – 52; Страшкевич К. Ф. 1866. № 10. Скарб № 42.

² Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 27. Інв. №№ 2204 – 2228; Страшкевич К. Ф. 1866. № 10. Скарб № 44.

³ НА НАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк. 461.

⁴ Яушева-Омельянчик Р. М. Київський мінц-кабінет у 1844–1864 рр. (А. Красовський – Я. Волошинський). *Від першовитоків до сьогодення: із історії формування колекції музею. Тематичний збірник наукових праць до 100-річчя Національного музею історії України*. С. 174–188. У тексті приведено цитату Яушевої-Омельянчик Р., проте дана цитата не має посилання. В документах вивчених в процесі дослідження даної теми, не виявлено подібної інформації. (примітка Автора).

⁵ ЦДІАК України. Ф. 707. Оп. 15. Спр. 471.

Імператорського університету св. Володимира вважається першим у нашій Вітчизні, він значно перебільшує кабінет Імператорської Академії наук не тільки рідкісністю наявних в ньому предметів, а навіть і кількістю екземплярів. По деяких розділах він в змозі отримати і Європейську славу, як про це неодноразово свідчили його відвідувачі – вчені-мандрівники. Користь, якої можна було б сподіватись від нього як для наук історичних взагалі, так і для нумізматики зокрема, надзвичайна»¹.

Справа про відокремлення мінц-кабінету від університетської бібліотеки тривала три роки – з 1849 по 1852 рік. Після довгих років листування і погоджень між Управлінням генерал-губернатора Київської, Волинської і Подільської губерній та Міністерством народної освіти, 2 квітня 1852 р., було видано наказ Ради університету за № 1637 про звільнення Я. Волошинського з посади помічника бібліотекаря та призначення на посаду хранителя мінц-кабінету університету. У наказі було зазначено, що «...чиновник цей, на думку Ради, цілком заслуговує призначення як за старанністю до служби, так і за досвідченістю і знаннях, набутими восьмирічною службою на посаді помічника бібліотекаря університету по мінц-кабінету»². За цим наказом мінц-кабінет було відділено від бібліотеки і він став самостійною установою із власним штатом і кошторисом. Зберігачем мінц-кабінету з платнею у рік 500 руб. сріблом та 200 руб. столових став Я. Волошинський³. За розпорядженням Ради університету № 1888 від 12 червня 1852 р. призначений зберігачем мінц-кабінету Я. Волошинський повинен був прийняти у А. Красовського колекцію мінц-кабінету та після завершення прийому терміново звітувати Раді у рапорті¹.

Приймання-передавання колекції – це копітка робота. Проте крім неї, мінц-кабінет продовжував розглядати скарби і 1852 р. був дуже вдалим. На початку року Я. Волошинський розглянув скарб із с. Лопатинець

¹ ЦДІАК України. Ф. 707. Оп. 15. Спр. 471. Арк. 1.

² ЦДІАК України. Ф. 707. Оп. 15. Спр. 471. Арк. 12.

³ НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 107–108 зв.

Ямпільського пов. Подільської губ. Цей скарб був першим, який Я. Волошинський опрацював і відбирав монети для колекції як зберігач мінц-кабінету². А також ще один скарб, знайдений під час будівництва Ланцюгового мосту, надійшов з Києва³.

У листопаді 1852 р. Я. Волошинський був направлений у відрядження до помістя барона С. Шодуара у с. Івнівці з метою огляду його нумізматичної колекції і відбору монет, які потрібні мінц-кабінету⁴. Колекція барона С. Шодуара була однією з найкращих в Російській імперії. С. Шодуар був широко відомий не тільки як колекціонер, а й як дослідник старовинних монет, автор багатьох відомих праць із нумізматики. У інвентарній книзі нової колекції записано 39 монет Нового часу XVIII–XIX ст. та декілька монет Стародавньої Греції і Риму. Серед монет Нового часу переважали срібні й мідні монети англійські, польські, швейцарські тощо. У книзі на номерах 2580–2589 зазначено, що це дар барона С. Шодуара⁵. Інші 29 монет, імовірно, були придбані у С. Шодуара за гроші, оскільки Я. Волошинському виділили 15 рублів сріблом для придбання необхідних для мінц-кабінету монет⁶.

У 1852 р. звернули увагу і на комплектування мінц-кабінету тогочасними монетами. У розпорядженні за № 1171 від 20.11.1852 ректор університету рекомендує Я. Волошинському звернути увагу й почати комплектувати всі російські тогочасні монети в золоті, сріблі й міді. Це мало стати правилом і щороку мінц-кабінет мав закуповувати нові монети⁷.

Проте найвидатнішим надбанням мінц-кабінету не тільки за 1852 р., а й за всю його історію, став скарб давньоруських монет, знайдений у травні

¹ НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 111–112.

² ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 8907; НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 85, 124–125; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 27. Інв. №№ 2751–2769; Страшкевич К. Ф. 1866. № 10. Скарб № 50.

³ НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 135–136; 153–153 зв.; Страшкевич К. Ф. 1866. № 10 Скарб № 54.

⁴ НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 132

⁵ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 27. Інв. 2551–2589.

⁶ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 39. Арк. 18.

⁷ НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 138–138 зв.

поблизу м. Ніжина. (детальніше про цей скарб у Розділі 3). (Див. Додаток Д.7).

У 1853 р. вчитель Фіркович передав до університету 24 античні монети, оскільки університет залишив за собою право відібрати цікаві йому екземпляри, до колекції взяли 3 монети, а саме, мідні монети Боспорського царства Котіса (231–235) і Савромата (177–210)¹. Того ж року поповнилася й колекція давньоруських монетних гривень. Ректор університету дав розпорядження зберігачеві кабінету вишуканих мистецтв і старожитностей О. Ставровському передати до мінц-кабінету 4 монетні гривні, знайдені на полі біля с. Глібовка. Я. Волошинський мав розглянути, чи потрібні вони нумізматичній колекції і за яку ціну можуть бути придбані².

Під час дослідження архівних документів і інвентарних книг Нової київської колекції, нами було виявлено скарб, який не зафіксовано у публікації скарбів К. Страшкевича. З документів відомо, що скарб знайшли в Олександрівському пов. Катеринославської губ. Скарб складався з 14 000 монет Золотої Орди, з яких до університету потрапило 73 одиниці. Серед монет, що отримав університет, монети від хана Узбека (1282–1342) до Ахмед-Хана (1471–1481). Завдяки цьому значному монетному масиву колекція мінц-кабінету отримала монети, брак яких відчувався³.

У 1853 р. Я. Волошинський за розпорядженням Ради університету приймає на завідування музей вишуканих мистецтв і старожитностей від О. Ставровського. У серпні ж року його відряджають для дослідження курганів на полях біля с. Бугаєвки Васильківського повіту⁴. У жовтні з канцелярії генерал-губернатора надходить розпорядження Я. Волошинському терміново вирушити в Бугаєвку для завершення робіт на курганах «дабы предупредить неблагонамеренные покушения на ожидаемый клад». На

¹ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 155; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 27. Інв. №№ 2748–2750.

² НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 158–158 зв.

³ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 165–166; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 27. Інв. №№ 2665–2741.

⁴ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 184–184.

роботи з археологічних досліджень курганів виділяють 100 руб. сріблом¹. Як завідувача музею Вишуканих мистецтв і старожитностей, Я. Волошинського постійно відряджали в археологічні експедиції на пошуки «ожидаемых кладов». З університетських звітів відомо, що наприклад, у 1854 р. Я. Волошинський двічі був у відрядженні у травні і вересні в Київський і Васильківський повітах². У серпні 1855 р., за наказом ректора університету, його відправили у відрядження «в разные места Киевской губернии для производства археологических изысканий»³. У 1856 р. Я. Волошинський проводив археологічні розкопки в Луцькому замку, досліджуючи могили Великих князів литовських. Під час розкопок було виявлено 30 монет, які поповнили колекцію мінц-кабінету⁴. У 1862 р. за розпорядженням Київської тимчасової комісії із розбору стародавніх актів, на прохання митрополита Арсенія, проводив археологічні дослідження на хуторі Панківщина та його околицях. Відомості про ці дослідження опубліковані у річному університетському звіті за 1862 р. Дослідження проводились з червня до глибокої осені⁵.

Упродовж 1854 р. Я. Волошинський розглянув п'ять скарбів. На жаль, знову ми бачимо, що зі скарбів відбирали по декілька екземплярів монет, а інші повертали власнику без опису. Зі скарбу з с. Хренівки, що складався з 204 монет, залишили лише 15⁶. З великого скарбу, який був знайдений в с. Луках Таращанського повіту Київської губернії, що складався з 235 празьких грошей XIV ст., залишили лише одну монету, а інші повернули як «бесполезные»⁷.

¹ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 1 89–189 зв.

² ДАК. Ф. 16. Оп. 465. Спр. 101. Арк. 123, 124, 218 зв.

³ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 267–267 зв.

⁴ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 28. Інв. №№ 4417–4446; НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 321.

⁵ ДАК. Ф. 16. Оп. 303. спр. 292. арк. 1.

⁶ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 27. Інв. №№ 2948–2962; Страшкевич К. Ф. 1866. № 11. Скарб № 66.

⁷ ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 11714; НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 242–242 зв., 249–249 зв., 254–254 зв., 261–262; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 28. Інв. № 3264; Страшкевич К. Ф. 1866. № 11. Скарб № 70.

За звітом за 1854 р. колекція мінц-кабінету збільшилася на 42 монети, з найбільш видатних надходжень Я. Волошинський відзначає 12 монет Ольвії, серед яких були ще не опубліковані на той час екземпляри. Того ж року у графі «убиль», яка зазвичай залишалась незаповненою, з'явився напис про те, що з колекції мінц-кабінету панові Трулю передали дві давньоруські гривні, замість видання з нумізматики¹. Це досить дивне і незрозуміле рішення з погляду сучасної музейної справи.

У 1855 р., у мінц-кабінеті розглянули п'ять скарбів. Із Каблицького скарбу, що складався з 1117 монет, залишили 33 екземпляри. Переважно це були гроші Германських держав початку XVII ст., а саме Померанії, Юліха, Клеве і Берга, Ліппе, Марєбергу тощо². З великого скарбу московських копійок із с. Горбинці Полтавської губернії, датованого, ймовірно, XVI ст., до якого входило 2357 монет, до колекції включено вісім екземплярів³. Проте найбільш трагічна доля у Решнєвцького скарбу. У грудні 1855 р. до мінц-кабінету надійшов скарб із с. Решнівка Кременецького пов. Волинської губ. У церкві цього села, під олтарем, знайшли п'ять глиняних горщиків із золотими і срібними монетами. В акті, що склали члени духовного собору Почаївської лаври сказано, що у скарбі було голландських червінців 395 одиниць, наймолодшою монетою були 5 рублів Катерини II. Срібних було: великого розміру – 98 екз., меншого – 907. І це тільки у двох горщиках, інші не розпечатували й відправили до міністра уділів. Там з цієї кількості для Ермітажу відібрали 75 золотих монет, інші 320 золотих і 1005 срібних, передані до мінц-кабінету Київського університету, де за словами К. Страшкевича: «...где об них нет никаких дальнейших сведений». За версією К. Страшкевича, частина монет за недостатністю коштів у мінц-

¹ ДАК. Ф. 16. Оп. 465. Спр. 101. Арк. 123–124.

² ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 32. Спр. 1074; НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 269–269 зв.; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 28. Інв. № 4417–4476; Страшкевич К. Ф. 1866. № 11. скарб № 71.

³ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 28. Інв. № 3265–3272; Страшкевич К. Ф. 1866. № 11. скарб № 73.

кабінеті, була придбана Музеєм вишуканих мистецтв, проте цю інформацію він отримав у зберігача усно, без надання йому документів¹.

Упродовж 1855 р. у мінц-кабінеті розглянули п'ять скарбів, з яких до колекції надійшло 56 монет². Серед цікавих надходжень 1855 р. можна згадати подарунок Московського університету, який у 1855 р. відзначав свій 100-літній ювілей. З нагоди цієї події на Санкт-Петербурзькому монетному дворі відкарбували срібні медалі роботи медальєрів О. Ляліна і В. Алексеєва. Цю медаль було прийнято з вдячністю, і вона поповнила колекцію медалей мінц-кабінету³.

Серед безплатних передач 1855 р. варто згадати і невеличку колекцію з 8 монет поміщика Полтавської губернії Фрейтага, що складалася з московських копійок Івана Грозного і Бориса Федоровича⁴.

За звітом університету за 1855 р. колекція збільшилася на 305 одиниць. З найбільш визначних придбань, Я. Волошинський відзначив срібну ольвійську монету, дві золоті монети римських імператорів Траяна Деція та Тацита, які були закуплені за 120 рублів сріблом у поміщика Закрижинського⁵. У звіті не відзначена ще одна надзвичайно рідкісна золота римська монета Марції Отацілії Севери, дружини римського імператора Філіпа I Араба, що правив у 244–249 р. За неї університет сплатив власникові 60 руб. сріблом⁶.

У кошторисі по мінц-кабінету на 1856 р. вказано, що на придбання монет і медалей виділяють 151 руб. сріблом, «на другіе надобности» 125 руб. сріблом і по 26 руб. сріблом в місяць служителю⁷.

¹ ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 32. Спр. 635; НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 283–286 зв.; Страшкевич К. Ф. 1866. № 11. Скарб № 75.

² Страшкевич К. Ф. 1866. № 11. Скарби № 71–75.

³ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 28. Інв. № 3263; НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 264–265.

⁴ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 28. Інв. № 3265–3272; НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 275–276.

⁵ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 27, 28. Інв. № 3202–3295; ДАК. Ф. 16. Оп. 465. Спр. 107. Арк. 26–28.

⁶ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 28. Інв. № 3273; НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 279–279 зв.

⁷ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 289–290.

За гарну службу та за вислугу років у 1856 р. Я. Волошинський отримав новий чин надвірного радника¹. Через це підвищення Я. Волошинський заплатив мито 59 руб. 43 $\frac{1}{4}$ коп. сріблом, які згодом йому повернули з коштів університету, утримавши 2 руб. 25 коп. сріблом на рахунок Сенатської типографії за друкування оголошення про його призначення².

У травні 1856 р. для мінц-кабінету за 25 рублів сріблом придбали рідкісну срібну монету Херсонесу³.

Досить вдалим для мінц-кабінету був 1857 р., тоді колекція значно поповнилась надзвичайно рідкісними монетами античними та Нового часу. Серед найбільш цікавих монет античного часу – срібні монети Олександра Македонського, Локрів Опунтських, Ольвії тощо. Серед римських монет – неопублікована на той час золота монета Галлієна (253–268). Серед візантійських монет – достатньо рідкісний срібний матапан імператора Антемія (467–472) та сербська срібна монета, яку приписують Михайлу Вуку (1040–1050), за яку заплатили 43 рублі сріблом. З монет Нового часу заслуговують на особливу увагу: так званий «чех» Петра I; дві польські медалі, одна з яких відкарбована за часів Яна Казимира, а інша – за Владислава IV; польський ельбінгський талер Владислава IV, стародавня молдавська монета, т. з. червоноруська монета Людовіка Угорського м. Львова, два литовських півтораки Сигізмунда III, знайдених у стародавньому Луцькому замку під час дослідження гробниць Великих князів Литовських, срібна медаль Яна III Собеського, присвячена битві під Хотиним тощо⁴. Загалом упродовж 1857 р. було придбано 96 монет на суму 253 руб. 15 коп. У 1857 р. Я. Волошинський розглянув три скарби. Скарби західноєвропейських монет XVI–XVII ст. з с. Четирбоки та м. Рожева поповнили колекцію чудовими зразками германських монет, а саме, грошами

¹ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 307.

² НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 312–321 зв.

³ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 308–308 зв.; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 28. Інв. № 3665.

⁴ ДАК. Ф. 16. Оп. 465. Спр. 115. Арк. 153 зв. 154; Спр. 116. Арк. 55–56; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 28. Інв. №№ 4524–4541; НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 344 – 344 зв.

графства Сольмс, абатства Корбей, князівства Ангальт, графств Ганау та Штольберга, міст Геттінгена, Гільдесгайма, Магдебургу тощо¹.

У 1859 р. у Я. Волошинського з'явився помічник Антон Колосовський².

У 1860 р. на розгляд до Я. Волошинського надійшов скарб не тільки цікавий за своїм складом, а за всіма іншими обставинами, які відбувалися навколо його. Мова йде про скарб з садиби Стародубцева³. (Детальний опис цього скарбу міститься у 3 розділі).

Упродовж 1860 р. зафіксований ще один цікавий вид робіт у мінц-кабінеті. Зокрема, студентові фізико-математичного факультету Гурському було дозволено робити відтиски з медалей мінц-кабінету. У справі не зазначено, з якою метою він мав це робити, проте в резолюції сказано, що Я. Волошинський не проти цього і студент може працювати під його особистим наглядом⁴. А в 1861 р. Я. Волошинський вперше виступає як експерт. У короткому звіті Університету св. Володимира за 1861/1862 навчальний рік Я. Волошинський звітує про свою роботу по мінц-кабінету та про свою експертну діяльність, зокрема, йдеться про те, що Я. Волошинський крім того, що завідував двома кабінетами – мінц-кабінетом та музеєм старожитностей і вишуканих мистецтв, займався ще й розглядом приватних нумізматичних колекцій⁵. Упродовж звітнього періоду він розглянув три колекції, зокрема, Київської палати державних маєтностей, поміщика Київського повіту Д. Трощинського та чиновника канцелярії Київського військового, Подільського і Волинського генерал-губернатора – Дергимана (про цю колекцію більш детально йтиметься пізніше.). Колекція Київської палати державних маєтностей складалася з дрібної московської і європейської монети XVI–XVII ст., зібраної в казенних підвідомчих Палатам

¹ ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 34. Спр. 843, Ф. 442, Оп. 34, Од. зб. 780; НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 337, 338; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 28. Інв. №№ 4614–4631, 4544–4557; Страшкевич К. Ф. 1866. № 11. скарб № 80, 81.

² НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 371.

³ ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 37. Спр. 872. 20 арк.

⁴ ДАК. Ф. 16. Оп. 299. Спр. 154. Арк. 1–3.

⁵ Университетские известия. 1862. № 9. С. 57. Ця інформація є це дуже цікавою у контексті приватного колекціонування нумізматичних пам'яток на території України у XIX ст.

помістях колишнім їх лікарем де-ля-Фліцом. Я. Волошинський у своєму звіті пише, що незважаючи на невелику кількість і широке розповсюдження тих монет, які до неї входять, «топографічний її характер, у зв'язку з точністю збирача в означенні місця знахідки кожного придбання, робить її цікавою для спеціальних описувачів місцевого скарбознаходження»¹. Наступна колекція, яку розглянув Я. Волошинський, колекція Д. Трощинського. На дослідження цієї колекції, в м. Кагарлик його відрядили за розпорядженням Київського цивільного губернатора, з метою опису майна поміщика Д. Трощинського². В цій колекції було більше 3000 стародавніх грецьких і римських монет, а також медалей і монет нового часу, колекція належала міністрові Д. Трощинському, який помер у 1829 р. Зі слів Я. Волошинського, Д. Трощинський хоча й не був обізнаним знавцем нумізматики, проте не шкодував ні часу, ні коштів на придбання своєї колекції. Каталоги і кореспонденція, яку головно вів сам Д. Трощинський під керівництвом невідомого Я. Волошинському француза, свідчили про гарячу любов власника до старожитностей³. Я. Волошинський констатував, що попри матеріальні труднощі, які весь час мав Д. Трощинський, він спромігся зібрати навіть понад 400 золотих монет, які переважно відносяться до російської нумізматики. Зі смертю колекціонера, ще деякий час вона залишалася в незмінному стані, принаймні її російська частина слугувала важливим джерелом для твору барона С. Шодуара. З часом вона «перенесла значні трансформації», тому що Я. Волошинський знайшов багато невідповідностей із описами й каталогами власника, як за кількістю, так і за якістю екземплярів, які до неї входили. Крім того, Я. Волошинський констатував, що колекція переповнена великою кількістю грубих підробок. Отже, Я. Волошинський змушений був констатувати те, що ця колекція втратила свою матеріальну та історичну цінність. Результатом розгляду двох

¹ Университетские известия. 1862. № 9. С. 58.

² НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 448–448 зв.

³ Университетские известия. 1862. № 9. С. 58.

перших колекцій була їх систематизація і складання точних описів та оцінки їх матеріальної вартості¹.

Упродовж 1861–1862 рр. Я. Волошинський досліджував сім скарбів. Серед них скарб с. Панський міст Липовецького повіту Подільської губернії, знайдений селянкою Гавриловою на березі сільського озера. Скарб складався зі 100 срібних талерів і двох золотих монет². Чотири наступні скарби з с. Симонова Острозького повіту Волинської губернії³, с. Затковець Гайсинського повіту Подільської губернії⁴, з с. Лисянка Звенигородського повіту Київської губернії⁵ та із с. Костюшки Овруцького повіту Волинської губернії⁶ були повернені власникам без опису. Привертає увагу скарб західноєвропейських монет із с. Городка Рівненського повіту Волинської губернії, до складу якого входило 702 монети. Наймолодші монети у цьому депозиті карбовані у м. Рига за часів шведського короля Карла XII (1697–1718). Крім того, до цього скарбу входили монети бранденбурзькі та польсько-литовські. З цього скарбу мінц-кабінет придбав 26 монет, сплативши власнику 2 руб. 40 коп. сріблом⁷. Про скарб із с. Богородичці Володимирського повіту Волинської губернії, невідома ні кількість монет, ні склад. Відомо лише, що з нього була придбана одна польська монета Яна III Собеського номіналом у 6 грошей 1684 р., за 35 коп. сріблом⁸. Я. Волошинський мав подати спеціальний опис цих скарбів, який мало бути включено в матеріали запропонованої ним до видання статті «О кладах

¹ Университетские известия. 1862. № 9. С. 58–59.

² НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 434–434 зв., 449–450; Страшкевич К. Ф. 1866. № 11. Скарб № 90; Университетские известия. 1862. № 9. С. 59.

³ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 435; Страшкевич К. Ф. 1866. № 11. Скарб № 91; Университетские известия. 1862. № 9. С. 59.

⁴ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 442 – 442 зв., ДАК. Ф. 16. Оп. 300. Спр. 24. Арк. 9; Страшкевич К. Ф. 1866. № 11. Скарб № 92; Университетские известия. 1862. № 9. С. 59.

⁵ Страшкевич К. Ф. 1866. № 11. Скарб № 93; Университетские известия. 1862. № 9. С. 59.

⁶ ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 39. Спр. 349; НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 454–454 зв.; Страшкевич К. Ф. 1866. № 11. Скарб № 94; Университетские известия. 1862. № 9. С. 59.

⁷ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 455, 462.; Страшкевич К. Ф. 1866. № 11. Скарб № 95; Университетские известия. 1862. № 9. С. 59; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 28. Інв. №№ 4765–4790.

⁸ ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 39. Спр. 349; НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 456; ДАК. Ф. 16. Оп. 304. Спр. 35. Арк. 6.; Страшкевич К. Ф. 1866. № 11. Скарб № 96; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 28. Інв. №№ 4795.

вырытых в губерниях Киевского учебного округа в последние 25 лет»¹. На жаль, заявлену працю не друкували, а в архівних матеріалах не віднайдено і чорнових записок Я. Волошинського.

У 1861 р. Я. Волошинський починає працювати над закупівлею великої і цікавої колекції Г. Дергимана. Придбання цієї колекції було досить драматичним і відіграло, ймовірно, не останню роль у звільненні Я. Волошинського з університету та його достроковому виходу на пенсію. Тривале листування з керівництвом університету, Археологічним товариством у Санкт-Петербурзі дає цікаві відомості з історії приватного колекціонування на території України в середині ХІХ ст. Значний і цікавий матеріал, який міститься в цих доповідних, заслуговує на те, щоб більш детально зупинитися на обставинах закупівлі колекції Г. Дергимана – чиновника канцелярії Київського, Подільського і Волинського військового генерал-губернатора². 10.11.1861 до ректора Університету св. Володимира Миколи Християновича Бунге звернувся Генріх Дергиман із пропозицією прийняти на закупівлю і розгляд свою колекцію у кількості 4558 екз. (81 золота, 1 платинова, 3752 срібних, 953 мідних, 43 чавунних). Він просить оцінити цю колекцію «за ціною археологічною», і якщо університет придбає її всю, то готовий продати колекцію на 25% дешевше оцінки³. За традицією, початку ХІХ ст. приватну колекцію як цілісну пам'ятку не розглядали. У зв'язку з цим, Я. Волошинський, після дослідження 4558 монет, відібрав до колекції мінц-кабінету лише 272 монети і медалі. У першій доповідній із цього приводу Я. Волошинський зазначав, що придбання всієї колекції неможливе, оскільки тоді в зібранні з'явиться деяка кількість дублікатів⁴.

¹ Университетские известия. 1862. № 9. С. 59.

² Зразюк З. О. Я. Я. Волошинський – зберігач мінц-кабінету Університету св. Володимира (1852–1865) та Г. Дергиман – колекціонер: історія придбання колекції. Речі і образи. Матеріали конференції «Спеціальні історичні дисципліни в контексті "речового" та "візуального" поворотів європейської гуманістики». 4 жовтня 2019 р., м. Київ. Київ, 2020. С. 293–302.

³ ДАК. Ф. 16. Оп. 300. Спр. 299. Переписка с чиновником канцелярии Киевского военного, подольского и волынского генерал-губернатора Генриха Дергимана о приобретении для МК его коллекции. Арк. 1–1 зв.

⁴ ДАК. Ф. 16. Оп. 300. Спр. 299. Арк. 2-4.

Наступним важливим питанням була оцінка відібраних для колекції речей. Незважаючи на те, що Я. Волошинський був одним із перших зберігачів нумізматичної колекції, що оцінював монети на замовлення приватних осіб і організацій¹, він, розуміючи значну вартість запропонованих музеєві предметів, дуже ретельно підійшов до визначення ціни монет. У доповідній записці Раді університету він детально описує джерела, на яких базується його оцінка та методику її визначення. Базовими джерелами для оцінки стали каталоги Рейхеля, для визначення античних монет – авторитетний каталог Міоне². До початку 1862 р. оцінка монет і медалей була завершена, і ректор університету звернувся з листом до Г. Дергимана про те, що із загальної кількості монет, переданих на закупку до мінц-кабінету, відібрано лише 272 екземпляри (26 золотих, 205 срібних і 41 мідних монет і медалей), які були оцінені Я. Я. Волошинським у 705 руб. 28 $\frac{1}{4}$ коп. сріблом. Я. Волошинський почав листування з бухгалтером університету про виділення коштів на закупівлю колекції Г. Дергимана із залишків невикористаних сум з минулого року та з грошей, виділених для мінц-кабінету у 1862 р., але виникли деякі ускладнення. Ймовірно, причиною цих ускладнень стала зміна ректора університету. У 1862 р. замість М. Бунге на посаду ректора університету було обрано М. Іванішева (1862–1865). На засіданні Ради університету від 31.03.1862 ухвалили рішення про необхідність отримати альтернативну думку щодо оцінки вибраних для університету монет і для цього, заручившись дозволом власника колекції, звернутись до Санкт-Петербурзького Археологічного товариства з проханням провести оцінку вищезазначених предметів³. Судячи з доповідної записки Я. Волошинського до ректора університету, його професійна гідність була зачеплена, і він з тонкою іронією просить додати до запитань, на які має

¹Краткий отчет по университету св. Владимира за 1861–1862 учебный год. Университетские известия, 1862. № 9. С. 57–60.

²Description des medailles antiques, grecques et romaines. Paris, 1806–1836; De la rarite et du prix des medailles romaines. Paris, 1847.

³ДАК. Ф. 16. Оп. 300. Спр. 299. Арк. 10–10 зв.

відповісти Археологічне товариство, ще два. У першому вони мають оцінити його визначення монет і посилання на джерела, якими він користувався, а у другому – чи гідні ці зроблені ним записи оцінки його і його знань, як зберігача нумізматичної колекції¹. Лише на початку 1863 р. університет отримує відповідь із Санкт-Петербурга. За висновком представників Археологічного товариства збірка Г. Дергимана, хоча й не містить якихось досить рідкісних екземплярів, проте доволі непогана і включає монети досить непоганого збереження і за виключенням двох римських монет, автентична. У листі було дано високу оцінку праці Я. Волошинського як нумізмата і зберігача мінц-кабінету, а також відзначено високопрофесійне визначення монет. На думку фахівців із Санкт-Петербурга, колекцію можна було оцінити лише в 500 рублів і вони вважають, що різниця в ціні між їхньою оцінкою та оцінкою Я. Волошинського полягає в тому, що його розрахунки базуються на методиці оцінки монет за Я. Рейхелем. Крім того, Археологічне товариство насамкінець, вважало, що різниця в оцінці не була принциповою і Університет може заплатити 705 руб. і лише виграє у цьому придбанні, оскільки отримає одночасно для своєї колекції екземпляри, яких в ній немає, і це досить рідкісний факт. Крім того, було наголошено, що важливо й те, що власник погодився на продаж не всієї колекції, а лише деякої її частини, що з одного боку підсилює значення колекції мінц-кабінету, а з іншого – не є вигідним власнику, оскільки цілісність його колекції порушена і це зменшує ціну тих монет, які у нього залишилися². Відповідь Археологічного товариства стала ще одним приводом для доповідної записки Я. Волошинського до Правління університету, датованої 12.03.1863³, в якій він дає характеристику нумізматичного ринку Київської, Волинської і Подільської губерній, якого майже немає. За його словами, тут є лише декілька вартих уваги колекцій. Серед них, як найбільш значущі, він згадує

¹ДАК. Ф. 16. Оп. 300. Спр. 299. Арк. 21–21 зв.

²ДАК. Ф. 16. Оп. 300. Спр. 299. Арк. 26–28 .

³ДАК. Ф. 16. Оп. 300. Спр. 299. Арк. 30–55.

колекції таємного радника М. Юзефовича у Києві, доктора Войцехівського у Житомирі, Свідницького у м. Ходоркове, барона Шодуара у м. Івниці та поміщика Д. Трощинського в м. Кагарлику. На думку Я. Волошинського, наявність декількох цінних колекцій не є доказом існування антикварного ринку в цих губерніях і на підтвердження цих слів приводить аргумент, що в трьох магазинах в Києві, в яких є для курйозу в наявності декілька десятків монет, які є або грубими підробками, або відкинуті колекціонерами звичайні чи поганого збереження екземпляри. Але якщо навіть у цих торговців з'являється більш-менш цікава монета, то продавці правлять за неї високу, майже фантастичну ціну. Як ілюстрацію цієї тези Я. Волошинський наводить купця Г. Довжикова, якому випадково дісталось 5 монет із Ніжинського скарбу дуже поганого збереження. Через декілька років після знахідки, Г. Довжиков просив за ці 5 монет 450 руб. сріблом. Я. Волошинський наголошував, що «на скільки Г. Довжиков підвищив або спустив ціну своїм монетам не знаю, але знаю тільки те, що і вони до цього часу лежать у тому ж самому ящику»¹. Насамкінець, Я. Волошинський пише про те, що навіть Археологічне товариство наголошувало на тому, що, це рідкісний випадок отримати нагоду придбати таку колекцію, а понад те – змогу відібрати з неї необхідні для мінц-кабінету екземпляри. Також Я. Волошинський зазначав, що відбір із добре систематизованої колекції 272 екз. призвело до того, що «..з вченого посібника вона перетворилась на «бессвязный хаос». Я зробив з цією колекцією те, що зробив би з безцінним рукописом невіглас – вирвавши з рукопису сторінки, які йому сподобались..»². Однак болючим питанням для Я. Волошинського залишалось те, що високе керівництво університету в особі ректора і членів Ради університету піддало сумніву його професійний рівень як ученого і зберігача мінц-кабінету і висловив сподівання, що Рада університету не бачить з його боку злого умислу в завищенні оцінки³, тому

¹ ДАК. Ф. 16. Оп. 300. Спр. 299. Арк. 35.

² ДАК. Ф. 16 Оп. 300. Спр. 299. Арк. 42.

³ ДАК. Ф. 16. Оп. 300. Спр. 299. Арк. 50.

Я. Волошинський запропонував різницю у 205 р. 27 $\frac{3}{4}$ коп. вирахувати з його зарплатні¹. За штатним розписом університету Я. Волошинський отримував зарплату як зберігач мінц-кабінету та музею старожитностей, у розмірі 500 рублів сріблом та 200 руб. столових².

Колекція Г. Дергимана проте була закуплена. Г. Дергиман погодився з оцінкою Археологічної комісії і отримав 500 карбованців сріблом, а монети з його колекції знайшли чільне місце в широко відомому зібранні мінц-кабінету св. Володимира і записані у 1864 р. до Нового каталогу під номерами 4856–5128³.

У 1863 р. Я. Волошинський розглянув лише один скарб із с. Стара Буда Звенигородського повіту Київської губернії, проте це один із найцікавіших скарбів, розглянутих в університетському мінц-кабінеті впродовж 60-их рр. XIX ст. Селяни Сава Гуліло і його дружина Агафія, скопуючи город, знайшли глиняний глечик із монетами, який від удару повністю зруйнувався. У скарбі було 2212 монет XIV ст. та три срібних зливки. Після розгляду скарбу в колекції мінц-кабінету залишилась 31 монета і зливки. Серед монет були генуезько-татарські з татарським написом з одного боку і гербом Генуї та латиським написом з іншого. У колекції генуезьких монет залишено 17 екз., татарські монети з тамгою і без – 13 екз., та одна сербська (?), на якій зображено князя в короні з мечем і державою в руках, на звороті монети зображений Ісус Пантократор⁴.

У 1864 р. Я. Волошинський розглянув п'ять скарбів, з яких у мінц-кабінеті залишилось 10 монет⁵. Звіт про діяльність мінц-кабінету за 1864 р. став останнім, який зробив Я. Волошинський. За цим дуже детальним звітом

¹ ДАК. Ф. 16. Оп. 300. Спр. 299. Арк. 53–55.

² ДАК. Ф. 16. Оп. 465. Спр. 128. Арк. 63 зв. –64.

³ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 28.

⁴ ЦДАК України. Ф. 442. Оп. 39. Спр. 433; НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 466–467, 480–481; ДАК. Ф. 16. Оп. 304. Спр. 35. Арк. 7; ДАК. Ф. 16. Оп. 465. Спр. 139. Арк. 190–191; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 28. Інв. №№ 4796–4829; Страшкевич К. Ф. 1866. № 11. Скарб № 97.

⁵ Страшкевич К. Ф. 1866. № 11. Скарби №№ 98–102; НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 361–361 зв., 500–500 зв., 501, 502–502 зв., 505–505 зв.; ДАК. Ф. 16. Оп. 303. Спр. 120. Арк. 1–3, 9–10, 34а, 42–53; ДАК. Ф. 16. Оп. 297. Спр. 54. Арк. 16; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 28. Інв. №№ 5169, 5147–5249, 5150–5155.

ми бачимо, що у збірці на 1.01.1864 було: медалей і монет 27 105 номерів. Упродовж 1864 р. до мінц-кабінету надійшло 272 медалі і монети на суму 500 рублів сріблом. З нових придбань Я. Волошинський виділив як найбільш цікаві такі монети: ольвійська срібна монета, вперше опублікована у 1856 р. графом Уваровим (Толстой № 72); золота монета імператора Галлієна з написом на звороті PEREVSVS VIMINACI; неопублікована псковська денга великого князя Василя Йоановича; полтина і напівполтинник Петра I 1704 р.; його ж мідна денга с новим царським титулом 1700 р. (варіант Шуберта № 436); новий вид тієї самої денги (зовсім невідомої Шуберту); мідна копійка 1724 р.; екатеринбурзька гривна 1726 р.; московський рубль Йоана III Антоновича. На 1.01.1865 у мінц-кабінеті нараховували: медалей і монет 27 410 номерів. Крім того, кабінет був відкритий для відвідувачів щочетверга з 2-ї до 4-ї години дня. Для охочих ознайомитись із предметами під керівництвом завідуючого кабінетом, призначені були нові дні й години. Відвідувачів кабінету впродовж 1864 р. було вісім чоловік, троє з яких отримали загальні відомості про нумізматику, двоє займалися виключно римським відділом, один – вивчав російський відділ, і крім того, європейські монети трьох останніх століть, двоє – робили гальванопластичні знімки з медалей. Упродовж 1864 р. до зберігача Я. Волошинського неодноразово зверталися приватні особи на консультації з приводу визначення тих чи інших монет та медалей, а також із пропозиціями придбати їхні колекції до мінц-кабінету. Крім того, Я. Волошинський розглядав скарби, що надійшли до мінц-кабінету, а також скарби, що належали приватним особам. За неповним підрахунками, впродовж звітного року, Я. Волошинський розглянув близько 7500 екземплярів¹.

Наприкінці 1864 р. Я. Волошинський через хворобу подає заяву на звільнення з університету. Його прохання задовольнили і призначили пенсію 500 руб. сріблом у рік та право носити мундир на пенсії. Проте остаточне

¹ ДАК. Ф. 16. Оп. 465. Спр. 142. Арк. 116–117.

вирішення проблем з його звільненням тривало ще декілька років. У рапорті від 29.01.1866 А. Лінниченко, який прийняв від Я. Волошинського музей старожитностей і вишуканих мистецтв, доповідав керівництву університету, що речі від Я. Волошинського він прийняв, проте не звірив їх із документацією. Наприкінці лютого 1866 р. Я. Волошинський звернувся до університету з проханням про надання йому паспорту на виїзд із Києва до Санкт-Петербурга, Москви й Варшави. Правління університету повідомило правління Київського губернатора про те, що Я. Волошинський був звільнений з університету 1864 р., проте ще не одержав атестату про службу, звірення колекції ще не завершено, проте Правління не бачить перешкод для надання Я. Волошинському паспорта на тимчасовий виїзд із Києва. Лише 1.06.1868 атестат про службу був направлений Я. Волошинському в с. Ясеничі (через Рівненське повітове поліцейське управління), місце, де після виходу у відставку він проживав¹.

Отже, з 1852 до 1865 р., коли Я. Волошинський був завідувачем мінц-кабінету, колекція збільшилася на 2 712 монет і медалей. У цей період мінц-кабінет був окремою учбовнавчальною установою з окремим фінансуванням. У цей період колекція поповнилася надзвичайно рідкісними монетами з Ніжинського скарбу. Всього за цей період Я. Волошинський розглянув 57 скарбів. Я. Волошинський став першим зберігачем, який виступив як експерт. Завдяки його зусиллям, поступово змінюється ставлення до скарбів і на них починають звертати увагу не тільки як на джерело поповнення колекції, а й як на цінну пом'ятку, що проливає світло на економічну і політичну історію краю.

За новим статутом університету, посаду зберігача мінц-кабінету було скасовано і його зберігання покладалося на представника історико-філологічного факультету як додаткове навантаження. Наступником Я. Волошинського був обраний К. Страшкевич – ад'юнкт по кафедрі грецької

¹ ДАК. Ф. 16. Оп. 400. Спр. 8. Арк. 1, 6, 9, 11, 12, 15, 16.

словесності. К. Страшкевич (1816–1868) народився у Волинській губернії, у дворянській сім'ї. Його батько служив дрібним чиновником. Середню освіту К. Страшкевич здобув у Житомирській гімназії і вже в роки навчання виявив здібності до вивчення іноземних мов, особливо класичних стародавніх – грецької і латинської. Після закінчення Житомирської гімназії у 1835 р. вступив до Університету св. Володимира на історико-філологічний факультет. По закінченні університету у 1839 р. був призначений старшим вчителем латинської мови у Вінницьку гімназію. Проте вже наступного року був призначений вчителем грецької мови у 2-гу Київську гімназію і того ж року Радою університету був вибраний ад'юнктом по кафедрі грецької і римської словесності в університеті св. Володимира, захищена ним дисертація латинською мовою, була відзначена золотою медаллю. У роки роботи в університеті він продовжував вивчати іноземні мови серед яких були як слов'янські – чеська, сербська, болгарська, так і інші європейські мови – новогрецька, англійська, французька, шведська, італійська тощо. У 1845 р. отримав ступінь магістра класичної словесності після захисту дисертації «*De historia Thucididea*». Впродовж декількох років К. Страшкевич окрім класичних мов викладав в університеті чеську мову та склав для своїх студентів підручник із чеської мови з короткою хрестоматією і словником¹. Після 25-річчя викладацької діяльності, 15 вересня 1864 р., К. Страшкевичу продовжили термін перебування на службі на п'ять років та призначили пенсію у розмірі 600 рублів сріблом від київського повітового казначейства².

Передача нумізматичної колекції розпочалася 21 січня 1865 р., і як пише К. Страшкевич: «приймання проводилось щоденно за винятком неділі, святкових днів, або коли той, що приймає був зайнятий по службі, або коли той, що здає хворів»³. К. Страшкевич визнавав, що він був цілком незнайомий

¹ Линниченко А. И. Кондратий Федорович Страшкевич. Некролог. Университетские известия. Киев, 1868. № 10. С. 2–3.

² ЦДІАК України. Ф. 707. Оп. 30. Спр. 361. Арк. 1–34; Протокол заседания Совета университета от 23 февраля 1865 года. Университетские известия. Киев, 1865. № 4. С. 7.

³ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 42. Арк. 1–1 зв.

із нумізматикою, і лише завдяки коментарям і поясненням по кожній із монет, які давав йому Я. Волошинський, він отримував необхідні теоретичні і практичні знання. К. Сташкевич писав, що «...нумізMATика належить до таких предметів, які через свою складність вивчаються частинами: так один займається виключно грецькими і римськими монетами, інший середньовічними, третій східними, інші збирають і вивчають тільки вітчизняні монети. А у мінц-кабінеті представлені найрізноманітніші монети і не дивно, що знати всі не може навіть досвідчений вчений-нумізмат. Вже у процесі приймання колекції мені довелося розбирати і перші скарби»¹.

У лютому 1865 р. на розгляд до мінц-кабінету генерал-губернатор направив великий скарб (5035 монет), який знайшов у глиняному горщику селянин с. Сулок Черкаського повіту Трохим Литовченко під час копання городу². Саме цей скарб став першою монетною знахідкою, описаною в повному обсязі. Завдяки праці К. Сташкевича і його попередника Я. Волошинського, поступово змінюється ставлення до скарбів. У першій статті, присвяченій нумізматичним дослідженням, К. Сташкевич писав, що «застосування нумізматики у інших науках здається не досить важливим, оскільки вона важлива сама по собі, як наука: вона є їжею для допитливого розуму, що має здібності для неї від природи, або для тих що займаються нею за своїми посадовими обов'язками – наприклад зберігачі мінц-кабінетів, вчені гравери, антиквари і художники-медальєри»³. Але згодом він змінює своє ставлення до нумізматичних пам'яток загалом і монетних знахідок в цілому.

Як зберігач мінц-кабінету, К. Сташкевич займався господарськими проблемами пов'язаними з умовами зберігання і експонування монет. У квітні 1865 р. К. Сташкевич звернувся до Правління університету з проханням виділити кошти на замовлення меблів для облаштування кабінету.

¹ Сташкевич К. Ф. По случаю приема университетского мінц-кабинета и нумизматического разбора двух недавно открытых кладов. Университетские известия. Киев, 1865. № 7. С. 1–2.

² ЦДАК України. Ф. 442. Оп. 43. Спр. 441; ДАК. Ф. 16. Оп. 304. Спр. 35. Арк. 1, 41; Сташкевич К. Ф. 1866. № 11 Скарб № 103.

³ Сташкевич К. Ф. По случаю приема университетского мінц-кабинета и нумизматического разбора двух недавно открытых кладов. Университетские известия. Киев, 1865. № 7. С. 17.

Як пише він у своєму рапорті: «... з «Университетских известий» за травень місяць мені стало відомо, що сума 1137 рублів сріблом із процентами для утримання мінц-кабінету та облаштування меблів Радою університету була спрямована на інші потреби». Однак, вивчаючи архів мінц-кабінету, К. Страшкевич виявив, що мінц-кабінет потребував нового обладнання ще з 1846 р. Проєкт меблів та їх побудова була доручена Правлінням архітекторові В. Беретті, який із нез'ясованих причин це доручення не виконав. У 1854 р. була зроблена ще одна спроба облаштувати мінц-кабінет – проєкт і кількість необхідних меблів підготував Я. Волошинський і подав В. Беретті, але знову безрезультатно. Далі К. Страшкевич у своєму рапорті зазначав, що на сьогодні обладнання 30-річної давнини ще критичніше й не відповідає сучасному станові мінц-кабінету, оскільки за останні роки кількість монет і медалей значно зросла. Недостатність обладнання призвела до того, що розкладено меншу частину колекції, а більша перебуває у пакунках. К. Страшкевич звертається з проханням повернути передану на інші потреби суму або виділити інші кошти для облаштування меблів для систематичного розкладання колекції, «... аби привести в систему всю колекцію, щоб не існувало дивної протилежності між багатством колекції і бідності меблів»¹. У червні 1865 р. К. Страшкевич передає рапорт, в якому подає список необхідних меблів із цінами, вказаними зі слів відомого київського мебляра Зінгера, і додає, що за альтернативною оцінкою цього замовлення треба звернутись і до інших відомих меблярів Вейсмана, Фемера, Тешнера та інших². У листопаді на Правління університету була подана ще одна доповідна, в якій К. Страшкевич пише про те, що для систематичного розкладання колекції необхідно як мінімум 20 столиків по 20 руб. сріблом

¹ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 42. Арк. 3–3 зв.

² Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 42. Арк. 4.

кожний¹. Через рік, у травні 1866 р., Правління університету йому відмовило, мотивуючи недостатністю коштів².

Приймання нумізматичної колекції було завершено у червні 1865 р., про що було проінформовано відповідним рапортом Ректора університету. На момент закінчення передачі у мінц-кабінеті, нараховувалось 27 240 монет і медалей. Крім того, від попереднього зберігача Я. Волошинського, К. Страшкевич отримав і майно кабінету та бібліотеку³. Після прийому колекції К. Страшкевич зосередився на систематизації нумізматичного зібрання, яке на 1865 р. складалося з окремих колекцій, а саме, кременецької, віленської, уманської, луцької і власне нової київської колекції. З цих зібрань систематичний каталог мали лише колекції кременецька та віленська. Всі інші монети були записані в інвентарні книги за часом їх надходження і містили подекуди значні помилки у описах. Як зазначає К. Страшкевич, над систематичним каталогом монет розпочав роботу попередній зберігач колекції – Я. Волошинський, який у своїх чорнових записах довів його до 1850 р. К. Страшкевич продовжив систематизацію і включив до каталогу монети, що надійшли до збірки до 1865 р. включно. 28 вересня 1865 р. на засіданні історико-філологічного факультету розглянули рапорт К. Страшкевича про необхідність складання систематичного каталогу колекції, який зробить чудову університетську колекцію широко відомою і доступною. К. Страшкевич був готовий взяти на себе виконання цього важливого завдання, але для успішного завершення цього проєкту було необхідне закордонне відрядження з метою ознайомлення з міжнародним досвідом. На засіданні Історико-філологічного факультету вирішили підтримати ініціативу і звернутись до Ради університету з проханням про виділення необхідних коштів на відрядження К. Страшкевича до Санкт-Петербургу і далі за кордон із травня 1866 р. на чотири місяці зі збереженням

¹ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 42. Арк. 6 зв.

² НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 47. Арк. 22.

³ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 42. Арк. 2–3.

заробітної плати та з додаванням на відрядження ще 200 руб. сріблом на місяць. Час для подорожі був вибраний так, щоб не зашкодити його основному навантаженню – викладанню грецької мови¹. Не отримавши від Ради університету схвального погодження на цю пропозицію, К. Страшкевич продовжував наполягати. У своїй наступній доповідній вже до ректора університету він аргументує необхідність цього відрядження ще й тим, що така подорож буде корисною йому як викладачеві старожитностей та класичної філології. У зв'язку з чим він просить Раду університету надати йому закордонну відпустку на час канікул та з подовженням її до 1 жовтня зі збереженням його зарплатні та, за змогою, з додаванням якоїсь можливої грошової доплати, яку визначить Рада університету². Але і цю пропозицію К. Страшкевича Рада університету не погодила і мрію про ознайомлення з найкращими колекціями Петербургу та Західної Європи довелося відкласти на потім.

Після закінчення канікул К. Страшкевич заступив до викладацької роботи у новому навчальному році і продовжив свої зайняття нумізматикою. З архівних документів, що збереглися, невідомо чи викладав нумізматику К. Страшкевич для своїх студентів. У розкладі занять університету лекцій з нумізматики немає, але відомо, що К. Страшкевич проводив практичні заняття зі студентами щотижня і, ймовірно, що зокрема й з нумізматики.

У 1865 році К. Страшкевич розглянув чотири скарби. Це скарб початок XVIII ст. із с. Самгородка Бердичівського пов., що складався з 163 монет³. У колекцію мінц-кабінету закупили 4 монети за 4 рублі сріблом⁴. Скарб із с. Кушлін Кременецького пов. Волинської губ.⁵. Це був перший скарб, який

¹ Протокол засідання Совета университета от 23 октября 1865 года. Университетские известия. Киев, 1865. № 12. С. 13–15.

² Протокол засідання Совета университета от 26 февраля 1865 года. Университетские известия. Киев, 1865. № 1. С. 45

³ ДАК. Ф. 16. Оп. 304. Спр. 35. Арк. 70, 72; Страшкевич К. Ф. 1866. № 12 Скарб № 106.

⁴ Протокол засідання Совета университета от 18 апреля 1866 года. Университетские известия. Киев, 1866. № 5. С. 12.

⁵ ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 44. Спр. 374; ДАК. Ф. 16. Оп. 304. Спр. 35. Арк. 80, 82; Страшкевич К. Ф. 1866. № 12 Скарб № 107.

було придбано у повному складі і записано до каталогу за номерами 6725–6780¹. Крім того, з обставинами знаходження цього монетного депозиту було пов'язане звернення К. Страшкевича до Ради університету з метою важливості збереження скарбів у повному обсязі і необхідність звернення до канцелярії Київського, Волинського, Подільського губернатора про необхідність вжиття заходів для збереження пам'яток грошового обігу². Завдяки цьому зверненню з'явився циркуляр канцелярії генерал-губернатора, за яким місцеве керівництво має не тільки виявляти знайдені скарби і відправляти їх до Києва, а й ретельно збирати інформацію, пов'язану з обставинами їх знаходження³.

Наприкінці 1865 р. К. Страшкевич розглянув ще два скарби: з с. Клинець Овруцького повіту, придбаний за 10 руб. сріблом⁴ та з м. Чигирин⁵ (детальніше про цей скарб у Розділі 3).

У цілому 1865 р. був для К. Страшкевича надзвичайно напруженим. З 21 січня по 1 червня 1865 р. він приймав колекцію від Я. Волошинського. У акті, складеному за результатами передачі, зазначено, що було прийнято 27 420 монет і медалей та бібліотека і майно мінц-кабінету⁶. За звітом університету за 1864/1865 навчальний рік для мінц-кабінету було придбано та подаровано 272 монети. Впродовж 1865 р. зберігачі мінц-кабінету Я. Волошинський і К. Страшкевич розглянули вісім скарбів, які складались із 2347 монет і відібрали до колекції 27 кземплярів⁷. У коментарях до звіту К. Страшкевич зазначав, що сума на утримання мінц-кабінету в рік становить

¹ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 28. Арк. 87 зв. 88; Страшкевич К. Ф. 1866. № 12. Скарб № 107; НА ІА НАНУ. Фонд 13. Справа 47. Арк. 25, 29.

² Протокол засідання Совета университета от 26 ноября 1865 года. Университетские известия. Киев, 1866. № 1. С. 34–35.

³ Протокол засідання Совета университета от 26 ноября 1865 года. Университетские известия. Киев, 1866. № 1. С. 35.

⁴ ЦДІАК України. Фонд 442. Опис 44. Справа 623. Арк. 1–20; ДАК. Ф. 16. Оп. 304. Спр. 35. Арк. 105–117; Страшкевич К. Ф. 1866. № 12 Скарб № 108.

⁵ ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 44. Спр. 374; ДАК. Ф. 16. Оп. 304. Спр. 35. Арк. 121–128; Страшкевич К. Ф. 1866. № 12 Скарб № 110.

⁶ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 42. Арк. 2–3 зв.

⁷ Краткий отчет по университету св. Владимира за 1864–1865 учебный год. Университетские известия. Киев, 1865. № 9. С. 14.

150 рублів сріблом є недостатньою і вона має бути як мінімум удвічі більшою, бо на таку мізерну суму неможливо утримувати кабінет, а поготів поповнювати його екземплярами, які в ньому відсутні¹. Крім того, К. Страшкевич вважав, що мінц-кабінету необхідні додаткові приміщення. У своїй доповідній записці до Правління університету він просив виділити йому приміщення для чищення і розбору монет зі скарбів, оскільки в кімнаті кабінету для цього немає умов, а робота з хімічними речовинами і чищення монет може шкодити основній колекції. Він просив передати мінц-кабінету невеличку кімнату на четвертому поверсі основної будівлі університету, яку до цього часу використовували як карцер. Рада університету пішла на зустріч зберігачеві мінц-кабінету і у травні 1866 р. колишній карцер став кімнатою для роботи з монетами².

З перших днів свого призначення на посаду завідувача К. Страшкевич зацікавився історією надходження скарбів до університету та дослідив всі архівні матеріали та записи в інвентарні книги, зроблені його попередниками з 1838 по 1865 рік. Спочатку йому допомагав Я. Волошинський, а згодом він продовжував роботу самостійно і закінчив її у квітні 1866 р. У рапорті до Ректора університету К. Страшкевич звертається з проханням опублікувати цю працю в «Университетских известиях»³. У 10 номері часопису за 1866 р. вийшла перша частина праці К. Страшкевича «Клады рассмотренные в минц-кабинете университета св.Владимира с 1838 по 1866 год»⁴.

У 1866 р. скарби залишалися основним джерелом надходження до мінц-кабінету. Впродовж 1866 р. К. Страшкевич розглянув скарби з с. Верхівня Володимирського повіту⁵, м. Городок Луцького повіту¹,

¹ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 42. Арк. 6.

² Протокол заседания Совета университета от 25 апреля 1866 года. Университетские известия. Киев, 1866. № 7. С. 12–13; НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 47. Арк. 20.

³ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 42. Арк. 7зв – 8; ДАК. Ф. 16. Оп. 305. Спр. 66. Арк. 12–14.

⁴ Страшкевич К. Ф. Клады рассмотренные в минц-кабинете университета св. Владимира с 1838 по 1866 год Университетские известия. Киев, 1866. № 10–12.

⁵ ДАК. Ф. 16. Оп. 305. Спр. 66. Арк. 1; ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 45. Спр. 92. Арк. 2; Страшкевич К. Ф. 1867. № 10. Скарб № 1 (111); Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 28. Інв. №№ 6781–6790.

с. Тарнавки² Заславського повіту, с. Бондарі Овруцького повіту³, сіл Малев⁴, Конюшки⁵ Дубенського повіту Волинської губернії та с. Полови Прилуцького повіту Полтавської губернії⁶.

Крім роботи над визначенням і відбором монет зі скарбів до колекції мінц-кабінету, К. Страшкевич дбав і про систематичне поповнення колекції монетами, що не були представлені в її основній частині. У своїй доповідній до Ради університету від 9 грудня 1866 р. К. Страшкевич писав, що в колекції досить небагато стародавніх грецьких монет порівняно з монетами нового часу і, як він вважав, стародавні монети найважливіші для нумізматики, і тому саме на придбання цих монет треба спрямувати всі вільні кошти, які виділяти на утримання мінц-кабінету. К. Страшкевич просить дозволу Ради університету придбати в купця Тиме з Лейпцигу з колекції архітектора Гейнца (при посередництві книжкового торговця Завадського) вісім стародавніх грецьких монет за 47 талерів 20 грошей (56 рублів сріблом), які відсутні у основній нумізматичній колекції⁷. К. Страшкевич отримав дозвіл на придбання і колекція мінц-кабінету поповнилася чудовими зразками античної нумізматики⁸. Серед найбільш цікавих можна відзначити монети Сицилії, а саме тетрадрахма царя Агафокла (317–289 р. до н. е.) з зображенням Персефони та Ніки, що увінчує трофей, два різновиди драхм Каппадокійського царя Аріобарзана I (95–62 р. до н. е.) зі зображенням царя

¹ ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 45. Спр. 92; ДАК. Ф. 16. Оп. 305. Спр. 66. Арк. 5; ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 39. Спр. 349. Арк. 1 – 4; НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 47. Арк. 39; Страшкевич К. Ф. 1867. № 10. Скарб № 2 (112).

² ДАК. Ф. 16. Оп. 304. Спр. 35. Арк. 133. Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 28. Інв. № 6824; Страшкевич К. Ф. 1867. № 10. Скарб № 3 (113); НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 47. Арк. 51.

³ ДАК. Ф. 16. Оп. 304. Спр. 35. Арк. 132; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 28. Інв. № 6823; ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 45. Спр. 101. Арк. 1–6; Страшкевич К. Ф. 1867. № 10. Скарб № 5 (114).

⁴ Протокол засідання Совета университета от 25 апреля 1866 года. Университетские известия. Киев, 1866. № 7. С. 23–24.

⁵ ДАК. Ф. 16. Оп. 305. Спр. 66. Арк. 24; ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 45. Спр. 277. Арк. 1 – 5; Страшкевич К. Ф., 1867. № 10. Скарб № 6 (115); Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 28. Інв. №№ 6849–6851;

⁶ ДАК. Ф. 16. Оп. 305. Спр. 66. Арк. 39–56; НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 47. Арк. 38; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 28. Інв. №№ 6854–6871; Страшкевич К. Ф. 1867. № 10. Скарб № 7 (117)

⁷ Протокол засідання Совета университета от 16 и 21 декабря 1866 года. Университетские известия. Киев, 1865. № 2. С. 25; НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 47. Арк. 65.

⁸ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 47. Арк. 47.

та Афіни, три тетрадрахми царів династії Селевкідів: два різновиди тетрадрахм Антіоха VII Евергета (138–129 р. до н. е.) зі зображенням царя і Афіни та царя і орла на носі корабля та тетрадрахма Олександра II Зебіни (129–122 р. до н. е.) зі зображенням царя та Зевса на троні. Монети були записані до каталогу нової колекції під номерами №№ 6944–6951¹.

У 1866 р. невеличку колекцію передав приват-доцент ботаніки, викладач університету Яків Вальц (1841–1904). Серед 23 подарованих предметів коронаційний жетон Миколи I, 10 польських повстанських грошей 1831 року, півгріш Олександра Ягеллона (1501–1506) тощо². У листопаді 1866 р. дворянин Василь Ямеров із Нижнього Новгорода подарував мінц-кабінету мідну медаль, яку він випустив на честь 100-ліття М. Ломоносова. Медаль була записана до каталогу за № 6816³.

У роботі по мінц-кабінету у К. Страшкевича був помічник Антон Колосовський, який служив у мінц-кабінеті з 1859 року. Як писав К. Страшкевич, на час приймання колекції його помічникові було лише 19 років і нічого, крім російської граматики, він не знав. К. Страшкевич взявся за освіту А. Колосовського і за досить короткий час він зробив значні успіхи у вивченні латини та нумізматики і тепер завдяки цьому міг ефективно допомагати завідувачому кабінетом⁴. Щомісячна зарплатня помічника становила 5 рублів сріблом, у 1865 р. її підняли до 7 руб. У 1866 р. К. Страшкевич звернувся до Правління з проханням та отримав дозвіл платити служителю по 10 рублів сріблом на місяць за його сумлінність і успіхи у вивченні російської і латинської мов та нумізматики⁵. У 1867 р. Правління університету повідомило К. Страшкевичу про те, що з 1867 р. фінансування молодшого персоналу відбуватиметься не коштом Міністерства народної освіти, а з суми, виділеної на утримання власне кабінетів і

¹ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 28. Інв. №№ 6944–6951.

² Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 28. Інв. №№ 6825–6847.

³ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 47. Арк. 43.

⁴ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 42. Арк. 19 зв.

⁵ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 42. Арк. 9.

лабораторій університету¹. У приписці до цього листа є напис, зроблений К. Страшкевичем: «Служитель Антон Колосовський буде чекати більш сприятливих обставин»².

У звіті університету за 1866 рік зазначено, що колекція збільшилась на 1656 одиниць, з яких 1618 одиниць походили зі скарбів. На кінець 1866 р. у мінц-кабінеті зберігалось 29 113 монет і медалей. (Див. Додаток В). У звіті по мінц-кабінету К. Страшкевич знову наголошує, що фінансування мінц-кабінету є мізерним³. Недостатність фінансування мінц-кабінету спонукувала К. Страшкевича до пошуку додаткових можливостей для планового поповнення колекції. Він допускав змогу обміну або продажу предметів, широко представлених у мінц-кабінеті на ті, яких в ньому бракує. Так, у жовтні 1866 р., ознайомившись зі статтею К. Страшкевича в «Университетских известиях», прусський підданий Логе звернувся з листом до К. Сташкевича з проханням продати деякі монети з Чигиринського скарбу. На свій рапорт про продаж або обмін монет, К. Страшкевич отримав відмову⁴. У наступному рапорті від 14 жовтня він більш детально пояснив свою позицію, яка базувалась на тому, що треба уступити частину скарбу Лозі, й це можна назвати не «продажем казенного майна», а обміном одного екземпляра на інший, і для цього значно зручніше розраховуватись грошима, а потім придбати на ці гроші ті екземпляри, які необхідні для мінц-кабінету. Як пише К. Страшкевич: «...тоді я б зміг на суму 20 руб. просити купця прислати в обмін у розмірі цих коштів давньогрецькі монети, за цінами вказаними в каталозі. Якщо це можливо то я надав би список цих предметів». Резолюція на цей рапорт свідчить, що дозволу на продаж або обмін монет Рада університету не дала⁵.

¹ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 47. Арк. 70.

² НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 47. Арк. 109.

³ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 42. Арк. 12 зв. 13.

⁴ ДАК. Ф. 16. Оп. 305. Спр. 66. Арк. 62.

⁵ ДАК. Ф. 16. Оп. 305. Спр. 66. Арк. 63.

У 1867 р. К. Страшкевич продовжував поповнювати колекцію і завдяки закупівлі. Так були придбані 4 античні монети (3 мідні і 1 золота) з колекції майора Калачова, який на нетривалий термін прибув до Києва¹. За ці монети, відкарбовані у Пантикапеї та Боспорському царстві за часів правління Савромата II та Рескупорида IV², спочатку заплатив К. Страшкевич (оскільки майор Калачов дуже поспішав), а згодом 34 руб. сріблом йому було повернено з університетської каси³.

Продовжувала поповнюватись нумізматична колекція і завдяки безплатним передачам. Серед найбільш цікавих надходжень необхідно відзначити два срібні римські денарії Адріана (113–138) та Фаустини дружини Марка Аврелія (161–180), знайдені під час оранки поля та подаровані мінц-кабінету наглядачем Золотоніського повітового дворянського училища Труммом⁴. Через попечителя Київського навчального округу було передано срібну медаль, відкарбовану на честь другого загального сейму Земських членів Фінляндії 1863–1864 р.⁵

За звітом за 1867 рік колекція мінц-кабінету збільшилася на 106 одиниць і нараховувала 29 219 монет і медалей. (*Див. Додаток В*). Серед найбільш значущих надходжень К. Страшкевич відзначав боспорську золоту монету Савромата II (175–210), сирійські тетрадрахми Антіоха VII (138–128 р. до н. е.) та Олександра II Зебіта (129–123 р. до н. е.).

У 1868 р. К. Страшкевич розглянув лише два скарби: з с. Слобідка Київської губ.⁶, заінвентаризувати які К. Страшкевич не встиг, їх вже

¹ ДАК. Ф. 16. Оп. 306. Спр. 26. Арк. 7.

² Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 28. Інв. № 6940–6943.

³ Протокол засідання Совета университета от 16 и 21 декабря 1866 года. Университетские известия. Киев, 1865. № 2. С. 37.

⁴ ДАК. Ф. 16. Оп. 306. Спр. 26. Арк. 1 – 3; Архів ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 47. Арк. 48; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 28. Інв. №№ 6821, 6822; Университетские известия. Киев, 1867. № 3. С. 19.

⁵ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 47. Арк. 54; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 28. Інв. № 6848.

⁶ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 4. Арк. 111; ДАК. Ф. 16. Оп. 306. Спр. 26. Арк. 30–9.

записував наступний зберігач, В. Іконніков¹, та скарб із с. Сидоровичі Мазепинської волості². Подальша доля цього монетного депозиту невідома.

У 1868 р. сума на утримання мінц-кабінету хоча дещо збільшилася і складала вже не 150 рублів, а 204 рублі сріблом³, але все ще залишалася недостатньою⁴. У кошторисі на 1868 р. 300 рублів розподілялися так: 150 рублів – закупівля монет, 96 рублів – на заробітну плату служителю (помічнику), 50 рублів на придбання книг. На «придбання капсул для монет, сукна для ящиків та лагодження меблів» не виділено жодної копійки⁵. Саме недостатність коштів змусила К. Страшкевича придбати такі необхідні для колекції античні монети шляхом обміну. До Ради університету звернувся артилерійський капітан Яхимовський із пропозицією придбати у нього дві старовинні мідні монети – одну ольвійську, дуже рідкісну, зі зображенням Пана та лука з горитом вартістю 3 руб. сріблом, а іншу, римську, Констанція Хлоя (230–305), карбовану між 305–306 рр. Власник не бажав їх продавати, а хотів обміняти на дублети з кременецької колекції⁶. Рада університету дала дозвіл на обмін монет, проте зауважила, що обмін може бути можливим у разі, коли вартість монет не перевищуватиме 3 рублів і за обмінні монети не треба робити доплати⁷. В результаті на античні монети було обмінано 7 срібних польських монет із колекції Кременецького ліцею карбованих за

¹ Университетские известия. Киев, 1868. № 10. С. 58.

² НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 47. Арк. 122–122 зв.

³ Университетские известия. Киев, 1868. № 6. С. 65; У листі до К. Ф. Страшкевича від правління університету йде мова про 300 рублів сріблом, які виділено на утримання мінц-кабінету, НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 47. Арк. 114.

⁴ Для утримання мінц-кабінету надавалось найменше коштів у порівнянні з іншими кабінетами університету. Так наприклад, для музею вишуканих мистецтв і старожитностей у 1868 році виділено 400 руб. сріблом, для мінералогічного та палеонтологічного кабінету – 1004 руб. сріблом, для зоологічного кабінету – 1056 руб. тощо. Университетские известия. Киев, 1868. № 6. С. 65.

⁵ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 47. Арк. 115.

⁶ ДАК. Ф. 16. Оп. 307. Спр. 47. Арк. 1.

⁷ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 47. Арк. 117; Университетские известия. Киев, 1868. № 4. С. 48.

часів Стефана Баторія, Яна Казимира, Михайла Вишневецького¹, які К. Страшкевич оцінив у 2 рублі 10 копійок сріблом².

Судячи з усього, дослідження нумізматичних пам'яток повністю захопило К. Страшкевича і він все більше вільного від викладацької діяльності часу присвячував роботі у мінц-кабінеті. Ймовірно, що саме це викликало бажання навіть і жити поряд із ним. К. Страшкевич декілька разів звертався до Правління університету (грудень 1867, травень 1868 року) з проханням надати йому для проживання кімнату на четвертому поверсі університету, що складалася з двох кімнат, і яка колись належала механіку Фальбергу. Як пише К. Страшкевич, це було б дуже доречно для нагляду за мінц-кабінетом та зручності працювати в ньому. І якщо йому виділять це приміщення, то він відмовиться від належних йому квартирних, сума яких складає 200 рублів сріблом щороку³. Правління задовольнило прохання К. Страшкевича і розпорядилося найшвидше повідомити про переїзд, щоб припинити виплату квартирних грошей⁴. За свою сумлінну й копітку роботу зі зберігання та примноження колекції мінц-кабінету К. Страшкевич не отримував жодної доплати. Як згадували його друзі, К. Страшкевич завжди мав досить скрутне матеріальне становище і це змушувало його шукати додатковий зарібок поза університетом, він додатково працював викладачем класичних мов у київських середніх освітніх закладах, у Київському інституті шляхетних дівчат та Київській Фундуклеєвській гімзії⁵. На початку 1868 р. К. Страшкевич звертається з проханням до Правління університету надати йому хоч якусь винагороду, чи постійну, чи одноразову за піклування про мінц-кабінет⁶. Його прохання розглянули і на засіданні історико-філологічного факультету 8 січня 1868 р. запропонували зробити

¹ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 13. Арк. 93 (інв. № 185), 93 зв. (інв. № 186), 119 зв. (інв. № 238), 120 зв. (інв. № 240), 124 (інв. № 247), 126 зв. (інв. № 252).

² Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 28. Інв. №№ 6952, 6953.

³ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 42. Арк. 22.

⁴ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 4. Арк. 120.

⁵ ЦДІАК України. Ф. 707. Оп. 27. Спр. 439. Арк. 1–4.

⁶ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 42. Арк. 18 зв.

звіт про роботу, яку він виконав як завідувач мінц-кабінету. У поданому звіті К. Страшкевич детально описав свою роботу з моменту призначення його на посаду та прийняття колекції від попереднього зберігача Я. Волошинського, вказав кількість визначених ним скарбів і публікацій, особливо зупинився на статті до «Университетских известий», в якій було описано 117 скарбів. Проте головним своїм зайняттям К. Страшкевич вважав вивчення самого предмету нумізматики, без якого визначення найрізноманітніших нумізматичних пам'яток було б неможливим. К. Страшкевич писав, що найскладніше визначати монети Стародавньої Греції і Риму, а також монети різноманітних володінь Германської імперії. Як зберігач він також піклувався про упорядкування колекції, для чого зробив систематичні показники, які б давали змогу знаходити швидко будь-яку монету, цих показників до нього не було. Також він зробив більше 10 тисяч вкладишів до монет з номіналом, державною належністю та датуванням і посиланням на літературу. До цього кожна монета була загорнута в пакунок, що дуже ускладнювало роботу з колекцією і її прийманням¹.

У зверненні історико-філологічного факультету до Ради університету було зроблено високу оцінку діяльності штатного доцента К. Страшкевича як зберігача мінц-кабінету, зазначаючи, що «Страшкевич є спеціалістом своєї справи, і вибір його на цю посаду є надзвичайно вдалим. Ми можемо тільки здогадуватись як багато часу і сил їм було витрачено на вивчення нумізматики і як багато було зроблено завдяки цьому для мінц-кабінету за такий короткий проміжок часу. Результат цієї роботи, на думку представників історико-філологічного факультету, заслуговує гідної винагороди»². Прохання К. Страшкевича було розглянуто і на підставі пропозиції Попечителя київського навчального округу від 03.1868 р. за № 1081 виділили 600 руб.

¹ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 42. Арк. 19–19 зв.

² Университетские известия. Киев, 1868. № 3. С. 28–31.

сріблом зі спеціальних коштів університету, а саме, з процентів від університетських капіталів¹.

У 1868 р. К. Ф. Страшкевич продовжував наполягати на відрядженні його за кордон, хоча б не у відрядження, а у відпустку. На засіданні Правління Університету 26.01.1868 зачитали рапорт доцента К. Страшкевича з проханням дати йому дозвіл на подорож у Італію та Швейцарію на час канікул та ще 28 додаткових днів для поправлення здоров'я. Впродовж цієї подорожі К. Страшкевич планував подивитись стародавні пам'ятки та, за змогою, придбати для мінц-кабінету рідкісні давньогрецькі і римські монети².

Улітку 1868 р. К. Страшкевич відбуває в таку довгоочікувану подорож. Свій останній запис у книзі вихідних листів він зробив 3 червня 1868 р.: «... відбуваю у відпустку за кордон до 13 вересня. У зв'язку з чим, я залишаю ключі від мінц-кабінету у помічника бібліотекара Самойловського...»³. На початку вересня важко хворим він повернувся до Києва. Понад місяць товариші-медики боролися за його життя. На жаль, усі зусилля залишилися марними – 7 жовтня 1868 р. К. Страшкевич помер. Його вдові було призначено пенсію в розмірі 300 руб. сріблом у рік, проте оскільки її чоловік був нагороджений знаком «За беспорочную службу» (за бездоганну службу), ще 40 руб. сріблом. Крім того, врахувавши визначні досягнення в роботі покійного, Київське казначейство виділило ще 600 руб. сріблом протягом одного року⁴.

Отже, за свою нетривалу каденцію, К. Страшкевич устиг зробити надзвичайно багато. З 1865 по 1868 р. колекція збільшилася на 1762 одиниці⁵. За цей період було розглянуто 16 скарбів та вперше було описано повністю всі скарби, що надходили на розгляд, і вперше було закуплено скарб

¹ Протокол засідання Совета университета за 22. 03. 1868. Университетские известия. Киев. 1868. № 6, С. 2.

² Университетские известия. Киев, 1868. № 3. С. 28.

³ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 42. Арк. 21.

⁴ ДАК. Ф. 16. Оп. 403. Спр. 182. Арк. 10; ЦДІАК України. Ф. 707. Оп. 34. Спр. 362. Арк. 1–46

⁵ Подано цифру за звітами університету за 1865 – 1867 рр. Звіт за 1868 рік по мінц-кабінету відсутній.

повністю. Крім того, К. Страшкевич опублікував статтю «Клады, рассмотренные в минц-кабинете университета св. Владимира с 1838 по 1866 год» та «Клады, рассмотренные в минц-кабинете университета св. Владимира за 1866 год», в якій подав відомості на 117 скарбів. Ця стаття була високо оцінена науковою спільнотою.

Після смерті К. Страшкевича на посаду зберігача мінц-кабінету 18.10.1868 був призначений доцент історико-філологічного факультету Володимир Іконніков (1841–1923)¹, приват доцент, випускник Харківського університету, який нещодавно захистив дисертацію і був прийнятий на службу до Київського університету. Одним із перших завдань, яке отримав молодий учений від Правління університету, було записати до інвентарної книги колекції монети, придбані К. Страшкевичем у закордонній поїздці². Це були 18 монет Стародавньої Греції, а саме: монети Сицилії Сіракуз, Кападокії, Коринфу, Сирії, Луканії, золотий статер Олександра Македонського тощо³.

Наступним розпорядженням від 11.11.1868 р. Правління університету покладає на В. Іконнікова обов'язок прийняти майно мінц-кабінету і проведеному роботу звітувати деканові історико-філологічного факультету ординарному професору Л.Селіну⁴. В ході приймання колекції В.Іконніков розглядав і записував до каталогу нові надходження: за розпорядженням Правління розглядав виставлені на аукціон 24 стародавні срібні монети, що належали скарбниччому Палати державного майна Бублику⁵, придбав від австрійського підданого А. Рознера 10 рублів Катерини II 1764 р тощо⁶. Проте, на відміну від К. Страшкевича, який, як і В. Іконніков, не знав нумізматики, проте з часом захопився нею, В. Іконніков майже не займався

¹ ДАК. Ф. 16. Оп. 403. Спр. 182. Арк. 1

² НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 47. Арк. 137.

³ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 28. Інв. №№ 6954–6971.

⁴ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 47. Арк. 139

⁵ Университетские известия. 1869. № 3. С. 12.

⁶ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 47. Арк. 150; Университетские известия. 1869. № 7. С. 25; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 28. Інв. № 7005.

колекцією. На жаль, у В. Іконнікова не було змоги під час приймання колекції отримати такі знання і консультації, які отримав К. Страшкевич від Я. Волошинського. Це, безумовно, спростило б В. Іконнікову дослідження нумізматичних пам'яток і він би отримав необхідні базові знання з такого, безумовно, складного предмета, як нумізматики. Значне завантаження молодого вченого не сприяло роботі у мінц-кабінеті, та й нумізматики не була серед його наукових пріоритетів. З музейної документації зрозуміло, що він не знав нумізматики, записи в інвентарній книзі зроблені поспіхом, нерозбірливим почерком, без зазначення джерела надходження, з помилками і пропусками у нумерації. Крім визначень, що були зроблені К. Страшкевичем, для всіх інших монет подавав тільки візуальний опис, без зазначення номіналу, або так: «срібна монета малої величини», або «срібна монета середньої величини»¹. Іноді В. Іконніков вказував номінал, проте з явними помилками. Наприклад, у інвентарі під № 7294 читаємо: «польська срібна маленька монета у 24 гроша», насправді це півторак Сигізмунда III. Згодом ці негаразди й помилки були виправлені рукою В. Антоновича.

Як і в попередні роки, розгляд скарбів і відбір монет до колекції залишалися одним із основних видів роботи зберігача мінц-кабінету. Так, у 1868 р., ще за час каденції К. Страшкевича, на розгляд надійшов скарб римських денаріїв із с. Сидоровичі (урочище Стайки). Робота з цим монетним депозитом тривала досить довго і лише 1870 р. до правління надійшла доповідна про те, що з 236 монет цього скарбу 39 можуть поповнити колекцію, решту треба повернути власнику².

У 1869 р. В. Іконніков зробив досить важливе придбання для колекції – скарб куфічних дирхемів IX–X ст, який був знайдений у Києві на Подолі на кладовищі Йорданської церкви³. Монети В. Іконніков записав до інвентарної книги мінц-кабінету у 1869 р. під №№ 7041–7232, і хоча з Археологічної

¹ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 28. Інв. №№ 6972–6972.

² ДАК. Ф. 16. Оп. 307. Спр. 289. Арк. 1, 11–14: Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 28. Інв. №№ 7233–7271.

³ Антонович В. Б. Нумизматический кабинет. С. 56.

комісії музей отримав повну атрибуцію цього скарбу, проте запис зроблено лаконічно: від Археологічної комісії «190 монет присланных из Археологической комиссии IX–X вв., найденные в Киеве на кладбище Иорданской церкви»¹.

Упродовж 1869–1870 р. до мінц-кабінету продовжували надходити скарби, які не відправляли до Археологічної комісії. Всього В. Іконніков розглянув дев'ять скарбів. Жодний із них не був описаний, не визначено датування монетної знахідки, не визначено, з яких монет вони склалися, не зроблено навіть їх приблизного опису. Про всі ці скарби В. Іконніков у своїх відповідях писав, що «скарб складається з монет, які вже є у мінц-кабінеті»².

Як відзначає В. Антонович «В. Іконніков досить наполегливо піклувався про поповнення колекції мінц-кабінету, причому він надавав особливої уваги поповненню російської колекції відсутніми у ній рідкісними екземплярами»³. Проте, на жаль, за записами у інвентарній книзі неможливо визначити, які саме рідкісні монети придбав мінц-кабінет. Відомо, що 1871 р. у барона Шліппенбаха було придбано 5 срібних монет (ні номіналу, ні дати, ні державної належності не визначено) за 15 руб. сріблом⁴. Те саме можна сказати і про придбану з аукціону згадану вище колекцію Бублика. Наприкінці своєї каденції В. Іконніков зробив непогане придбання. У помічника проректора Сороки за 20 рублів придбали дві золоті монети – угорську Марії Терезії 1769 р. і венеціанську, на жаль, ні дати, ні імені дожа у описі не зазначено⁵.

Навесні 1872 р. у зв'язку з тривалим відрядженням за кордон В. Іконніков відмовився від завідування мінц-кабінетом і факультет призначив йому наступника – доцента з кафедри російської історії

¹ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 28. Інв. №№ 7041–7232.

² ДАК. Ф. 16, Оп. 309. Спр. 101. 28 арк.; ДАК. Ф. 16. Оп. 308. Спр. 1. Арк. 23–24.

³ Антонович. В. Б. Нумизматический кабинет. С. 56.

⁴ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 48. Арк. 1.

⁵ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 48. Арк. 8; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 28. Інв. №№ 7335–7336.

Володимира Антоновича¹. Отже, В. Іконніков завідував мінц-кабінетом з 1868 по 1872 рр. За час його каденції колекція збільшилася на 384 одиниці, було розглянуто десять скарбів, із двох – до колекції мінц-кабінету надійшли монети.

2.2. Колекція мінц-кабінету університету у 1872–1917 рр.

Наступним завідуючим мінц-кабінетом став В. Антонович (1834–1908) – історик, археолог, етнограф, археограф; доктор наук, професор Київського університету (з 1878), з 1901 р. член-кореспондент Російської Академії наук.

На посаду зберігача мінц-кабінету В. Антонович був призначений 5.06.1872 р. В. Антонович звітує 16.08.1872 р., про те, що він прийняв від В. Іконнікова майно мінц-кабінету². Під час прийому зібрання В. Антонович звернув увагу на те, що при всьому багатстві нумізматичної колекції, вона складена досить нерівномірно і має значні лакуни. І саме плановому, систематичному поповненню колекції В. Антонович надавав найбільше уваги. У доповідній записці, датованій 1873 р., він дав коротку характеристику нумізматичної збірки і відзначав, що досить непогано представлені монети Речі Посполитої, Германської (Св. Римської) імперії, Швеції. Ці монети в основному походять зі скарбів, знайдених на території України, проте в колекції повністю відсутні монети, пов'язані з хрестовими походами, монети слов'янських держав (крім Росії та Польщі), констатував повну відсутність монет з-поза меж Європи (американських тощо). В. Антонович писав, що «приймавши до уваги вказані пробіли, я вважаю за потрібне систематично поповнювати колекцію новими придбаннями»³.

Аналізуючи діяльність В. Антоновича із комплектування колекції, можна зробити висновок, що він спрямував свої зусилля на такі основні напрями: по-

¹ Антонович В. Б. Нумизматический кабинет. С. 56–57.

² ДАК. Ф. 16. Оп. 407. Спр. 114. Арк. 6.

³ ДАК. Ф. 16. Оп. 408. Спр. 48. Арк. 1–2.

перше, вважав за необхідне співпрацювати із зарубіжними аукціонами з метою поповнення колекції екземплярами гарного збереження і тими, брак яких відчувається у збірці; по-друге, налагодження співпраці з колекціонерами Києва і Росії в цілому; по-третє, це дослідження скарбів як важливого джерела досліджень з економічної і політичної історії регіону, їх опис, за змогою, придбання депозитів повністю, або окремих екземплярів із них.

Одними з перших монет, придбаних В. Антоновичем на аукціоні 1873 р., стали монети, що відносяться до хрестових походів та лицарських орденів, середньовічні англійські та французькі монети, монети слов'янських держав (Чехія-Богемія), монети Америки, ост-індійські тощо¹. Ці монети В. Антонович придбав на монетному аукціоні Тиме (С.G.Thieme) (м. Лейпциг). З цим аукціонним будинком В. Антонович співпрацював упродовж всієї своєї каденції. Всього було закуплено на аукціоні майже 600 монет з 15 аукціонів. Завдяки цій співпраці колекція поповнилася зразками античної нумізматики, монетами Стародавнього Риму, Візантійської імперії, країн Західної Європи².

У 1882–1883 рр. В. Антонович також співпрацював з аукціоном братів Еггер із Відня. Всього у них було закуплено понад 160 монет. У квітні 1882 р. він купив 28 давньогрецьких і римських монет. У 1883-му було придбано підбірку монет Північного Причорномор'я – Пантикапею та Боспорського царства, а також монети Стародавньої Греції³. З 1895 р. В. Антонович також купував монети у венеційської фірми Маркіо (згодом Маркіо & Мейер). У закупках переважали монети Римської республіки та імперського Риму. Всього було придбано 830 монет. Остання закупка у цієї фірми, зроблена В. Антоновичем, датована початком 1906 р. На його замовлення фірма доставила до Києва 127 мідних і срібних монет Римської імперії⁴.

¹ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 48. Арк. 17; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 29. Інв. №№ 7852–7886.

² ДАК. Ф. 16. Оп. 408. Спр. 49. Арк. 1–15; НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 50. Арк. 43, 102; Спр. 51. Арк. 106; Спр. 52. Арк. 29, 96, 128; Спр. 53. Арк. 29, 38, 55, 79, 160 тощо.

³ НА ІА НАНУ. Ф. 13. спр. 50. Арк. 38, 39. Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 30. Інв. №№ 11784–11823; №№ 11881–11902; №№ 11903–12013.

⁴ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 32. Інв. №№ 38793–39022.

З метою поповнення колекції А. Антонович також співпрацював з приватними колекціонерами та відомими вченими нумізматами. Так, у 1884 р. у відомого вченого-нумізмати Х. Гіля (за посередництва С. Боділевського) за 390 руб., він придбав колекцію електрових монет Боспорських царів від Савромата II (174/175–210/211) до Котіса III (227/228–234/235). У цій збірці з 25 монет, переважали монети Рескупорида IV (21 екземпляр) різних років карбування¹.

Серед колекціонерів і вчених нумізматів, у яких В. Антонович купував монети, можна згадати Д'яконова (монети Стародавньої Греції)², Ю. Іверсена (монети Росії)³, С. Боділевського (монети Росії, Західної Європи)⁴, М. Чернева (монети удільного періоду, монети Московського царства, єфимки з ознакою)⁵, К. Болсуновського (монети стародавньої Греції, Риму, Росії, Західної Європи)⁶. К. Болсуновський упродовж майже всіх років роботи В. Антоновича зберігачем нумізматичної колекції, допомагав йому з пошуком і закупівлею необхідних для колекції монет. Так, наприклад, у 1882 р. він подарував підбірку мідних монет Росії XVIII–XIX ст.⁷ У 1895 р. В. Антонович для мінц-кабінету придбав у К. Болсуновського за 43 руб колекцію римських монет. До цієї колекції входили мідні монети Риму різних номіналів, а також срібні денарії часів Римської республіки, Антонія і Августа⁸. У 1896 р. також була придбана колекція римських монет⁹. А в 1898 р. В. Антонович придбав у К. Болсуновського за 93 руб. 25 коп. 36 монет – давньогрецьких, римських, візантійських¹⁰.

¹ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 50. Арк. 91. Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 30. Інв. №№ 12308–12332.

² НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 50. Арк. 16, 29, 59

³ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 50. Арк. 38.

⁴ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 49. Арк. 129; Спр. 50. Арк. 2, 59, 92.

⁵ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 50. Арк. 76; Спр. 51. Арк. 100, 113.

⁶ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 51. Арк. 135; Спр. 52. Арк. 36, 39, 135; Спр. 53. Арк. 2, 79, 126.

⁷ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 33. Інв. №№ 11599–11623, 11715–11751.

⁸ ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 52. Арк. 135; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 33. Інв. № 21733–21754.

⁹ ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 53. Арк. 1; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 33. Інв. № 25002–25029.

¹⁰ ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 53. Арк. 90; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 33. Інв. № 33345–33376.

Поряд із давньогрецькими і римськими монетами В. Антонович уперше почав закупувати для мінц-кабінету сучасні монети Америки, Японії, країн Латинської Америки, Гонконгу, Борнео тощо. Тож у 1894 р. за 37 руб. була придбана колекція В. Батракова, яка репрезентувала саме ці, непередставлені у мінц-кабінеті, монети¹.

Закупка у приватних колекціонерів і аукціонних домів стає основною формою поповнення колекції за каденції В. Антоновича. Досить часто, В. Антонович, не дочекавшись грошей з університету і боячись втратити такі необхідні для колекції екземпляри, купував монети власним коштом, а згодом університет їх йому відшкодував. Так, у червні 1881 р. за наказом Правління № 1903 була придбана за 86 руб. 60 коп. колекція, до якої входили монети Стародавньої Греції (Метапонт, Велія, Сіцилія тощо), Риму, монети Візантійської імперії тощо². У документі зазначено, що гроші отримав В. Антонович, оскільки він купував її власним коштом. У 1885 р. до мінц-кабінету надійшла підбірка срібних і бронзових монет Римської імперії. У кого придбав ці монети В. Антонович – невідомо, проте за них він отримав 28 руб. 35 коп. з каси університету³. Подібних документів у архіві збереглося десятки на сотні рублів.

За часів каденції В. Антоновича колекція постійно поповнювалася і завдяки безкоштовним передачам. У 1876 р. у колекцію мінц-кабінету університету передали колекцію померлого без нащадків колишнього професора Волинського ліцею Ульдінського. Колекція складалася з 1500 монет і медалей, переважно карбованих у Стародавній Греції і Римі, Польщі. Крім того, в колекції Ульдінського були монети Ольвії, Пантикапею, Боспорського царства – міст держав Північного Причорномор'я, брак яких відчувався в нумізматичній колекції університету. Особливо різноманітною була підбірка бронзових монет Стародавнього Риму, так званої середньої і великої бронзи. Серед цих монет до колекції мінц-кабінету потрапила ще не

¹ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 52. Арк. 112; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 33. Інв. № 24555–24611.

² НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 50. Арк. 14; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 33. Інв. №№ 11511–11555.

³ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 50. Арк. 108; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 33. Інв. №№ 12378–12390.

опублікована бронзова монета імператора Сільвана (355), яку В. Антонович відносив до найбільших раритетів Київської колекції¹.

Серед людей і організацій, які дарували мінц-кабінету монети і медалі є професори та студенти, жителі м. Києва і інших міст регіону, чиновники і селяни, гості університету, делегати археологічних з'їздів, закордонні мандрівники тощо. Значна кількість пожертв говорить про авторитет В. Антоновича та про високий статус нумізматичної колекції університету.

Серед безкоштовних вкладників були й колекціонери. Один із них, член київського гуртка нумізматів, С. Боділевський, неодноразово дарував монети мінц-кабінету. Серед подарованих ним до колекції монет є срібляник 1-го типу з Київського скарбу². Як відомо, 1876 р. у Старокиївському районі, на Вознесенському узвозі, в садибі гомельського міщанина Л. К. Кушнар'ова, при знятті частини гори, був знайдений скарб давньоруських монет. Більш ніж 20 монет із цього скарбу придбав С. Боділевський. Один зі срібляників у 1882 році він подарував у мінц-кабінет Київського університету³. Цю монету В. Антонович, а згодом К. Болсуновський віднесли до найбільш рідкісних монет, що належать мінц-кабінету⁴. (Див. Додаток Д.7а.1).

Одну з найкращих приватних колекцій подарував мінц-кабінету 1896 р. ректор університету (1859–1862, 1871–1875, 1878–1880), академік і міністр фінансів М. Бунге. Вона складалася з 48 золотих і срібних монет чудового збереження. Серед них – надзвичайно рідкісний подвійний дукат Яна III Собеського, 10 рублів 1757 р. Єлизавети Петрівни, 2 рублі 1756 р. для палацового вжитку, 10 рублів 1762 р. Катерини II, гданський талер 1648 р. Владислава IV тощо⁵. Крім цієї колекції М. Бунге у 1896 р. подарував мінц-

¹ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 49; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 29. Інв. №№ 8799–9053, 9082–9485, 9749–9959, 10340–10368, 19377–10383.

² Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 33. Інв. № 11752.

³ Антонович В. Б. (1884). Нумизматический кабинет. Записки об учебных и учебно-вспомогательных учреждениях университета св. Владимира / под редакцией В. С. Иконникова. Киев, 49–59.

⁴ Болсуновский К. В. Антонович как нумизмат. СПб, 1912. С. 26.

⁵ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 33. Інв. № 25462–25509. Микола Бунге (*3 (15) грудня 1842–31 грудня 1914 (13 січня 1915) – Микола Бунге належав до великого київського роду німецького походження, засновником якого був його прадід Георг Фридріх Бунге. У 1865 закінчив університет св. Володимира. З 1871 р. розпочав викладацьку діяльність і згодом завідував

кабінету скарб, знайдений у 1896 р. біля с. Дерганівка Бердичівського повіту Київської губ. Наймолодшою з цього депозиту була монета трансільванського міста Брашова 1613 р., а найстарішою – празький гріш Венцеслава III¹.

За словами К. Болсуновського, В. Антонович завжди надавав перевагу монетам із місцевих скарбів, які йому приносили власники, хоча іноді їх збереження було далеке від ідеального. Про це В. Антонович казав: «Без сумніву, від закордонних торгівців можна отримати екземпляри чудового збереження, але при цьому є ризик отримати фальшиву монету, на противагу того, що з місцевого скарбу немає жодного сумніву в їх автентичності. Крім того, монети з місцевих скарбів кращі і в тому сенсі, що вони ілюструють факт мирних торгівельних, а іноді військових відносин нашого краю з іншими різноманітними країнами»².

За час каденції В. Антоновича до мінц-кабінету надійшло 144 скарби. Переважали скарби, що після розгляду у Імператорській Археологічній комісії передавались до Києва. Проте значна кількість скарбів потрапляла до мінц-кабінету від власників, які приносили їх на огляд до В. Антоновича, а він відбирав необхідні для колекції екземпляри і платив за них повну вартість, тоді як інші колекціонери правили за знахідки якнайдешевше³.

У 1873 р. В. Антонович придбав скарб у селянки Кравченко з с. Гвоздово, що під Києвом⁴. (Див. Додаток Д.8). Ще одна непересічна знахідка поповнила колекцію мінц-кабінету у 80-ті рр. XIX ст. – частина Київського скарбу (55 монет) знайденого в 1876 р в Києві на Оболоні в садибі Магуріна.

кафедрою і лабораторією технічної хімії в університеті св. Володимира. У 1859–1862, 1871–1875 та у 1878–1880 рр. був ректором університету.

¹ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 33. Інв. № 26179–26260; Зразок 3. О. Сім скарбів із колекції мінц-кабінету київського університету Св. Володимира. Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. 2015. Ч. 26-27. С. 349–356. Скарб № 3.

² Болсуновский К. В. В. Антонович как нумизмат. Исторический очерк. Старая монета. СПб., 1912. С. 10–11.

³ Болсуновский К. В. Антонович как нумизмат. СПб, 1912. С. 9.

⁴ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 48. Арк. 26; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 29. Інв. № 7925–7942.

Завдяки скарбам у колекції мінц-кабінету з'явилися рідкісні так звані червоно-руські монети, карбовані у Львові у XIV ст. У 1889 р. від імператорської Археологічної комісії до мінц-кабінету надійшов скарб із с. Пастирське Чигиринського повіту, знайдений у 1883 р., до якого входило 38 монет, карбованих за часів Людвіга Угорського¹.

Понад 30 років В. Антонович очолював мінц-кабінет, проте важка хвороба підірвала здоров'я талановитого вченого. З кінця XIX ст. він поступово починає відходити від наукової і викладацької діяльності. Подовгу перебуває у закордонних відрядженнях, суміщуючи їх із лікуванням від сухот². На час його відсутності колекцією нумізматики завідували доценти Міщенко і Кулаковський.

Точний час передачі колекції мінц-кабінету від В. Антоновича до наступного завідувача, за браком архівних документів, не вдалося встановити. Якщо в попередній період є значна кількість документів, що висвітлюють діяльність В. Антоновича як зберігача мінц-кабінету: накази про його призначення, звіт про приймання колекції, ділове листування з приводу комплектування колекції тощо, то час, коли В. Антонович передав колекцію Ю. Кулаковському, не відображено жодним документом. Навіть у послужному списку Ю. Кулаковського не зазначено жодним словом про завідування ним нумізматичним музеєм³. У статті В. Данилевича «Професор В. Б. Антонович та археологічний музей І.Н.О.», зазначено, що В. Антонович передав Ю. Кулаковському колекцію Археологічного музею на початку 1901 р., а нумізматичного – наприкінці 1901 р.⁴. У зв'язку з відсутністю документів ми спробуємо встановити час передачі колекції іншому

¹ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 33. Інв. №№ 14451 – 14488; Данилевич В. Монетные клады, принадлежащие мюнц-кабинету университета св. Владимира. Киев, 1892. С. 22; Дубіцька В. В. Історія формування колекції монет Володимира Ольгердовича та монет Галицької Русі в нумізматичній збірці музею. 20 років незалежності України. Збірник наукових праць. Київ, 2011. С. 174.

² ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 53. Арк. 45

³ ДАК. Ф. 16. Оп. 465. Спр. 4792. Арк. 1–32.

⁴ Данилевич В. Професор В. Б. Антонович та археологічний музей І. Н. О. С. 18.

зберігачеві (Ю. Кулаковському) за допомогою джерел, які гіпотетично можуть висвітлити цю проблему.

До середини 1901 р. В. Антонович лікувався від сухот на о. Сицилії. З листа від Ю. Кулаковського, який на час відсутності В. Антоновича завідував мінц-кабінетом і іншими музеями, за які він відповідав, відомо, що він продовжував комплектувати колекцію (за попередніми замовленнями В. Антоновича), проте він вів лише ділове листування і не визначав, і не записував речі до каталогу мінц-кабінету. У своєму листі він вибачився перед В. Антоновичем, що у нього не вистачило часу для цієї роботи. Проте зазначав, що придбані речі супроводжував детальним описом джерела надходження¹. Відомо, що останніми роками життя В. Антонович майже не виходив з дому. Проте інвентарну книгу мінц-кабінету В. Антонович писав власноруч. Останній запис, зроблений ним, датовано 2 лютим – березнем 1907 р. Перший запис у інвентарній книзі зроблений іншою рукою – 13 серпня 1908 р.².

Звіти по мінц-кабінету у загальному звіті університету за 1900 та 1901 рр. зроблені Ю. Кулаковським³. З 1903 р. в загальних університетських звітах звіти по мінц-кабінету відсутні¹. Ймовірно, що Ю. Кулаковський відповідав за колекцію мінц-кабінету формально, водночас як В. Антонович продовжував нею опікуватися.

Отже, наступним завідуючим мінц-кабінету став Юліан Кулаковський (1855–1919) – заслужений ординарний професор Університету св. Володимира з кафедри римської словесності. Ю. Кулаковський закінчив Московський університет зі ступенем кандидата на відділенні класичної філології. У 1881 р. був затверджений у званні приват-доцента на кафедрі римської словесності в Університеті св. Володимира. Неодноразовий учасник Археологічних з'їздів, з 1890 р. дійсний член, а з 1894 р член-кореспондент

¹ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 54. Арк. 7–8 а.

² Архів НМІУ. Ф.1. Оп.1. Од.зб.32. Арк.115 – 116 зв.; 117 – 127.

³ ДАК. Ф. 16. Оп. 465. Спр. 302. Арк. 55–56: 57–58.

імператорського Російського Археологічного товариства. Впродовж багатьох років брав участь у археологічних розкопках у Криму та у Ольвії².

Ю. Кулаковський неодноразово дарував монети для мінц-кабінету. Так, у 1894 р. він подарував 12 мідних римських монет, серед яких були мідні монети Боспорського царства, карбовані за часів Мітрідата II, Рескупорида VII, Котіса³. Крім того, впродовж 80–90-х років XIX ст. Ю. Кулаковський неодноразово заміняв В. Антоновича на посаді зберігача мінц-кабінету та археологічного музею на час його закордонних відряджень, а також під час довготривалої відсутності В. Антоновича у зв'язку з тяжкою хворобою.

Як вже було сказано вище, із загальних звітів по університету зникли звіти по мінц-кабінету. Кількість монет, що надійшли до мінц-кабінету впродовж каденції Ю. Кулаковського вдалося встановити лише за інвентарною книгою. Ймовірно, сам Ю. Кулаковський не займався нумізматичною колекцією, записи в книзі зроблені іншою людиною, можливо, його помічником. Про делегування своїх обов'язків лаборантам свідчить і звернення Правління університету № 5071 до Ю. Кулаковського як завідуючого мінц-кабінетом, що датоване 19.08.1911. У ньому йдеться про те, що Правління розглядатиме рахунки по мінц-кабінету лише у тому разі, якщо вони будуть підписані власноруч Ю. Кулаковським, який не має доручати їх виконання ні лаборантам, ні асистентам чи іншим особам⁴.

За час каденції Ю. Кулаковського колекція мінц-кабінету збільшилася на 238 одиниць. У серпні 1908 р. до колекції надійшов дар професора А. Шимановського. Колекція складалася з 20 монет. До неї входили китайські старовинні монети, західноєвропейські брактеати, монети Росії XVIII ст., коронаційний рубль 1896 тощо⁵. Джерело надходження наступної колекції не

¹ ДАК. Ф. 16. Оп. 465. Спр. 344, 355, 358, 367, 395.

² ДАК. Ф. 16. Оп. 465. Спр. 4792. С. 1–32.

³ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 33. Інв. № 24617–24607.

⁴ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 54. Арк. 56.

⁵ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 32. Інв. № 39042–39061.

вдалось встановити. До неї входили монети Пантікапею, Риму, Візантії та Росії. Серед найбільш цікавих – монета Пантікапею зі зображенням пана та пам'ятний російський рубль 1898 р. на відкриття пам'ятника Олександрю III у Москві¹.

У 1908–1909 рр. до мінц-кабінету надійшов дуже цікавий скарб мідних візантійсько-херсонеських монет знайдений на Фроловій горі. До цього монетного депозиту входили монети, карбовані в Херсонесі за часів Василя I (867–886), Романа I (920–944), Романа II (959–963) та Никифора Фоки (963–969). До мінц-кабінету потрапила лише частина монет, інша частина розійшлась по руках².

Також до колекції надійшов мідний ольвійський ас зі зображенням Медузи Горгони з одного боку та орла, що клює дельфіна, – з іншого. Монета була знайдена в Таращанському повіті Київської губ. Час і обставини знахідки не відомі³.

Джерело інших надходжень установити не вдалося, архівні документи відсутні, а записи в інвентарній книзі зроблені без зазначення джерела надходження. Серед найбільш цікавих поповнень колекції необхідно відзначити підбірку рублів Петра I, пам'ятний рубль на відкритті пам'ятника на Бородинському полі, підбірку російських асигнацій кінця XVIII – початку XIX ст. Останній запис у інвентарній книзі датований 1 червнем 1914 р.

Восени 1915 р. у розпал Першої світової війни, у зв'язку із загрозою окупації Києва німецькими військами, ухвалено рішення про евакуацію найбільш цінного майна університету до м. Саратова. Разом з іншими музеями університету відправили в евакуацію і мінц-кабінет. 16 вересня 1916 р. після запиту Ректора Університету св. Володимира В. Цитовича до

¹ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 32. Інв. №№ 39117 - 39169

² Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 32. Інв. № 39080–39116.

³ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 32. Інв. № 39126.

Києва надійшла телеграми від Миколи II про дозвіл повернути університетське майно з евакуації до Києва¹.

Після повернення до Києва з евакуації документи про діяльність мінц-кабінету – відсутні. У 1919 р. Ю. Кулаковський помер. Зберігачем мінц-кабінету призначають професора П. Смирнова (1882–1847) – випускника історико-філологічного факультету київського університету, з 1919 р. – професора Київського університету. З 1919 по 1923 р. він був завідуючим мінц-кабінету і археологічного музею. У 1923 р. вчений був арештований і відправлений на заслання, а колекція залишалася в університеті без нагляду, в зачиненому приміщенні.

2.3. Доля колекції нумізматики мінц-кабінету університету у 20–30-ті рр. XX ст.

За часів радянської влади колишній Університет св. Володимира було реорганізовано в Інститут народної освіти (1920–1932) (далі ІНО), кількість факультетів скорочено, більшість кабінетів зачинено або передано в інші установи. Не потрібна ІНО була й нумізматычна колекція, а на приміщення, в якому вона зберігалася й експонувалася, були зовсім інші плани².

На долю мінц-кабінету університету звернув увагу Всеукраїнський Археологічний комітет при Всеукраїнській академії наук (далі АК ВУАН). На своєму засіданні 3.07.1923 під головуванням академіка Х. Шміта, з участю секретаря О. Новицького та членів цього комітету М. Біляшівського, М. Василенка було підняте питання про стан музеїв м. Києва. У протоколі засідання йдеться про те, що в Києві є дві категорії музеїв: перша – це музеї, які мають приміщення, штат, кошти і є життєздатними. До цієї категорії були віднесені, наприклад, Перший державний музей (до революції Художньо-

¹ Інститут рукописів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (далі ІР НБУВ). Ф. VIII. Спр. 2501. арк. 1

² Зразок З. О. «Мінц-кабінет університету св. Володимира у 20–30-х рр. XX ст.». Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Історія. Вип. № 145. Київ, 2020. С. 28–34.

промисловий і науковий музей) та Музей мистецтв ВУАН імені Ханенків. До другої категорії були віднесені музеї, що не мали штату, приміщення та фінансування. Наприклад, Нумізматичний та Археологічний музеї колишнього Університету св. Володимира. Ці музеї містять багаті матеріали, проте зовсім не потрібні ІНО, який «терпить» їх у своєму приміщенні і тримає їх зачиненими, без штатів і без коштів. На думку учасників засідання, ці музеї мають розміщуватись на території Музейного містечка у Києво-Печерській лаврі. До Лаври мали передати нумізматичне зібрання університету, який разом із зібранням нумізматики колишньої Духовної академії складе надзвичайно цінний нумізматичний відділ Лаврського музею¹. На підставі цієї резолюції члени Археологічного комітету звертаються до Всеукраїнської Академії наук з доповідною запискою, датованою 1.11.1923². Проте, ймовірно, доля нумізматичної колекції у 1923 р. не була вирішена, як не було вирішене питання про виділення приміщення для нумізматичної колекції на території Всеукраїнського музейного містечка на території Києво-Печерської лаври.

До питання мінц-кабінету університету Археологічний комітет Всеукраїнської Академії наук повернувся наприкінці 1924 р. На екстреному засіданні АК ВУАН 29.10.1924 заслухали інформацію від заступника голови Академії О. Новицького у справі передачі Нумізматичних колекцій ІНО Археологічному Комітету ВУАН. На підставі цієї інформації представники Академії наук ухвалили рішення про створення комісії з приймання колекції мінц-кабінету та тимчасової передачі її до Мистецького музею при ВУАН (колишній музей Ханенків), де вона має зберігатися, і де має бути розгорнута експозиція нумізматичного музею, – з цією метою просити Губвиконком (Губернський виконавчий комітет) передати сусідній будинок³.

¹НА ІА НАНУ. Фонд ВУАКу. Спр. 5. Арк. 18–20.

²НА ІА НАНУ. Фонд ВУАКу. Спр. 6. Арк. 2–3.

³Архів НМІУ. Ф. 1260. Оп. 1, Спр. 8-а. Арк. 1.

5.11.1924 на нараді АК ВУАН ухвалено рішення про передачу всього майна мінц-кабінету в розпорядження АК ВУАН та перевезення всього одержаного майна у своє приміщення¹. ВУАН доручила цю справу ВУАКу. Для прийому колекції була створена комісія з перемінним складом із представників ІНО і представників УАН – головно членів ВУАКу. У різний час у цій комісії працювали К. Мельник-Антонович, М. Макаренко, В. Данилевич, С. Добровольський, М. Я. Рудинський, М. М. Ткаченко, С. І. Маслов. В. Є. Козловська, професор В. Г. Ляскоронський та інші.

19.11.1924 комісія провела своє перше засідання, а з 24 листопада розпочала прийом колекції. Зайшовши до мінц-кабінету, члени комісії побачили, що віконниці на вікнах обох кімнат були відчинені, монети розкидані по столах, деякі шухляди в шафах із монетами, деякі порожні, багатьох шухлядок зовсім немає. Переважна більшість, 56 вітрин, що стояли в кімнаті, були незамкнені, в деяких скло розбите, на вітринах лежали шухляди з монетами, інвентарні та бібліотечні книги у безладі, присипані тирсою. Вітрини 2-го та 3-го рядів майже порожні, в деяких монети лежали цілком у хаотичному стані, в деяких вітринах монети виставлено в більш-менш упорядкованому стані².

Комісія з приймання мінц-кабінету працювала з 19.11.1924 по 20.09.1926, за цей період збиралися 59 разів. Майже з самого початку її роботу очолював професор В. Ляскоронський (представник Лаврського музею при Київській Губернському політико-освітньому комітеті (далі Губполітосвіт) та дійсний член ВУАКу при ВУАН). 25.10.1926 В. Ляскоронський доповідав ВУАКу, що робота з пакування колекції мінц-кабінету вже майже закінчена. 27 961 монет і медалей були складені у пакунки та вкладені у дерев'яні ящики, забиті цвяхами і опечатані власною печаткою голови комісії В. Ляскоронського. Спаковане також було приладдя для зберігання монет, меблі, вітрини та бібліотека мінц-кабінету, що

¹Архів НМІУ. Ф. 1260. Оп. 1. Спр. 8-а. Арк. 4.

²Архів НМІУ. Ф. 1260. оп. 1. Спр. 8-а. Арк. 6–6зв.

складалася з 544 томів. Крім того, В. Ляскоронський також зазначав, що у кімнаті зберігались шість ящиків, опечатаних і не розпакованих ще з часів евакуації 1916 р.¹.

Ще рік колекція залишалася запакованою та перебувала в опечатаних кімнатах ІНО. До ВУАКу надходили листи від ІНО з вимогами, як скоріше вивезти мінц-кабінет та звільнити кімнати бібліотеки, які конче необхідні для облаштування студентської читальні². Пізніше в листах з'явилися погрози: «...якщо найближчим часом колекція не буде вивезена то, дирекція ІНО має намір відімкнути опечатані кімнати, зробити їх прохідними і не відповідає за долю майна»³. Ці погрози спонукували комісію пришвидшити пошук приміщення для університетської нумізматичної колекції. На початку жовтня 1927 р. О. Новицький звертається з листами до директора Лаврського заповідника з проханням дати на території верхньої Лаври приміщення для майна мінц-кабінету та повідомити, коли воно буде готове⁴, а в листі до В. Ляскоронського – з проханням якнайскоріше організувати перевезення майна мінц-кабінету та зробити проєкт «Музею Мюнців»⁵.

21.10.1927 УАН заслухала прохання ВУАКу допомогти у справі перевезення переданого Академії наук колишнього Нумізматичного Кабінету Університету св. Володимира до приміщення Лаврського заповідника. Після розгляду було ухвалено рішення, «прохання задовольнити, але з тим, що високоцінне академічне майно, яке являє собою нумізматичний кабінет, ні в якому разі не може бути передане ніякій іншій інституції й повинно стати основою Академічного Нумізматичного музею»¹.

На початку грудня 1927 р. питання про виділення приміщення на території Всеукраїнського Музейного містечка (далі ВММ) ще не було вирішене і Управа Академії наук тимчасово, до визначення приміщення у

¹Архів НМІУ. Ф. 1260, оп. 1. Спр. 8-а. Арк. 43.

² Архів НМІУ. Ф. 1260. Оп. 1. Спр. 8-а. Арк. 62.

³Архів НМІУ. Ф. 1260. Оп. 1. Спр. 8-а. Арк. 65–65 зв.

⁴Архів НМІУ. Ф. 1260. Оп. 1. Спр. 8-а. Арк. 66.

⁵Архів НМІУ. Ф. 1260. Оп. 1. Спр. 8-а. Арк. 67.

Лаврі, виділила кімнату № 30 у головному будинку ВУАН на вул. Короленка 54. Опечатані печатками УАН та ВУАК 11 ящиків із монетами та книжки і меблі, що належали мінц-кабінету, були перевезені 8 грудня 1927 р.².

У липні 1929 р. ВУАК знову повернувся до долі університетської колекції. 3.07.1929 Голова ВУАКу О. Новицький звернувся до ВУАНу з пропозицією про скликання найближчим часом наради з представників відповідних установ для обговорення питання, щодо організації Нумізматичного музею при ВУАН³, а 25.07.1929 був складений орієнтовний кошторис для проведення улаштування виставки скарбів при ВУАН⁴. Імовірно, цей проєкт не був реалізований і залишився лише у стадії розробки. На початок 1931 р. колекція мінц-кабінету Університету св. Володимира все ще перебувала у кімнаті № 30 в будинку на Короленка, № 54 у нерозпакованому стані. У музейному архіві зберігається декілька актів комісійного огляду пакування ящиків, які засвідчують цілісність упаковки⁵.

Через майже два роки, 14.04.1931, Комісія знову збирається для вирішення долі нумізматичної колекції. 28.04.1931 Президія ВУАН визнає за потрібне здати колекцію на зберігання до Всеукраїнського музейного містечка, до вирішення в Народному Комісаріаті Освіти (далі НКО) питання про те, в складі якої установи буде розгорнуто нумізматичний музей. Для розміщення нумізматичної колекції Київського університету, дирекцією Музейного містечка була виділена кімната № 4 у корпусі № 29 і територіально приєдналася до іншої відомої нумізматичної збірки Києва – колекції монет і медалей Церковно-археологічного музею при Київській духовній академії, яка перебувала на території Лаври з 1922 р.

¹Архів НМІУ. Ф. 1260. Оп. 1. Спр. 8-а. Арк. 69.

²Архів НМІУ. Ф. 1260. Оп. 1. Спр. 8-а. Арк. 77.

³Архів НМІУ. Ф. 1260. Оп. 1. Спр. 8-а. Арк. 81.

⁴Архів НМІУ. Ф. 1260. Оп. 1. Спр. 8-а. Арк. 72.

⁵Архів НМІУ. Ф. 1260. Оп. 1. Спр. 8-а. Арк. 91,92.

Упродовж довгих семи років нумізматична колекція університету перебувала у невизначеному стані, без приміщення і без штату співробітників. І справа не в бездіяльності ВУАКу та Академії наук, а найголовніше, у відсутності фахових спеціалістів-нумізматів, яким можна було б доручити зберігання і функціонування цього цінного нумізматичного зібрання. Голова комісії з приймання нумізматичної колекції університету В. Ляскоронський був зберігачем нумізматичного зібрання Музейного містечка. Основу цього зібрання склала колекція Церковно-археологічного музею при Київській духовній академії. Хоча В. Ляскоронський був автором декількох статей із нумізматики¹, проте він не був нумізматом. Відсутність фахових прикладних знань з нумізматики стали помітними у процесі приймання нумізматичних колекцій університету і Духовної академії, тому Академія наук вирішила у 1927 р. долучити до роботи фахового вченого-нумізмата, колишнього співробітника нумізматичного відділу Ермітажу, а тепер співробітника Чернігівського Державного музею, члена ВУАКу В. Шугаєвського. Саме завдяки цьому талановитому вченому-нумізмату українська нумізматична наука отримала шанс на відродження. Він чудово розумів основні проблеми розбудови української музейно-нумізматичної справи, а головне, знав шляхи її вирішення. У недатованій доповідній записці до Українського головного управління науковими установами при Народному комісаріаті освіти УСРР (далі Укрнаука) В. Шугаєвський писав про те, що в недалекому майбутньому, коли Нумізматичний відділ Лаврського музею культів та побуту прийме у свій склад нумізматичну колекцію колишнього Київського університету і Всеукраїнського Державного музею ім. Шевченка, тоді «цей музей стане у перші шеренги нумізматичних закладів СРСР і

¹Ляскоронський В. Г. Находки римских монет в области среднего Поднепровья. Труды XI Археологического съезда в 1899. Т. 1. Москва, 1901. С. 145–152; Ляскоронський В. Г. Римская монета в пределах Южной Руси как исторический источник для древнейшего периода русской истории. Известия Историко-филологического института князя Безбородько в Нежине. Т. XXXIII. Нежин, 1920. С. 3–16 тощо.

відокремиться у самостійний нумізматичний музей, який буде керувати усією музейно-нумізматичною роботою УСРР»¹.

З перших днів своєї каденції В. Шугаєвський активно зайнявся розбудовою нумізматичного відділу Музейного містечка на території Києва-Печерської лаври. Важливою умовою для успішної наукової обробки нумізматичних матеріалів і виховання нових фахівців-нумізматів він вважав наявність наукової нумізматичної бібліотеки. Завдяки зусиллям В. Шугаєвського впродовж досить короткого часу вдалося зібрати нумізматичну бібліотеку, яка складалась з 322 томів².

Одним із основних напрямів роботи відділу нумізматики В. Шугаєвський бачив у плановому поповненні нумізматичного зібрання. У своїй доповідній записці, датованій лютим 1931 р., він підкреслював, що, безперечно, одним із головних джерел поповнення нумізматичної колекції є поодинокі або групові знахідки (скарби), які приносили до музею власники згідно з чинним законодавством. В. Шугаєвський вважав, що скарби – це не тільки важливий засіб для поповнення музейної колекції, а й важливе джерело для висвітлення економічної історії країни та різних аспектів її побуту в минулому, і тому є надзвичайно важливим придбання всіх без винятку паспортизованих монетних знахідок – скарбів³. На початку 30-х рр. ХХ ст. Всеукраїнський археологічний комітет розпочав підготовку до створення топографії знахідок монет та території УРСР. Про важливість топографування монетних знахідок В. Шугаєвський підготував доповідну записку та зачитав її 04.01.1931 на засіданні відділу ВУАКУ⁴. Основним центром, де проводилася робота зі збору і каталогізації монетних знахідок став нумізматичний відділ Музейного містечка і тим самим продовжив

¹Архів НМІУ. Ф. 1260. Оп. 1-доп. Спр. 10. Акр. 27–27 зв. Найімовірніше, ця записка була написана наприкінці 20-х рр.

²Архів НМІУ. Ф. 1260. оп. 1. Спр. 13. Арк. 69: Архів НМІУ. Ф. 1260. оп. 1 доп. Спр. 10. Арк. 5–10.

³Архів НМІУ. Ф. 1260. оп. 1. Спр. 13. Арк. 111–114.

⁴Архів ІА НАНУ. Фонд ВУАКУ. Сп. 400. Арк. 1–2. Доповідна записка, зачитана на засіданні археологічного відділу ВУАКУ 4 січня 1931 р.

роботу, яку провадили у мінц-кабінеті Університету св. Володимира впродовж XIX – початку XX ст.

Перетворення нумізматичного відділу Лаври у провідний науковий заклад СРСР, було неможливе без наявності висококваліфікованих наукових кадрів і для цього в музеї працювала аспірантура. У плані на 1930–1931 рр. були закладені наукові теми для аспірантів, а саме «Грошовий обіг на Україні VIII – XVIII ст. (типи монет їх походження, назви)», «Організація й головні моменти монетної справи в Римі республіканського часу», «Роль нумізматика у вивченні минулого України в зв'язку із знахідками куфичних монет на її території» тощо¹.

Проте творчі плани В. Шугаєвського з розбудови українського нумізматичного музею та створення нумізматичної школи зіштовхнулися з проблемами. На початку 30-х рр. відносини з адміністрацією Музейного містечка стають все більш напруженими. Неприятливими були і умови праці. В. Шугаєвський у звіті за 1932 р. пише, що «впродовж осені і зими 1932 до весни 1933 р. приміщення музею не опалювалось»². У неопалювальних приміщеннях підвищилася вологість повітря і як наслідок – з'явилися загрозливі ознаки руйнування металу та появи на поверхні монет (особливо античних) хлоридів. Звернення до адміністрації ВММ про критичний стан колекції залишились без уваги³.

На початку 30-рр. розкручується маховик репресивної радянської системи: 1933 р. ліквідовано ВУАК, після розгромного обстеження бригадою ЦК ВКП(б) (Центральний комітет комуністичної партії більшовиків) у листопаді 1932 р. перестає існувати Лаврське музейне містечко. У 1933 р. В. Шугаєвський був заарештований і через два місяці, у травні 1933 р., випущений із в'язниці. Влітку 1933 р. В. Шугаєвський звільнився з

¹Архів НМІУ. Ф. 1260. Оп. 1. Спр. 13. Арк. 76.

²Архів НМІУ. Ф. 1260. Оп. 1-доп. Спр. 10. Арк. 100 зв.

³Архів НМІУ. Ф. 1260. Оп. 1-доп. Спр. 10. Арк. 100 зв.

Лаврського музею¹ та очолив нумізматичний відділ у Всеукраїнському історичному музеї ім. Т.Г.Шевченка (далі ВІМ)².

У 1935 р. ВІМ за наказом наркома освіти В. Затонського від 31 травня 1935 р. «Про розташування музеїв у м. Києві» було перейменовано на Центральний історичний музей ім. Т. Г. Шевченка (далі ЦІМ). Він мав перебратися зі свого історичного будинку на територію Києво-Печерської лаври³. 23 .03.1936 нумізматична збірка Історичного музею, що зберігалась на Кірова, 29 була переміщена на територію Всеукраїнського Музейного містечка⁴. Так на території Лаври були сконцентровані всі нумізматичні зібрання Києва: Київської Духовної академії (1922), Центрального історичного музею (1936), Університету св. Володимира (1931).

Для об'єднання всіх колекцій і передачі їх до складу ЦІМ Музейним відділом НКО УСРР за № 22/214 від 13.03.1936 була створена комісія, яка мала з 5.03. по 5. 04. 1936 р. провести приймання всіх музейних збірок, а саме, збірки колишнього Університету св. Володимира, що належала Академії наук, колекції колишньої Київської духовної академії, нумізматичного кабінету ЦІМ. Крім того, комісія мала зібрати всі архівні матеріали, документацію, устаткування, що колись належали цим зібранням⁵. Передача нумізматичної колекції університету від Інституту історії матеріальної культури АН УСРР (створений у 1934 р. замість ліквідованого ВУАКу) до історичного музею розпочалося лише травні 1936 р. Впродовж місяця колекція була звірена і передана до складу Центрального історичного музею¹.

Отже, історія широко відомої нумізматичної збірки Університету св. Володимира у 20–30-ті рр. ХХ ст. була трагічною. Зазнавши багаторічних

¹Архів НМІУ. Ф. 1260. Оп. 1-доп. Спр. 10. Арк. 123.

²Курас Г., Якушева-Омельянчук Р. В. А. Шугаєвський – історик, археолог, нумізмат. Київська старовина. 1995. № 5. С. 94

³Кот С., Коренюк Ю. Михайлівські пам'ятки в російських музеях. Пам'ятки України. 1999. № 1. С. 66–67; Архів НМІУ, Ф. 1260. Оп. 1-доп. Од. зб. 28. Арк. 70.

⁴Архів НМІУ, Ф. 1. Оп. 1-доп. Спр. 46. Арк. 71.

⁵Архів НМІУ. Ф. 1260. Оп. 1. Спр. 10. Арк. 117.

поневірянь, переїздів із одного приміщення в інше, зміну власника і врешті-решт передачу до колекції Центрального історичного музею – вона розчинилася в нумізматичному зібранні музею, як і інша нумізматична колекція Церковно-археологічного музею. Як окрема колекція – мінц-кабінет Університету св. Володимира припинив своє існування.

Висновки до Розділу 2

Колекція мінц-кабінету Університету св. Володимира була однією з найкращих і найвідоміших академічних зібрань Російської імперії. Створений у 1834 р. мінц-кабінет Університету св. Володимира шляхом передачі нумізматичних колекцій Кременецького ліцею і Віленського університету за роки свого існування значно збільшився і на початок ХХ ст. складався з 61 798 монет і медалей. Його зберігачами були: М. Якубович (1834–1837), П. Ярковський (1834–1845), А. Красовський (1845–1852), Я. Волошинський (1852–1865), К. Страшкевич (1865–1868), В. Іконніков (1868–1872), В. Антонович (1872–1907(?)), Ю. Кулаковський (1901(?)-1919), П. Смирнов (1919–1923).

Одним з основних джерел поповнення цього зібрання були безкоштовні внески небайдужих громадян, серед яких необхідно згадати імена М. Максимовича, Г. Лошкарьова, М. Бунге, Т. Флоринського, М. Біляшівського, В. Ляскоронського, С. Боділевського, К. Болсуновського та багатьох інших.

Мінц-кабінет став центром, де досліджували скарби, знайдені на території Київської, Волинської і Подільської губерній. З 1838 по 1908 рр. зберігачі нумізматичної колекції розглянули близько 300 монетних знахідок, які не були втрачені для науки і дали цінний матеріал для дослідження науковцям грошового обігу, політичної і економічної історії України. Нумізматичний музей університету став першим публічним музеєм м. Києва і

¹Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 47. Арк. 7–64.

відіграв не останню роль у пробудженні в місцевого населення інтересу до історії свого краю.

Завдяки високому професіоналізму і досконалому володінню предметом, яким вони займалися, зберігачі мінц-кабінету створили чудову, добре систематизовану колекцію, яка стала об'єктом дослідження багатьох вчених-нумізматів, таких як: М. Мазурчевич, В. Тезенгаузен, Ю. Іверсен, Е. Гуттен-Чапський, А. Куннік, І. Толстой, Х. Френ, Б. Дорн та інші.

Зберігачі мінц-кабінету зробили значний внесок у розвиток науки. Завдяки їхнім науковим працям уперше було опубліковано давньоруські монети з Ніжинського скарбу (Я. Волошинський), видано одну з перших наукових праць з топографування скарбів (К. Страшкевич), атрибутовано монету Володимира Ольгердовича, яка ще не була відомою науці (В. Антонович), створено перший науковий каталог з класичної нумізматики слов'янською мовою (В. Антонович).

На жаль, колекція мінц-кабінету Університету св. Володимира не збереглася як окрема наукова установа, проте вона залишилася помітним явищем в історії вітчизняної науки і зробила значний внесок у дослідження нумізматичних пам'яток.

Зміст другого розділу викладено у роботах автора (див. додаток А₁, А₂, А₃, А₄, А₅, А₆, А₇, А₈, А₉, А₁₀, А₁₁, А₁₂, А₁₃, А₁₄, А₁₅, А₁₆, А₁₈).

РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК НУМІЗМАТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У КИЇВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

3.1. Робота зберігачів мінц-кабінету Київського університету св. Володимира зі збору і каталогізації монетних скарбів.

Успіхи у вивченні історії і старожитностей, інтерес, що посилюється до історичних знань, який можна спостерігати на початку ХІХ століття, – все це не могло не відбитися плідно на вивченні нумізматики. У період з’являються перші праці зі стародавньої нумізматики, а також пробуджується інтерес до монетних знахідок, які тепер розглядають не тільки як важливий засіб для поповнення колекцій, а й як цінне історичне джерело, особливо для тих періодів історії, де кількість письмових свідчень обмежена.

Завдяки створенню вищого навчального закладу в Києві, що мав у своєму складі нумізматичну колекцію і фахівців, які її обслуговували, Київський університет став центром дослідження монетних скарбів знайдених на території Київської, Волинської і Подільської губерній. Внаслідок клопотання попечителя Київського навчального округу Київський і Волинський генерал-губернатор зробив розпорядження, за яким усі монетні скарби, знайдені на території трьох губерній, відправляли до нумізматичного кабінету для розбирання й опису.

П. Ярковський і його помічник І. Багриновський розглянули перший скарб у 1838 р., до складу якого входили «... римські, чеські, стародавні польські, німецькі, пруські, шведські, татарські монети та старовинні срібні гудзики, числом 2211, знайдені в Подільській губ., в Гайсинському, Літинському та Ольгопільському повітах»¹. Чиновник Подільського губернського правління Камінський надав університету детальний опис монет разом із запитом про те, чи не придбає університет деякі з цих монет для своєї колекції (23.04.1838.

¹ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 27. Інв. №№ 1665–1746.

№ 378, Рада у-ту). Найімовірніше, в цьому записі йшлося про декілька скарбів. Для колекції МК було обрано 81 одиницю, решту було повернено. На жаль, таке ставлення до скарбів було характерним для першої половини ХІХ ст. – в кращому разі вказані губернія і повіт, відсутній навіть приблизний опис місця знахідки, як і супровідних матеріалів, опис скарбу за складом, датування. Власне для цього періоду нумізматичних досліджень характерний класифікаційно-описовий характер і розуміння нумізматичної пам'ятки як важливого джерела для дослідження грошового обігу також. Якщо у скарбі були відсутні цікаві для МК монети, його повертали власникові без опису¹.

Упродовж 1839 р. у мінц-кабінеті розглянули п'ять скарбів². Серед них були ті, які у К. Страшкевича отримали назву «невідомі», або з зазначення місця знахідки «Київська та Подільська губернії», відсутні відомості про кількість монет у скарбі й обставини його знаходження. Тож, наприклад, скарб «київський», час і обставини його знаходження невідомі, як і кількість монет, які до нього входили. З цього скарбу університет отримав десять монет, серед яких були талер фрісландський 1620 р., гроші, орти, півтораки Сигізмунда III та московські копійки Івана III Васильовича і Михайла Федоровича. З їх числа були відібрані лише три монети, які були оцінені у 2 рублі 75 копійок сріблом, проте його власник поміщик Абрамович відмовився від плати та подарував монети університету.³ Інший скарб, який у переліку скарбів К. Страшкевича отримав назву «невідомий», надійшов до університету також без місця і обставин знахідки. Загальна кількість монет невідома, університет отримав 60 московських і російських монет ХV – ХVІІІ ст., а з яких було відібрано 20. Це денги Василя Васильовича (1425–1462), Івана III Васильовича (1462–1505), Василя Івановича (1503–1533), копійки Івана IV Васильовича (1533–1584), Федора Івановича (1581–1598),

¹ Страшкевич К. Ф. Клады рассмотренные в минц-кабинете университета св. Владимира с 1838 по 1866 год. Университетские известия. Киев, университетская типография, 1866. № 10. Скарби № 10, 11, 15 та ін.

² Страшкевич К. Ф. Клады рассмотренные ... 1866. № 10. Скарби № 1–5.

³ НА ІА НАНУ, Ф. 13. Сп. 45. Арк. 193 – 194; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 37. Арк. 46 зв. 41; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 27. Інв. №№ 1747 – 1749; Страшкевич К. Ф. 1866. № 10. Скарб № 3.

карбованці, 1/2 полтиника, алтини Петра I і Петра II, а також срібні медалі Єлизавети I на укладання Абовського миру зі Швецією 1743 р. та срібна медаль Катерини II на честь перемоги над турками на річці Кагул 1770 р.¹. За скарб власникові виплатили 15 рублів 75 копійок сріблом².

Загалом упродовж 1838–1845 р. зберігачі мінц-кабінету П. Ярко́вський і І. Багриновський розглянули 29 монетних знахідок. На жаль, переважна більшість скарбів поверталася власникові без розгляду. Лише незначна частина монет потрапляла до колекції. Проте скарби стають одним із важливих джерел надходження до колекції.

Серед скарбів, що надходили до мінц-кабінету впродовж 30–40-х рр. ХХ ст., переважали скарби XVI–XVII ст., найбільш типові знахідки для нашої території, в яких переважали монети Західної Європи, передовсім Речі Посполитої. З найбільш цікавих надходжень необхідно згадати великий скарб із с. Козинець Брацлавського повіту Подільської губернії (1844). Селянка Магдалина Мазуренкова знайшла 728 дрібних старовинних монет³. Найбільше було польських, невелика кількість сілезьких, курфюршества Бранденбурзького і монет деяких інших володінь; датування польських монет – XV ст. – 1619 р.. Переважна більшість монет карбована у XVI ст., окрім двох примірників, «що належать магістрам Тевтонським»⁴, всі монети дуже звичайні. До мінц-кабінету надійшло 17 монет, які оцінили у 85 коп. сріблом⁵, проте поміщик Зенон Бжодавський, на землі якого знайшли скарб, передав монети мінц-кабінету безкоштовно⁶.

¹ Страшкевич К. Ф. 1866. № 10. Скарб № 2; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 37. Арк. 49 зв. 51.

² НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 143–143 зв.

³ ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 5016; НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 313–314.

⁴ Страшкевич 1866а, С. 16–17, № 18; Орлик В. Монеты государства Тевтонского ордена в Пруссии в составе денежных и денежно-вещевых кладов, найденных на территории Украины. Наукові записки з української історії: Зб. наук. ст. Вип. 33. Переяслав-Хмельницький, 2013. С. 39–45; Орлик В. Монеты государства Тевтонского ордена в Пруссии в составе денежных и денежно-вещевых кладов, найденных на территории Украины. Наукові записки з української історії: Зб. наук. ст. Вип. 33. Переяслав-Хмельницький, 2013. С. 39–45; Орлик В. Топографія знахідок в Україні монет держави Тевтонського ордену в Пруссії та її Лівонського відділення (зведені відомості по областях). Український нумізматичний щорічник. Вип. 1. Переяслав-Хмельницький. 2017. С. 37–74.

⁵ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 27. Арк. 76 зв. 83. Інв. №№ 1946–1963; Страшкевич К. Ф. 1866. С. 16–17. Скарб № 18.

⁶ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Сп. 45. Арк. 373–373 зв.

Із самого початку 1852 р. до мінц-кабінету надійшов скарб с. Лопатинець Ямпільського повіту Подільської губернії. У полі біля цього села поряд із кістяком було знайдено золоті монети. До мінц-кабінету надійшло 19 монет., серед яких переважали золоті дукати Голландської республіки провінцій Утрехта, Гельдерна карбовані у 1608–1720-х рр., один дукат угорський 1584 р. та венеціанський без дати, з ім'ям Джованні Корнелла. Цей скарб був першим з тих, який Я. Волошинський опрацював і відбирав монети для колекції як зберігач мінц-кабінету¹. Проте питання про закупівлю монет до колекції дещо затягнулось. У квітні 1853 р. Ректор університету звертається до Я. Волошинського з проханням переслати обрані 19 монет міністрові уділів графу Перовському, оскільки його відомству підпорядковані і археологічні знахідки та скарби. Скарб було відправлено до Санкт-Петербургу, а згодом повернуто до мінц-кабінету².

Завдяки скарбам, мінц-кабінет університету св. Володимира мав у своєму складі одну з найбільших у ХІХ ст. колекцій давньоруських монет. 1852 р. біля м. Ніжина було знайдено скарб надзвичайно рідкісних давньоруських монет і це стало однією з найвизначніших знахідок ХІХ ст. Я. Волошинський разом із помічником попечителя Київського навчального округу М. Юзефовичем їздили до Ніжина й оглядали цю визначну знахідку. На знак вдячності М. Юзефович подарував мінц-кабінетові 31 монету. Розпорядженням № 3858 від 22 грудня 1852 р. ректор університету передав подаровані М. Юзефовичем давньоруські монети³. Завдяки монетам із Ніжинського скарбу колекція мінц-кабінету зосередила найбільший комплекс цих рідкісних монет, яких на той час ще не мав жодний музей Російської імперії. До цієї знахідки такі монети були в одиничних екземплярах, що не давало змоги провести їх точну атрибуцію й систематизацію. Такий значний

¹ ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 8907; НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 85, 124–125; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 27. Інв. №№ 2751 – 2769; Страшкевич К. Ф. 1866. № 10. Скарб № 50.

² НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 168–169.

³ ЦДІАК України. Ф. 707. Оп. 87. Спр. 2812; НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 142–143; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 27. Інв. №№ 2591 – 2621; Страшкевич К. Ф. 1866. № 10 Скарб № 56.

комплекс монет дав змогу Я. Волошинському зробити їх детальний аналіз, а також висновки про належність цих монет Давньоруській державі і зробити припущення про правителів, які імітували ці монети, результати цих досліджень Я. Волошинський опублікував 1853 р.¹. (Див. Додаток Д.7).

Обставини знахідки, а також те, що вона могла бути повністю втрачена для науковців, стало приводом для зміни ставлення до скарбів не тільки зберігачів мінц-кабінету, але й високого керівництва. Не без участі Я. Волошинського, в серпні 1852 р. (№ 8 від 01.08.1852) по управлінню Київського військового, Подільського і Волинського генерал-губернатора видали циркуляр, який мав захистити скарби від розкрадання й розпорошення. У цьому документі йшлося про те, що досить часто в губерніях знаходять скарби, які є важливими для науки. Відомості про ці знахідки до начальства доходили приватним шляхом і вже тоді, коли речі розійшлися по руках. Це робить неможливим визначення складу знахідки, і вона втрачає археологічну цінність. Через це втрачаються надзвичайно цінні для науки речі, які могли б пролити світло на недосліджені аспекти стародавньої історії. Виходячи з цього, для упередження непоправних втрат для науки, генерал-губернатор наголошував міським і земським поліціям підпорядкованих йому губерній, неухильно дотримуватися постанов про збереження знахідок стародавніх речей і запросити всіх осіб навчальних відомств і довести до їхнього відома те, що вони мають стежити, в міру своїх можливостей, за знахідками старожитностей, збирати відомості й чутки про кожну знахідку, перевіряти їх достовірність і доносити без зволікання до генерал-губернатора та запобігати ймовірності продажу речей усіма можливими засобами до моменту огляду їх ученими. Крім того, генерал-губернатор наголошував на тому, що з числа скарбів, знайдених на території губерній, на огляд керівництву надають не весь скарб, а декілька екземплярів як зразки. Такий підхід призводить до того, що люди, які не є фахівцями в цій галузі,

¹Волошинский, Я. Я. Описание древних русских монет, принадлежащих мінц-кабинету Университета св. Владимира, из числа найденных близ Нежина в мае месяце 1852 г.: Статья, сост. хранителем мінц-кабинета Яковом Волошинским. Киев: Унив. тип. , 1853. XIII. 14 с. , 5 с. іл.

приймають хибні рішення, й це призводить до непоправних втрат для науки. Для запобігання подібним втратам, генерал-губернатор наказав передавати для дослідження знахідки «у тому вигляді, в якому вони були виявлені»¹.

Це розпорядження, хоча й не припинило розкрадання скарбів, проте привернуло увагу до цієї проблеми і сприяло тому, що значна більшість монетних знахідок потрапляла на розгляд до мінц-кабінету. Як зазначав Я. Волошинській у своїй доповідній записці, датованій 1865 р., упродовж понад 30 років діяльності мінц-кабінету було розглянуто 136 скарбів, і 109 із них припадало на два десятиліття².

Упродовж майже 20 років завідування мінц-кабінетом, Я. Волошинський розглянув понад 100 скарбів не тільки тих, що надходили до мінц-кабінету, а й ті, які він досліджував у приватних осіб. Він визнавав, що ця кількість є лише десятою частиною тих скарбів, які насправді знаходять. Основну причину цього явища він вбачав у недостатності знань із нумізматики в навіть освіченої публіки, а також у слабкому розвитку колекціонування старожитностей.

На час завідування мінц-кабінетом університету Я. Волошинським припадає й перше надходження монет із археологічних розкопок. У 1856 р. він досліджував Луцький замок і могили великих князів литовських. 30 польських і германських монет, виявлених під час археологічних досліджень, поповнили колекцію мінц-кабінету³. Включення монет до складу колекції, свідчить про розуміння важливості нумізматичного матеріалу для більш точного датування пам'ятки.

У середині ХІХ ст. бурхливо забудовували Київ, особливо його стару частину. 1851 р., під час облаштування спуску до Ланцюгового мосту, було знайдено скарб арабських дирхемів династії Аббасидів і Саммонідів. 25 монет із цієї знахідки подарував мінц-кабінету І. Фундуклей⁴. Монети і

¹ ЦДІАК України. Ф. 707. Оп. 18. Спр. 15. Арк. 40–46.

² Страшкевич К. Ф. По случаю прийома университетского мнц-кабинета и нумизматического разбора двух недавно открытых кладов. Университетские известия. Киев, университетская типография, 1865. № 7, С. 10.

³ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 28. Інв. № 4417–4446.

⁴ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 27. Інв. №№ 2204–2228.

скарби стали важливим джерелом для дослідження стародавньої історії Києва і свідчили про сталі торговельні відносини з Арабським халіфатом.

І це був не єдиний скарб, знайдений під час будівництва Ланцюгового мосту. Восени 1852 р. до Я. Волошинського надійшов скарб, що складався з 32 монет XVII ст. В цілому склад цього монетного депозиту був досить типовий для нашої території. Але це перший скарб, опис якого зроблений за всіма сучасними вимогами. Детальний опис скарбу, умови, за яких він був знайдений, на якій глибині, в якому ґрунті зробив інженер-підполковник Кербедзон¹. А 1857 р. під час облаштування спуску до Ланцюгового мосту у м. Києві був знайдений і третій скарб, що складався із 157 срібних російських монет XVIII ст., з нього до колекції відібрали 11 екземплярів².

1854 р. у старій частині міста відбувалось розчищення території для побудови Присутніх місць. Під час зняття верхнього шару ґрунту, робітниками були виявлені численні знахідки монет. Серед них були зафіксовані арабські дирхеми, західноєвропейські монети XVII–XVIII ст., московські копійки XVI–XVII ст., російські монети XVIII ст. Всі ці монети поповнили колекцію мінц-кабінету університету³.

Ще один цікавий скарб, розглянутий Я. Волошинським, був знайдений у старій частині м. Києва у 1860 р.⁴. Зокрема, в м. Києві, у Старому місті, при вийманні ґрунту під час будівництва на території садиби, що належала колезькому асесорові Стародубцеву, робітниками було знайдено три глиняні посудини зі стародавніми московськими монетами. Скарб важив понад 30 фунтів, і до його складу входило не менше 30 000 монет. Це були московські денги і копійки від Василя Васильовича Темного до копійок Петра I⁵. На Я. Волошинського чекала не тільки складна й напружена робота з визна-

¹ НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 135–136; 153–153 зв.; Страшкевич К. Ф. 1866. № 10 Скарб № 54.

² НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 335–336; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 28. Інв. №№ 4597–4607; Страшкевич К. Ф. 1866. № 11. Скарб № 77.

³ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 27. Інв. № 2966.

⁴ ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 37. Спр. 872. 20 арк.

⁵ Страшкевич К. Ф. 1866. № 11. Скарб № 89.

чення 30 000 монет, а й численні відповіді на вимоги нетерплячого власника Стародубцева, який, за словами К. Страшкевича, вирізнявся незвичайною жадібністю й нерозумінням принципів роботи з нумізматиною¹. Власник закидав Раду університету скаргами на Я. Волошинського, з яких зрозуміло: він вважав, що для визначення скарбу необхідні тільки ваги й рахівниця, й не розумів, чому зберігач мінц-кабінету так зволікає із закупівлею монет. Маючи необхідність відповідати на всі закиди власника, Я. Волошинський написав досить детальну доповідню, в якій він наголосив, що садиба Стародубцева межує зі стародавнім Федоровим монастирем і Десятинною церквою – територією, де в Києві були зроблені найбільш видатні археологічні знахідки, і ця місцевість ще не досліджена досконало, й нові знахідки на ній можливі. Також у своїй доповідній Я. Волошинський виказує занепокоєння тим, що робітники, які добровільно віддали знахідку, замість того, щоб отримати винагороду за це, натомість отримали судовий процес і звинувачення. Це й собі може призвести до того, що в майбутньому люди, які знаходять скарби, намагатимуться їх приховати, щоб уникнути зайвих проблем. К. Страшкевич вказує, що після довгого очікування, 19 серпня 1861 р., Стародубцев отримав від мінц-кабінету за вибрані екземпляри 29 руб. сріблом. Інші монети їх власник, найімовірніше, переплавив на зливки².

Я. Волошинський неодноразово намагався привернути увагу керівництва і громадськості до проблеми збереження нумізматичних пам'яток від розпорошення й відповідно втрати їх для науки. З цією метою він опублікував статтю в номері газети «Киевлянин», присвяченому проблемі дослідження скарбів і збереження їх для науки³.

Я. Волошинський розумів важливість повного опису скарбу для науки і важливість знання його складу для обґрунтованих і неупереджених наукових висновків. Як зазначав К. Страшкевич, Я. Волошинський робив повні описи

¹ Страшкевич К. Ф. 1866, № 11. С. 12.

² Страшкевич К. Ф. 1966. № 11. скарб № 89; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 28. Інв. №№ 4669–4712.

³ Волошинський Я. Я. О добычании и научном значении кладов в Юго-Западном крае. Киевлянин. 1865. № 93.

скарбів, які йому доводилось розглядати і на час передачі колекції К. Страшкевичу, мав великий рукопис, якому дав назву «Топография нумизматических находок, последовавших в губерниях Киевского учебного округа в последнее тридцатилетие». На жаль, цю працю не було опубліковано, і К. Страшкевич, який згодом опублікував скарби, не скористався нею¹.

Важливий внесок у дослідження скарбів і зміну ставлення до них належить зберігачеві мінц-кабінету К. Страшкевичу (1865–1868), який продовжив роботу Я. Волошинського в дослідженні нумизматичних пам'яток. Упродовж його каденції до складу мінц-кабінету вперше було придбано скарб у повному обсязі. Крім того, К. Страшкевич став першим зберігачем мінц-кабінету, який зробив повні описи всіх скарбів, що надходили до нього на розгляд.

Першим скарбом, який досліджував К. Страшкевич, став скарб із с. Сулок Черкаського пов., який у лютому 1865 р. з канцелярії генерал-губернатора був направлений на розгляд до мінц-кабінету. Скарб складався з 5035 монет і був схований у глиняному горщику, який від удару заступу повністю зруйнувався. Знайшов його селянин Трохим Литовченко під час копання городу². Наділ селянина знаходився під самим лісом і за переказами старожилів, на цьому місці був колись старий дубовий ліс. Скарб під час знахідки важив до 10 фунтів, проте селянин устиг частину монет продати³. Як згодом згадував К. Страшкевич, цей скарб він атрибутував разом із Я. Волошинським, що було відпочинком від приймання основної колекції, і навіть брав частину монет додому, щоб прискорити роботу.

Робота зі скарбами спонукувала К. Страшкевича до зміни ставлення до предмета його дослідження, а саме, що скарби – не тільки засіб поповнення колекції монетами, а й цінним джерелом, яке дає відомості про історичну, політичну й економічну історію країни. Тому найбільш повна інформація про знахідку: склад, кількість, обставини знаходження є надзвичайно важливими.

¹ Страшкевич К. Ф. По случаю приема... С. 11.

² ЦДАК України. Ф. 442. Оп. 43. Спр. 441; ДАК. Ф. 16. Оп. 304. Спр. 35. Арк. 1, 41; Страшкевич К. Ф. 1866. № 11 Скарб № 103.

³ ДАК. Ф. 442. Оп. 43. Спр. 414. Арк. 1–18.

К. Страшкевич намагався придбати весь скарб із с. Сулок за 25 рублів сріблом. На його думку, це дало б змогу обміняти деякі з монет цього монетного депозиту на інші монети, яких немає в колекції. Проте за браком коштів правління університету дало змогу лише придбати частину. К. Страшкевич вирішив залишити для колекції 55 монет і з коштів міністерства виплатили власникові 6 руб. сріблом¹. З повного опису скарбу, який було зроблено вперше, відомо, що найстарішою монетою був невизначений шеляг 1584 р., наймолодшою – шеляг прибалтійських володінь Швеції, карбований за часів правління Карла X Густава (1654–1660). У скарбі переважали монети найменших номіналів – шеляги, тернарії, потрійні денарії, карбовані в Речі Посполитій на коронному, литовському познанському, лобзівському, ризькому монетних дворах за часів правління Сигізмунда III Вази (1587–1632) і Яна Казимира (1649–1668). Крім того, в його складі представлені монети прибалтійських володінь Швеції часів від Густава II Адольфа (1611–1632) до Карла XI (1660–1697), а також Бранденбурзько-Прусської держави, Сілезії (князівства Тешинського) та подвійні шотландські пенні Карла I (1625–1649), випущені у 1632–1633 р.²

У березні 1865 р. з канцелярії генерал-губернатора до Ради університету надійшов скарб, знайдений селянами Олександром, Кирилом і Григорієм Біленцовими села Черемошне Ковельського повіту³. Скарб складався зі 161 стародавньої монети, переважно польських ортів і тимфів (110 од.) відкарбованих за часів правління Яна Казимира (1648–1668) та Яна III Собеського (1674–1696). Крім польських монет, до складу монетного депозиту входили 49 ортів Бранденбурзько-Прусської держави Фрідріха Вільгельма (1640–1688) та Фрідріха III (1688–1701, 1701–1713), а також два ¼ талери Іспанських Нідерландів (провінція Брабант) Альберта і Єлизавети

¹ К. Ф. Страшкевич. Клады рассмотренные в минц-кабинете университета св. Владимира с 1838 по 1866 год. Университетские известия. Киев, 1866. № 11. С. 18–28.

² Шотландські подвійні пенні Я. Я. Волошинським і К. Ф. Страшкевичем були визначені невірно, приписавши карбування цих монет Карлові II (1660–1685), а не Карлу I (1625–1649) (примітка автора).

³ ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 44. Спр. 78. Арк. 1.

(1598–1621) та Філіпа IV (1621–1665). Загальна вага скарбу складала 2½ фунти¹. Після розгляду в колекції залишили лише 8 монет, які К. Страшкевич оцінив у 4 руб. сріблом. Решту – 153 монети повернули до канцелярії Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора².

У 1865 р. в часописі «Университетские известия» вийшла його стаття «По случаю прийома университетского минц-кабинета и нумизматического разбора двух недавно открытых кладов»³. В цій статті К. Страшкевич ділиться з читачем своїми роздумами щодо важливості дослідження нумізматичних пам'яток і висновками з приводу визначення перших скарбів, які вони розглядали разом із Я. Волошинським. У цій публікації він уперше дав склад скарбу в повному обсязі й детальний опис кожної з монет, які до нього входили, зазначаючи розмір і вагу, а також кількість аналогічних екземплярів. Як зазначає К. Страшкевич, саме вивчення цих перших скарбів спонукувала його до дослідження всіх монетних знахідок, які були розглянуті у мінц-кабінеті з 1835 по 1865 р. Розглядаючи всі етапи розвитку нумізматика, К. Страшкевич робить поспішний висновок про те, що само собою нумізматика є лише їжею для допитливого розуму і не важлива для інших наук⁴. Але згодом, у процесі роботи, дослідивши всі скарби, які зберігалися в мінц-кабінеті, він з спростовує цю свою поспішну хибну думку.

У жовтні 1865 р. від генерал-губернатора до університету надійшов скарб зі 163 монет, які знайшов селянин м. Самгородки Бердичівського повіту Демид Гузь⁵. Час заховання скарбу – початок XVIII ст. У скарбі переважали монети Речі Посполитої – орти, тимфи, шостаки королів від Яна Казимира до Августа II. Традиційно у ньому також були монети Бранденбурга і Пруссії та Австро-Угорщини⁶.

¹ ДАК. Ф. 16. Оп. 304. Спр. 35. Арк. 14; Страшкевич К. Ф. 1866. № 10. Скарб № 104.

² Протокол заседания Совета университета от 14 апреля 1865 года. Университетские известия. Киев, 1865. № 6. С. 7.

³ Страшкевич К. Ф. По случаю прийома университетского минц-кабинета и нумизматического разбора двух недавно открытых кладов. Университетские известия. 1865. № 7. С. 1–18.

⁴ Страшкевич К. Ф. По случаю прийома... С. 17.

⁵ ДАК. Ф. 16. Оп. 304. Спр. 35. Арк. 70, 72; Страшкевич К. Ф. 1866. № 12 Скарб № 106.

⁶ Протокол заседания Совета университета от 26 ноября 1865 года. Университетские известия. Киев, 1866. № 1. С. 34–35.

Першим скарбом, який був придбаний до складу колекції повністю, став скарб з с. Кушлин, який надійшов на розгляд до мінц-кабінету в листопаді 1865 р. Скарб знайшов селянин с. Кушлин Волинської губернії Кременецького повіту Клим Кравчук¹. За відомостями, наданими канцелярією Київського, Волинського, Подільського губернаторів, в скарбі було знайдено, без посуду і монет у ньому, «до одного гарнця». У К. Кравчука пристав відібрав 70 мідних монет, а решту власник встиг продати євреям і селянам². Серед надісланих до Університету монет були польсько-литовські шеляги Сигізмунда III Вази й шеляги Густава Адольфа та Христини, відкарбовані у прибалтійських володіннях Швеції на монетних дворах Ельбінгу та Риги. У доповідній до ректора університету К. Страшкевич зазначав, що подібні монети наявні в мінц-кабінеті, але за 30 років дослідження скарбів жодний зі скарбів не був придбаний у повному складі. К. Страшкевич вважав, що придбання скарбу буде дуже корисним для мінц-кабінету.

З цим скарбом також пов'язане і те, що К. Страшкевич знову привернув увагу високого керівництва до проблеми збереження скарбів і важливості для науки точного опису місця й обставин знахідки, наявності супровідних матеріалів. З цією метою він звернувся з проханням надіслати йому всі відомості, які стосуються обставин знахідки цього монетного депозиту, а саме, відомості про місцевість знахідки, час і обставини знайдення скарбу, в який посуд був запакований, чи є посуд у повному об'ємі, чи є його залишки. За наявності посуду чи його залишків він просить їх надіслати до університету і вважає, що вони мають знайти своє місце в колекції університетського музею старожитностей. Крім того, він вважав за необхідне розіслати відповідний циркуляр усім начальникам міських і сільських відділків поліції, особливо мировим посередникам, щоб під час відкриття скарбів збирали детальні відомості про обставини знахідки, але не офіційним шляхом, а в приватний спосіб, у дружніх розмовах, тому що селяни, не розуміючи мети цих розпитів, лякаються і ховають істину, а натомість розповідають вигадані історії³.

¹ ДАК. Ф. 16. Оп. 304. Спр. 35. Арк. 80, 82.

² ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 44. Спр. 374. Арк. 1–1 зв.

³ Протокол засідання Совета университета от 26 ноября 1865 года. Университетские известия. Киев, 1866. № 1. С. 34–35.

Рада університету погодилась на придбання усього скарбу за 2 рублі сріблом. Крім того, ухвалила рішення про необхідність звернутися до генерал-губернатора з проханням донести всім відповідальним особам про важливість збирання детальних відомостей про всі знайдені скарби та обставини їх знаходження¹. Відповідні інструкції представники влади на місцях отримали і на прохання К. Страшкевича справник детально розпитав селянина і отримав розповідь, яку виклав у листі до Правління університету. Скарб було знайдено улітку 1864 р. під час підсипки ґрунту новозбудованої хати. Селянин Клим Кравчук набирав землю для підсипки порога на околиці села, біля дороги. Копуючи землю він помітив щось схоже на гудзик, який під час більш детального огляду виявився старовинною монетою. Передивившись ще ретельніше ґрунт він виявив ще близько 50 монет². Скарб було придбано у повному складі і записано до каталогу за номерами 6725–6780³.

Ще одна цікава знахідка надійшла у грудні 1865 р. Скарб, що складався з 69 срібних західноєвропейських монет другої половини XVII ст., знайшла селянка О. Столярова з с. Клиньця Овруцького повіту⁴. К. Страшкевич побажав всі монети залишити у мінц-кабінеті.

У грудні 1865 р. у мінц-кабінет університету надійшов ще один великий скарб з 1530 монет з глечиком, який знайшли селяни м. Чигирини Ганна Назаренко та Петро і Михайло Рясики⁵. Селянка з дітьми поверталися з базару додому, в передмісті м. Чигирини побачили в піску глиняний горщик, який під час виймання його з ґрунту повністю зруйнувався. У цьому посуді було два шкіряних мішки з овечої шкіри, які повністю згнили⁶. Після розгляду скарбу К. Страшкевич звернувся з рапортом до Ради університету про те, що розглянуті

¹ Протокол заседания Совета университета от 26 ноября 1865 года. Университетские известия. Киев, 1866. № 1. С. 35.

² НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 47. Арк. 29–30.

³ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 28. Арк. 87 зв. 88; Страшкевич К. Ф. Университетские известия. Киев, 1866. № 12. С. 2–4. Скарб № 107; НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 47. Арк. 25, 29.

⁴ ЦДІАК України. Фонд 442. Опис 44. Справа 623. Арк. 1–20; ДАК. Ф. 16. Оп. 304. Спр. 35. Арк. 105 – 117; Страшкевич К. Ф. 1866. № 12 Скарб № 108.

⁵ ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 44. Спр. 374; ДАК. Ф. 16. Оп. 304. Спр. 35. Арк. 121–128; Страшкевич К. Ф. 1866. № 12 Скарб № 110.

⁶ ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 44. Спр. 374. Арк. 10–15.

монети є низькопробними срібними монетами досить непоганого збереження, переважно карбованих за часів правління Сигізмунда III Вази. Також у скарбі були монети XV–XVII ст. численних володінь Германської (Св. Римської імперії). В. Орлик, детально вивчивши записи К. Страшкевича і М. Біляшівського щодо однієї невизначеної монети, «яка за іконографією відповідала шилінгам держави Тевтонського ордену в Пруссії, карбованим в період 1382–1416 рр.»¹, дійшов висновку, що беручи «до уваги значну затертість монети, що має супроводжуватися і певною втратою її початкової ваги, а також, враховуючи розмір та іконографічні особливості, ми схилиємося до думки, що у складі Чигиринського скарбу був дореформений шилінг *Міхаеля Кюхмейстера фон Штернберга*. Адже лише для шилінгів Тевтонського ордену, карбованими в період 1382–1416 рр., характерним є згадуваний вище «гербовый щит с большим крестом занимающим всю поверхность щита; посредине меньший щит», а значні відхилення від монетно-вагової норми були характерними для дореформених емісій Міхаеля Кюхмейстера фон Штернберга»². К. Страшкевич вважав, що знахідку треба придбати у повному об'ємі для запобігання його розпорошення та для обміну з іншими академічними установами й приватними особами на інші монети, відсутні у збірці мінц-кабінету, особливо на давньогрецькі монети, які були представлені в колекції лише 2000 екземплярів. К. Страшкевич оцінив увесь скарб у 25 руб. сріблом та зазначив, що якщо відбирати з цього скарбу для колекції монети, то лише близько 25 монет з нього поповнять колекцію новими екземплярами, за них можна заплатити 5 руб. срібла, але інша частина скарбу втратить свою цінність³. Скарб було закуплено в повному обсязі й записано до інвентарної книги в серпні 1866 р.⁴

Упродовж 1866 року К. Страшкевич розглянув сім скарбів, що були знайдені у Волинській губ. Перший – знайшов селянин Максим Мазуренко із

¹ Орлик В. Топографія знахідок в Україні монет держави Тевтонського ордену в Пруссії та її Лівонського відділення (зведені відомості по областях). Український нумізматичний щорічник. Вип. 1. Переяслав-Хмельницький. 2017. С. 68.

² Там само.

³ Протокол заседания Совета университета от 14 января 1865 года. Университетские известия. Киев, 1866. № 3. С. 27–28.

⁴ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 28. Інв. №№ 5195–6724; Страшкевич К. Ф. 1866. № 12. Скарб № 110.

с. Верхівня Володимирського повіту¹. Під час знахідки скарб складався з 1300 монет. Ці монети М. Мазуренко відніс священникові. На вимогу станового пристава священник сказав, що це пожертва для церкви, і що лише третя частина цих монет належить селянину. Становий пристав отримав від священника лише 10 монет, які і відправив до мінц-кабінету². Це були празькі гроші Іоанна I Люксембурзького (1311–1346), Карла I (1346–1378) та Вацлава III (IV) (1363–1378). Скарб придбали за 3 руб. сріблом³.

Наступний скарб знайшов селянин Прохор Гузар під час копання картоплі у м. Городку Луцького повіту⁴. Монети знаходилися в дерев'яному стовпчику, який від удару мотикою зруйнувався. Скарб складався з 22 монет і був досить типовим для скарбів першої половини XVII ст. До його складу входили монети дрібних номіналів, а саме півтораки й соліди Речі Посполитої, карбовані за Сигізмунда III Вази (1587–1632). Скарб придбали за 2 руб. сріблом⁵.

Досить типовими для XVII ст. були скарби з с. Тарнавки Заславського повіту та с. Бондарі Овруцького повіту Волинської губернії. Перший – знайшов Касян Горбачук⁶. З 31 монети цієї знахідки до колекції була придбана за 1 рубль сріблом лише досить рідкісна швецька монета Карла Густава (1654–1660) номіналом у 6 грошей 1659 р. карбована у м. Ельбінгу⁷. Також лише одна монета поповнила колекції мінц-кабінету зі скарбу з с. Бондарі⁸. За наданою інформацією, скарб із 22 монет було знайдено під час набирання піску селянками Тетяною Груєвою і Марією Кручковою. Найстарішою монетою цього депозиту був празький гріш Вацлава III (IV)

¹ ДАК. Ф. 16. Оп. 305. Спр. 66. Арк. 1.

² ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 45. Спр. 92. Арк. 2.

³ ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 45. Спр. 92; Страшкевич К. Ф. 1867. № 10. Скарб № 1 (111); Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 28. Інв. №№ 6781–6790.

⁴ ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 45. Спр. 92; ДАК. Ф. 16. Оп. 305. Спр. 66. Арк. 2; ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 39. Спр. 349. Арк. 1–4; Страшкевич К. Ф. 1867. № 10. Скарб № 2 (112).

⁵ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 47. Арк. 39; ДАК. Ф. 16. Оп. 305. Спр. 66. Арк. 5; Страшкевич К. Ф. 1867. № 10. Скарб № 2 (112).

⁶ ДАК. Ф. 16. Оп. 304. Спр. 35. Арк. 133.

⁷ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 28. Інв. № 6824; Страшкевич К. Ф. 1867. № 10. Скарб № 3 (113); НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 47. Арк. 51.

⁸ ДАК. Ф. 16. Оп. 304. Спр. 35. Арк. 132; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 28. Інв. № 6823; ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 45. Спр. 101. Арк. 1–6; Страшкевич К. Ф. 1867. № 10. Скарб № 5 (114).

(1363–1378), а наймолодшою – драйпелькер 1633 р. Густва Адольфа (1611–1632). З нього за 1 рубль сріблом придбали лише півторака 1626 р. з помилкою, карбований за часів Сигізмунда III¹. К. Страшкевич зробив детальний опис обох монетних знахідок.

Але не з усіх скарбів відбирали монети для колекції мінц-кабінету. Так, наприклад, зі скарбу зі 148 монет першої половини XVII ст., знайденого у 1866 р. селянином Макаром Сенчуком із с. Малєвого Дубенського повіту Волинської губернії жодна монета не залишилася в колекції². У своєму звіті до Ради університету К. Страшкевич пише, що огляд скарбу дає підстави вважати, що його було почищено, оглянуто обізнаною людиною і, ймовірно, цікаві екземпляри гарного збереження були відібрані, погано збережені передані на розгляд в університет. К. Страшкевич зробив повний опис знахідки³, і оскільки серед розглянутих екземплярів відсутні ті, що не представлені в колекції мінц-кабінету, то вирішив повернути власникові⁴.

У серпні 1866 р. з Волинської губернії надійшло ще два скарби. 3 серпня – скарб з с. Конюшки Дубенського повіту, який складався із 38 монет і був знайдений селянками Параскевою Журбовою і Тетяною Черствою⁵. За переказами селян, на цьому місці вже знаходили скарб тридцять років тому і його склад невідомий. Зі скарбу, знайденого у 1866 р., дубенський справник відібрав 3 монети й надіслав до університету. К. Страшкевич вирішив, що ці 3 монети необхідні для університетської колекції і за них можна заплатити власникам 3 рублі сріблом⁶. Крім того, К. Страшкевич висловив побажання, щоб усі інші монети були надіслані до університету, якщо не для придбання, то хоча б для детального опису.

¹ Протокол заседания Совета университета от 25 апреля 1866 года. Университетские известия. Киев, 1866. № 7. С. 23–24.

² ДАК. Ф. 16. Оп. 305. Спр. 66. Арк. 33–35.

³ Страшкевич К. Ф. 1867. № 10. Скарб № 5 (114).

⁴ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 42. Арк. 9 зв. 10.

⁵ ДАК. Ф. 16. Оп. 305. Спр. 66. Арк. 24; ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 45. Спр. 277. Арк. 1–5; Страшкевич К. Ф. , 1867. № 10. Скарб № 6 (115).

⁶ ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 45. Спр. 277; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 28. Інв. №№ 6849–6851; Страшкевич К. Ф. 1867. № 10. Скарб № 6 (115); Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 28. Інв. №№ 6849–6851.

22 серпня 1866 р. від священника Полтавської єпархії Прилуцького повіту надійшов скарб, який важив 3 фунти 38 золотників і складався з 590 срібних монет та 1 золотої¹. Скарб у невеличкому керамічному горщику знайшов козак Прилуцького повіту с. Полови Давид Черномаз під час оранки його власної землі². У скарбі були наявні не лише монети дрібних номіналів – півтораки та трояки, середні – шестигрошовики та орти, а й були наявні 18 талерів, 1 флорин та 1 дукат. Із загальної кількості К. Страшкевич відібрав 18 монет, серед яких був золотий голландський дукат 1661 року, ½ талера Іспанських Нідерландів 1632 р. Філіпа IV та 16 талерів нідерландських, германських та швейцарських³. К. Страшкевич оцінив 18 монет у 32 руб. сріблом і зазначив, що ця ціна варта цієї знахідки, бо до складу цих монет входить 1 золота монета та 16 високопробних талерів вагою більше ніж 6 золотників кожний⁴. Половецький скарб став останнім скарбом, опублікованим К. Страшкевичем в «Университетских известиях».

Не встиг К. Страшкевич зробити детальний опис скарбу із с. Конюшки. Доки тривало листування з Дубенським справником про передачу всіх знайдених монет до Ради університету св. Володимира, надійшла копія розпорядження Волинського губернського правління від 17.11.1866 року № 12979, за яким Раду університету проінформували про те, що згідно з розпорядженням губернатора від 19.07.1866 р. № 7563 всі скарби, знайдені на території губернії мають бути надіслані до губернського управління для подальшого відправлення в Імператорську археологічну комісію⁵.

Загалом, до середини 60-х рр. XIX ст. в мінц-кабінеті було розглянуто понад сотню скарбів і монетних знахідок.

¹ ДАК. Ф. 16. Оп. 305. Спр. 66. Арк. 39–56.

² НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 47. Арк. 38.

³ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 28. Інв. №№ 6854–6871; Страшкевич К. Ф. 1867. № 10. Скарб № 7 (117).

⁴ Протокол засідання Совета университета от 18 ноября 1866 года. Университетские известия. Киев, 1867. № 1. С. 11; НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 47. Арк. 53; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 28. Інв. № 6854–6871.

⁵ Архів ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 47. Арк. 45.

У вересні 1867 р. від мирового посередника 3-ї дільниці Гайсинського пов. Кириєнка надійшов скарб із дрібних срібних польських монет у кількості 80 одиниць. Монетний депозит знайшов Григорій Канаревський селянин с. Стражгорода, під час обробки землі засіяного ним баштану¹. Монети, що входили до скарбу, датовано 1620–1657 р., і вони є монетами польськими, бранденбурзькими та швецькими, переважно шелягами. Такі монети вже були в колекції мінц-кабінету, і тому їх повернули власникові².

Наступний, 1868 р., також був рясний на монетні знахідки з Київської губернії. Так, до мінц-кабінету від Радомишльського поліцейського управління надійшло 1400 стародавніх монет, знайдених Ксенією Безсмертною, селянкою с. Слобідка³. У приписці до цього документа, зробленою рукою К. Страшкевича, йдеться про те, що було відібрано до колекції 9 монет, а інші були ретельно описані і повернені власникові, про що він доповів ректору університету в рапорті від 28 лютого 1868 р. № 5⁴. Заінвентаризувати ці монети К. Страшкевич не встиг, їх вже записував наступний зберігач, В. Іконніков⁵. Того ж року надійшов і скарб із с. Сидоровичі Мазепинської волості, знайдений селянином Купріяном Вітром під час викопування каналу у власному городі. Скарб складався із 236 монет у глиняному горщику, розбитому від удару заступу. Скарб знайдено в урочищі під селом із назвою Ставки, в якому за місцевими переказами років 80 тому жила заможна людина – пастор. Скарб було запропоновано університетові на розгляд із можливістю його придбання⁶. Подальша доля цього монетного депозиту невідома.

З 1868 р. роботу зі збору й каталогізації монетних знахідок продовжив наступний зберігач мінц-кабінету В. Іконніков (1868–1872). За його каденції було розглянуто лише 9 скарбів. На жаль, жодний із цих скарбів не було опи-

¹ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 47. Арк. 78.

² ДАК. Ф. 16. Оп. 306. Спр. 26. Арк. 27–29.

³ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 4. Арк. 111; ДАК. Ф. 16. Оп. 306. Спр. 26. Арк. 30–39.

⁴ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 47. Арк. 110; Университетские известия. Киев, 1868. № 5. С. 17.

⁵ Университетские известия. Киев, 1868. № 10. С. 58.

⁶ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 47. Арк. 122–122 зв.

сано. Про всі ці знахідки В. Іконніков у своїх відповідях до Ради університету писав, що «скарб складається з монет, які вже є у мінц-кабінеті»¹.

Найцікавішим скарбом, що надійшов до мінц-кабінету в цей період, став скарб, який 1869 р. передала після розгляду Археологічна комісія. Скарб було знайдено у 1863 р. в Києві на Подолі на кладовищі Йорданської церкви. До складу знахідки входили 191 самманідський дірхем IX–X ст. та два срібних персні, срібна підвіска і невеликий шматочку срібного дроту. Одна монета (911–912), ще не опублікована, була передана в Ермітаж, а 190 монет надійшли в колекцію мінц-кабінету як такі, що «заслужують на збереження»². За словами В. Антоновича, цей скарб був важливою історичною пам'яткою, що висвітлював певну історичну сторінку історії м. Києва і визначав район його торгівельних зносин³.

З 1872 р. зберігачем мінц-кабінету університету св. Володимира призначили В. Антоновича, він протягом 1873–1907 р. розглянув 144 знахідки монетних комплексів. Серед цієї величезної кількості монетних знахідок найбільш видатними є скарб (1873) із с. Гвоздів, що на Київщині, та скарб із Києва з садиби Магуріна (1876). Перший скарб В. Антонович придбав у селянки Кравченко із с. Гвоздово, що під Києвом⁴. До складу знахідки входило 6 золотоординських монет, 7 монетних гривен і три їх обрубки. Серед монет виявилася монета з ім'ям Володимира, ще не опублікована. Цей скарб став темою виступу на III Археологічному з'їзді в Києві, де В. Антонович зробив одне з найбільших нумізматичних відкриттів XIX ст. – монету Київського князя Володимира Ольгердовича, що правив у Києві з 1362 по 1394 р.⁵ (*Див. Додаток Д.8*).

Інший скарб, значущий для давньої історії Києва, був знайдений в 1876 р в Києві, на Оболоні, в садибі Магуріна, у плоскій частині Києва (продовження

¹ ДАК. Ф. 16, Оп. 309. Спр. 101. 28 арк.; ДАК. Ф. 16. Оп. 308. Спр. 1. Арк. 23–24.

² Беляшевский Н. Ф. Монетные клады Киевской губернии. Киев: тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1889. С. 21–24; Данилевич В. Е. Монетные клады, принадлежащие Киевскому университету св. Владимира. Киев, 1892. Ч. 1. С. 3–5; НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. Арк. 164–166.

³ Антонович В. Б. Нумизматический кабинет. С. 56.

⁴ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 48. Арк. 26; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 29. Інв. № 7925–7942.

⁵ Антонович В. Б. О новонайденных серебряных монетах с именем Владимира. Труды Археологического съезда в России. Т. II. Киев: Типография университета св. Владимира. 1878. С. 151–157.

Подолу), в нижній течії Глибочицького струмка¹. Відомо, що монети розібрали робітники, але завдяки небайдужим поціновувачам старожитностей вони потрапили до колекції мінц-кабінету. На прохання В. Антоновича К. Болсуновський, один із активних членів київського гуртка нумізматів 1881 р. розшукав і придбав за 86 руб. 60 коп. для університетської нумізматичної колекції 27 монет². Згодом до мінц-кабінету надійшло ще 19 монет з цього депозиту – 6 монет подарував А. Новицький і 2 монети передав В. Антонович³. В. Антонович у своїй статті про цей скарб визначав надзвичайну важливість цієї знахідки для стародавньої історії Києва, адже це найстаріший монетний депозит знайдений на ній, і це свідчить про те, що тоді тут було поселення, яке мало торгові зносини з Північним Причорномор'ям. До цього монетного депозиту входили монети, карбовані за часів правління Гордіана III, Волюзіана, Галлієна (238–268), Костянтина I і Констанція II (306–361). Переважна більшість монет відносяться до карбування римських колоній Антіохії Пізідської другої половини III ст., першої половини IV ст.⁴.

Монетні знахідки були одним із найважливіших джерел надходжень до мінц-кабінету. Завдяки скарбам у мінц-кабінеті сформувалася досить непогана колекція монет римських монет. Серед найбільш цікавих знахідок необхідно згадати скарби 1883 р. з с. Плоского Сквирського пов. Київської губ., в які входили монети Елія Вера, Антоніна Пія, Фаустини старшої, Марка Аврелія, Пертинакса⁵. 1889 р. з м. Крилово Київської губ.⁶. 1898 р. з м. Білогородки Заславського пов., до якого входило 45 римських денаріїв імператорів Веспасіана, Доміціана, Траяна⁷, 1902 р. із с. Рогинці Роменського пов., серед 108 монет цього депозиту були монети Траяна, Адріана, Луція Вера тощо⁸.

¹ Антонович В. Б. Описание Киевского клада, содержащего римские монеты III и XIV столетия. Москва, 1878.

² НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 50. Арк. 14.

³ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 33. Інв. № 11523–11542; 11830–11835; 12333, 12335.

⁴ Антонович В. Б. Описание Киевского клада, содержащего римские монеты III и IV столетия. Москва, 1878. С. 3

⁵ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 33. Інв. № 12240–12249 і ін.

⁶ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 33. Інв. №№ 14808–14897. скарб складався з 90 римських денаріїв «від Веспасіана до Коммода». Склад скарбу, на жаль, детально не розписаний.

⁷ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 32. Інв. №№ 33752–33796.

⁸ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 32. Інв. № 38006–38123.

Завдяки скарбам у музеї було зібрано і велику колекцію давньоруських монетних гривень. До її складу увійшли гривні з декількох місць знахідок, зокрема гривні так званого чернігівського типу зі скарбу, знайденого в 1878 р. в с. Горбовому Новгород-Сіверського повіту. Скарб складався з 13 гривень «київського, новгородського, сіверського» типів. Три гривні були передані до Києва, а решту було розподілено між колекціями Петербургу, Чернігова та Москви¹. У 1889 і 1890 р. надійшли знахідки з Канева і Черкас², м. Мглина³ та багато інших.

Чудова колекція мінц-кабінету монет XIV–XV ст., що їх карбували на території України, була створена також завдяки монетним знахідкам. Передовсім – це згаданий вище Гвоздівський скарб, придбаний для нумізматичного кабінету 1873 р.⁴ Важливе значення для історії Києва в XV ст. мали скарби, знайдені у 1892 і 1894 р. в м. Києві на Подолі і на вул. Кирилівській, до складу яких входило близько 800 монет Вітовта Кейстуовича (тип колюмна / спис із хрестом), в МК надійшла 21 монета⁵.

Поряд із монетами, які карбували на цій території, у грошовому обігу українських земель XIV–XV ст. були наявні монети інших держав. Про склад грошового обігу в цей період свідчать декілька депозитів з колекції мінц-кабінету. Один із найцікавіших скарбів надійшов до колекції від АК у 1890 р. Скарб походить із с. Строїнці Ольгопольського повіту Подільської губернії (нині Тиврівський р-н Вінницької обл.). До його складу входили празькі гроші, молдавські монети, джучидські дирхеми, а також джучидські дирхеми з надкарбуванням «колюмна»⁶. На жаль, в інвентарній книзі не вказано, на якому дирхемі було зроблене надкарбування.

¹ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 29. Інв. № 10996–10998.

² Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 33. Інв. № 14898, 14798–14801.

³ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 33. Інв. № 23934

⁴ Антонович В. Б. О новонайденных серебряных монетах с именем Владимира. Труды Археологического съезда в России. Т. II. Киев: Типография университета св. Владимира. 1878. С. 151–157.

⁵ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 33, № 19705–19724, 24501.

⁶ Ахів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 33. Інв. №№ 15419–15499; Котляр М. Ф. Грошовий обіг на території України доби феодалізму. Київ: Наукова думка, 1971. С. 91, № 237.

Найчисленнішу групу монетних знахідок складають скарби XVI–XVII ст. Вони включають в себе найрізноманітніші золоті, срібні та мідні монети різних номіналів, карбовані в Польщі, Литві, Бранденбурзі, Германії, Голландії та багатьох інших країнах Європи. Серед найчисленніших – скарби із с. Петрушки Канівського пов. і губ., який складався з 1436 солідів, карбованих у Речі Посполитій за часів правління від Сигізмунда III до Яна Казимира. Крім того, до його складу входили дрібні монети прибалтійських володінь Швеції, Пруссії, князівства Тешинського¹. Схожий за складом і скарб із с. Совки Київського пов., знайдений у 1889 р.²

Цікавий за своїм складом скарб 1888 р. із с. Басихіно Стародубського повіту, де поряд із монетами Олександра Ягеллона і Сигізмунда I, були монети удільних князівств Новгородського, Псковського, Рязанського, московські денги Івана III Васильовича³.

Разом із монетами в колекцію потрапляли іноді і предмети, які ймовірно мали стосунок до виготовлення фальшивих монет. Наприклад, у скарбі західноєвропейських монет із с. Капустине Звенигородського повіту Київської губернії, знайденому в 1899 р. і переданому від Імператорської Археологічної комісії, серед монет першої половини XVII ст. були дві срібні пластини від Утрехтського талера 1643 г.⁴

У 80–90-ті рр. у мінц-кабінеті не припиняли роботу з введення скарбів до наукового обігу. У 1889 і 1892 р. були опубліковані роботи В. Данилевича «Монетные клады мінц-кабинета университета Св. Владимира» і М. Біляшівського «Монетные клады Киевской губернии». У цих публікаціях були описані скарби, що надійшли в мінц-кабінет після статей К. Страшкевича⁵.

¹ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 33. Інв. №№ 12808–14243.

² Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 33. Інв. №№ 14496–14766.

³ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 33. Інв. №№ 19798–23473; 46. Ильин А. А. Топография кладов древних русских монет X–XI вв. и монет удельного периода" (с двумя картами и одной таблицей). Ленинград: Гублит, 1924. С. 51. № 153.

⁴ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 32. Інв. № 34694.

⁵ Данилевич В. Е. Монетные клады, принадлежащие Киевскому университету св. Владимира. Киев, 1892. Ч. 1–2; Беляшевский Н. Ф. Монетные клады Киевской губернии. Киев: тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1889. 149 с.

Питання про необхідність збору відомостей і топографування археологічних пам'яток і монетних знахідок неодноразово порушували на археологічних з'їздах. У 1895 і 1901 р. В. Антонович – завідувач мінц-кабінету університету св. Володимира, постійний учасник археологічних з'їздів, склав археологічні карти Київської та Волинської губерній, в яких поряд із археологічними пам'ятками були відзначені і нумізматичні знахідки¹.

Порівняно з першою половиною ХІХ ст., коли до складу колекції входили скарби, що були знайдені на території Київської, Волинської і Подільської губернії, у другій половині ХІХ ст. до складу колекції потрапили монетні знахідки з Криму², Могилівської³ і Казанської⁴ губерній, Бессарабії⁵ тощо. Це було пов'язано з тим, що після розгляду монетних знахідок, Археологічна комісія розподіляла їх між різними музеями і науковими установами.

Останній запис про скарби датовано 1908 р. Це частина скарбу мідних візантійсько-херсонських монет (37 одиниць), карбованих за часів правління візантійських імператорів від Василя I (867–886) до Никифора Фоки (963–969). У колекцію музею скарб потрапив частково, відомостей про повний його склад немає⁶.

Загалом упродовж 1838–1908 р. у мінц-кабінеті було розглянуто 286 знахідок монетних депозитів. (*Див. Додаток Г*).

Завдяки праці зберігачів мінц-кабінету, було накопичено значний фактичний матеріал, який дав змогу взятися до систематизації та обробки цього величезного масиву. Підсумком багаторічної праці зі збору й катало-

¹ Антонович В. Б. Археологическая карта Киевской губернии: (прил. к XV т. «Древности»). Императ. Моск. Археол. О-во. Москва: Тип. М. Г. Волчанинова, 1895. 139 с.; Антонович В. Б. Археологическая карта Вольнской губернии Антонович В. Б. Археологическая карта Вольнской губернии. М.: Тип. Г. Лиснера и А. Гешеля, 1901. 130 с.

² Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 32. Інв. № 33413.

³ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 32. Інв. 33429–33438; №№ 33889–34311.

⁴ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 33. Інв. №№ 26261–26262.

⁵ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 32. Інв. №№ 33439–33471.

⁶ Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 32, № 39080–39116.

гізації монетних знахідок, стала опублікована в 1918 р. стаття Валентина Шугаєвського «Монета і грошовий рахунок в Лівобережній Україні в XVII ст.»¹.

З початку 30-х рр. XX ст. з ініціативи Всеукраїнського археологічного комітету (ВУАКу) була продовжена робота зі складання топографії знахідок монет на території України. Очолив цю роботу професор Микола Макаренко. Крім нього в цю групу входили Валентин Шугаєвський і Сергій Коршенко (на початку 30-х рр. – співробітники відділу нумізматики музейного містечка на території Києво-Печерської лаври).

Отже, діяльність мінц-кабінету Університету св. Володимира зі збору й каталогізації монетних скарбів, загалом мала класифікаційно-описовий характер, характерний для розвитку нумізматичних досліджень XIX – початку XX ст. Основне завдання зберігачів мінц-кабінету полягало в описі монетних знахідок і завдяки ним поповненні нумізматичної колекції відсутніми екземплярами, а також введенні нумізматичних знахідок у науковий обіг. Значний фактичний матеріал, зібраний і опублікований впродовж XIX – початку XX ст., дав нагоду перейти на наступний етап нумізматичних досліджень, а саме, до узагальнення й виявлення закономірностей грошового обігу нашої держави в цілому і виявленню особливостей і закономірностей його в її окремих регіонах. Відомості про монетні знахідки, опубліковані в наукових працях зберігачів мінц-кабінету, є важливим джерелом для історії грошового обігу на території України, вони не втратили свого наукового значення до сьогодні.

3.2. Нумізматичні дослідження в Київському університеті.

Першою науковою працею, опублікованою зберігачем мінц-кабінету стала стаття Я. Волошинського про знаходження найдавніших давньоруських монет у Ніжині². Як відомо, 1852 р. поблизу Ніжина був знайдений скарб, до

¹ Шугаєвський В. А. Монета и денежный счет в левобережной Украине в XVII веке. Краткий очерк с тремя таблицами изображений монет. Чернігів: Сіверянська Думка, 1918. 47 с.

² Волошинський Я. Я. Описание древних русских монет, принадлежащих минц-кабинету Университета св. Владимира, из числа найденных близ Нежина в мае месяце 1852 г.: Статья, сост. хранителем минц-кабинета Яковом Волошинским. Киев: Унив. тип. , 1853. XIII. 14 с. , 5 с. іл.

складу якого входило близько 200 монет зі слов'янськими написами. Скарб розійшовся по руках, проте завдяки професорові Ніжинського ліцею М.Тулову, який переслав декілька екземплярів до Києва, та попечителю Київської учбової округи І.Юзефовичу, вдалося зібрати понад 70 монет. Ці монети були передані до розгляду у мінц-кабінет і згодом 31 екземпляр І.Юзефович передав до університету. Впродовж досить короткого періоду, Я.Волошинський дослідив цю надзвичайно важливу знахідку і підготував наукову публікацію, до якої увійшли екземпляри з університетської колекції. Ця праця стала першою спробою класифікації давньоруських монет, які до знаходження Ніжинського скарбу значна кількість дослідників вважали монетами карбованими в Сербії чи Болгарії, або пам'ятними жетонами, а не були власне монетами. Як писав Я. Волошинський, висновки попередніх дослідників базувалися на незначній кількості екземплярів схожих монет у колекціях та музеях та на відсутності літописних прямих згадок про карбування монети. Завдяки цьому достатньо значному монетному масиву, Я. Волошинському вдалося провести штемпельний аналіз та розподілити монети на п'ять груп. На його думку, ці монети карбували п'ять князів: Володимир Святославович, Володимир Мономах, Святополк, Ярослав Мудрий і Юрій Долгорукий. Я. Волошинський завершив свою працю у 1852 р. і стаття з літографічними малюнками Г. Шнейдера і таблицями вийшла 1853 р. Наукова розвідка Я. Волошинського переконливо довела наявність монетного карбування в домонгольський період та стала поштовхом для подальшого вивчення монет Давньої Русі.

Значна кількість скарбів, які Я. Волошинський розглянув не тільки в мінц-кабінеті, а й у приватних осіб, а також розуміння того, що це лише незначна частина знахідок, які розходяться по руках і їх не досліджують фахівці, спонукувало його до звернення уваги громадськості на важливість збереження знахідок для науки. З цією метою він опублікував статтю в газеті

«Киевлянин»¹, в якій Я. Волошинський розповідає читачеві про велику кількість легенд і переказів, що побутують серед населення Південного краю, а також історії реальних скарбів, які довелося йому розглядати за час його завідування мінц-кабінетом. Від пише про те, що дослідження скарбів має два основних завдання – це поповнювати колекцію екземплярами, яких у ній немає, та наукові висновки, що їх можна зробити під час досліджень знахідок. Він вважав, що саме дослідження цілих комплексів дає точні неупереджені висновки, водночас як аналіз окремих монет із цих комплексів без урахування всього монетного масиву, може призвести дослідника до хибних висновків. Один із переконливих аргументів, який подає автор у статі, є довготривала дискусія про наявність карбування власної монети у Стародавній Русі. Базуючись лише на поодиноких екземплярах цих монет в окремих приватних і музейних зібраннях, деякі автори відносили ці монети до сербського або болгарського карбування, або вважали навіть жетонами чи антикварними підробками. І лише знаходження Ніжинського скарбу 1852 р. зняло всі сумніви і остаточно підтвердило карбування монет у домонгольський період.

За згадками К. Страшкевича відомо, що Я. Волошинський працював над публікацією монетних скарбів, які йому доводилося досліджувати, та каталогом античних монет, проте, на жаль, ці праці не були опубліковані.

Оцінюючи науковий доробок Я. Волошинського, можна навести його власні висновки, які він зробив підсумовуючи свою діяльність як вченого-дослідника і зберігача мінц-кабінету. Він писав: «Опублікував я досить мало. Проте віддаючи належне заслугам вчених-нумізматів у науці, бо без цього не було б власне і науки, разом з тим я твердо усвідомлював, що мій доробок у науці увінчаний іноді успіхом, дав би мені лише право на авторство, у своєму підсумку відволікаючи б мене від головного мого покликання, якому я присвятив свої найкращі роки, завідуванню мінц-кабінетом»².

¹ Волошинский Я. Я. О добывании и научном значении кладов в Юго-Западном крае. Киевлянин. 1865. № 93.

² ДАК. Ф. 16. Оп. 300. Спр. 229. Арк. 51.

Роботу з опису і каталогізації скарбів продовжив наступний зберігач мінц-кабінету К. Страшкевич (1865–1868), для нього нумізматики стала справжнім захопленням. 1865 р. в часописі «Университетские известия» вийшла його стаття «По случаю прийома университетского мінц-кабинета и нумизматического разбора двух недавно открытых кладов»¹. У цій статті К. Страшкевич ділиться з читачем своїми роздумами щодо важливості дослідження нумізматичних пам'яток і висновками про визначення перших скарбів, які вони розглядали разом із Я. Волошинським. У цій публікації він уперше дає склад скарбу в повному обсязі й детальний опис кожної з монет, які до нього входили, зазначаючи розмір і вагу, а також кількість аналогічних екземплярів. Як зазначає К. Страшкевич, саме вивчення цих перших скарбів спонукувало його до дослідження всіх монетних знахідок, які були розглянуті в мінц-кабінеті з 1835 по 1865 р. Розглядаючи всі етапи розвитку нумізматики, К. Страшкевич робить поспішний висновок, що само собою нумізматики є лише їжею для допитливого розуму і неважливою для інших наук². Цю хибну думку він спростовує згодом, дослідивши всі скарби, які зберігалися в мінц-кабінеті.

Упродовж 1865–1866 р. К. Страшкевич опрацював архів мінц-кабінету і підготував статтю, присвячену скарбам. У доповідній до Ректора університету від 26.03.1867 р., К. Страшкевич просить опублікувати в «Университетских известиях» опис скарбів, що надійшли на розгляд до мінц-кабінету в 1866 р.³ Стаття К. Страшкевич, що вийшла в «Университетских известиях» під назвою «Клады, рассмотренные в мінц-кабинете университета св. Владимира с 1838 по 1866 год», стала однією з перших наукових праць, присвячених описові скарбів. У ній опубліковано відомості про 110 скарбів, до складу яких входила 77 661 монета⁴. У 1867 р. в

¹ Страшкевич К. Ф. По случаю прийома университетского мінц-кабинета и нумизматического разбора двух недавно открытых кладов. Университетские известия. 1865. № 7. С. 1–18.

² Страшкевич К. Ф. По случаю прийома... С. 17.

³ Архів НМІУ. Ф. Опис 1. Справа 42. Арк. 15.

⁴ Страшкевич К. Ф. Клады, рассмотренные в мінц-кабинете университета св. Владимира с 1838 по 1866 год. Университетские известия. Киев, университетская типография, 1866. № 10. С. 1–38; № 11. С. 1–30; № 12. С. 1–41.

«Университетских известиях» № 10 за 1867 р. вийшла стаття «Клады рассмотренные в минц-кабинете университета св. Владимира в 1866 году», в якій К. Страшкевич подає опис семи скарбів, що надійшли на розгляд до мінц-кабінету 1866 р.¹.

У передмові до публікації «Клады рассмотренные в минц-кабинете университета св. Владимира в 1866 году», К. Страшкевич зазначає, що відповідно до наказу керівництва всі скарби, знайдені на території Волинської губернії, мають бути відправлені до Імператорської Археологічної комісії (Волинське губернське управління від 17.11.1866. № 12979)².

Це стосувалося навіть тих скарбів, які вже надійшли до розгляду в університет. Така доля спіткала скарб із с. Червоного поблизу Бердичева, який 1867 р. знайшли двоє хлопчиків, бавлячись із водою струмка. Депозит складався з 158 старовинних срібних монет. Судячи з усього, К. Страшкевич не встиг навіть його розібрати й атрибутувати, як 5.05.1867 до університету прибув наказ про переправлення 158 монет до Імператорської Археологічної комісії³. Кількість скарбів, які прислали в нумізматичний кабінет, значно скоротилася, хоча надходження й не припинилося зовсім. У вступній статті до переліку скарбів К. Страшкевич ділився з читачем своїм власним досвідом із визначення монет зі скарбів за каталогами, їх систематизацією та навіть тим, в який спосіб необхідно чистити виявлені у скарбі монети, що мають значні забруднення та окиси. Крім того, К. Страшкевич зазначив, що до університету хоча і прибувають скарби, проте їх кількість порівняно з тією кількістю, що знаходять, – незначна. На думку К. Страшкевича, причина криється в недостатньому заохоченні власників скарбів⁴. У заключному слові до публікації скарбів К. Страшкевич писав: «Закінчивши опис скарбів і не очікуючи на нові, я можу взятися за підготовку до друку опису стародавніх

¹ Архів НМГУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 42. Арк. 15.

² Страшкевич К. Ф. Клады рассмотренные в минц-кабинете университета св. Владимира в 1866 году. Университетские известия. Киев, университетская типография, 1867. № 10. С. 1.

³ ДАК. Ф. 16. Оп. 306. Спр. 26. Арк. 16 – 23.

⁴ Страшкевич К. Ф. Клады рассмотренные в минц-кабинете университета св. Владимира с 1838 по 1866 год. Университетские известия. Киев, университетская типография, 1866. № 10. С. 1 – 3.

грецьких і римських монет, що зберігаються в мінц-кабінеті, скільки встигну впродовж двох років, що залишаються мені до завершення служби»¹. У трьох номерах «Университетских известий» за 1866 р. опубліковано 110 скарбів, які склалися із 77 661 монети. За словами В. Антоновича, ця наукова праця привернула увагу вчених, які займаються нумізматикою та зайняла почесне місце у вітчизняній нумізматичній літературі².

Після наказу про передачу скарбів до Археологічної комісії, К. Страшкевич зосередився на підготовці до видання систематичного каталогу античних монет. На жаль, важка хвороба і передчасна смерть, завадили виконанню цих планів. Безумовно, науковий доробок К. Страшкевича став помітним явищем не тільки в історії мінц-кабінету, а й в історії розвитку нумізматичної науки XIX ст. та не втратив свого наукового значення до сьогодні.

В. Антонович, обійнявши посаду завідувача мінц-кабінету, 1872 р. не лише продовжив наукові розробки, а й підняв їх на новий рівень. Ми вже згадували його дослідження скарбу із Гвоздово, до складу якого входили ще невідомі науці дві монети із легендою слов'янськими літерами «Володимир». Уже 1874 р. на III Археологічному з'їзді, що відбувався у м. Києві, В. Антонович виступив із доповіддю «О новонайденных серебряных монетах с именем Владимира»³. У своїй доповіді В. Антонович висловив гіпотезу, що ці монети можна віднести до низки монет литовсько-руських, що їх карбували в XIV – на початку XV ст. в Литовському князівстві до введення польських монетних типів⁴. Досліджуючи зображення на лицьовому боці монети, В. Антонович, спираючись на нечисленні зображення на литовських монетах, доводить, що князівський знак, зображений на новій монеті, є перехідною формою в низці зображень «колюмни» другої половини XIV –

¹ Страшкевич К. Ф. Университетские известия. Киев, 1867. № 10. С. 10.

² Антонович В. Б. Нумизматический кабинет. Записки об учебных и учебно-вспомогательных учреждениях университета св. Владимира / под редакцией В. С. Иконникова. Киев, 1884. С. 49–59.

³ Антонович В. Б. О новонайденных серебряных монетах с именем Владимира. Труды Археологического съезда в России. Т. II. Киев: Типография университета св. Владимира. 1878. С. 151 – 157.

⁴ Антонович В. Б. О новонайденных серебряных монетах... С. 152.

початку XV ст. Наявність тамги на звороті монети пояснено наявністю деякої залежності Литовського князівства у цей період від Золотої Орди і, що ця тамга зникає з литовських монет після вдалих походів Вітовта проти Золотої Орди у 1401–1407 рр.¹. Підводячи підсумки, В. Антонович зазначає, що наявність тамги з видозміненою «колюмною», на його думку, слугує вказівкою на те, що ці монети карбували в Києві тоді, коли київське князівство було під владою Великих князів Литовських і зберігало деякі залишки впливу Золотої Орди, а саме між 1362–1407 рр.². Наявність імені «Володимир» на монеті, робить висновки автора ще більш переконливими і звужує часові рамки, оскільки в літописах згаданий Київський князь з ім'ям Володимир. На підтвердження своїх слів В. Антонович приводить фрагмент із «Густинського літопису» під 1362 р.: «Ольгерд Київ під Федором взяв, и посадил в нем Володимира, сина свого». За літописом Биховця, під 1392 р.: «Володимир не побажав вдарити чолом Великому князю Литовському Вітовту, за що він вивів Володимира з Києва і дав йому Конил, а у Києві посадив Скиргайла Ольгердовича»³. Отже, спираючись на документальні свідчення, В. Антонович робить висновок, що Володимир правив у Києві з 1362 по 1392 р. і імітував свої власні монети¹.

Ця наукова праця стала одним із найважливіших відкриттів у нумізматиці XIX ст. З часів публікації цієї знахідки в науковий обіг було введено декілька десятків подібних монет і один великий скарб із с. Сосниця Чернігівської обл., який складався із майже 1000 одиниць (знахідка 1911 р.). Дослідження такого значного масиву монет не тільки не спростувало висновків В. Антоновича стосовно карбування монет у Києві в XIV ст., а й переконливо підтвердило висновки вченого.

Наступною важливою науковою працею В. Антоновича стала публікація згаданого в попередньому параграфі скарбу із садиби Магуріна.

¹ Там само. С. 154.

² Антонович В. Б. О новонайденных серебряных монетах.... С. 154.

³ Антонович В. Б. О новонайденных серебряных монетах.... С. 155.

Робітники, що закопували палі в землю, на глибині 2 ½ аршина (178 см.), на межі культурного шару з намивним піском, знайшли скарб, який складався з 40–50 монет. Робітник, який знайшов скарб, що складався з мідних досить непрезентабельних монет, не звернув на нього уваги і більшість монет чи викинув, чи загубив. Як пише В. Антонович, тільки завдяки тому, що на цю знахідку звернув увагу професор А. Рогович, вона не була втрачена, і він зумів віднайти 25 монет з цього депозиту². Всі монети автор розділив на дві групи: до першої входять 17 монет з Антіохії Пізідської, карбовані за часів правління Гордіана III, Волюзіана і Галлієна (238–268); до другої групи – віднесено 8 монет часів Костянтина I і Констанція II (306–361). Усі монети відносяться до карбування другої половини III ст., першої половини IV ст. карбовані на римських монетних дворах, особливо римських колоній Антіохії Пізідської. Як визначає автор, цей скарб представляє велику цінність для історії стародавнього Києва, оскільки ці монети є найдавнішими письмовими свідченнями, що відносяться до території цього міста, спираючись на них, автор робить припущення, що вже у IV ст. на Києво-Подолі було поселення і що, ймовірно, торговельні відносини цього поселення зв'язували його жителів із узбережжям Чорного моря і, ймовірно, з Візантією³.

Найголовнішою працею В. Антоновича з нумізматики вважають систематичні каталоги стародавніх монет, що вийшли в типографії Київського університету, як в «Университетских известиях» так і окремими книгами. Перший випуск був присвячений монетам Стародавньої Греції⁴. У цьому каталозі В. Антонович описав 3045 монети, що зберігаються в нумізматичному кабінеті. У вступі до нього В. Антонович писав, про те, що

¹ Антонович В. Б. О новонайденных серебряных монетах.... С. 156–157.

² Антонович В. Б. Описание Киевского клада, содержащего римские монеты III и IV столетия. Москва, 1878. С. 3; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 29. Інв. №№ 10548–10545. Згодом ще декілька монет з цього скарбу було віднайдено і передано до МК. Інв. №№ 10938–10944, 11523–11542, 11830–11835, 12333, 12335

³ Там само. С. 5–6.

⁴ Антонович В. Б. Монеты древнего мира, хранящиеся в Нумизматическом кабинете Императорского университета св. Владимира. Университетские известия: типография университета св. Владимира. 1895. № 7, 10; 1996. № 2, 5, 10–12; Окремий випуск. 286 с.

він, впорядковуюючи монети, користувався класифікацією Еккеля і Міоне, а монети Сарматії і Боспорського царства – за каталогом Бурячкова та Спаського¹. На кожну монету він подає опис зображень і легенд на лицьовому і зворотному боці, метал із якого виготовлено монету, посилання на найбільш авторитетний каталог. (*Див. Додаток Д.б*).

Другий випуск каталогу був присвячений монетам Римської республіки. У цьому випуску В. Антонович описав 1324 одиниці² з повним описом і посиланням переважно на найбільш авторитетний на той час каталог Коена³.

Наступний випуск був надрукований у 1904–1905 р.⁴. У третьому випуску Антонович описав 4451 монету римських імператорів від Юлія Цезаря до Коммода. Основними працями, на які посилався В. Антонович, були праці Коена і Бабилона. Як і в попередніх випусках, В. Антонович подав опис монет, легенди на ній, за змогою визначено дату карбування, обов'язкове посилання на літературу. Крім того, в додатку до цього тому, В. Антонович подає перелік монетних скарбів, що містили римські монети і зберігалися в колекції мінц-кабінету. Всього подано 14 скарбів, серед них скарб з с. Грабовець на Брацлавщині (1844), Корилов Чигиринського пов. на Київщині (1889), Пекарі Черкаського пов. на Київщині (1902) тощо⁵.

Як писав К. Болсуновський: «Це була перша фундаментальна праця з античної нумізматики написана слов'янською мовою. Значення і складність створення такої наукової праці може оцінити тільки та людина, яка визначила у своєму житті хоча б одну сотню класичних монет. Поява цього каталогу

¹ Бурячков. Общий каталог монет, принадлежащим Эллинским колониям, существовавшим в древности на Северном берегу Черного моря в пределах нын. южной России. М. 1884; Спасский. Боспор Киммерийский с его древностями и достопримечательностями. Москва, 1846.

² Антонович В. Б. Описание монет и медалей, хранящиеся в Нумизматическом музее университета св. Владимира. Вып. II. Монеты Римской республики. Университетские известия: типография университета св. Владимира. 1900. № 6–11; Окремий випуск. 118 с.

³ Cohen H. description generale des monnaies de la Republique Romaine, communement appeles medailles consulaires. Paris-Londres, 1897.

⁴ Антонович В. Б. Описание монет и медалей, хранящиеся в Нумизматическом музее университета св. Владимира. Вып. III. Монеты Римских императоров. Университетские известия: типография университета св. Владимира. 1904. № 9–12; 1905. № 2, 3, 8, 12; 1906. № 4; 1907. № 4; Окремий випуск. 365 с.

⁵ Там само. С. 307–329.

стала надзвичайно важливим явищем в нумізматиці ХІХ ст., адже зробила класичну нумізматику доступною для всіх, хто нею цікавиться»¹.

Про знахідки монет і скарбів йдеться у декількох статтях В. Антоновича. На засіданні Історичного товариства Нестора Літописця В. Антонович зробив доповідь, присвячену скарбам, знайденим у Києві і його околицях². В ній він розділює археологічний матеріал на три категорії. До першої відносить археологічні знахідки, час створення яких можна достатньо точно датувати завдяки наявності монет. До таких пам'яток В. Антонович відносить Оболонський скарб, знайдений у садибі Магуріна. Наступна археологічна пам'ятка, час якої вдалося визначити завдяки монеті – поганське поховання, знайдене в садибі Марра на Кирилівській вулиці поблизу Йорданської церкви в Києві. У цьому комплексі був аббасидський дирхем, карбований у Куфі в 764 р. за часів правління Абу-Джафара-аль-Мансура. Наявність цієї монети дала змогу визначити час поховання кінцем VIII – початком IX ст.³.

На підставі дослідження скарбів із арабськими дирхемами на території Києва, В. Антонович робить висновок про наявність інтенсивної торгівлі з Арабським Халіфатом у Х ст. Як приклад він наводить два скарби, які зберігаються у мінц-кабінеті – скарб знайдений 1851 р. під час будівництва Ланцюгового мосту, який подарував І. Фундуклелей, і скарб із території Йорданської церкви, знайдений 1863 р. і переданий до Києва Археологічною комісією. Перший скарб складався з 25 монет, а другий – з 191 монети. Всі ці монети карбували між 895–936 р. в містах Самманідського царства Шаше, Самарканді, Мерві тощо. Також у цій статті В. Антонович згадує два важливі для історії скарби – Ніжинський, з монетами кінця Х – початку ХІ ст. з Ніжина, і скарб з с. Гвоздів, де поряд із монетними гривнами і золотоординськими дирхемами було знайдено монету Київського князя Володимира Ольгердовича (1362–1392).

¹ Болсуновский К. В. Антонович как нумизмат. С. 25.

² Антонович В. Б. О монетных кладах, найденных в Киеве и его окрестностях. Чтения в Историческом обществе Нестора Летописца. (1888). Кн. II. С. 14–17.

³ Там само. С. 119.

В. Антонович у статті, надрукованій у часописі «Кіевская старина» за 1888, № .7. «О монетных кладах, найденных в Кіеве и ближайших его окрестностях и хранящихся в Музее древностей и в Минц-кабинете Университета св. Владимира», робить аналіз монетних та археологічних знахідок, зроблених на території Києва впродовж ХІХ ст. і зазначає про їх надзвичайну важливість для дослідження історії Стародавнього Києва у ІХ–ХІІІ ст.¹

Не можна не згадати і дві фундаментальні праці В. Антоновича «Археологическая карта Киевской губернии»² (1895) та «Археологическая карта Волынской губернии»³ (1901). На археологічних з'їздах неодноразово порушували питання про створення археологічних карт, які вже були за кордоном, проте їх не було в Російській імперії. Першою побачила світ «Археологическая карта Киевской губернии» (1895), а згодом після довгих років кропіткої праці В. Антонович репрезентував у 1899 р. на ХІ Археологічному з'їзді в Києві роботу «Археологическая карта Волынской губернии», у 1901 р. її було опубліковано окремою книгою. До цих археологічних карт було внесено відомості про тисячі населених пунктів і місцевостей, сотні археологічних об'єктів. Поряд із археологічними пам'ятками до археологічної карти було внесено відомості про сотні монетних знахідок, про які мав відомості В. Антонович. В основу цих праць В. Антоновича покладено аналіз видань, які публікували відомості про археологічні знахідки, власні подорожі В. Антоновича археологічними об'єктами, дослідження музейних зібрань і приватних колекцій⁴.

Цей перелік праць далеко не повний. Варто зазначити, що відомості про монети є майже у всіх наукових працях В. Антоновича, присвячених

¹ Антонович В. Б. О монетных кладах, найденных в Кіеве и ближайших его окрестностях и хранящихся в Музее древностей и в Минц-кабинете Университета св. Владимира. Кіевская старина. 1888. Кн. 7. С. 117–132.

² Антонович В. Б. Археологическая карта Киевской губернии: (прил. к XV т. «Древности»). Императ. Моск. Археол. О-во. Москва: Тип. М. Г. Волчанинова, 1895. 139 с.

³ Антонович В. Б. Археологическая карта Волынской губернии. М.: Тип. Г. Лиснера и А. Гешеля, 1901. 130 с.

⁴ Антонович В. Б. Археологическая карта Киевской губернии. Дополнение к XV тому «Древностей». Издание Московского археологического общества. Москва: типография Молчанинова. 1905. 163 с.

археологічним пам'яткам. В. Антонович вважав, що наявність монет у пам'ятці допомагає датувати археологічну знахідку більш точно.

Працю В. Антоновича як нумізмата важко переоцінити. Впродовж своєї каденції він записав до інвентарних книг мінц-кабінету 31 703 предмети. За час його завідування мінц-кабінетом колекція збільшилася вдвічі, і на 1908 р. нараховувала 60 650 одиниць. В. Антонович дослідив 144 скарби і відібрав із них сотні монет. Крім того, листувався з аукціонними будинками, колекціонерами, відповідав на численні листи людей, які цікавилися нумізматичними пам'ятками. І це на фоні інтенсивної викладацької і наукової діяльності В. Антоновича.

У 1872 р. В. Антоновича було обрано головою комітету з підготовки до археологічного з'їзду в Києві, що відбувся 1874 р. і всі його учасники відзначили чудову підготовку і проведення цього важливого наукового форуму. Багато років поспіль В. Антонович очолював історичне товариство Нестора Літописця. Як відзначають дослідники життя і творчості видатного історика, головним підсумком діяльності цього товариства стала поява цілої плеяди молодих талановитих дослідників, значне розширення наукової діяльності і інтересів, звернення уваги на важливість дослідження південно-руської археології¹. З 1882 р. В. Антонович був фундатором і активним автором часопису «Кіевская старина». Крім того, В. Антонович є автором значної кількості наукових праць в галузі археології, історії, геральдики, нумізматики.

З ім'ям В. Антоновича і його діяльністю як зберігача мінц-кабінету пов'язана історія появи наприкінці 70-х рр. у Києві нумізматичного товариства, яке мало значний вплив для розвитку нумізматичних досліджень у Києві. Серед найбільш активних членів цього гуртка були: К. Болсуновський, С. Боділевський, Д. Чудновський, М. Чернев, С. Менчинський, А. Новицький, М. Граббе, Г. Архипов, М. Сурін². За словами К. Болсуновського,

¹ Дашкевич Н. П. 25 лѣтие Историческаго общества Нестора Лѣтописца. Киев: типографія Шульженко, 1899. С. 54–55; Болсуновський К. В. Антонович как нумизмат. С. 20.

² Болсуновский К. В. Антонович как нумизмат. С. 7–8.

хоча Київське нумізматичне товариство і не мало свого уставу, проте це єдине, що відрізняло його від найкращих нумізматичних товариств Росії¹.

Як писав відомий київський нумізмат К. Болсуновський: «Вследствие развития г. Киева как административного и умственного центра Юга-Западного края во II половине истекшего столетия, местное общество начало обнаруживать научные стремления к литературе, живописи, истории и, наконец, к нумизматике. Появились любители библиографии, коллекционеры древностей и монет, не только местных, но и классических»².

В. Антонович, за згадками К. Болсуновського, допомагав порадою кожному, хто до нього звертався, з великим терпінням і добротою вчений пояснював кожному значення і вартість монет. Члени товариства збиралися й обмінювалися знахідками, поповнюючи власні зібрання й час від часу дарували монети та медалі в колекцію музею. Крім того, в університетському мінц-кабінеті була зібрана хороша колекція нумізматичної літератури, браку якої відчували в нумізматичному гуртку, на перших порах його створення. З часом завдяки членам нумізматичного гуртка, В. Антонович поповнював нумізматичну колекцію.

Серед активних членів гуртка К. Болсуновський згадує С. Боділевського, генерала М. Леопардова, який згодом передав свою колекцію Київському церковно-археологічному музею, директора Дворянського банку Д. Чудовського, М. Чернева, С. Менчинського, А. Новицького, М. Граббе, Г. Архипова, М. Суріна³.

Найстаршим і найвідомішим із гуртківців був С. Боділевський. Під час підготовки до видання «Древнейших русских монет великого княжества Киевского»⁴. І. Толстой звертався до С. Боділевського за відомостями про срібники з його колекції. Один зі срібників С. Боділевський подарував

¹ Болсуновский К.В. Антонович как нумизмат. С. 7.

² Болсуновский К. В. Антонович как нумизмат. С. 3.

³ Болсуновский К. В. Антонович как нумизмат. С. 7–8.

⁴ Толстой И. И. (1882). Древнейшие русские монеты великого княжества Киевского. СПб. Типография императорской академии наук, 1882, 319.

І. Толстому, а ще декілька І. Толстой придбав за його посередництва. Згодом свою чудову колекцію, яку С. Боділевський збирав понад 50 років, він передав Художньо-промислому музеєві.

Ще одним із активним членом Київського нумізматичного гуртка був М. Чернів (1858–1899) відомий не лише як колекціонер, а й як автор багатьох наукових статей, що є значним внеском у розвиток нумізматичної науки. Своє зібрання М. Чернів розпочав збирати приблизно у 80-ті рр. ХХ ст. До нього входили не лише монети, а й предмети Великокнязівської епохи, а саме хрестики і образки з розкопок на Княжій горі поблизу Канева, Києва¹. Ця колекція експонувалася на ХІ Археологічному з'їзді у Києві в одному із залів нововідкритого музею Київського товариства старожитностей і мистецтв. Сучасники так оцінювали колекцію М. Черніва: «В деле научного собирания предметов древности большое значение имеют коллекции строго специализированные; если даже такие коллекции и не отличаются большим количеством предметов, зато строгий подбор предметов, их несомненная подлинность и точно установленное место происхождения делают такие коллекции очень интересными... К числу таких собраний и относится коллекция Н. Чернева»².

М. Черніва цікавили монети великокнязівської доби, адже вивчення цих монет та їх атрибуція були одним з основних напрямів розвитку нумізматичної науки в Росії у другій половині ХІХ ст. У 1882 р. відомий нумізмат і археолог граф І. Толстой у своєму дослідженні «Древнейшие русские монеты Великого княжества Киевского», запропонував датувати їх часом Володимира І, Святополка Окаянного, Ярослава Мудрого. У 1888 р. із критичною оцінкою висновків Толстого у своїх «Заметках о древнерусских монетах» виступив М. Чернів³. Наприкінці ХІХ ст. зусиллями М. Черніва та іншого учасника київського гуртка, М. Леопардова, було видано сім випусків

¹ Київская старина. 1899. № 11. Н. П. Чернев. (некролог), 116–117.

² Київская старина. 1899. № 6. Собрание Н. П. Чернева в Киеве, 177.

³ Чернев Н. П. (1888). Заметки о древнейших русских монетах. СПб, 38.

«Сборника снимков с предметов древности, находящихся в г. Киеве в частных руках»¹. В одному з цих збірників опубліковано статтю М. Чернева, присвячену срібляникам Володимира². Сучасники відзначали значний внесок М. Чернева в розвиток науки. Завдяки його науковим здобуткам і ерудиції, багато наукових товариств обрали його в свої члени. Серед них: Київське юридичне товариство, С.-Петербурзький археологічний інститут, Імператорське російське археологічне товариство, Московське нумізматичне товариство, Київське історичне товариство Нестора Літописця, Церковно-археологічне товариство при Київській духовній академії тощо.

М. Чернів неодноразово дарував і продавав монети київським музейним установам, серед них і мінц-кабінет Університету св. Володимира. У 1888 р. В. Антонович придбав у М. Чернева 127 російських удільних монет, які були відсутні у мінц-кабінеті, серед яких було декілька екземплярів ще не опублікованих у відомій нумізматичній літературі³. У 1889 р. у М. Чернева В. Антонович придбав надзвичайно рідкісну нагородну медаль царівни Софії зі зображенням братів Йоана і Петра та 5 єфимків з признаком, яких до цього ще не було в колекції мінц-кабінету. За цю підбірку монет мінц-кабінет сплатив М. Черневу 90 руб.⁴

Душею гуртка нумізматів був директор Київського відділення Дворянського банку Д. Чудовський, який збирав класичні і російські монети. Він відомий як перший дослідник, що зробив опис, класифікацію та каталог, «новгородок» монет м. Новгорода часів незалежності, які до нього ніхто не досліджував. Це дослідження базувалося на його приватному зібранні, найкращому з відомих на той час. Ця колекція і каталог стали науковою базою для дослідження І. Толстого, який у 1884–1886 р. видав «Русскую

¹ Сборник снимков с предметов древности находящихся в Киеве в частных руках. Вып. III, IV. Киев, 1891.

² Чернев. Н. П. Заметки о неизданных и редких монетах, помещенных на таблицах 6-й, 7-й и 8-й. Сборник снимков с предметов древности находящихся в Киеве в частных руках. Вып. III, IV. Киев. 1891, 7–13.

³ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 51. Арк. 100; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1 Од. зб. 33. Арк. 77 зв. –81 зв. Інв. №№ 14289–14415. Надзвичайно цінну колекцію монет удільного періоду мінц-кабінет придбав за 100 руб.

⁴ НА ІА НАНУ. Ф. 13. Спр. 51. Арк. 115; Архів НМІУ. Ф. 1. Оп. 1. Од. зб. 33. Інв. №№ 14490–14495.

допетровскую нумизматику»¹ у двох випусках. У 1887 р. Д. Чудовський зробив доволі ґрунтовний критичний розбір цієї праці. Наукові здобутки Д. Чудовського були високо поціновані науковою спільнотою².

Участь у Київському гуртку нумізматів вплинула на тоді ще молодих, а потім широко відомих вчених К. Болсуновського та М. Біляшівського.

К. Болсуновський (1838–1924) у 1859 р. вступив до Київського університету св. Володимира на історико-філологічний відділ, але, як сам він писав, закінчити його за браком коштів не зміг³. Саме там він познайомився з професором В. Антоновичем і це знайомство, а також участь у Київському гуртку нумізматів, вплинули на подальші наукові інтереси К. Болсуновського. У 1887 р. у співавторстві з М. Чернєвим К. Болсуновський видав першу наукову розвідку «Заметки о загадочной фигуре на монетах Великого Княжества Киевского», в якій було зроблено одну з перших спроб пояснення так званих знаків Рюриковичів на перших давньоруських монетах⁴. Наступною його працею з нумізматики стала стаття польською «Соліди Болеслава з слов'янським написом. Нумізматична студія»⁵.

У часописі «Киевская старина» І. Каманін дав високу оцінку діяльності К. Болсуновського не тільки як збирача монет, а й їх дослідника: «...він (Болсуновський) є не лише збирачем старожитностей, але й досліджує їх... предмети для своєї колекції він добирає і розташовує за суворо науковою системою, а цього одного досить, щоб забезпечити як важливість самої колекції, так і надійність висновків»¹.

У науковому доробку К. Болсуновського статті з нумізматики, декілька десятків наукових праць з археології, етнографії, геральдики, сфрагістики. До найвідоміших робіт цього вченого належить робота, присвячена артефактам

¹ Толстой И. И. (1884–1886). Русская допетровская нумизматика. Санкт-Петербург: Тип. Императорская Академия. Наук, 158 с.

² Чудовський Д. Н. (1887). «Новгородки». Критический разбор первых двух выпусков «Русской допетровской нумизматики» гр. И. И. Толстого. Киев: Типо-литография И. Н. Кушнерева и К^о, 95 с.

³ Кучерук О. С. Карл Васильевич Болсуновський (1838–1924). Советская археология. № 3. С. 114.

⁴ Б. и Ч. (1889). Заметка о загадочной фигуре на монетах великого княжества Киевского. Киев.

⁵ Bolsunowski K. (1887). Solidy Boleslawa z napisem slowienskim. Studium numizmatyczne. K. 1887

«безмонетного періоду» – давньоруським монетним гривням². Не втратила наукового значення й робота К. Болсуновського, присвячена грошовому обігу України у XIV і XV ст., а саме в дослідженні монет Червоної Русі³ тощо.

До Київського гуртка нумізматів входив також М. Біляшівський (1867–1926), студент Київського університету, а згодом перший директор Художньо-промислового і наукового музею. Лекції з історії, яку викладав В. Антонович, та знайомство з колекцією нумізматички університету, викликало у студента інтерес до нумізматичної науки. У 1887–1888 роках він працював над топографією монетних знахідок Київської губернії. 1889 року ця праця вийшла друком і до сьогодні не втратила свого наукового значення⁴.

За словами К. Болсуновського, хоча Київське нумізматичне товариство і не мало власного статуту, проте це єдине, що відрізняло його від найкращих нумізматичних товариств Росії⁵.

М. Біляшівський продовжив роботу з уведення в науковий обіг монетних знахідок, розпочату ще К. Страшкевичем. У 1889 р. була опублікована його робота «Монетные клады Киевской губернии»¹, науковим керівником якої був В. Антонович. Для написання своєї роботи М. Біляшівський мав опрацювати велику кількість різноманітних праць історичних і археологічних товариств, часописів і газет, на сторінках яких публікували відомості про монетні знахідки. У статі М. Біляшівський розподілив монетні знахідки по повітах, та по часу їх виявлення, від найдавніших. За змогою автор описав детально кожну знахідку, обов'язково вказавши джерело, з якого була отримана інформація. Також у описі вказував обставини знахідки, зазначав посуд, в якому був знайдений скарб. Для легкого орієнтування в топографії, в кінці М. Біляшівський подає зручний

¹ Каманин І. Заметки. Київская старина. 1899. № 10. С.32.

² Болсуновский К. В. (1903). Русские монетные гривны, их форы и происхождение. Киев: Тип. В. А. Гирич, 24 с.

³ Болсуновский К. В. Автономные монеты Галицкой Руси 14–15 ст. Киев, 1905.

⁴ Беляшевский Н. Ф. Монетные клады Киевской губернии. Киев, 1899. 149 с.

⁵ Болсуновский К. Антонович как нумизмат. С. 7.

довідковий матеріал, в якому знахідки розміщені в алфавітному порядку. Основна кількість скарбів, опублікованих у цій роботі, належала мінц-кабінету Київського університету.

Цю роботу М. Біляшівського було помічено науковою спільнотою, і вона отримала схвальний відгук на сторінках часопису «Кіевская старина». У своїй критичній статті П. Голубовський підкреслював, що ця праця є надзвичайно корисною для дослідників стародавньої історії Південної Русі і вказував на величезну роботу автора по збору і каталогізації монетних знахідок. Проте й вказував і на недолік, який, на його думку, є у статті М. Біляшівського, а саме, включення в топографію поряд із монетними знахідками й речей, які входили до депозитів. Це, на думку П. Голубовського, може дезорієнтувати читача у кількості речових скарбів знайдених на території Київської губернії, оскільки перелік таких знахідок далеко не повний².

Наступною роботою, що ввела у науковий обіг скарби з колекції мінц-кабінету, стала стаття В. Данілевича «Монетные клады, принадлежащие Киевскому университету св. Владимира» у двох частинах, науковим керівником якої також був В. Антонович³. У передмові до статті автор зазначив, що ця стаття є безпосереднім продовженням роботи К. Срашкевича, тому до неї включено тільки ті скарби, які не були описані К. Страшкевичем. До розвідки В. Данілевича увійшли скарби, записані до IV та V частин каталогу Нової київської колекції. І як пише автор, всі опубліковані скарби, було безпосередньо ним оглянуто, і він зробив їх повний опис і за змогою звернув увагу на найменші деталі в зображеннях і легендах монет⁴.

Не тільки скарби й монети, які входили до складу мінц-кабінету, а й історія створення колекції були темою дослідження вчених. Тож 1884 р. з

¹Беляшевский Н. Ф. Монетные клады Киевской губернии. Киев: тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1889. 149 с.

²Голубовский П. Николай Беляшевский. Монетные клады Киевской губернии. Киев. 1889 года. Кіевская старина. 1889. № 10. С. 205–206.

³Данилевич В. Е. Монетные клады, принадлежащие Киевскому университету св. Владимира. Киев: типография университета св. Владимира, 1892. Ч. 1. С. 1–20; Ч. 2. С. 21–44.

⁴Там само. С. 1.

нагоди 50-річчя Київського університету св. Володимира, у збірнику, присвяченому цій даті, В. Антонович опублікував статтю з історії мінц-кабінету¹. Як писав В. Антонович, початок мінц-кабінету був покладений безпосередньо після відкриття університету 1834 р. Новий Київський університет успадкував майно ліквідованих навчальних установ – Віленського університету і Кременецького ліцею. Разом із майном Київський університет отримав дві нумізматичні колекції – Кременецького ліцею, створену 1805 р., вона на час передачі складалася з 19 939 монет і медалей, та нумізматичну колекцію Віленського університету, що налічувала 2783 екземпляри². Така значна кількість експонатів у колекції спонукала Рад університету, залишивши її у підпорядкуванні бібліотекаря університету, проте відділити нумізматичний кабінет від бібліотеки та організувати його як самостійну навчально-допоміжну установу³. Особливу увагу В. Антонович надав зберігачам мінц-кабінету і охарактеризував найбільші здобутки у справі збереження і примноження університетської колекції. Також В. Антонович дав коротку характеристику нумізматичного зібрання і найбільш видатні до нього надходження. Серед найкращих він згадав колекцію російських монет у кількості 296 одиниць, подарованих Миколою I (1850), частину скарбу давньоруських монет із Ніжина, подаровану М. Юзефовичем (1852), колекцію Ульдінського, що складалася з 1500 монет Греції, Риму, Візантії (1876) тощо. Окремо В. Антонович зупинився на дослідженні скарбів, які з 1838 р. за наказом київського, подільського і волинського генерал-губернатора розглядали в мінц-кабінеті. Як зазначає В. Антонович, на 1866 р. зберігачі мінц-кабінету розглянули 119 скарбів і завдяки ним колекція мінц-кабінету поповнилася монетами Риму, Речі Посполитої, Германської (Св. Римської) імперії, Росії тощо. З найбільш видатних скарбів В. Антонович згадує скарби з м. Жуляни (1841), м. Ніжина (1852), м. Києва (1869),

¹ Антонович В. Б. Нумизматический кабинет. Записки об учебных и учебно-вспомогательных учреждениях университета св. Владимира / под редакцией В. С. Иконникова. Киев, 1884. С. 49–59.

² Антонович В. Б. Нумизматичний кабінет. С. 50.

³ Антонович В. Б. Нумизматичний кабінет. С. 50.

с. Гвоздова (1873), садиби Магуріна (м. Київ, Оболонь) (1876) тощо. Автор також віддав належне науковій діяльності зберігачів мінц-кабінету. Серед найбільш важливих статей згадав першу спробу систематизації давньоруських монет, зроблену Я. Волошинським на базі дослідження монет із Ніжинського скарбу (1853), публікацію скарбів, розглянутих у мінц-кабінеті з 1838 по 1866 р. К. Страшкевича, яка стала однією з найперших подібних праць у російській історіографії XIX ст., публікацію В. Антоновича, присвячену ще невідомій науці монеті Київського князя Володимира Ольгердовича, що була виявлена у Гвоздівському скарбі (1875) тощо. Як пише В. Антонович, створена працею зберігачів, гарно систематизована нумізматична колекція університету була завжди в центрі уваги вчених-нумізматів, які досліджували її склад. Серед них він згадує М. Мазуркевича, В. Тизенгаузена, Ю. Іверсена, Е. Гутен-Чапського тощо.

Історії мінц-кабінету була також присвячена стаття колишнього зберігача мінц-кабінету Університету св. Володимира В. Іконнікова. який у своїй фундаментальній праці «Опыт русской историографии»¹, де він поряд з історією всіх академічних нумізматичних колекцій, що належали університетам Російської імперії, звертається і до історії мінц-кабінету Київського університету. В цій статі В.Іконніков наголошує, що на 1884 р. збірка нумізматичної колекції складалася з 34 520 монет і медалей, і за роки її існування у мінц-кабінеті сформувалася низка колекцій «чудових за своєю повнотою і підбором»: римська, грецька, візантійська, російська, польська та частково германська².

Внесок у розвиток нумізматичної науки зберігачів мінц-кабінету Університету св. Володимира великий й всебічний. Проте не треба забувати, що нумізматична наука має дві складові – дослідження і публікація нумізматичних пам'яток та створення систематизованих колекцій. Як писав

¹ Иконников В. С. Университетские коллекции. Нумизматический кабинет. Опыт русской историографии. Т. 1. Кн. 2. Отдел II. Глава VI. С. 945–947.

² Иконников В. С. Университетские коллекции. С. 946.

Я. Волошинський: «.. завдання нумізмата як вченого-завідувача публічною різнобічною колекцією, полягає у створенні колекції, що має характер учбового посібника, відповідно до сучасного стану науки. Тут необхідна теорія в повному сенсі цього слова, яка є продуктом вивчення трудів спеціалістів і як результат цієї теорії – вміння читати, визначати і класифікувати нумізматичні пам'ятки відповідно до сучасної системи. Щоб досягнути цієї мети, йому необхідно слідкувати за сучасною наукою в усіх її галузях»¹. Відповідно до цієї теорії, зберігачі мінц-кабінету були справжніми висококваліфікованими спеціалістами, які досконало володіли предметом, яким займались. Завдяки їх глибоким знанням нумізматики і володінню останніми світовими досягненнями науки було створено одну з найкращих і найвідоміших академічних зібрань Російської імперії. Матеріали, зібрані у цій непересічній колекції, стали предметом дослідження не тільки зберігачів мінц-кабінету і темою їхніх наукових розвідок, а й предметом дослідження багатьох учених нумізматів не тільки на батьківщині, а й далеко за її межами.

Висновки до Розділу 3

Значення наукового доробку зберігачів мінц-кабінету Університету св. Володимира важко переоцінити. Завдяки їхній праці для сучасної науки збережено відомості про 286 монетних знахідок, які є важливим джерелом дослідження економічної і політичної історії нашої держави від найдавніших часів. Завдяки дослідженню скарбів учені-нумізмати мінц-кабінету В. Волошинський, В. Антонович зробили важливі наукові відкриття і вперше систематизували давньоруські монети, і вперше ввели у науковий обіг монету Київського князя Володимира Ольгердовича. Ці роботи переконливо довели існування монетного карбування у часи Давньої Русі та відкрили новий центр монетного карбування на території України у XIV ст.

Зберігач мінц-кабінету Університету св. Володимира К. Страшкевич уперше описав скарб у повному об'ємі і опублікував монетні знахідки,

¹ ДАК. Ф. 16. Оп. 300. Спр. 229. С. 50–51.

зроблені на території Київської, Подільської і Волинської губерній. Ця праця стала першою такою науковою працею у Східній Європі і не залишилася поза увагою дослідників грошового обігу та не втратила наукового значення і для сучасної науки.

Завдяки плідній співпраці зберігачі мінц-кабінету і їхнім науковим здобуткам, у нашій державі почав пробуджуватись інтерес до історії нашої держави. У Києві та в інших містах починають збирати й досліджувати пам'ятки грошового обігу, досліджувати їх і публікувати. Крім того, навколо зберігача мінц-кабінету, талановитого вченого і дослідника монет В. Антоновича, було створене перше нумізматичне товариство, яке хоч не мало свого уставу, проте за якістю колекцій і науковістю дослідження нумізматичних пам'яток не поступалося нумізматичним товариствам не тільки Російської імперії, а й за кордоном.

Науковий інтерес до нумізматичних пам'яток пробуджений зберігачами мінц-кабінету і його непересічною колекцією, спонукувало плеяду молодих талановитих вчених до дослідження монет і медалей, монетних скарбів, які згодом закріпили й розвинули наукові здобутки вчених-нумізматів мінц-кабінету й зробили значний внесок у розвиток нумізматичних досліджень.

Без перебільшення можна сказати, що діяльність зберігачів мінц-кабінету Університету св. Володимира, їх науковий внесок у дослідження пам'яток грошового обігу стали помітним явищем у розвитку історичної науки XIX – початку XX ст.

Зміст третього розділу викладено у роботах автора (див. додаток А₁, А₂, А₄, А₅, А₇, А₈, А₉, А₁₀, А₁₁, А₁₇).

ВИСНОВКИ

Дослідивши історію мінц-кабінету, ми встановили наступне:

1. В історіографічній літературі досі відсутнє комплексне дослідження історії мінц-кабінету Університету св. Володимира, яке б повністю відображало всі аспекти його діяльності – від моменту заснування й до припинення функціонування у 20–30-х рр. ХХ ст. Роботи дослідників загалом розглядають або певні збірки, які ввійшли до складу університетської колекції, або діяльність окремих осіб, пов'язаних з історією цього зібрання. Відсутність комплексного підходу до дослідження історії зібрання, поєднання предметів, які вводили до його складу, з архівними джерелами призвели деяких дослідників до неточностей, а іноді й до хибних висновків.

2. У процесі роботи над темою було виявлено значний пласт архівних джерел, що зберігаються в архівних, наукових і музейних установах Києва. Серед цих документів листування мінц-кабінету з Правлінням і Радою університету та канцелярією київського, волинського і подільського генерал-губернатора, особові справи зберігачів мінц-кабінету, щорічні звіти по мінц-кабінету. Важливим джерелом для історії мінц-кабінету є архів, який зберігається в Національному музеї історії України. Ці документи були фактично недоступними для дослідників, оскільки впродовж тривалого часу не були опрацьовані. Цей пласт архівних справ нами був систематизований і атрибутований, встановлено авторство багатьох із цих документів. Особливо важливими є документи, що висвітлюють склад колекції, а саме інвентарні книги Кременецької колекції (збереглися частково) та інвентарні книги Нової київської колекції. Інвентарні книги Нової київської колекції збереглися повністю і складають сім томів *in folio*, в яких записано всі предмети, що надійшли до колекції мінц-кабінету з 1834-го по 1915 рік. Значна кількість архівних матеріалів публікується вперше.

3. У ході дослідження встановлено: фактично хронологічним початком заснування мінц-кабінету університету можна вважати видання наказу Державного попечителя Київського навчального округу Є. фон Брадке у вересні 1833 р. про передачу майна всіх закритих після польського повстання 1830–1831 рр. навчальних установ до складу новоствореного Київського університету св. Володимира. Впродовж 1834–1835 рр. Київський університет отримав нумізматичні колекції Кременецького (Волинського) лицю – 19 939 екз. та Віленського університету – 2784 екз. Із 1835 р. почали створювати Нову Київську колекцію, яка в 1915 р. складалася з 61 798 монет і медалей.

4. Основними джерелами поповнення Нової київської колекції були:

безкоштовні передачі: серед меценатів імена відомих вчених і державних діячів, колекціонерів, а також простих громадян – студентів, міських жителів, селян, учителів та інших; закупівля коштом мінц-кабінету у приватних громадян і колекціонерів, а з другої половини ХІХ ст. важливим джерелом надходження стали закупівлі предметів із західноєвропейських монетних аукціонів. Одним із важливих джерел поповнення колекції мінц-кабінету також стали скарби. Завдяки скарбам у збірці нумізматики університету було сформовано колекції римських монет, давньоруських монет, монетних гривень, монет ХІV–ХV ст., польських і германських монет ХVІ–ХVІІІ ст., монет удільного періоду і Московського царства, Російської імперії.

5. Одним із головних напрямів роботи зберігачів мінц-кабінету було дослідження складу скарбів і їх публікація. З 1838 року по 1908-й у мінц-кабінеті було розглянуто 286 монетних знахідок. Переважна кількість депозитів походить з Київської, Волинської і Подільської губернії. Хронологічні рамки монетних комплексів від І ст. н. е. – до ХVІІІ ст.

6. Наукові інтереси зберігачів мінц-кабінету були спрямовані на дослідження й публікацію предметів із колекції мінц-кабінету. Переважна кількість публікацій вміщує відомості про склад скарбів, їх

систематизацію, а також атрибуцію монет, що входили до монетних депозитів. Характер цих публікацій переважно був описовий, притаманний нумізматичним дослідженням XIX ст. Важливою складовою наукової роботи зберігачів мінц-кабінету було створення систематизованих колекцій та введення їх до наукового обігу. У мінц-кабінеті були створені систематичні каталоги Віленської і Кременецької колекцій. Наприкінці XIX – на початку XX ст. В. Антонович опублікував каталоги монет Стародавньої Греції і Риму.

7. Мінц-кабінет Університету св. Володимира став першим публічним музеєм м. Києва, оскільки з 1848 р. його експозиція щочетверга була відкрита для відвідувачів. Існування колекції та наукова робота зберігачів мінц-кабінету стали поштовхом для пробудження інтересу місцевого населення до історичного минулого свого краю. Це й собі зумовило виникнення колекціонерів старожитностей, а згодом – появу першого в Києві нумізматичного товариства.

8. Систематизована колекція мінц-кабінету була широко відомою в наукових колах і стала об'єктом вивчення багатьох дослідників нумізматичних пам'яток, зокрема: Х. Мазуркевича, Е. Гуттен-Чапського, Х. Френа, Б. Дорна, А. Кунніка, І. Толстого, Ю. Іверсена, М. Біляшевського, К. Болсуновського та інших.

9. Після встановлення в Україні більшовицької влади у 20-х рр. XX ст., Університет св. Володимира було реорганізовано в Інститут Народної Освіти. Долею нумізматичної колекції університету з 1924 р. опікувалася Всеукраїнська археологічна комісія при Всеукраїнській академії наук. Після десятиріччя переїздів і змін власників нумізматична колекція університету в 1936 р. була передана до фондів Центрального історичного музею (зараз Національний музей історії України), відповідно, мінц-кабінет Університету св. Володимира як окрема колекція, припинив своє існування.

10. Перспективи подальших наукових пошуків і продовження дослідження мінц-кабінету Університету св. Володимира полягають у продовженні вивчення нумізматичної колекції Національного музею історії України з метою визначення монет і медалей, що належали мінц-кабінету Університету св. Володимира, та реконструкції його складу, а також публікації монетних каталогів окремих частин цієї непересічної збірки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Неопубліковані джерела

1.1. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. (ЦДІАК України).

Ф. 442. Канцелярия киевского военного, подольского и волынского генерал-губернатора

Опис 1.

1. Спр. 2352. Представление Киевского губернского правления от 10 ноября 1837 года о найденных крестьянином Боцвиным И. старинных монетах в с. Медведовки Богуславского у. Киевской губ.. 1837 г. 1 л.
2. Спр. 1598. Дело об отсылке в Академию наук старинных серебряных монет и жемчужных зерен, найденных в поле крестьянами с. Скибинецы Тарашанского у. Киевской губ. 17.10.1834–14.05.1836. 1–26 арк.
3. Спр. 2256. О находке клада древних монет (римских, германских, польских, шведских, турецких и др.) в Подольской губернии. Из отчета подольского гражданского губернатора. 6.03.1838 г. арк. 126–128.
4. Спр. 2643. Об обнаружении старинных татарских, шведских, чешских, польских и римских монет в Каменецком, Балтском и др. уездах Подольской губернии. 1838. 131 арк.
5. Спр. 1291. Переписка с подольским граждански губернатором о нахождении крестьянином с. Скрицка Брацлавского у. Подольской губ. сундучка с серебряными турецкими монетами. 23–31 июля 1832 г. 2 арк.
6. Спр. 2925. Дело об обнаружении крестьянами с. Блажиевки Махновского у. Киевской губ. в земле старинных монет. Май 1839-май 1841 г. 23 арк.
7. Спр. 3335. Дело о нахождении крестьянкой Агафеною Назарчук старинных серебряных и медных монет в Ровенского уезда Волынской губ. С. Золотолина. Июль 1840-январь 1841. 13 арк.
8. Спр. 3336. Дело о найденных в г. Кременце Волынской губ. старинных монетах.. по представлению Волынского гражданского губернатора о

- найденном на Кременецком кладбище древней серебряной монете (91 шт.) унтер офицером Шпегальским. 22 мая 1840–30 июля 1841. 21 арк.
9. Спр. 3337. Дело о нахождении крестьянкой с. Коновки, Сквирского у., Киевской губ. Юрчихой двух слитках серебра. 10.06.1840–20.06.1840. 13 арк.
 10. Спр. 3883. Дело о нахождении старинных серебряных и медных монет в с. Больших Мукшах Каменецкого у. Подольской губ. Июль – дек. 1841 г. 7 арк.
 11. Спр. 3884. Дело о нахождении старинных серебряных монет (гривен) в с. Жилинах Киевской губ. Сен.– окт. 1841 г. 16 арк.
 12. Спр. 3885. Дело о нахождении старинных серебряных монет в с. Оржев Ровенского у. Волынской губ. в количестве 169 шт. 15.09.1841–3.08.1842. 12 арк.
 13. Спр. 3886. Дело о нахождении старинных монет в с. Дурманах Дубенского у. Киевской губ. Дек. 1841-июль 1842. 14 арк.
 14. Спр. 4540. Дело о нахождении старинных польских монет крестьянкой м. Смела Черкасского у. киевской губ. Мигуненко В. Май 1842-февраль 1843 г. 14 арк.
 15. Спр. 4539. Дело о нахождении старинных монет в с. Левковцах Овручского у. Волынской губ. Март 1842-ноябрь 1843 г. 17 арк.
 16. Спр. 4538. Дело о нахождении старинных польских монет в Дубенском у. Волынской губ. Январь-март 1842. 6 арк.
 17. Спр. 4540. Дело о нахождении старинных польских монет крестьянкой м. Смела Черкасского у. киевской губ. Мигуненко В. Май 1842-февраль 1843 г. 14 арк.
 18. Спр. 4541. Дело о нахождении старинных польских монет крестьянином с. Камянка Радомысльского у. Киевской губ. Старовойтенко Лукьян. Июнь 1843-март 1845 г. 19 арк.
 19. Спр. 5014. Дело о передаче в Киевский университет старинных монет, найденных крестьянином с. Комаровки Богуславского у. Киевской губ. Промоненко Архип. 15.09. 1843–23.10.1846. 14 арк.

20. Спр. 5015. Дело о нахождении старинных серебряных монет крестьянами с. Плоска Дубенского у. Волынской губ. Козак М., Вичуком С. И Гуменюком И. 13 марта 1843–5 авг. 1844 г. 15 арк.
21. Спр. 5016. Дело о нахождении старинных польских монет в с. Козинец Брацлавского у. Подольской губ. 4 Дек. 1843–10 ноя. 1845 г. 10 арк.
22. Спр. 6210. Дело о нахождении старинных польских монет крестьянином м.Тростянца Брацлавского у. Киевской губ. Гусенко Т. Июня-23 октября 1845 г. 6 арк.
23. Спр. 6211. Дело о нахождении старинных серебряных монет крестьянином с. Оженина Острожского у. Волынской губ. Васылюком Яковом. 8 Авг. 1845–16 марта 1846 г. 6 арк.
24. Спр. 6212. Дело о нахождении старинных серебряных монет в м. Вышневец Кременецкого у. Волынской губ. 16 окт. 1845–24 февр. 1847 г. 11 арк.
25. Спр. 6653. Дело о нахождении 392 древних польских монет крестьянкой в м. Ольшаное Звенигородского у. Киевской губ. 25 фев.– 19 апр. 1846 г. 7 арк.
26. Спр. 6654. Дело о нахождении старинных польских монет в м. Боярке Звенигородского у. Киевской губ. 5 марта.– 16 апр. 1846 г. 6 арк.
27. Спр. 6655. Дело о нахождении старинных польских монет в г. Каменце Подольской губ. 3 Март- 30 дек. 1846 г. 15 арк.
28. Спр. 6656. Дело о нахождении старинных польских монет в с. Бариловка Ольгопольского у. Подольской губ. 1 Апр.– 15 июнь. 1846 г. 6 арк.
29. Спр. 6657. Дело о нахождении старинных монет в с. Рогозное Брацлавского у. Подольской губ. 7 Июня 1846 г.– 13 фев. 1848 г. 12 арк.
30. Спр. 6658. Дело о нахождении старинных польских и прусских монет крестьянином м. Любар Новоград-Волынского у. Волынской губ. Назаровым Д. (1–14 лл.). 24 Июля 1846–8 июля 1848 г. 14 арк.
31. Спр. 6659. Дело о нахождении старинных монет крестьянином с. Чигировка Васильковского у. Киевской губ. Коломейцевым. 9 Ноя.– 27 авг. 1846 г. 5 арк.

32. Спр. 7107. Дело о нахождении старинной золотой монеты в м. Лысянка Звенигородского у. Киевской губ. 18 Апр1847.– 22 января 1848 г. 15 арк.
33. Спр. 7108. Дело о нахождении 175 старинных монет в с. Корчине, Заславского у. Волынской губ. 20 июля 1847–29 января 1849 г. 20 арк.
34. Спр. 7109. Дело о нахождении старинных серебряных монет в Райгородском имении Гайсинский у. Подольской губ. 10 сентября – 31 марта 1851 г. 15 арк.
35. Спр. 7823. Дело о нахождении 900 старинных польских серебряных монет в м. Боярка Звенигородского у. Киевской губ. 15 июня 29 декабря 1849 г. 12 арк.
36. Спр. 7823. Дело о нахождении 900 старинных польских серебряных монет в м. Боярка Звенигородского у. Киевской губ. 15 июня 29 декабря 1849 г. 12 арк.
37. Спр. 7825. Дело о нахождении старинных монет в г. Киеве. 6 августа 1849–13 декабря 1849 г. 5 арк.
38. Спр. 7826. Дело о нахождении старинных монет чеканки 1685 г. в с. Пузова Владимирского у. Волынской губ. 8 Окт. 1849- 16 мая 1850 г. 7 арк.
39. Спр. 7465. Дело о нахождении старинных монет крестьянами с. Лопушной Каменецкого у. Волынской губ. Королем И. и Черныш Т. 9 Мая 1848 –18 янв. 1849 г. 7 арк.
40. Спр. 8905. Дело по рапорту Черкасского земского суда и донесение киевского гражданского губернатора киевскому военному губернатору об обнаружении старинных серебряных монет в с. Балаклее Черкасского у. Киевской губ. Крестьянином Гончаренко К. 13 Июнь- 10 авг. 1851 г. 5 арк.
41. Спр. 8907. Дело о нахождении старинных золотых монет в с. Лопатинец Ямпольского у. Подольской губ. Июль 1851-ноя.1858 г. 34 арк.
42. Спр. 8906. Дело о нахождении старинных серебряных монет в с. Мякоте Острожского у. Волынской губ. крестьянином Бондарем Ф. 19 Июль 1851–24 май 1852 г. 34 арк.

43. Спр. 8908. Дело о нахождении старинных серебряных монет в с. Сереховичах Ковельского у. Волынской губ. (1–5 лл.) 23. ноя.– 5 фев. 1851. 5 арк.
44. Спр. 9805. Дело о нахождении 218 старинных серебряных монет вблизи г. Остроге Волынской губ. 4.01.1852–1.12.1853 г. 16 арк.
45. Спр. 9806. Дело о нахождении 820 старинных серебряных монет в усадьбе крестьянина Прилипко с. Подгорцы Киевского у. и губ. 7. 07–30.08.1852 г. 5 арк.
46. Спр. 9807. Дело о нахождении старинных серебряных монет в м. Красное Ямпольского у. Подольской губ. 24.10.1852–9.01.1854 г. 20 арк.
47. Спр. 8909. Представление киевского гражданского губернатора о нахождении старинных серебряных монет в с. Яхны Васильковского у. Киевской губ. Дек. 1851 г. 2 арк.
48. Спр. 9808. Дело о нахождении старинных серебряных (помилково) мідних російських монет в с. Великих Бугаевках Киевской у. и губ. 17.11.1852–22.11.1855. 28 арк.
49. Спр. 9809. Дело о нахождении 608 старинных золотых и серебряных монет в д. Ходурке Новоград-Волынского у. Волынской губ. 22.11.1852–26.04.1854 г. 28 арк.
50. Спр. 10741. Дело о нахождении 1237 старинных польских монет в с. Волице Керекешина Староконстантиновского у. Волынской губ. 12.05–21.07.1853 г. 7 арк.
51. Спр. 10742. Дело о нахождении клада серебряных польских монет в с. Вильске Житомирского у. и Волынской губ. 24.05–16.09.1853 г. 25 арк.
52. Спр. 10744. Дело о нахождении клада старинных польских монет в с. Рясниках Острожского у. Волынской губ. 23.05.– 1.09.1853 5 арк.
53. Спр. 10745. Дело о нахождении старинных монет в с. Комаровка Гайсинского у. Подольской губ. 14.07.– 8.09.1853 г. 6 арк.
54. Спр. 10746. Дело о нахождении клада старинных монет в с. Скригилевке Васильковского у. Киевской губ. 26.11.1853–27.08.1854 г. 18 арк.

55. Спр. 11708. Дело о нахождении 360 старинных монет в имении помещиков Рыбчинских в с. Казимировка (Каммирке ?) Волынской губ. Ровенского уезда. 5.06–5.10. 1854 г. 9 арк.

56. Спр. 11714. Дело о нахождении древних серебряных монет в с. Лука Таращанского у. Киевской губ. 25.11.1854–31.07.1856 г. 18 арк.

Опис 18.

57. Спр. 15. О принятии мер к недопущению присвоения и продажи частным лицам найденных ими старинных монет и других предметов. Из циркуляра киевского, подольского и волынского генерал-губернатора от 1 июля 1852 г. 1852 г. С.45–46.

Опис 32.

58. Спр. 635. Дело о нахождении клада золотых и серебряных монет в с. Решневка Кременецкого у. Волынской губ. В числе 567 шт. 12.06–27.09.1855 г. 35 арк.

59. Спр. 1049. Дело об обнаружении 567 древних монет в с. Соловьевка Радомысльского у. Киевской губ. 03.10.1855–23.05.1856 г. 19 арк.

60. Спр. 1074. Дело об обнаружении 1117 древних монет в м. Кабличе Гайсинского у. Подольской губ. (1117 шт.). 25.09.1855–07.03.1856 г. 18 арк.

61. Спр. 1124. Дело о находке 473 старинных польских монет в с. Зеленом Роге Уманского у. Киевской губ. 21.10.1855–04.09.1857 г. 28 арк.

62. Спр. 847. Дело о найденном крестьянами м. Пикова Винницкого у. Подольской губ. Рыбаком и Похотнюком в реке в глиняном кувшине клада в количестве 358 монет 16–17 ст. и приобретении клада Киевским университетом. 05.06.1856–30.05.1857 г. 26 арк.

Опис 33.

63. Спр. 1524. Дело о найденном крестьянином д. Орлы Звенигородского у. Киевской губ. М.Орлачем клада старинных серебряных монет. 10.12.1858–24.03.1860 г. 11 арк.

Опис 34.

64. Спр. 1066. Отношение волынского гражданского губернатора от 19 окт. 1857 г. О находке золотых турецких монет крестьянином д. Минки Овручского у. Волынской губ. 19.10.1857 г. 2 арк.
65. Спр. 780. Дело о нахождении клада старинных серебряных монет в м. Рожев Радомысльского у. Киевской губ. 30.06.1857–23.02.1859 г. 17 арк.
66. Спр. 843. Дело о нахождении клада старинных серебряных монет в с. Четырборках Заславского у. Волынской губ. 31.07.1857–8.04.1858 г. 9 арк.

Опис 35.

67. Спр. 47. Дело о найденном крестьянином с. Антоновки Ямпольского у. Подольской губ. Гуменюком в земле возле своего дома глиняной посуды со старинными золотыми монетами. 23.12.1857–18.01.1858 г. 3 арк.
68. Спр. 721. Дело о найденном крестьянами с. Витачев Киевского у. и губ. При вспашке земли глиняном горшке с древними монетами. 8.07.1858–27.08.1859 г. 11 арк.
69. Спр. 1046. Дело о вырытом в с. Синевец Кременецкого у. Волынской губ. клада старинных монет. 22.08.1858–30.11.1859 14 арк.
70. Спр. 859. Дело о клада серебряных монет, найденном в с. Шпиколосы Кременецкого у. Волынской губ. 15.07.1858–13.08.1859 г. 8 арк.
71. Спр. 859. Дело о клада серебряных монет, найденном в с. Шпиколосы Кременецкого у. Волынской губ. 15.07.1858–13.08.1859 г. 8 арк.

Опис 36.

72. Спр. 400. Дело о нахождении клада старинных серебряных монет в Печерской части г. Киева. 4–21 апр. 1859 г. 6 арк.
73. Спр. 1391. Дело о нахождении крестьянами в с. Стечанка Радомысльского у. Киевской губ. клада старинных монет. 17.10.1859–4.10.1865 г. 12 арк.

Опис 37.

74. Спр. 564. Дело о находке клада старинных русских монет в г. Киеве. 26.05.1860–30.03.1861 г. 9 арк.
75. Спр. 742. Дело нахождении крестьянином с. Буцин Ковельского у. Волынской губ. древних монет. 14.07.1860–19.03.1861 г. 9 арк.

76. Спр. 875. Дело о находке клада старинных русских монет в г. Киеве в усадьбе мещанина коллежского асессора Стародубцева. 17.08.1860–30.04.1863 г. 20 арк.

Опис 39.

77. Спр. 249. Дело о приобретении Киевским университетом кладов древних монет, обнаруженных в сс. Городке Ровенского у., Костюшках Овручского у. Бородчиц Владимирского у. Волынской губ., с. Негребовке Радомысльского у. Киевской губ. 22.06.1862–11.06.1865 г. 66 арк.

78. Спр. 433. Дело приобретения киевским у-том клада из 2212 древних турецких монет и 5 серебряных слитков, обнаруженных в с. Старой Буде Звенигородского у. Киевской губ. 25.07.1862–30.01.1863. 18 арк.

Опис 43.

79. Спр. 333. Дело о вырытых крестьянами в с. Белозерье Черкасского у. Киевской губ. старых монетах. 21.05.1864–1.07.1865 г. 16 арк.

80. Спр. 414. Дело по представлению Киевского губернского правления о нахождении крестьянином с. Сулок Черкасского у. Киевской губ. клада древних монет в г. Киеве. 9.06.1864–11.04.1866 г. 18 арк.

81. Спр. 451. Дело о нахождении крестьянами с. Левковичи Овручского у. Волынской губ. клада древних серебряных монет. 9.07.– 14.10.1864 г. 16 арк.

Опис 44.

82. Спр. 374. Дело о найденном крестьянами с. Кушлин Кременецкого у. Волынской губ. древних монет. 25.06.1865–15.05.1866 г. 31 арк.

83. Спр. 78. Дело о найденных крестьянами с. Черемошна Ковельского у. Волынской губ. древних монетах. 16.02–5.11.1865 г. 17 арк.

84. Спр. 623. Дело найденных крестьянами казенного с. Клинец Овручского у. Волынской губ. Столяровой древних монет (1–20 лл.) 16.11.1865–28.04.1867 г. 20 арк.

Опис 45.

85. Спр. 92. Дело приобретения Киевским университетом древних серебряных монет, найденных в м. Городке Луцкого у. и с. Верховне

Владимирского у. Волынской губ. (1–18 л.). 21.01.1866–23.01.1867
18 арк.

86. Спр. 101. Дело приобретения Киевским у-том кладов древних серебряных монет, найденных крестьянами с. Бондарей у. Овручский губ.– Волынской губ. 5.03.1866–14.02.1867 г. 12 арк.

87. Спр. 138. Представление волынского губернатора от 15.03.1866 г. О найденном в с. Тарнавка Заславского у., Волынской губ. кладе древних серебряных монет (1 л.) 1866 г. 1 арк.

88. Спр. 277. Дело найденном в с. Конюшках Житомирского у., Волынской губ. кладе древних серебряных монет. 30.07–29.10.1866 г. 5 арк.

Опис 87.

89. Спр. 2808. Дело об обнаружении клада 338 старинных монет на казенном х. Мощун Киевской у. и губ. 21.10.1852–21.01.1853 г. 6 арк.

90. Спр. 2812. Дело о нахождении около г. Нежина Черниговской губ. древних монет. 6–31 окт.1852 г. 5 арк.

Ф. 707 Управление Киевского Учебного округа.

Опис 1.

91. Спр. 592. Дело канцелярии попечителя Киевского учебного округа о переводе из Кремница в Киев и об учреждении у-та св. Владимира. Указ Николая I О переводе Волынского лицея в Киев и преобразовании его в высшее учебное заведение..1833–1834 г. 293 арк.

92. Спр. 592. Дело канцелярии г.Попечителя Киевского учебного округа о переводе из Кремница в Киев и об учреждении у-та св.Владимира. 14.07.1833–21.09.1834 гг. 293 арк.

93. Спр. 908. Дело № 908 канцелярии г.Попечителя Киевского учебного округа о назначении деканом 1-го отделения философского факультета в у-те св.Владимира профессора Якубовича.15.05.1836–27.06.18366 арк.

Опис 11.

94. Спр. 137. Дело № 137 канцелярии г.Попечителя Киевского учебного округа об утверждении в степени магистра греческой и римской

словесности исправляющего должность адъюнкта у-та св.Владимира Страшкевича.5.05.1845–4.07.1845 р.

Опис 12

95. Спр. 111. Дело № 111 канцелярии г.Попечителя Киевского учебного округа по представлении Совета у-та св.Владимира об утверждении магистра Страшкевича в должности адъюнкта по кафедре греческой словесности. 14.03.1846–17.05.1846 г. 5 арк.

Опис 15.

96. Спр. 471. Об устройстве в киевском у-те минц-кабинета и об определении Волошинского хранителем сего кабинета.23.12.1849–28.05.1952 г. 16 арк.

Опис 21.

97. Спр. 504. Дела канцелярии г. Попечителя киевского учебного округа об исходотайствовании хранителя МК у-та Св.Влад. права на пенсию наравне с чиновниками учебного ведомства. 19.13.1855–31.03.1856 г. 9 ак.

Опис 26.

98. Спр. 60. Дело № 60 канцелярии г.Попечителя Киевского учебного округа о поручении преподавателям у-та св.Владимира : Нейхирху, Страшкевичу, Дьяченко, Селину, Ставровскому практических занятий со студентами в течении 1860 г. 5.01.1860–11.02.1860 г. 2 арк.

Опис 27.

99. Спр. 439. Дело № 439 канцелярии г.Попечителя Киевского учебного округа об определении адъюнкта у-та св. Владимира Страшкевича сверх сей должности, преподавателем русского языка в Киевском институте Благородных девиц. 3.10.1861–31.10.1861 г. 4 арк.

Опис 30.

100. Спр. 98. Дело № 98 канцелярии г.Попечителя Киевского учебного округа о командировании профессора у-та Св.Владимира Эфгарта и об увольнении адъюнкта Страшкевича в отпуск в г.Одессу и Афины. 29.02.1864–3.08.1864 г. 21 арк.

101. Спр. 361. Дело № 361 канцелярии г.Попечителя Киевского учебного округа об оставлении выслужившего 25-летний срок, адъюнкта у-та

Св.Владимира статского советника Страшкевича на службе еще на 5 лет и о назначении ему пенсии. 29.09.1864–19.02.1865 г. 34 арк.

102. Спр. 538. Дело канцелярии г. Попечителя киевского учебного округа об увольнении от службы заведующего МК у-та св. Вл. надворного советника Якова Волошинского. 24.12.1864 -8.05.1865 г. 42 арк.

Опис 34.

103. Спр. 362. Дело № 362 канцелярии г.Попечителя Киевского учебного округа о назначении вдове бывшего доцента у-та Св.Владимира статского советника Страшкевича, Надежде Страшкевич за службу мужа ее, пенсии. 5.11.1868–20.06.1869 г. 46 арк.

Опис 60.

104. Спр. 104. Дело № 104 канцелярии г.Попечителя Киевского учебного округа об оставлении на службе по выслуге 35-летия и о назначении пенсии ординарному профессору у-та Св.Владимира действительному ст. советнику Антоновичу. 1895 г. 52 арк.

Опис 74.

105. Спр. 261. Дело № 261 канцелярии г.Попечителя Киевского учебного округа о назначении вдове ординарного профессора у-та Св.Владимира Антоновича Екатерине Антонович пенсии по 1500 руб. в год.17.05.1908–10.12.1908 г. 17 арк.

Опис 87.

106. Спр. 5, 7. Дело о переводе Волынского лицея из г. Кремница в г. Киев. 7 июля-5 декабря 1833 г.30 арк.
107. Спр. 372. Дело о доставлении в археографическую комиссию выписки из каталога Нумизматического кабинета у-та св.Владимира о нахождении в оном русских медалях, выбитых до времени Петра Великого. 29.09.1838–29окт.1838 г.
108. Спр. 373. Дело канцелярии г. Попечителя Киевского учебного округа по отношению г. киевского военного губернатора о найденных в Ольгопольском уезде древних монетах. 22 арк.

109. Спр. 486. О найденных в Киевской, Подольской и Волынской губерниях древних монетах. 16.07.1839–22.дек.1845 г.
110. Спр. 527. Об отсылке Сасанидских и Испебедских монет в Императорскую АН. 10.10.1839–10.04.1840 г.
111. Спр. 1134. О заготовлении для минц-кабинета у-та св. Владимира нескольких экземпляров платиновой монеты.... Ее из обращения 26.01.1846–5.06.1846. 66 арк.
112. Спр. 1970. Дело о снабжении Минералогического и нумизматического кабинетов у-та св.Владимира коллекцией органических остатков и горных пород, а также монетами русского чекана. 2.11.1849–4.02.1853 г. 66 арк.
113. Спр. 1996. О присланной помещиком Войною для минц-кабинета у-та св. Владимира древних монетах из числа найденных Гадячского уезда в имении помещицы Ставицкой. 16.12.1849–20.02.1850
114. Спр. 2483. Дело канцелярии г. Попечителя Киевского учебного округа о старинных монетах найденных в имении помещика Щенявского в с. Володиевцах, Каменец-Подольское губернское управление. 12.03.1851–28.09.1853 г.13 арк.
115. Спр. 2514. Дело № 215 канцелярии г.Попечителя Киевского учебного округа о древних монетах найденных Киевском производстве земляных работ. 4.07.1851–4.07.1951 г. 3 арк.
116. Спр. 2516. Дело о обнаружении в с. Мякота Острожского у. Волынской губ. Клада серебряных монет (16 монет). 29.06.1851- 20 фев. 1852 г. 9 арк.
117. Спр. 2706. Дело № 492 канцелярии г.Попечителя Киевского учебного округа о древних монетах найденных крестьянами с. Яхнов помещика графа Браницкого вблизи дороги в с. Краснополье (?) (Краснолесье ?). 29.11.1851–17.01.1852 г. 5 арк.
118. Спр. 2806. Дело о командировании хранителя МК Волошинского в с. Ивановцы для осмотра коллекции нумизматических предметов предлагаемых бароном Шодуаром у-ту св.Владимира к обмену. 15.10.1852 г.1 арк.

119. Спр. 2808. Дело канцелярии г.Попечителя Киевского учебного округа о древних монетах найденных солдатом Пашуком в хуторе Мощун. 20.10.1852–21.01.1853 г. 16 арк.
120. Спр. 2821. Дело № 405 канцелярии г.Попечителя Киевского учебного округа о древних медных монетах найденных крестьянином Курным близь с. Бугаевки. 3.12.1852–25.11.1855 г. 34 арк.
121. Спр. 2822. Дело № 409 канцелярии г.Попечителя Киевского учебного округа о древних русских монетах, принятых в дар у-ту св.Владимира г. Помощником попечителя Киевского учебного округа Действительным статским советником Юзефовичем. 8.12.1852–8.12.1852 г. 1 арк.
122. Спр. 3020. Дело № 96 канцелярии г.Попечителя Киевского учебного округа о джучидских монетах, присланных по Высочайшему повелению для МК у-та св.Владимира. 26.03.1853–12.04.1853 г. 6 арк.
123. Спр. 3265. Дело канцелярии г. Попечителя Киевского учебного округа о подчинении кабинета древностей у-та св. Влад. Хранителю МК Волошинскому. 21.08.1854. 1 арк.
124. Спр. 3270. Дело канцелярии г. Попечителя Киевского учебного округа о древних монетах, найденных в Дашевском имении графа Потоцкого возле с. Хреновки. 21.03.1854 г. 2 арк.
125. Спр. 3646. Дело канцелярии г. Попечителя Киевского учебного округа о древних монетах, найденных в м. Пика (Пикова, Пика) Винницкого у. Подольской губ. 15.06.1856–26.02.1857 г. 15 арк.
126. Спр. 3648. Дело канцелярии г. Попечителя Киевского учебного округа о командировании хранителя МК у-та св.Владимира Волошинского для археологических изысканий в Луцке и другие места губерний Киевской, Подольской и Волынской губ. 19.06.1856–3.07.1859 г. 71 арк.
127. Спр. 5386. Дело канцелярии г.Попечителя Киевского учебного округа о передаче в у-т св.Владимира для хранения монет и вещей найденных на кладбище Иорданской церкви в Киеве.18.07.1869 г.

Опис 15.

128. Спр. 471. Дело об устройстве минц-кабинета при у-те св.Владимира и об определении и Волошинским хранителем сего кабинета 23.12.1849–28.05.1852. 6 арк.

**Фонд 710. Волынский (Кременецкий) лицей, г. Кременец
Волынской губернии.**

Опис 3.

129. Спр. 266. Дело о перевозке музея Нумизматики и минц-кабинета из г. Вильно в Киев. 06.09.1833–31.12.1834.

**1.2.Державний архів м. Києва (далі ДАК).
Ф. 16. Киевский университет св.Владимира.**

Опис 296.

130. Спр. 25. О приобретении предметов для Музея Древностей и МК. 21.01.1857. 19 арк.

Опис 297.

131. Спр. 54. О приобретении вещей для МК. 3.02.1858 р. 22 арк.

Опис 299.

132. Спр. 141. О приобретении вещей для МК. 25.07.1860 р. 20 арк.

133. Спр. 154. О разрешении студенту Гурскому снимать оттиски с медалей МК. 5.09.1860–11.10.1860 г. 3 арк.

Опис 300.

134. Спр. 24. О приобретении для МК и Музея Древностей. 14.01.1861–22.02.1861 г. 28 арк.

135. Спр. 229. Переписка с чиновником канцелярии Киевского военного, подольского и волынского генерал-губернатора Генриха Дергимана о приобретении для МК его коллекции. 1861 г. 74 арк.

Опис 301.

136. Спр. 131. О приобретении для МК. 27.03.1862–14.06.1863 г. 37 арк.

Опис 303.

137. Спр. 120. О приобретении в пользу минц-кабинета. 1864 г. 65 арк.

138. Спр. 288. Дело Совета университета со списками всех профессоров и чиновников. 1864). 17 арк.

139. Спр. 292. О дополнении формулярного списка хранителя Минц-кабинета Волошинского. 1864 г. 1 арк.

140. Спр. 238. Дело Совета у-та со списками всех профессоров и чиновников. 1864 г. 17 арк..

Опис 304.

141. Спр. 35. О приобретении для Минц-кабинета. 1865 г. 155 арк.

Опис 305.

142. Спр. 66. О приобретении для МК. 1866 г. 69 арк.

Опис 306.

143. Спр. 26. О приобретении для МК. 23.01.1867 г.– 14.02.1867 г. 53 арк.

Опис 307.

144. Спр. 212. О назначении профессора Иконникова заделывающим МК. 19.01.1868 г. 3 арк.

145. Спр. 47. О приобретении для МК. 1868 г. 11 арк.

146. Спр. 279. О приобретении для МК. 1868 г. 37 арк.

Опис 308.

147. Спр. 1. О приобретении для МК. 1869 г. 59 арк.

Опис 309.

148. Спр. 101. Дело Совета университета № 101 о приобретении для минц-кабинета Университета св.Владимира и Музея изящных искусств и древностей. 10.06. 1870 г. 38 арк.

Опис 310.

149. Спр. 12. О приобретении для минц-кабинета Университета св.Владимира в 1871 г. 16.02.1871. 19 арк.

Опис 311.

150. Сп.18. О приобретении для минц-кабинета Университета св.Владимира в 1872 г. 31.01.1872.14 арк.

Опис 313.

151. Спр. 28. О пожертвовании и приобретении для минц-кабинета и др. кабинетов Университета св.Владимира монет, медалей, минералов, растений, препаратов, коллекций и др. предметов. 18.02.1874. 1874. 30 арк.

Опис. 317.

152. Спр. 26. О пожертвовании и приобретении для минц-кабинета и др. кабинетов Университета св.Владимира монет, медалей, минералов, растений, препаратов, коллекций и др. предметов. 20.01.1878. 10 арк.

Опис 318.

153. Спр. 118. Относительно передачи в Императорский Эрмитаж некоторых монет из Минц-кабинета Университета св.Владимира. 23.06.1879. 11 арк.

154. Спр. 127. О пожертвовании и приобретении для минц-кабинета и др. кабинетов Университета св.Владимира монет, медалей, минералов, растений, препаратов, коллекций и др. предметов. 23.03.1879. 31 арк.

Опис 319.

155. Спр. 147. О пожертвовании и приобретении для минц-кабинета и др. кабинетов Университета св.Владимира монет, медалей, минералов, растений, препаратов, коллекций и др. Предметов. 01.07.1880. 8 арк.

Опис 322.

156. Спр. 51. О доставлении описания МК у-та Св. Владимира. 1883 р. 2 арк.

Опис 360.

157. Спр. 53. О командировании хранителя МК Волошинского в с. Бугаевку для археологических исследований. 21.08.1853 г. 6 арк.

Опис 398.

158. Спр. 14. О расходах по Минц-кабинету и о производстве жалования служителю, при сим кабинете состоящему. 8.01.1863–5.02.1864 г. 11 арк.

Опис 400.

159. Спр. 8. Об увольнении заведывающего минц-кабинета Якова Волошинского от службы при университете Св.Владимира. 1865 г. 27 арк.

Опис 403.

160. Спр. 182. О передаче МК у-та в заведывание доцента по кафедре русской истории В.С.Иконникова. 30.09.1868 р. 11 арк.

Опис 407.

161. Спр. 114. О поручении заведывать минц-кабинетом Университета
Доценту университета св.Владимира Антоновичу. 15.06.1872. 6 арк.

Опис 408

162. Спр. 49. О приобретении для минц-кабинета от Тиме его Лейпциг монет.
1873.15 арк.

Опис 412.

163. Спр. 93. О заграничных заказах по МК в 1877 году. 4.03.1877–
8.04.1877 г. 8 арк.

Опис 413.

164.Спр. 79. О заграничных заказах по МК в 1878 году. 8.03.1878–27.04.1878 г. 7 арк.

Опис 416.

165. Спр. 135. О заграничных заказах по МК в 1881 году. 15.02.1882–
20.03.1882 г. 8 арк.

Опис 417.

166. Спр. 95. О заграничных заказах по МК в 1882 году. 1882 г. 37 арк.

Опис 420.

167. Спр. 175. О жетонах завещанных инженером Игнатием Петровичем
Павловским МК у-та св. Владимира. 1885 г. 2 арк.

168. Спр. 156. О заграничных заказах по МК в 1885 году. 1885 г. 11 арк.

Опис 465.

169. Спр. 28. Отчет о состоянии и деятельности действиях императорского
университета св. Владимира за 1835 год. 1835 г., 238 арк.

170. Спр. 46. Годовой отчет о состоянии и деятельности императорского
университета св. Владимира за 1838 год. 1838 г., 174 арк.

171. Спр. 49. Отчет о состоянии и деятельности императорского университета
св. Владимира за 1839 год. 1839 г.,168 арк.

172. Спр. 50. Приложение к отчету императорского университета св.
Владимира за 1838–1839 учебый год. 1839 г., 222 арк.

173. Спр. 51. Отчет о состоянии и действиях императорского университета св. Владимира за 1840 год.1840.,183 арк.
174. Спр. 52. Сведения к Отчету университета за 1840 год. 23.12.1840–29.12.1840 г. 143 арк.
175. Спр. 53. Отчет о состоянии и действиях императорского университета св. Владимира за 1841 год.1841 г. 175 арк.
176. Спр. 56. Отчет о состоянии и деятельности университета св.Владимира за 1842 год., 1842 г., 207 арк.
177. Спр. 57. Приложение к отчету университета за 1842 год. т.2. 1842. 167 арк. 59. Отчет о состоянии и действиях императорского университета св. Владимира за 1843 год. 1843 г., 207 арк.
178. Спр. 62. Сведения к отчету о состоянии и деятельности университета св. Владимира за 1845 год.1845 г., 86 арк.
179. Спр. 63. Сведения к отчету о состоянии и деятельности университета св. Владимира за 1845 год.1845 г., 85 арк.
180. Спр. 64.Отчет университета за 1846 год.1846 г., арк.60.
181. Спр. 65. Приложение к отчету императорского университета св. Владимира за 1846 г.1846 г., 121 арк.
182. Спр. 69. Отчет о состоянии и деятельности университета св. Владимира за 1847 год. 1847 г., 120 арк..
183. Спр. 69. Приложение к отчету императорского университета св. Владимира за 1847 г.1847 г., 120 арк.
184. Спр. 74. Приложение к отчету императорского университета св. Владимира за 1848 г.1848 г., 136 арк.
185. Спр. 80.Приложение к отчету императорского у-та св. Владимира за 1848/9 учебный год. 1849 г., 16 арк.
186. Спр. 85. Отчет о состоянии и деятельности императорского университета за 1850 гражданский год. 1850. 195 арк.

187. Спр. 88. Отчет о состоянии и деятельности действиях императорского университета св. Владимира за 1841 год. 1840–1841 гг., 172 арк. (Арк.116–117).
188. Спр. 89. Приложение к отчету императорского университета св. Владимира за 1851 год. 1851 г., 10 арк.
189. Спр. 94. Отчет о состоянии и деятельности действиях императорского университета св. Владимира за 1852 год. 1852 г., 197 арк.
190. Спр. 95. Приложение к отчету императорского университета св. Владимира за 1851–52 учебный год и 1852 гражданский год. 1852 г., 136 арк.
191. Спр. 97. Отчет о состоянии и деятельности императорского университета св. Владимира за 1852–1853 учебный год. 1853 г., 202 арк.
192. Спр. 101. Отчет о состоянии и деятельности императорского университета за 1854 учебный год. 1854 г., 237 арк.
193. Спр. 105. Отчет о состоянии и деятельности университета за 1855 учебный год. 1855 г. 203 арк., (арк.132–133).
194. Спр. 107. Приложение к отчету императорского университета св. Владимира за 1855 год. Т.2. 1855 г., 101 арк.
195. Спр. 112. Отчет императорского университета св. Владимира за 1856 год. 1856 г., 234 арк.
196. Спр. 113. Приложение к отчету императорского университета св. Владимира за 1856 год. 1856 г., 60 арк.
197. Спр. 115. Отчет о состоянии и деятельности императорского университета св. Владимира за 1857 учебный год. 1857 г., 221 арк. (арк.153–154, 194).
198. Спр. 116. Приложение к отчету императорского университета св. Владимира за 1857 год. 1857 г., 106 арк.
199. Спр. 119. Отчет о состоянии и деятельности императорского университета св. Владимира за 1858 учебный год. 1858 г., 205 арк. (Ак.8–137, 180 зв. 192, 125 зв.).

200. Спр. 121. Отчет о состоянии и деятельности университета за 1859 учебный год. 1859 г., 146 арк. (Арк. 91, 101, 130).
201. Спр. 127. Отчет о состоянии и деятельности императорского университета св. Владимира за 1859/1860 учебный год. 1860 г., 202 арк.
202. Спр. 128. Приложение к отчету императорского университета св. Владимира за 1860 год. 1860 г., 169 арк.
203. Спр. 131. Отчет о состоянии и деятельности императорского университета св. Владимира за 1861 учебный год. 1861 г., 192 арк.
204. Спр. 138. Отчет о состоянии и деятельности императорского университета св. Владимира за 1862 учебный год. 1862 г., 163 арк.
205. Спр. 139. Отчет о состоянии и деятельности императорского университета св. Владимира за 1863 учебный год. 1863 г., 225 арк.
206. Спр. 142. Отчет по университету св. Владимира за 1864 год. 1864., 155 арк.
207. Спр. 180. Список профессорско-преподавательского состава университета за 1879 г. 1879 г., 24 арк.
208. Спр. 213. Отчет по Императорскому университету св. Владимира за 1885 год. 1885 г., 7 арк.
209. Спр. 249. Сведения о состоянии вспомогательных учреждений университета в 1887 году. 1887 г., 20 арк.
210. Спр. 302. Отчет о состоянии и деятельности императорского университета св. Владимира в 1901 году. 1901 г., 103 арк.
211. Спр. 312. Отчет о состоянии и деятельности императорского университета св. Владимира в 1903 году. 1903 г., 27 арк.
212. Спр. 334. Список личного состава университета по состоянию на 1 мая 1907 г. 1907 г., 62 арк.
213. Спр. 1981. О перевозке коллекций Кременецкого лицея в Киев. 4.01.1835–27.04.1836 г., 278 арк.

214. Спр. 4767. Послужные списки преподавателей и служащих университета на буквы «Абр» – «Ант» (В.Антонович). б/д, 55 арк.

215. Спр. 4792. Послужные списки преподавателей и служащих университета на буквы «Кул» – «Куш». (Ю.Кулаковський). б/д (документи поч. ХХ ст.), 99 арк.

Опис 469.

216. Спр. 385. Смета на содержание минц-кабинета на 1919–1920 гг. 2 арк.

Опис 475.

217. Спр. 9. О монетах приобретаемых для Мк. 4.03.1859–25.01.1860 г. 9 арк.

1.3. Архів національного музею історії України.

Ф.1. Мінц-кабінет університету св. Володимира.

Опис 1.

218. Од. зб.1. Книга почесних відвідувачі нумізматичного кабінету Кременецької гімназії. 1811–1827. 6 арк.

219. Од. зб.2. Письма и распоряжения от Совета императорского университета св.Владимира о передаче коллекций, библиотеки и имущества Виленского университета и Духовной и Медицинской академий в ведение университета св.Владимира. Переписка П.Ярковского с Совтом университета св.Владимира, Председателем Комитета М.Полинским, профессором Харьковского университета Дорном. Несколько писем на польском и французском языках имеющих отношение к деятельности Волынского лийфея. 1818–1835 гг. 55 арк.

220. Од.зб.3. Список медалям и монетам Минц-кабинета Императорского университета Св. Владимира в 1834–1839 гг., часть I. №№ 1–994.

221. Од.зб. 4а. Опись Древним – Греческим – Римским нумизматам, которые из принадлежавших бывшему Виленскому университету при сличении оных с таковыми же имеющимися в Минц-Кабинете Императорского Университета Св. Владимира показались дублетами. 1830–1840 гг. 18 арк.

222. Од.зб. 4б. Переписка канцелярии Киевского университета с нумизматическим кабинетом Университета Св. Владимира. 1918–1920 гг. 3 арк.

223. Од.зб. 6. Список восточных монет минц-кабинета императорского университета св.Владимира. После 1888 г. 21 арк.
224. Од.зб.7. Каталог монет Турецких, ханов Крымских, Арабского халифата из коллекции Станислава Августа Понятовского. написаний греком орагоманом Станіслава Августа Круттом. б/д. (конец XVIII ст.). 4 арк.
225. Од.зб. 7а. Каталог монет Станислава Августа Понятовского составленный Альбертранди. 1785 г. 32 арк.
226. Од.зб. 8. Каталог Западноевропейских монет, принадлежащих Волынскому лицезу (?). нач. XIX ст. 14 арк.
227. Од.зб. 9. Каталог монет Древней Греции, Римской и Византийской империи из коллекции Станислава Августа Понятовского составленный Альбертранди. б/д. (конец XVIII ст.). 24 арк.
228. Од. зб. 10. Каталог монет Волынского лицеза. Нач. XIX ст. 11 арк.
229. Од. зб.11. Инвентарь Волынского лицеза. Ч.І. (черновые записки. Русские монеты) 30-е гг. XIX ст.23 арк.
230. Од.зб.12.Список медалям и монетам поступившим в минц-кабинет императорского университета Св.Владимира с 1834 года. Инв. №№ 1 –994. 226 арк.
231. Од.зб. 13. Описание российских и иностранных медалей и монет Новейших времен хранящихся в кабинете Волынского лицеза. Составленные по высочайшему повелению императорского величества в Виленском университете. Часть I. 209 арк.
232. Од.зб. 14. Описание российских и иностранных медалей и монет Новейших времен хранящихся в кабинете Волынского лицеза. Составленные по высочайшему повелению императорского величества в Виленском университете. Часть II. 216 арк.
233. Од.зб. 15. Описание российских и иностранных медалей и монет Новейших времен хранящихся в кабинете Волынского лицеза. Составленные по высочайшему повелению императорского величества в Виленском университете. Часть III. 234 арк.

234. Од.зб. 16. Описание российских и иностранных медалей и монет Новейших времен хранящихся в кабинете Волынского лицея. Составленные по высочайшему повелению императорского величества в Виленском университете. Часть I. 369 арк.
235. Од.зб.17. Список медалей и монетам Минц-кабинета Императорского университета Св. Владимира в 1839–1841 гг., часть II. №№ 995–1640. 216 арк.
236. Од.зб.18. Списки монет Луцької гімназії. 1839 р. 65 арк.
237. Од.зб.19. Опись восточным нумизматам принадлежащим минц-кабинету императорского университета св.Владимира. (Опись восточных монет, отправленных в С.Петербург Х.Френу). Каталог восточных монет Киевского университета составленный Х.Френом. 1838 г. 32 арк.
238. Од. зб.20. Инвентарь Волынского лицея. Ч.I. (черновые записки. Западноевропейские монеты). 30-е гг. XIX ст.48 арк.
239. Од. зб.21. Инвентарь Волынского лицея. (черновые записки. Западноевропейские монеты). 30-е гг. XIX ст. 20 арк.
240. Од.зб. 22. *Catalogus numorum antiquorum ad supremum imperatori augustissimi jussum e lyceo volhyniensi caesareae litterarum universitati vilensi nuper illatorum. Pars III. Numos Imperatorum Romanorum a Trajano inde usque ad Fulviam Plautillam complectens.* б/д (30-е гг. XIX ст.). 187 арк.
241. Од. зб.23. Инвентарь Волынского лицея. Ч.II. (черновые записки. Западноевропейские монеты) 30-е гг. XIX ст.60 арк.
242. Од. зб.24. Инвентарь Волынского лицея. Ч.IV. (черновые записки. Турецкие монеты) 30-е гг. XIX ст.6 арк.
243. Од.зб. 25. Каталог западноевропейских монет принадлежащих Волынскому лицею (составленный в Виленском университете?). часть II. б/д. (30 гг. XIX ст.). 177 арк.
244. Од.зб. 26. *Catalogus numorum pontificum romanorum ad supremum imperatoris augustissimi jussum e liceo Volhyniensi caesareae litterarum universitati Vilensi nuper illatorum.* б/д (30-е гг. XIX ст.). 153 арк.

245. Од.зб.27. Список медалям и монетам Минц-кабинета Императорского университета Св. Владимира в 1841–1854 гг., часть III. №№ 1641–3205. 241 арк.
246. Од.зб.28. Список медалям и монетам поступившим в минц-кабинет императорского университета св. Владимира в 1855–1673 гг., Часть IV, №№ 3206–7721. 149 арк.
247. Од.зб.29. Список медалям и монетам Минц-кабинета Императорского университета Св. Владимира в 1873–1879 гг., часть V. №№ 7722–11214. 199 арк.
248. Од.зб. 30. Черновая опись монет и указателей поступивших в минц-кабинет в 1866 г. 1866–1868 гг. Алфавитные указатели древне-греческой и римской коллекций авторства К.Страшкевича. 60 арк.
249. Од.зб. 31. Каталог монет античных монет стран Европы и Азии из коллекции Волынского (Кременецкого) лицея, список монет подаренных графом Глинским Волынскому лицу; список западноевропейских монет. 1820–1830 гг. 175 арк.
250. Од.зб.32. Список медалям и монетам Минц-кабинета Императорского университета Св. Владимира в 1898–1908 гг., часть VII. №№ 31938–39278. 129 арк.
251. Од.зб.33. Список медалям и монетам Минц-кабинета Императорского университета Св. Владимира в 1879–1898 гг., часть VI. №№ 11215–31937. 201 арк.
252. Од.зб. 34. Книга опис расписки в получение бумаг отправляемых из Мюнц-Кабинета Императорского Университета Св. Владимира с 1873 г. 44 арк.
253. Од.зб. 35. Книга для записи вещей по Минц-Кабинету Императорского Университета Св. Владимира». 1844 г., 1864 г., 1869 г. 95 арк.
254. Од.зб. 37. Книга для записи исходящих бумаг отправляемых из Минц-Кабинета Императорского Университета Св. Владимира с 1837 года по 1842 г. 1837–1842 гг. 124 арк.

255. Од.зб.38. Книга для записи бумаг поступавших в минц-кабинет Императорского университета св. Владимира. 30.09.1835–11.05.1851 г., 45 арк.
256. Од.зб.39. Книга для записи бумаг поступавших в минц-кабинет Императорского университета св. Владимира. 30.05.1851–25.05.1868 г., 74 арк.
257. Спр. 40. Книга для расписки в получении бумаг, отправляемых из Минц-Кабинета Св. Владимира. 1852 года. 1852–1868 гг. 32 арк.
258. Од.зб. 41. Опись исходящих бумаг по Музею. Начата с мая 6-ого дня 1854 г. 1854–1866 гг. 52 арк.
259. Од.зб.42. Исходящие бумаги – по Минц-Кабинету Императорского Университета Св. Владимира. 1863–1868 гг. 21 арк.
260. Од.зб.43. Материальная книга для записи вещей, принадлежавших Минц-Кабинету и музею Древностей Университета Св. Владимира. 1876 г. 120 арк.
261. Од.зб. 44. Опись входящих бумаг по музею. Относительно Музея Древностей Университета Св. Владимира. 1834–1864 гг. 91 арк.
262. Од. зб. 45. Переписка канцелярии Киевского университета с нумизматическим кабинетом университета. 1919–1920 гг. 3 арк.
263. Од.зб. 46. Документы, акты, списки комиссии НКО по приёму музеем нумизматической коллекции за 1936 г. 1936 г. 105 арк.
264. Од.зб. 47. Акты, доповідні записки, звіти про приймання нумізматичної колекції колишнього мін-кабінету університету св. Володимира до складу нумізматичного відділу Центрального історичного музею. 1936 р.), 91 арк.

Фонд 1260. Архів Всеукраїнського історичного музею.

Опис 1.

265. Од.зб. 8-а. Відомості про нумізматичні колекції ВУАН. 1924–1931 рр., 101 арк.
266. Од.зб. 13. Акты, листи (вхідні, вихідні) до секції нумізматики Всеукраїнського музейного городка. 1928–1937 р.), 121 арк.
267. Од.зб. 28. Звіти і довідки про знаходження скарбів на території України 1935–1938 р., 136 арк.

Опис 1–доп.

268. Од.зб. 10. Копии актов, списки, протоколы, описи нумизматической коллекции. 1925–1939 гг., 234 арк.
269. Од.зб. 10а. Переписка Лаврського музею про можливість придбання нумізматичної літератури. 1927–1928 р. 26 арк.

**1.4. Науковий архів Інституту Археології Національної академії наук
України (далі НА ІА НАНУ).**

Ф. 13. Музей старожитностей.

270. Спр.42. Переписка минц-кабинета с Советом, библиотекой и управлением Киевского университета по вопросу приобретения коллекций. 7.03.1834–21.18.1838 г. 8 арк.
271. Спр.43. Различная переписка и документы, которые относятся к пребыванию библиотекаря Киевского университета П.Ярковского в 1834–1835 гг. для получения библиотеки и учебных пособий в Вильно. 114 арк.
272. Спр.44. Журнал исходящих писем от коллежского асессора, библиотекаря П.Ярковского командированного в Вильно для приема книг и других учебных пособий принадлежащих бывшему виленскому университету. 1834–1849 гг. 66 арк.
273. Спр.45. Исходящие бумаги по минц-кабинету. 1835–1849), 514 арк.
274. Спр. 46. Входящие бумаги по минц-кабинету. 1850–1865 гг. 558 арк.
275. Спр.47. Переписка минц-кабинета с Правлением, Советом, библиотекой Киевского университете св. Владимира. 21.01.1865–1870 гг. 195 арк.
276. Спр.48. Переписка минц-кабинети в деле приобретения археологических и нумизматических коллекций. 23.02.1871–13.12.1875 г. 100 арк.
277. Спр.49. Переписка минц-кабинети в деле приобретения археологических и нумизматических коллекций. 8.01.1876–11.11.1880 г. 140 арк.

278. Спр.50. Переписка минц-кабинети в деле приобретения археологических и нумизматических коллекций. 23.01.1881–19.12.1885 г. 111 арк.
279. Спр.51. Переписка минц-кабинети в деле приобретения археологических и нумизматических коллекций. 15.03.1886–19.11.1890 г. 181 арк.
280. Спр.52. Переписка минц-кабинети в деле приобретения археологических и нумизматических коллекций. 23.03.1891–13.12.1895 г. 151 арк.
281. Спр.53. Переписка минц-кабинети в деле приобретения археологических и нумизматических коллекций. 20.01.1896–25.11.1900 г. 165 арк.
282. Спр.54. Переписка минц-кабинети в деле приобретения археологических и нумизматических коллекций. 27.12.1900–12.05.1915 г. 94 арк.
283. Спр.55. Переписка минц-кабинети в деле приобретения археологических и нумизматических коллекций. 1867–1913 гг. 35 арк.

Фонд Всеукраїнського археологічного комітету (далі ВУАК).

284. Спр. 400. Доповідна записка зачитана в засіданні археологічного відділу ВУАКу 4 січня 1931 р., 2 арк.
285. Спр. 5. Журнал зборів ВУАКу за 1923 рік, 44 арк.
286. Спр. 6. Листування з центральними установами за 1923 рік, 10 арк.

1.5. Інститут рукописів Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (далі ІР НБУВ).

287. Ф. VIII. Університет св.Володимира.
288. Спр. 2501. Ответная телеграмма Николая II ректору университета св. Владимира В. Цитовичу, по поводу возврата университета в Киев. [16.09.1916 г.]. Текст на бланке. 2 арк.

2. Опубліковані джерела

2.1. Періодичні видання та публіцистика

289. Университетские известия. № 1. Киев, университетская типография, 1862.
290. Университетские известия. № 4. Киев, университетская типография, 1862.

321. Университетские известия. № 7. Киев, университетская типография, 1895.
322. Университетские известия. № 10. Киев, университетская типография, 1895.
323. Университетские известия. № 2. Киев, университетская типография, 1896.
324. Университетские известия. № 5. Киев, университетская типография, 1896.
325. Университетские известия. № 10. Киев, университетская типография, 1896.
326. Университетские известия. № 11. Киев, университетская типография, 1896.
327. Университетские известия. № 12. Киев, университетская типография, 1896.
328. Университетские известия. № 6. Киев, университетская типография, 1900.
329. Университетские известия. № 7. Киев, университетская типография, 1900.
330. Университетские известия. № 8. Киев, университетская типография, 1900.
331. Университетские известия. № 9. Киев, университетская типография, 1900.
332. Университетские известия. № 10. Киев, университетская типография, 1900.
333. Университетские известия. № 11. Киев, университетская типография, 1900.
334. Университетские известия. № 6. Киев, университетская типография, 1900.
335. Университетские известия. № 9. Киев, университетская типография, 1904.
336. Университетские известия. № 10. Киев, университетская типография, 1904.
337. Университетские известия. № 11. Киев, университетская типография, 1904.
338. Университетские известия. № 12. Киев, университетская типография, 1904.
339. Университетские известия. № 2. Киев, университетская типография, 1905.
340. Университетские известия. № 3. Киев, университетская типография, 1905.
341. Университетские известия. № 8. Киев, университетская типография, 1905.
342. Университетские известия. № 12. Киев, университетская типография, 1905.
343. Университетские известия. № 4. Киев, университетская типография, 1906.
344. Университетские известия. № 4. Киев, университетская типография, 1907.

3. Література

3.1. Монографії, статті та рецензії

345. Антонович В.Б. О новонайденных серебряных монетах с именем Владимира. Труды Археологического съезда в России. Т. II. Киев: Типография университета св.Владимира. 1878. С. 151–157.

346. Антонович В. Б. Описание Киевского клада, содержащего римские монеты III и IV столетия. Москва, 1878. 6 с.
347. Антонович В. Б. Нумизматический кабинет. Записки об учебных и учебно-вспомогательных учреждениях университета св. Владимира / под редакцией В. С. Иконникова. Киев, 1884. С. 49–59.
348. Антонович В. Б. О монетных кладах, найденных в Киеве и его окрестностях. Чтения в Историческом обществе Нестора Летописца. (1888). Кн. II. С.14–17.
349. Антонович В.Б. О монетных кладах, найденных в Киеве и ближайших его окрестностях и хранящихся в Музее древностей и в Минц-кабинете Университета св.Владимира. Киевская Старина. 1888. Кн.7. С.117–132.
350. Антонович В.Б. Монеты древнего мира, хранящиеся в Нумизматическом кабинете Императорского университета св. Владимира. Университетские известия: типография университета св.Владимирра. 1895. № 7, 10; 1996. № 2, 5, 10 -12; Окремий випуск. 286 с.
351. Антонович В.Б. Описание монет и медалей, хранящиеся в Нумизматическом музее университета св. Владимира. Вып. II. Монеты Римской республики. Университетские известия: типография университета св. Владимимра. 1900. № 6–11; Окремий випуск. 118 с.
352. Антонович В.Б. Описание монет и медалей, хранящиеся в Нумизматическом музее университета св. Владимира. Вып. III. Монеты Римских императоров. Университетские известия: типография университета св.Владимимра. 1904. № 9–12; 1905. № 2, 3, 8, 12; 1906. № 4; 1907. № 4; Окремий випуск. 365 с.
353. Антонович В.Б. Археологическая карта Киевской губернии: (прил. к XV т. "Древности"). Императ. Моск. Археол. О-во. Москва: Тип. М. Г. Волчанинова, 1895. 139 с.
354. Антонович В. Б. Археологическая карта Волынской губернии Антонович В. Б. Археологическая карта Волынской губернии. М.: Тип. Г. Лисснера и А. Гешеля, 1901. 130 с.

355. Бауер, Н.П. Древнерусский чекан конца X и начала XI в. Известия ГАИМК. Т. V. Л., 1927. С. 296–318.
356. Беляев, И.Д. Били ли на Руси монету до XIV столетия? Санкт-Петербург, 1853]. 35 с.
357. Беляшевский Н.Ф. Монетные клады Киевской губернии. Киев: тип. Г.Т. Корчак-Новицкого, 1889. 149 с.
358. Биографический словарь профессоров и преподавателей Императорского университета Св. Владимира (1834–1884) / сост. В. С. Иконников. Киев: Типография Императорского университета св. Владимира, 1884. 860 с.
359. Биткин В. В. Сводный каталог монет России. Киев: ЮНОНА-МОНЕТА, 2003. Ч. II: (1740–1917). 520 с.
360. Болсуновский К. В. (1903). Русские монетные гривны, их форы и происхождение. Киев: Тип. В. А. Гирич, 24 с.
361. Болсуновский К. В. Автономные монеты Галицкой Руси XIV – XV ст. Киев: Типография Н.А. Гирич, 1905. 19 с.
362. Болсуновский К.В. Антонович как нумизмат. СПб, 1912. 31 с.
363. Болсуновский К. В., Чернов Н. П. Заметка о загадочной фигуре на монетах великого Княжества Киевского. К., 1889.
364. Бодянский, О.М. Письмо О.М. Бодянского к графу Сергию Григорьевичу Строганову о древних русских и славянских монетах. Сообщ. А.А. Титов. Москва: Имп. О-во истории и древностей рос. при Моск. ун-те, 1885. 48 с.
365. Бурачков. Общий каталог монет, принадлежащим Эллинским колониям, существовавшим в древности на Северном берегу Чорного моря в пределах нын. южной России. М. 1884; Спасский. Боспор Киммерийский с его древностями и достопримечательностями. Москва, 1846.
366. Волошинский, Я.Я. Описание древних русских монет, принадлежащих минц-кабинету Университета св. Владимира, из числа найденных близ Нежина в мае месяце 1852 г.: Статья, сост. хранителем минц-кабинета Яковом Волошинским. Киев: Унив. тип., 1853. XIII. 14 с. , 5 с. іл.

367. Волошский Я. Я. О добывании и научном значении кладов в Юго-Западном крае. Киевлянин. 1865. № 93.
368. Гайдуков, П.Г. Древнейшие русские монеты. Русь в IX-X веках. Археологическая панорама. Москва: Вологда: РАН, Институт Археологии, «Древности Севера», 2012. С. 402–435.
369. Гарбуз Б.Б. Музей нумізматики. Київська старовина. Історичний науково-популярний та літературний журнал. Київ, 1993. № 4. С.88–92.
370. Гарбуз Б. Б. Нумізматична колекція Національного музею історії України. Вісник Національного банку України. Київ, 1996. № 3. С. 84–91.
371. Гарбуз Б. Стрижакова Н. 1996. Польские монеты в Национальном музее Украины. *Materialy z I Miedzynarodowej Konferencji Numizmatycznej. “Bilorus. Litwa. Polska. Ukraina. Wspolne dzieje pieniadza”*. 20–22. 10. 1994.– Warszawa, 1996. С. 21–30.
372. Голубовский П. Николай Беляшевский. Монетные клады Киевской губернии. Киев. 1889 г. Киевская Старина. 1889. № 10. С. 205–207.
373. Грималаускайте Д. Минцкабинет Императорского Виленского Университета (по рукописным каталогам 1835 г.). Одиннадцатая Всероссийская нумизматическая конференция. Санкт-Петербург 14–18 апреля 2003 г. Тезисы докладов и сообщений. Санкт-Петербург, 2003. С. 229–230.
374. Грималаускайте Д. Юбилейная медаль Виленского Императорского университета. Двенадцатая Всероссийская нумизматическая конференция. Тезисы докладов и сообщений. Москва, 2004. С. 201–202.
375. Грималаускайте Д. Юбилейная медаль Виленского императорского университета. Нумизматический сборник ГИМ XVII. Москва, 2005. С. 285–290, iliustr.
376. Грималаускайте Даля. Истоки нумизматического собрания Виленского Императорского университета (1803–1832). Крыніцазнаўства і спецыяльныя гістарычныя дысцыпліны, Навуковый зборнік 4. Мінск: БДУ 2008. С. 44–49.

377. Данилевич В.Е. Монетные клады, принадлежащие Киевскому университету св. Владимира. Киев, 1892. Ч. 1. С.1–20.
378. Данилевич В.Е. Монетные клады, принадлежащие Киевскому университету св. Владимира. Киев, 1892. Ч. 2. С.21–41.
379. Данилевич В. Е. Монетные клады Киевской губернии до первой четверти XV в. Труды девятого археологического съезда в Вильне 1893 г. М., 1895. Т. 1. С. 260–264.
380. Данилевич В. Проф. В.Б. Антонович та Археологічний музей ІНО. В кн.: Записки Київського інституту народної освіти. Ч. 3. Київ, 1928. С. 7–20.
381. Дашкевич Н.П. 25 лєтїе Исторического общества Нестора Лєтописца. Киев: типографія Шульженко, 1899. 98 с.
382. Дубіцька В. В. Дарунок Миколи І Мюнц-кабінету Київського університету Святого Володимира. Тематичний збірник наукових праць НМІУ. Київ, 2009. С. 93–105.
383. Дубіцька В. В. Історія створення колекції давньоруських монет і гривен в нумізматичній збірці НМІУ. Збірник наукових праць НМІУ. Київ, 2010. С. 146–157.
384. Дубіцька В. В. Історія формування колекції монет Володимира Ольгердовича та монет Галицької Русі в нумізматичній збірці музею. Тематичний збірник наукових праць Національного музею історії України. Київ, 2011. С. 168–173.
385. Дубіцька В. В. Монети удільного періоду з колекції відділу нумізматики НМІУ (з історії походження колекції). Збірник матеріалів наукової конференції «Етнокультурні процеси на півдні Східної Європи у тис. н. е. (пам'яті І.С. Винокура)». № 2, 2016 р., Меджибіж.
386. Зразок З. А. Из истории нумизматической коллекции университета св. Владимира. Международная нумизматическая конференция, посвященная 150-летию Национального музея Литвы. Вильнюс, 2006. С. 67–74.

387. Зразюк З.О. Монетні скарби першої половини XVII ст. з території Правобережної України (сучасна територія Київської та Житомирської областей). Тематичний збірник наукових праць. Національному музею історії України – 110. Частина 1. Київ, 2009. С. 158–168.
388. Зразюк З.О. Строкова Л.В. Археологічна колекція НМІУ. Національний музей історії України. У двох томах: альбом / авт. ст. Н. Г. Ковтанюк, Л. В. Строкова та ін.; фотозйомка Д. В. Клочка. Київ: Мистецтво, 2012. Т.1. С.22–29. Каталог №№ 181–246.
389. Зразюк З.О. Монетні скарби другої половини XVI ст. на території Правобережної України (Київське, Волинське, Подільське, Брацлавське воєводства Речі Посполитої. Наукові записки з української історії. Збірник наукових статей. Вип. 33. Переяслав-Хмельницький, 2013. С.88–103.
390. Зразюк З.О. Нумізматична колекція НМІУ. Національний музей історії України. У двох томах: альбом / авт. ст. Н. Г. Ковтанюк, Л. В. Строкова та ін.; фотозйомка Д. В. Клочка. Київ: Мистецтво, 2013. Т.2. С.202–205.
391. Зразюк З.О. З історії нумізматичної колекції Національного музею історії України. Банкноти і монети України. Щорічник «Національний банк України». К, 2014. С. 76–88.
392. Зразюк З.О. Деятельность минц-кабинета Университета св. Владимира по сбору и каталогизации монетных находок на территории Украины в XIX — начале XX в. Numizmatikos rinkiniai: istorines Lietuvos ir su ja susijusiu paveldas. Вільнюс, 2015. С.23–38.
393. Зразюк З. О. Сім скарбів із колекції мінц-кабінету київського університету Св.Володимира. Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. 2015. Ч. 26–27. С. 349–356.
394. Зразюк З.О. Рідкісні золоті монети Речі Посполитої в нумізматичному зібранні НМІУ, що походять з колекції Волинського (Кременецького) ліцею. Зб. наук. пр. «Науковий вісник Національного музею історії України». Випуск 2. Київ, 2017. С. 214–225.

395. Зразок 3.3 історії нумізматичної колекції Церковно-Археологічного музею при Київській духовній академії. Український нумізматичний щорічник: часопис. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 1. С. 132–142.
396. Зразок 3.О. Колекція польських медалей у зібранні Кременецького ліцею. Науковий вісник Національного музею історії України». Випуск 4. Київ, 2019. С. 252–276 вилучено із <http://visnyk.nmiu.org/index.php/nv/article/view/300>.
397. Зразок 3.О. Я.Я. Волошинський – зберігач мінц-кабінету Університету св. Володимира (1852–1865) та Г. Дергиман – колекціонер: історія придбання колекції. Речі і образи. Матеріали конференції "Спеціальні історичні дисципліни в контексті "речового" та "візуального" поворотів європейської гуманістики. 4 жовтня 2019 р., м. Київ. Київ, 2020. С.293–302.
398. Зразок 3.О. Колекція польських медалей у збірці Кременецького Ліцею та її втрати у 17–20 ті рр. ХХ століття та у роки ІІ Світової Війни, (в:) J. Piniński, K. Jarzęcki (red.), Utracone kolekcje numizmatyczne. Warszawa: Polskie Towarzystwo Numizmatyczne, 2019, s. 209–224.
399. Зразок 3.О. Донатива Яна Казимира та золоті медалі з колекції Віленського університету. Науковий вісник Національного музею історії України. Збірник наукових праць. Випуск 4. Відп. ред. Б. К. Патриляк. Київ, 2019. С. 252–276.
400. Зразок 3.О.Кіндрат Федорович Страшкевич – зберігач мінц-кабінету університету св.Володимира у 1865–1868 р. Етнічна історія народів Європи. Збірник наукових праць. Випуск 62. Київ, 2020. С.78–92.
401. Зразок 3.О. Мінц-кабінет університету св. Володимира у перші роки існування. 1834–1842. Етнічної історії народів Європи. Збірник наукових праць. Вип.63. Київ, 2021. С. 53–65.
402. Иконников В.С. Университетские коллекции. Нумизматический кабинет. Опыт русской историографии. Т.1. Кн.2. Отдел II. Глава VI. Киев: Типография императорского университета св.Владимира, 1892. С.945–947.

403. Ильин А.А. Топография кладов древних русских монет X–XI вв. и монет удельного периода" (с двумя картами и одной таблицей). Ленинград: Гублит, 1924. 71 с.
404. Ильин А. А. Топография кладов серебряных и золотых слитков: с приложением одной карты. Российская Академия, Институт истории материальной культуры, 1921. 62 с.
405. Каманин І. Заметки. Київська старина. 1899. № 10. С.31–32.
406. Киев и Университет Св. Владимира при Императоре Николае I. 1825–1855 / ред. Ф. Фортинский. Киев: издание университета Св. Владимира, 1896. 100 с.: 16 светопечатами и 2 цинкографиями.
407. Кучерук О.С. Карл Васильович Болсуновський (1838–1924). СА. № 3. 1992.
408. Козубовський Г.А. На жаль, в Україні досі не створено власних наукових нумізматичних центрів. Українська нумізматика і боністика. 2000. № 1. С. 12–13.
409. Козубовський Г.А. Празькі гроші в грошовому обігу України у XIV – XVIII ст. Київ: Інститут археології НАН України. 2019. 386 с.
410. Козубовський Г.А. До хронології карбування монет Володимира Ольгердовича (1362–1394). Археологія. 2016. № 5. С.27–41.
411. Кот С., Коренюк Ю. Михайлівські пам'ятки в російських музеях. Пам'ятки України. 1999. № 1. С. 63 –82.
412. Котляр М.Ф. Галицька Русь у другій половині XIV – першій половині XV ст. Історико-нумізматичне дослідження. Київ, 1968. 141 с.
413. Котляр М.Ф. Грошовий обіг на території України доби феодалізму. Київ: Наукова думка, 1971. 174 с.
414. Котляр М.Ф. Монеты Владимира Ольгердовича. Нумизматика и сфрагистика. Киев, 1971. № 4. С.42–67.
415. Крижанівський А. Львівський монетний двір у XIV–XV ст. Львів, 2007. 221 с.
416. Корзухина Г. Русские клады IX – XIII веков. Москва – Ленинград, 1954. 156 с.

417. Коцур В.П. Коллекция монет нумизматического кабинета Университета святого Владимира в Киеве (1834–1854). Сборник тезисов международного нумизматического симпозиума «Деньги, Экономика и Общество». (Кошице, 16–19 мая 2013). Кошице, 2013. С. 96–98.
418. Коцур В.П. Актуальні напрямки та організаційні засади сучасних досліджень середньовічної нумізматики у в Україні. Наукові записки з української історії. Збірник наукових статей. Вип. 33. Переяслав-Хмельницький, 2013. С.3–8.
419. Кропоткин В.В. Клады римских монет на территории СССР. САИ. Вып. Г 4–4. 1961.
420. Кропоткин В.В. Новые находки римских монет в СССР: дополнение к САИ вып. Г4–4. НЭ. Т.6. 1966. С.74–102.
421. Кропоткин В.В. Клады византийских монет на территории СССР. САИ. Вып. Е4–04. Москва: Изд-во АН СССР, 1962. 89 с.
422. Круг Ф.И. Критическая разыскания о древних русских монетах / Изданныя Императорскою Академиею наук. Санкт Петербурге, 1807. 274 с.
423. Куник А.А. О русско-византийских монетах Ярослава I Владимировича, с изображением св. Георгия Победоносца: Ист.– нумизмат. исслед. А. Куника, чл. Акад. наук, хранителя рус. монет при Эрмитаже и чл. Археогр. комис. при М-ве нар. прос. Санкт-Петербург: тип. Акад. наук, 1860. т.VIII, 166, [8] с. , 4 л. ил.; 26.
424. Курас Г., Якушева-Омельяничук Р. В.А. Шугаєвський – історик, археолог, нумізмат. Київська Старовина. 1995. № 5. С. 88–96.
425. Кучерук О.С. Карл Васильович Болсуновський (1838–1924). Советская Археология. № 3, 114.
426. Линниченко А.И.1868. Кондратий Федорович Страшкевич. Некролог Университетские известия. № 10. Киев, 1868, с. 1–10.

427. Ляскоронський В. Г. Находки римских монет в области среднего Поднепровья. Труды XI Археологического съезда в 1899. Т. 1. Москва, 1901. С. 145–152
428. Ляскоронський В. Г. Римская монета в пределах Южной Руси как исторический источник для древнейшего периода русской истории. Известия Историко-филологического института князя Безбородько в Нежине. Т. XXXIII. Нежин, 1920. С. 3–16
429. Марков А.К. Топография кладов восточных монет (Сасанидских и Куфических) Санкт-Петербург: Типография Императорской Академии Наук, 1910. 155 с.
430. Мецлевска Марта. MUSAEI NUMMORUM: королевская коллекция Станислава-Августа в заграничных и польских архивных источниках. Тринадцатая Всероссийская нумизматическая конференция. Москва, 11–15 апреля 2005 года. Тезисы докладов и сообщений. Москва: Альфа-Принт, 2005. С. 194–195.
431. Мецлевска Марта. Правда та легенда медальєрної серії, що представляє польських королів, відкарбованої за часів Станіслава Августа. Нумізмати́ка та фалеристика, 2008. № 3. С. 22–26.
432. Мецлевска Марта. Королевская коллекция Станислава Августав заграничных и польских архивных источниках. Москва: Нумизматика. 2008. № . 17. С. 25–29.
433. Міщук Г.А. Бібліотечні колекції з історії нумізматики ХІХ – поч. ХХ ст. у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського: історія формування і сучасний стан. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Київ, 2004. 203 с.
434. Мяскова Т. Нумизматичний кабінет університету св.Володимира (1834–1852). Архівознавство, археографія, джерелознавство. Міжвідомчий збірник наукових праць. Вип.2. Архівознавчі читання. Київ, 2002. С.221–227.
435. Н.Б. Н.П.Чернев (некролог). Киевская старина. 1899. № 11. С.119–120.

436. Н.П. Чернев. (некролог). Киевская старина. 1899. № 11. С.116–119.
437. Омелянчик Р.М. Монетні скарби музею. Київ і кияни. Випуск 2. Київ: Кий, 2002. С. 95–96.
438. Освящение и открытие Киевского художественно-промышленного и научного музея..." статья. "Киевлянин" газета. № 360, від 30.12.1904 р.
439. Орлик В. Нумізматичні свідчення торговельних та військових зв'язків руських земель Великого князівства Литовського з державою Тевтонського ордену в Пруссії. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Історія. 1 (136). 2018. С.54–59
440. Орлик В. Нумизматические свидетельства торговых связей южнорусских земель Великого княжества Литовского с городами государства Тевтонского ордена в Пруссии. Numizmatikos rinkiniai: istorines Lietuvos ir su ja susijusiu saliu paveldas. Vilnius, 2015, С.249–258.
441. Орлик В. Монеты государства Тевтонского ордена в Пруссии в составе денежных и денежно-вещевых кладов, найденных на территории Украины. Наукові записки з української історії: Зб. наук. ст. Вип.33. Переяслав-Хмельницький, 2013. С.39–45.
442. Орлик В. О находках на территории Украины монет государств крестоносцев и Латинского Востока. Банкаўскі веснік, Сакавік, 2016. С.8–11.
443. Орлик В. Топографія знахідок в Україні монет держави Тевтонського ордену в Пруссії та її Лівонського відділення (зведені відомості по областях). Український нумізматичний щорічник. Вип.1. Переяслав-Хмельницький, 2017. С.37–74. DOI <https://doi.org/10.31470/2616-6275-2017-1-37-74>.
444. Орлик В. Монети держави Тевтонського ордену в Пруссії у скарбах, виявлених на території України (XIX – поч. XXI ст.). Вісник Львівського університету. Серія історична. Спецвипуск, 2019. С. 133–143.
445. Орлик В., Бойко-Гагарін А. Монети, передані з Всеукраїнського Історичного Музею імені Тараса Шевченка до Державного Банку СРСР в 1933–1934 р. *Studia I materialy z Miedzynarodowej Konferencji*

- Numizmatycznej. «Utracone kolekcje numizmatyczne». 6–7 grudnia 2018 r. Warszawa: Zamek Królewski w Warszawie, 2019. S. 225–237.
446. Орлик В., Орлик С. Теоретико-методологічні та джерелознавчі проблеми економічної історії України. 2019. doi 10.15421/26190201.
447. Сборник снимков с предметов древности находящихся в Киеве в частных руках. Вып. III, IV. К., 1891.
448. Слюсаренко Ф. Нумізматична праця В.Б.Антоновича. Праці Українського історико-філологічного товариства в Празі. Т.2. Прага, 1939. С. 183–191.
449. Собрание Н.П.Чернева в Киеве. Кіевская старина. 1899. № 6. С 722.
450. Сотникова М.П. Древнейшие русские монеты X-XI веков: Кат. и исслед. Москва: Банки и биржи, 1995. 317 с.
451. Сотникова, М.П. Спасский И.Г.Тысячелетие древнейших монет России: Свод. кат. рус. монет X-XI вв. Ленинград: Искусство: Ленингр. отделение, 1983. 239 с.
452. Страшкевич К.Ф.По случаю прийома университетского минц-кабинета и нумизматического разбора двух недавно открытых кладов. Университетские известия. Киев, университетская типография, 1865. № 7, С.1–19.
453. Страшкевич К.Ф. Клады рассмотренные в минц-кабинете университета св.Владимира с 1838 по 1866 год. Университетские известия. Киев, университетская типография, 1866 . № 10, С.1–38.
454. Страшкевич К.Ф. Клады рассмотренные в минц-кабинете университета св.Владимира с 1838 по 1866 год. Университетские известия. Киев, университетская типография, 1866 . № 11, С.1–30.
455. Страшкевич К.Ф. Клады рассмотренные в минц-кабинете университета св.Владимира с 1838 по 1866 год. Университетские известия. Киев, университетская типография, 1866 . № 12, С.1–41.
456. Страшкевич К.Ф. Клады рассмотренные в минц-кабинете университета св. Владимира в 1866 году. Университетские известия. Киев, университетская типография, 1867 . № 10, С.1–15.

457. Стрижакова Н. Таляри Західної Європи в українських скарбах. Записки Наукового товариства ім. Шевченка. Т. 231. Львів, 1996. С.299–344.
458. Тизенгаузен В.Г. О саманидских монетах. Зап. Имп. археол. общ-ва. Т. VI. Вып. 1. СПб., 1855. 237 с. ;
459. Тезенгаузен В.Г. Монеты восточного халифата. СПб. Санкт-Петербург: Типография Императорской Академии Наук. 1873. 442 с.
460. Толстой И.И. Древнейшие русские монеты Великого княжества Киевского: Нумизмат. опыт гр. Ив. Ив. Толстого. Санкт-Петербург: тип. Имп. Акад. наук, 1882. 272 с.
461. Толстой И.И. Русская допетровская нумизматика». Санкт-Петербург: «Типография императорской академии наук», 1884. Вып.1. 172 с.
462. Уваров А.С. Разыскания о славяно-византийских монетах: Письмо гр. А.С. Уварова к А.А. Кунику о монетах Владимира и Ярослава. [Санкт-Петербург], 1862. 26 с.
463. Узденников В.В. Объем чеканки российских монет. 1700–1917. Москва: Межнумизматика, 1995. 168 с.
464. Чернев Н.П. Заметки о древнейших русских монетах. ВАИ, вып. VII, СПб., 1888, отд. I, стр. 86–197, табл. I–III.
465. Чернев. Н.П. Заметки о неизданных и редких монетах, помещенных на таблицах 6-й, 7-й и 8-й. Сборник снимков с предметов древности находящихся в Киеве в частных руках. Вып. III IV. К., 1891 г. 31 с. , 12 л. ил.
466. Чернев Н.П. О нежинских серебрянниках с именем «Петр». Сборник снимков с предметов древности, находящихся в г. Киеве в частных руках, вып. III-IV, Киев, 1891, стр. 21–28, табл. XI.
467. Чудовський Д.Н. «Новгородки». Критический разбор первых двух выпусков «Русской допетровской нумизматики» гр. И.И.Толстого. К., Киев: типо-лит. т-ва И.Н. Кушнерев и К°. 1887. 87 с. , 1 л. ил.
468. Шуберт Ф.Ф. Описание русских монет и медалей собрания генерал-лейтенанта Ф.Ф. Шуберта. Санкт-Петербург: Морская Типография, 1843. Ч. 1. 363 с.

469. Шугаевский В.А. Монета и денежный счет в левобережной Украине в XVII веке. Краткий очерк с тремя таблицами изображений монет. Чернігів: Сіверянська Думка, 1918. 47 с.
470. Шугаєвський В.А. До питання про грошовий обіг на Україні в XVII віці. Науковий збірник за 1924 рік. Записки Українського наукового товариства в Києві історичної секції ВУАН. Том XIX. Київ: Державне видавництво України, 1925. С. 55–61.
471. Шульгин В.Я. История университета Святого Владимира. Санкт-Петербург: Типография Рюмина и Комп., 1860. 240 с. – репринтное издание. СПб.: Альфарет, 2015.
472. Яушева-Омельянчик Р.М. Київський мінц-кабінет у 1844–1864 р. (А.Красовський – Я.Волошинський). Від першовитоків до сьогодні: із історії формування колекції музею. Тематичний збірник наукових праць до 100-річчя Національного музею історії України. С. 174–188.
473. Яушева-Омельянчик Р.М. Монеты Польши и Московского государства в кладах Украины (на материалах Национального музея истории Украины). *Materialy z I Miedzynarodowej Konferencji Numizmatycznej. Bialorus, Litwa, Polska, Ukraina wspolne dzieje pieniadza.* Suprals, 20–22.X.1994. Warszawa, 1996. S. 101–115.
474. Яушева-Омельянчик Р.М. Монетные гривны XI – XV веков (из собрания Национального музея истории Украины). *Нумізматика і фалеристика.* 1999. № 1. С. 14–23.
475. Cohen H. *disscription generale des monnaies de la Republique Romaine, communement appeles medailles consulaires.* Paris-Londres, 1897.
476. *Description de médailles antiques, grecques et romaines, avec leur degré de rareté et leur estimation: ouvrage servant de catalogue à une suite de plus de vingt mille empreintes en soufre, prises sur les pièces originales. Supplément / par T.E. Mionnet.* V. 1–8. Paris, 1806–1836.
477. *De la rarite et du prix des medailles romaines.* Paris, 1847.

478. Kolendo Jerzy. Studia z dziejów numizmatyki. Zbiory w Krzemienicy. Archeologia. Świat antyczny i barbarzyńcy. Teksty, zabutki, refleksja nad przeszłością. t. II. Warszawa, 1998. s. 143–158.
479. Kotlar Nikolaj. Znaleziska monet z XIV-XVII w. na obszarze Ukrainiejskiej SRR. Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Zakład narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii nauk, 1975. 320 c.
480. Grimalauskaitė Dalia. Antika Vilniaus Imperatoriškojo universiteto (1803–1832) numizmatikos rinkinyje. Laurynas Gucevičius ir jo epocha. Konferencijos tezės, Vilnius, 2003, p. 28–29.
481. Grimalauskaitė D. Gabinet numizmatyczny Cesarskiego Uniwersytetu Wileńskiego (1803–1832). Wiadomości numizmatyczne. № 48. Warszawa, 2004. S. 129–152.
482. Grimalauskaitė Dalia. Imperatoriškojo Vilniaus universiteto numizmatikos rinkinio ištakos, Lietuvos muziejų rinkiniai 7. Lietuvos muziejų asociacijos Rinkinių mokslinio tyrimo sekcijos XI konferencija „Memorialistika Lietuvos muziejuose“, Alytaus kraštotyros muziejus 2008, Šiauliai, 2008, p. 55–63, ilustr., bibliogr., santr. angl.
483. Meclewska Marta. Keep tradition alive: from the Royal to the State Collection in the Royal Castle in Warsaw. [W:] I Congreso Internacional de Museología del Dinero. Museo Casa de la Moneda Madrid-España 18–22 de Octubre 1999. [Madrid] 2001. s. 229–231.
484. Meclewska Marta. Prawda i legenda o medalierskiej serii królów polskich z czasów Stanisława Augusta. Kronika Zamkowa. Nr 1–2 (49–50): 2005, s. 29–43, ilustr., sum. Wersja polska skrócona w: Grošovij obìg i bankiv'ska sprava v Ukraìni: minule ta sučasništ'. [Mat. konferencji Lwów 14–15 V 2004], L'viv, 2005. S. 258–272, ilustr.
485. Meclewska Marta. Czy istnieje katalog medali polskich z kolekcji króla Stanisława Augusta? [W:] Tarptautinė numizmatikos konferencija, skirta Lietuvos nacionalinio muziejaus 150-mečiui: Vilnius, 2006. Vilnius, 2010. S. 61–65.

486. Meclewska Marta. Zamiłowanie czy zapłata – powstawanie katalogów kolekcji numizmatycznej króla Stanisława Augusta. [W:] Pieniądz – kapitał – praca – wspólne dziedzictwo Europy. Materiały z VIII Międzynarodowej Konferencji Numizmatycznej, Białystok-Augustów 18–21 września 2008. Warszawa [recte 2009]. 2006. S.157–173, ilustr., rez.
487. Orlyk V. False Coins of the Teutonic Order State in Prussia in the currency of South-Rus Lands of the Lithuanian Grand Duchy. Pieniądz i systemy monetarne wspólne dziedzictwo Europy. Studia i materiały. Augustów – Warszawa, 2012. S. 112–115.
488. Zraziuk Zinaida. The gold medals portraying Polish kings and their fate. Treasures from Kiev. The Golden Gallery of Polish Kings from the Medal Collection of Stanisław August Poniatowski. Warsaw, 2011. C. 41–43.

ДОДАТКИ

Додаток А

Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дисертації

Статті в наукових фахових виданнях України й іноземних держав та виданнях, що включені до міжнародних науково-метричних баз:

1. Зразюк З. О. Монетні скарби другої половини XVI ст. на території Правобережної України (Київське, Волинське, Подільське, Брацлавське воєводства Речі Посполитої. Наукові записки з української історії. Збірник наукових статей. Вип. 33. Переяслав-Хмельницький, 2013. С. 88–103.
2. Зразюк З. О. Сім скарбів із колекції мінц-кабінету Київського університету св. Володимира. Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Збірка наукових праць. Число 26–29. Київ, 2015. С. 349–357.
3. Зразюк З. О. «Мінц-кабінет університету св. Володимира у 20–30-х рр. ХХ ст.». Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Історія. Вип. № 145. Київ, 2020. С. 28–34.
4. Зразюк З. О. «Кіндрат Федорович Страшкевич – зберігач Мінц-кабінету університету Святого Володимира.1865–1868 рр.». Етнічної історії народів Європи. Вип. 62. Київ, 2020. С. 78–92.
5. Зразюк З. О. Київське нумізматичне товариство і мінц-кабінет університету Св. Володимира у ХІХ – на початку ХХ ст. Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. № 50 (2020):. Серія: Історичні науки. Ізмаїл, 2021. С. 211–222.
6. Зразюк З. З історії нумізматичної колекції Церковно-Археологічного музею при Київській духовній академії. Український нумізматичний щорічник: часопис. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 1. С. 132–142.
7. Зразюк З. О. Мінц-кабінет університету св. Володимира у перші роки існування. 1834–1842 рр. Етнічна історія народів Європи. Збірник наукових праць. Вип. 63. Київ, 2021. С. 53–65.

Публікації, що додатково розкривають зміст дисертації:

8. Зразюк З. А. Из истории нумизматической коллекции университета св. Владимира. Международная нумизматическая конференция, посвященная 150-летию Национального музея Литвы. Вильнюс, 2006. С. 67–74.
9. Зразюк З. О. Монетні скарби першої половини XVII ст. з території Правобережної України (сучасна територія Київської та Житомирської області). Тематичний збірник наукових праць [«Національному музею історії України – 110»]. Ч. 1. Київ, 2009. С. 158–168.
10. Зразюк З. О. Монетні скарби першої половини XVII ст. на території Правобережної України (Волинське, Подільське, Брацлавське воєводства Речі Посполитої) (сучасна територія Вінницької, Волинської, Кіровоградської, Ровенської, Тернопільської, Хмельницької, Черкаської областей). 20 років Незалежності України. Збірник наукових праць. Київ, 2011. С. 210–236.
11. Зразюк З. О. Деятельность минц-кабинета Университета св. Владимира по сбору и каталогизации монетных находок на территории Украины в XIX – начале XX в. Numizmatikos rinkiniai: istorines Lietuvos ir su ja susijusiu paveldas. Вильнюс, 2015. С. 23–38.
12. Зразюк З. О. Рідкісні золоті монети Речі Посполитої в нумізматичному зібранні НМІУ, що походять з колекції Волинського (Кременецького) ліцею. Зб. наук. пр. «Науковий вісник Національного музею історії України». Вип. 2. Київ, 2017. С. 214–225.
13. Зразюк З. О. Я. Я. Волошинський – зберігач мінц-кабінету Університету св. Володимира (1852–1865) та Г. Дергиман – колекціонер: історія придбання колекції. Речі і образи. Матеріали конференції «Спеціальні історичні дисципліни в контексті "речового" та "візуального" поворотів європейської гуманістики». 4 жовтня 2019 р., м. Київ. Київ, 2020. С. 293–302.

14. Зразюк З. О. Колекція польських медалей у зібранні Кременецького ліцею. Науковий вісник Національного музею історії України». Вип. 4. Київ, 2019. С. 252–276. URL: <http://visnyk.nmiu.org/index.php/nv/article/view/300>.
15. Зразюк З. О. Колекція польських медалей у збірці Кременецького Ліцею та її втрати у 17–20-ті рр. ХХ століття та у роки ІІ Світової Війни, (в:) J. Piniński, K. Jarzęcki (red.), *Utracone kolekcje numizmatyczne*. Warszawa: Polskie Towarzystwo Numizmatyczne, 2019, s. 209–224.
16. Зразюк З. О. Донатива Яна Казимира та золоті медалі з колекції Віленського університету. Науковий вісник Національного музею історії України. Збірник наукових праць. Вип. 4. Відп. ред. Б. К. Патриляк. Київ, 2019. С. 252–276.
17. Зразюк З. О. Діяльність київського нумізматичного товариства у ХІХ – поч. ХХ ст. – (для участі в VII Міжнародній науково-практичній конференції, приуроченій 65-й річниці від дня народження М. Б. Петрова (1952–2008) – українського історика, археолога, краєзнавця та з нагоди 110-ї річниці від дня народження О. Ольжича (1907–1944) – українського археолога, поета, політичного діяча на базі Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника). 2017. С. 380–385.
18. Zraziuk Zinaida. The gold medals portraying Polish kings and their fate. – *Treasures from Kiev. The Golden Gallery of Polish Kings from the Medal Collection of Stanislaw August Poniatowski*. Warsaw, 2011.

Науково-популярні видання

19. Зразюк З.О. Строкова Л.В. Археологічна колекція НМІУ. Національний музей історії України. У двох томах: альбом / авт. ст. Н. Г. Ковганюк, Л. В. Строкова та ін.; фотозйомка Д. В. Клочка. Київ: Мистецтво, 2012. Т.1. С.22–29. Каталог №№181 – 246.

20. Зразюк З.О. Нумізматична колекція НМІУ . - Національний музей історії України. У двох томах: альбом / авт. ст. Н. Г. Ковтанюк, Л. В. Строкова та ін.; фотозйомка Д. В. Клочка. – Київ: Мистецтво, 2013. Т.2. С.202–205.
21. Зразюк З.О. З історії нумізматичної колекції Національного музею історії України. Банкноти і монети України. Щорічник «Національний банк України». К, 2014 С. 76–88.

Додаток Б**Відомості про апробацію результатів дисертації**

Міжнародних Міжнародна нумізматична конференція, присвячена 150-річчю Національного музею Литви, Вільнюс, 2006 (очна участь); Міжнародна нумізматична конференція «Нумизматические коллекции: наследие исторической Литвы и связанных с ней стран – открытия для просвещения науки», Литва, Вільнюс, 2012 р. (очна участь); Міжнародна нумізматична конференція «Utrasona kolekcje numizmatyczne» 6–7 грудня 2018 р., Польща, Варшава, Королівський замок (заочна участь).

Всеукраїнських - Науково-практична конференція Національного музею історії України присвячена 110-річчю заснування музею, м.Київ, 2009 (очна участь); Науково-практична конференція Національного музею історії України присвячена 20-річчю незалежності України, м.Київ, 2011 р. (очна участь); Науково-практична конференція Національного музею історії України, м.Київ, 2008 (очна участь); II Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми нумізматики в системі спеціальних галузей історичної науки» на базі Переяслав-Хмельницького педагогічного університету, Переяслав-Хмельницький, 2013 р. (очна участь); Науково-практична конференція Національного музею історії України, м.Київ, 2013 р. (очна участь); Науково-практична конференція Національного музею історії України, м.Київ, 2014; III міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми нумізматики у системі спеціальних галузей історичної науки», Кіровоград, 2015 (очна участь); IV науково-практична конференція «Актуальні проблеми нумізматики у системі спеціальних галузей історичної науки». Київ-Кіровоград-Переяслав-Хмельницький, 2016 (очна участь); Науково-практична конференція Національного музею історії України, м.Київ, 2016 (очна участь); VII Міжнародній науково-практична конференція приурочена 65-й річниці від дня народження М. Б. Петрова (1952-2008) – українського історика, археолога, краєзнавця та з нагоди 110-ї річниці від дня

народження О. Ольжича (1907-1944) – українського археолога, поета, політичного діяча на базі Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника). 2017 р. (заочна участь); Науково-практична конференція Національного музею історії України, м.Київ, 2018 р. (очна участь); Конференція «Спеціальні історичні дисципліни в контексті «речового» та «візуального» поворотів європейської гуманістики. 4 жовтня 2019 р., м. Київ. 2020 (очна участь); Науково-практична конференція Національного музею історії України, м.Київ, 2019 р. (очна участь); VI Міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми нумізматики у системі спеціальних галузей історичної науки», Переяслав – Київ – Кропивницький, 2020 р. (очна участь).

Додаток В.
Статистичні звіти по кількості монет у міні-кабінеті (за звітами університету св. Володимира)

РІК	в МК впродовж року надійшло												на кінець року всього в колекції															
	Древн. В				Середні в.				всі				Древн. В				Середні в.				всі							
	AU	Ag	Cu	інші	AU	Ag	Cu	інші	AU	Ag	Cu	інші	AU	Ag	Cu	інші	AU	Ag	Cu	інші	AU	Ag	Cu	інші	всього			
1834																												
1835					5																	90	81	2	173			
1836		29		3	2	51	219	3	2	51	248	3	304								2	141	329	5	477			
1837						30				30	45	1	76								2	171	374	6	553			
1838	1	270	189	2	12	1172	393	106	13	1444	612	161	2230	1	270	246	51	14	1344	725	116	15	1615	986	167	2783		
1839		44	47		20	303	201	49	20	347	248	46	661	173	3663	6486	79	197	8833	3503	714	370	12496	9989	793	23648		
1840	1					3	7	328	1	3	7	328	339	174	3663	6486	79	197	8836	3510	1042	371	12499	9996	1118	23987		
1841		53				65	2			118	2		120	174	3716	6486	79	197	8901	3512	1042	371	12617	9998	1121	24107		
1842					8	93	16	2	8	93	16	2	119	174	3716	6486	79	205	8994	3528	1044	379	12710	10014	1123	24226		
1843													23	174	3716	6486	79	209	9009	3532	1092	389	12725	10018	1123	24249		
1844		19				1							20	174	3735	6486	79	209	9026	3540	1044	383	12741	10026	1123	24273		
1845														174	3735	6486	79	209	9026	3540	1044	383	12761	10026	1123	24293		
1846						3	27	4		3	27	4	34	174	3735	6486	79	209	9053	3544	1044	383	12788	10030	1123	24327		
1847	1					1	13						15	174	3736	6486	79	210	9066	3544	1044	384	12802	10030	1123	24342		
1848		14	9			70	7			84	16		100	174	3750	6295	79	210	9136	3751	1044	384	12886	10040	1123	24442		
1849		2	1			37	23	4					65										3	13012	10081	1123	24601	
1850		2	2			25	13						42										405	24	13249	10098	1121	24541
1851		2	1			37	23	4					65	174	3756	6307	79	231	9493	3791	1121	405	24	13012	10081	1123	24897	
1852		2	2			25	13						42	174	3758	6309	79	231	13276	#####	1121	405	24	13276	10113	1121	24939	
1853													296														25235	
1854													42														25275	
1855	3	1	23			103	175		3		198		305	177	3659	6347	79	256	10010	3986	1042	433	24	13669	10333	1121	25580	
1856	1	1			1	86	1045	2	2	87	1045	2	1136	178	3660	6347	79	257	10096	5032	1044	435	24	13756	11378	1123	26716	
1857		1	13			63	18	1		64	26	1	96	178	3661	6360	79	257	10159	5049	1045	435	24	13820	11409	1124	26812	

Додаток Г

Топографія монетних знахідок розглянутих в мінц-кабінеті університету св.Володимира з 1838 по 1908 р.

№ п/п	2	3	4	5	7	8	6	9
№ п/п	Каталог нової кийської колекції	Інвент. номери	Назва	дагування	Загальна кількість монет	Кількість начених монет	архівні джерела	Література
1.	Ф.1, Оп.1, Од. зб. 27	1665-1746	1838 р. Ольгопільський пов ... (римські, чеські, стародавні польські, германські, пруські, шведські, татарські монети та старовинні срібні гудзики, числом 2211, знайдені у Подільській губ., в Гайсинському, Лигинському і Ольгопільському пов.	?	2211	82		Страшкевич І, № 1
2.	-	-	1838 Р. (знайдений у 1837) скарб знайдений селянином Харченковим жителем поселення Малий Букрин Богуславського повіту Київської губернії.	?	?	3?		-
3.	Ф.1, Оп.1, Од. зб. 27	1747-1749	1839 р. к. Київська губ. (без точного місця знахідки) знайдений скарб західноєвропейських і московських монет.	15 ст. – 1620	?	10 (з прид-бано)		Страшкевич І, № 2
4.	Ф.1, Оп.1, Од. зб. 27	?	1839 р. Без точного місця знахідки. Знайдений скарб московських і російських монет.	15 ст. – 1770	60	20		Страшкевич І, № 3
5.	Ф.1, Оп.1, Од. зб. 27	?	1839 р. Каменецький пов. Подільська губ., знайдений скарб західноєвропейських монет. Часів правління Сигізмунда II Августа.	1509 – 1551 (?)	20	2	ЦДІАК. Ф.707, Оп.87, Од.зб.486 арк.7	Страшкевич І, № 4
6.	Ф.1, Оп.1, Од. зб. 27	1750-1754	1839 р. (1841) В Подільській губ., без місця знахідки, знайдений скарб західноєвропейських монет, з яких відібрали талери.	1597 – 1629 (?)	22	5		Страшкевич І, № 5
7.	Ф.1, Оп.1, Од. зб. 27	1654-1661	1840 р. с. Золотолин Ровенського пов. Волинської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет.	1514-1764	25	8		Страшкевич І, № 6
8.	Ф.1, Оп.1, Од. зб. 27	1641-1653	1840 р. В Волинській губ. (без точного місця знахідки), М. Кременець Волинської губ. знайдений на Кременецькому кладовищі унтер офіцером Шпегальским, при зніманні дерну для накриття могили. Скарб складався з 91 стародавньої західноєвропейської срібної монети (польської, германської, нідерландської, швейцарської. Переважно монети великих номіналів талери, флорини).	1569-1681	91	16	ЦДІАК. Ф.442. Оп.1.Од. 6.3336.	Страшкевич І, № 7
9.		?	1841 р. в Кам'янецькому повіті Подільської губ., не показано де саме, знайдений скарб західноєвропейських монет (польських, угорських, австрійських).	1762-1766 (?)	36	8		Страшкевич І, № 8
10.	Ф.1, Оп.1, Од. зб. 27	1812 – 1828	1841 р. с. Оржев Ровенського пов. Волинської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет. (польських, германських, нідерландських,	1621-1695	36	17	ЦДІАК. Ф.442. Оп.1. Од. зб 3885. арк. 1–12; НА НАНУ. Ф.13. Од. зб.45.	Страшкевич І, № 9

1	2	3	4	5	7	8	6	9
			голландських).				Арк.218, 252	
11.	Ф.1, Оп.1, Од. зб. 27	1811	1841 р. с.Дурманах Дубинського пов. Київської губ. Про повний склад скарбу нічого не відомо, проте, у справі зазначено, що з 7 золотих червонців старого карбування лише один зацікавив мініц-кабінет – це дукат угорський 1722 року, карбований за часів правління Карла VI (1711 – 1840), за який було виплачено власнику 2 рублі 86 копійок сріблом	18 ст.	?	1	ЦДАК. Ф.442. Оп.1. Од. зб. 3886. Арк. 1–14	
12.	-	Повернуті без опису	1841 р. Місте знахідки невдоме. Представлено в мініц-кабінет 2 срібних рубля Петра I та 32 екземпляри мілкої срібної монети. Скарб повернутий без опису.	18 ст. (?)	34	2		Страшкевичі, № 10
13.	-	Повернуті без опису	1842 р. В Дубенському пов. Волинська губ. знайдено 5 срібних. польських монет. Повернуті без опису.	?	5	-	НА ІАНАНУ. Ф.13. Спр. 45. Арк.239; ЦДАК. Ф.707. Оп.87. Од. зб. 486. Арк.92, 100.	Страшкевичі, № 11
14.		?	1842 р. поселення Левковці Овруцького пов., Волинської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет (польських, бранденбурзьких).	1679-1684	40	4		Страшкевичі, № 12
15.	Ф.1, Оп.1, Од. зб. 27	1847-1856	1842 р. с. Полянське Уманського пов. Київської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет (польських, шведських, тешинських).	1614-1654 (?)	1007	10	НА ІАНАНУ. Ф.13. Од. зб.45 Арк. 254	Страшкевичі, № 13
16.	Ф.1, Оп.1, Од. зб. 27	1888- 1893	1842 р. сел. Шури-Котовські, Брацлавського пов. Подільської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет в невеликій свинцевій посудині. (польських, германських, пруських, шведських)..	К.16- пер. пол. 17 в.	368	6	НА ІАНАНУ. Ф.13 Од. зб. 45. Арк. 259; ЦДАК. Ф.707. Оп.87. Спр.486. Арк.123.	Страшкевичі, № 14
17.	Ф.1, Оп.1, Од. зб. 27	1898	1842 р. с. Кам'янка Радомишльського пов. Київської губ. Селянин Лук'ян Старовойтенко В невеличкому глиняному горщику «два сорти стародавніх польських монет: одна монета як теперішній 2 злотих. 2-го сорту 2886 як нинішній гривеник».	17 ст. ?	2887	1	ЦДАК.Ф.442. Оп.1, Спр.4541, 1- 19 арк.; НА ІАНАНУ. Ф.13. Спр.45. Арк. 261 а.	-
18.	-	повернутий без опису	1842 р. М. Сміла Черкаського пов. Київської губ., знайдений скарб «древних польських монет» вагою 1 ¼ фунти срібної монети «у трьох сортах, а саме 1 сорту - 27, 2 сорту -120 та 3-го – 130 одиниць .	17 ст. ?	250	0	НА ІАНАНУ. Ф.13. Спр. 45. Арк.266; ЦДАК. Ф.442. Оп.1. Спр.4540. Арк. 1 – 14; Ф. 707, Оп.87, Спр. 486. Арк.126	Страшкевичі, № 15
19.	?	?	1842р. с.Плоска Дубенського пов., Волинської губ. знайдено скарб, що складався з 15 монет та 11 гудзиків. 14 од. було представлено для розгляду в університет.	?	15 монет – 11 гудзиків, на розгляд 14	2	ЦДАК. Ф.442.Оп.1. Спр.5015.	?
20.	Ф.1.Оп.1.Од. зб	1906-1907	1843 р. Дубно Волинської губ., знайдений скарб	1766 – 1767 (?)	14	2		Страшкевичі, № 15

1	2	3	4	5	7	8	6	9
	27		польських монет.					№ 16
21.	Ф.1. Оп.1. Од. зб. 27	1966 - 1067	1843р. с. Комарівка Богуславського пов. Київської губ., знайдений скарб західноєвропейських (?) монет.	1623 – 1627 (?)	6523	14 (придбали. 2)	НА ІАНАНУ Ф.13. Спр. 45. Арк.388 – 388 зв.	Страшкевич І, № 17
22.	Ф.1. Оп.1. Од. зб. 27	1946-1943	1844 р. с. Козинець Брацлавського пов. Подільської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет. (польських, германських, бранденбурзьких, тевтонських).	15 – поч.17 в.	728	17	НА ІАНАНУ. Ф.13. Спр. 45. Арк.373 – 373 зв.; ЦДДАК. Ф.442. Оп.1. Спр.5014	Страшкевич І, № 18
23.		?	1844 р. м. Ходорков Сквирського пов. Київської губ., знайдений скарб західноєвропейських і московських монет (бранденбурзька).	1687 – 1757	125	27		Страшкевич І, № 19
24.	Ф.1. Оп.1. Од. зб. 29	7954-7976	1845 р. м. Шавлях Київської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет (польських, шведських, тешинських).	1619 – 1668 (?)	4500	33	ф.13. Од. зб. 45, арк.350; 371	Страшкевич І, № 20
25.	Ф.1. Оп.1. Од. зб. 27	1927 - 1945	1845 р. с. Грабівці Брацлавського пов. Подільської губ., знайдено 80 древніх римських монет Антоніна, Марка Аврелія, Луцилія Вера, Коммода, Севера.	1–2 ст.	80	19		Страшкевич І, № 21
26.	-	-	1845 р. с. Пищанки (?) Ольгопольського пов. Подільської губ. на землі, що належала церкві, знайдений скарб з 89 монет.	?	89 (62?)	?	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк.352 – 353, 366 – 366 зв., 372	-
27.		Повернуті без опису	1845 р. м. Тростянець Брацлавського пов. Подільської губ., при оранці городу знайдено 22 польські монети.	?	122 (22 надіслано в МК)		НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк.364 – 364 зв.	Страшкевич І, № 22
28.		1964	1845 р. с. Оженіно Острозького пов. Волинської губ., знайдений скарб в горщику.	1661 (?)	275 (9 надіслано)	1	ЦДДАК. Ф.442. Оп. 1. Спр.6211 НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк.365 – 365 зв., 369	Страшкевич І, № 23
29.	Ф.1. Оп.1. Од. зб. 27.	1980	1845 р. міс. Вишневець (губернія і повіг не показані) знайдені монети.	1817 (?)	63	1		Страшкевич І, № 24
30.		Повернуті без опису	1846 р. м. Боярка Звенигородського пов. Київської губ., знайдений монети, не показано скільки, повернуті без опису.	?	4	?	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк.380 – 380 зв., 369	Страшкевич І, № 25
31.		Повернуті без опису	1846 р. м. Вільшани Звенигородського пов., Київської губ., знайдений скарб, але не вказана кількість, повернуті без опису.	?	?	4	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк.381 – 381 зв., 369	Страшкевич І, № 26
32.	Ф.1. Оп.1. Од. зб. 27.	1977 – 1979	1846 р. Кам'янець-Подільськ знайдений скарб західноєвропейських (польських?) монет.	1766–1768 (?)	52	3	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк.383 – 383 зв., 399 – 399 зв.	Страшкевич І, № 27
33.	Ф.1. Оп.1. Од. зб. 27.	1982 - 1994	1846 р. с. Рогозне Брацлавського пов. Подільської губ. знайдений скарб західноєвропейських монет (польських, бранденбурзьких, шведських,	1615–1686	775	13	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк.391 – 391 зв.	Страшкевич І, № 28

1	2	3	4	5	7	8	6	9
			датських).					
34.	Ф.1. Оп.1, Од. зб. 27.	1996 – 2012	1846 р. м. Любарка знайдений скарб західноєвропейських монет (польських, бранденбурзьких).	1664 – 1685	175	17	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк. 396 – 396 зв.	Страшкевич І, № 29
35.	-	Повернуті без опису	1846 р. с. Чігрівка Васильківського пов. Київської губ., знайдений скарб, невідомо в якій кількості, відслані назад, без опису.	?	?	3	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк. 398 – 399 зв.	Страшкевич І, № 30
36.			1846 р. С.Барилівка. Ольгопольського пов. Подільської губ., знайдено скарб у глиняному горщику. В ньому було 6 срібних старовинних рублів з зображенням хреста, 25 старовинних великих мідних п'ятаків та 54 од. польської монети	18 ст. ?	85		ЦДАК. Ф.442. Оп.1. Спр.6656	
37.	Ф.1. Оп.1, Од. зб. 27.	2089 – 2093	1847 р. (записаний у 1849 р.). с. Забілочче Радомишльського пов. Київської губ., знайдений скарб західноєвропейських і російських монет (угорських).	17 ст.	23	5	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк. 415 – 415 зв.	Страшкевич І, № 31
38.		?	1847 р. с. Корчі Заславського пов. Волинської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет (польських, бранденбурзьких, шведських).	1588–1633	1154	27	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк. 435, 440, 465	Страшкевич І, № 32
39.	Ф.1. Оп.1, Од. зб. 27.	1982	1847 р. с.Лисянка Звенигородського пов. Селянка знайшла Анна Карпенкова знайшла золоту монету золотий дукаг 1632 р. Густава Адольфа (1611 -1632) карбований у м. Рига.	1632	1	1	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк.413 –413 зв., 420 – 420 зв.	
40.	Ф.1. Оп.1, Од. зб. 27.	2097 – 2098	1847 р. Гайсинського пов Подільської губ., в маєтку поміщиці Панінської, знайдений скарб куфінних дирхемів.	10 ст.	6	2	.	Страшкевич І, № 33
41.	-	Повернуті без розгляду	1848 р. м. Таганча Київської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет (польських?).	1625–1627 (?)	?	2	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк.450 – 450 зв.	Страшкевич І, № 34
42.	-	Повернуті без розгляду	1848 р. с. Лопушне Кременецького пов. Волинської губ., знайдений скарб, з якого надіслано 12 монет. Повернуто без опису.		2408 (12 на розгляд)	?	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк.459 – 460 зв.; ЦДАК. Ф.442. Оп.1. Спр. 7465.	Страшкевич І, №35
43.	Ф.1. Оп.1, Од. зб. 27.	2144	1849 р. присілок Руденщина Дубинського пов. Волинської губ., знайдений скарб західноєвропейських (?) монет (польських ?).	1626	123	1	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк.495	Страшкевич І, № 36
44.	-	Повернуті без розгляду	1849 М. Київ. Під час облаштування дороги вздовж Дніпра, знайдено 50 монет. Надіслано військовим губернатором 3 монети, Це були широкі празькі гроші, які повернуті без опису.	14 ст.	50	3	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк. 496; ЦДАК.Ф. 442. Оп.1. Спр.7825	Страшкевич І, № 37
45.	-	Повернуті без опису.	1849 р. м. Боярка Таращанського пов. Київської губ., селяни знайшли 20 монет, а саме шеляги польських королів Яна Казимира і Сигізмунда III.	17 в.	20	?	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 45. Арк. 498	Страшкевич І, № 38
46.	Ф.1. Оп.1, Од. зб. 2185	2185	1849 р. с. Пузов Володимирського пов. Волинської	1660	30	1	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр.	Страшкевич І,

1	2	3	4	5	7	8	6	9
27.			губ., знайдений скарб західноєвропейських монет (1 монета голландський талер 1660 р.)				45. Арк.504	№ 39
47.	Ф.1, Оп.1, Од. зб. 27	2099–2112	1850 р. У маєтку поміщиці Ставицької, не вказано якої губернії й повіту, знайдений скарб західноєвропейських монет (польських, шведських).	1623–1662	?	19	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 7, 11.	Страшкевич І, № 40
48.	-	Повернуті без опису	1850 р. Макарівський єврей Арон Шклярівський, невідомо де, знайшов 19 монет, які, повернуті не тільки без опису, але і без назви.	?	19	?	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 32	Страшкевич І, № 41
49.	Ф.1, Оп.1, Од. зб. 27	2622–2663	1851 р. У маєтку поміщика Владислава Щенявського в с. Влодівцях (?) західноєвропейських монет (германських, угорських, швейцарських)	1553–1620	974	42	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 51 – 52, 64, 68, 151 – 152 зв.	Страшкевич І, № 42
50.		Повернуті без опису	1851 р. с. Кабанове Радомильського пов Волинської губ., знайдений скарб західноєвропейських (?) монет.	?	607 (прислали 6)	?	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 85	Страшкевич І, № 43
51.	Ф.1, Оп.1, Од. зб. 27	2204–2228	1851 р. г. Київ, 30 травня, на уступі гори, що схилиється до Дніпра, знайдено 25 срібних монет. Це були куфрічні дирхеми, емірів Аббасидів і халіфів Саммонідів; крім того, ймовірно, династії Умаядів - здебільшого одинакового штемпеля, але різних років.	9 – 10 ст.	25	25	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 56	Страшкевич І, № 44
52.	Ф.1, Оп.1, Од. зб. 27	2549–2550	1851 р. с. М'якоги Острозького пов. Волинської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет (нідерландських?).	1631, 1637	16	2	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 63.	Страшкевич І, № 45
53.		?	1851 р. с. Білогородка Київського пов. Київської губ., знайдений скарб західноєвропейських та російських монет (шведських, польських).	17 ст.	22	2		Страшкевич І, № 46
54.	-	Повернуті без опису	1851 р. м. Рожів Радомильського пов. Київської губ. Був знайдений скарб західноєвропейських монет (старовинних польських).	?	640	?	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 79.	Страшкевич І, № 47
55.	-	Повернуті без опису	1851 р. с. Сереховичі Ковельського пов., Волинської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет (польських ?).	Пер. пол. 17 ст. (?)	1123	4	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 81	Страшкевич І, № 48
56.		?	1851 р. С. Яхни Васильківського пов. Київської губ., селяни графа Браницького, знайшли 60 монет (польських, германських, шведських).	1621–1649 рр.	60	1	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 82 ЦДАК Ф. 442. Оп. 1. Спр. 8909.	Страшкевич І, № 49
57.	Ф.1, Оп.1, Од. зб. 27	2751–2769.	1852 р. с. Лопатинец Ямпільського пов. Подільської губ., на полях, при людському кістязку, знайдені золоті монети. Це були голландські, угорські, венеціанські червінці, .	17 – 18 ст.	25	19	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 85	Страшкевич І, № 50
58.		?	1852 р. поблизу м. Острог Волинської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет (польських ?).	1620 р.	218	1	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 93	Страшкевич І, № 51
59.	-	Повернуті без опису	1852 р. с. Підгірці (губернія та повіт не вказані)	?	750	?	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр.	Страшкевич І,

1	2	3	4	5	7	8	6	9
			знайдено 750 срібних монет.				46. Арк.117 – 117 зв.	№ 52
60.	Ф.1, Оп.1, Од. зб. 29	опису. 7977-8000	1852 р. хутір Мошун; (губернія та повіт не вказані) знайдений скарб мідних російських монет в простому глиняному горщику. (записаний у кагалог у 1873 р.).	1763–1796	334	35		Страшкевич І, № 53 Динилевич, С.1-2.
61.		?	1852 р. У Києві, при облаштуванні спуску до ланцюговому мосту, знайдено 54 монети (і шматок бурштину); Це були польські монети Сигізмунда III (не сказано, які саме) і 2 монети марктр. Бранденбурзького Георга Вільгельма	Поч. 17 ст.	54	1	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк. 153 – 153 зв.	Страшкевич І, № 54
62.	Ф.1, Оп.1, Од. зб. 27	3210– 3262	1852 р. поблизу с. Бугайки Васильківського пов. Київської губ., знайдений скарб мідних російських монет вагою один пуд і десять фунтів.	1724–1828	409	53	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк.140 – 141, 154 – 154 зв.	Страшкевич І, № 55
63.	Ф.1, Оп.1, Од. зб. 27	2591-2621	1852 р. Поблизу м. Ніжина знайдений скарб, придбаний на місці помічником Попечителя Київського Навчального округу М. Юзефовичем, який разом з хранителем мініц-кабинету Я. Волошинским оглядав знахідку на місці. З цього скарбу М.Юзефович подарував Університету 31 монету	10 ст. –поч. 11 ст.	?	31		Страшкевич І, № 56
64.	Ф.1, Оп.1, Од. зб..27	2863 – 2868,2870 - 2886	1853 р. В м. Красному (губернія і повіт не показані), знайдений скарб, що складався з тимфів, ортів і шостаків Сигізмунда III, Яна III, Августа III і монет Бранденбурзького курфюршества, Фрідріха Вільгельма (1640-1688).	17 в.	462	23	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк.148 – 148 зв. ЦДАК. Ф.442. Оп.1. Спр.9807	Страшкевич І, № 57
65.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.27	2861 – 2862, 2869	1853 р. с. Худорок Новгород-Волинського пов. Волинської губ., знайдений скарб західноєвропейських золотих і срібних монет, в числі, яких були: а) польські, Сигізмунда III, орти, трояки, півгроші і шеляги; б) бранденбурзького курфюршества Георга Вільгельма, півгроші; в) шведські, Густава Адольфа; г) нідерландські талери, провінцій Гельдерна, Фрісландії і Зеландії; червінці областей Гельдерн і Утрехт; д) червінець міста Франкфурта.	1636, 1647, 1642.	608	3	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк.156.	Страшкевич І, № 58
66.	Ф.1, Оп.1, ед. хр.27	2770–2859	1853 р. с. Білогородка Київського пов. Київської губ., знайдений скарб у горщику. Він складався з монет: польських, литовських, бранденбурзьких, шведських, сілезьких, пруських та англійських.	16–17 ст. (1657)	?	90		Страшкевич І, № 59
67.	-	Повернуті без опису	1853 р. с. Рясник Острозького пов. Волинської губ., знайдений скарб польських шелягів Яна Казимира (1648 –1668).	2 пол. 17 ст.	3000 (на розгляд 20)	?	ЦДАК. Ф.442. Оп.1. спр.10744	Страшкевич І, № 60
68.		Повернуті без	1853 р. с. Комарівка Гайсинського пов. Подільської	18 ст. (?)	241	?	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр.	Страшкевич І,

1	2	3	4	5	7	8	6	9
69.	Ф.1, Оп.1, ед. хр.27	опису 3208–3209	губ., знайдено 241 мідну російську монету. 1853 р. У Києві, при плануванні площі під присутні місця, у Старому місті, знайдено 6 срібних і 26 мідних монет.	17–18 ст.	32	2	46. Арк.183	№ 61 Страшкевич1, № 62
70.	Ф.1, Оп.1, ед. хр.27	3208–3209	1853 р. с. Вільськ Житомирського пов. Волинської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет (польських).	Поч. 17 ст. (?)	362	2	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк.191	Страшкевич1, № 63
71.		Повернуті без опису.	1853 р. У Києві при плануванні площі під присутні місця, у Старому місті, знайдені 61 монета і 6 злитків, мабуть, з сплавлених монет - це були 59 мідних копійок Олексія Михайловича.	2 пол. 17 ст.	61 мон. 6 злитків	?	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк.206	Страшкевич1, № 64
72.	Ф.1, Оп.1, ед. хр.27	2963–2965	1853 р. Біля с. Скриталівка Васильківського пов. Київської губ., знайдений скарб монет, а саме: кілька бельгійських талерів, грошових монет польського короля Сигізмунда III, польських ортів, польських і литовських грошів, півтораків бренденбурзьких, шведських Густава і Христини.	1 пол. 17 ст. –1660	217	3	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк.208 – 209. ЦДДАК. Ф.442. Оп.1. Спр.10746	Страшкевич1, № 65
73.	Ф.1, Оп.1, ед. хр.27	2665 – 2741	1853 р. Олександрійський пов. Єкатеринославської губ. Знайдено скарб часів Золотої орди	14 – 15 ст.	14000	73	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк.165 – 166 зв.	
74.			1853 р. С. Волиця Керекешина (?) Старокостянтинівського пов Волинської губ. Селянка Домна Ткачукова під час копання городу знайшла невеличкий горщик. Вона вдарила його заступом і з нього поспалились монети: великого розміру 43, середнього – 53 і меншого – 1141. 18 монет відбрав поміщик, а 1219 монет було зібрано співпривником.	?	1210	?	ЦДДАК. Ф. 442. Оп.1. Спр. 10741	
75.	Ф.1, Оп.1, ед. хр.27	2948–2962	1854 р. В помісті графа Потоцького, біля села Хренівки, якої губернії і пов. не вказано, знайдений скарб західноєвропейських монет (польських, шведських).	1 пол. 17 ст. (1622-1648)	204	15		Страшкевич2, № 66
76.	Ф.1, Оп.1, ед. хр.27	2966	1854 р. У Києві, при плануванні площі під присутні місця, у Старому місті, знайдено 5 монет і кілька. Монети були повернуті, з визначенням, а саме: дирхем династії Саммондів - 1 монета. Прусська; 1/48 прусського талера-1771 р.–1. Шведська. Шеляг-стертий– 1. Польська, Іоанна Казимира, шеляг–1660–1. Російська. Анни Іоанівни, деняга–1735 – І. (Рап. хран. 23. 05 1854 р. № 15). Через чотири місяці, після цього, на тому ж місці і при тих же роботах, знайдено ще 611 дрібних сріб. монет, в числі яких були: московські сріб. копійки Івана Грозного, Борис Федоровича, Василя Івановича Шуйського, Михайла Федоровича і Олексія					Страшкевич2, № 67

1	2	3	4	5	7	8	6	9
			Михайловича. - Обрано за 10 коп. сріб. 2 примірника копійок Василя Івановича Шуйського (1606-1610) та Михайла Федоровича (1613-1645).					
77.	-	Повернуті без визначення	1854 р. с. Казимірівка, якої губернії і пов. не показано, знайдено 4 монети, які повернуті назад і названі польськими, без навіть приблизного визначення.	360	4	-	НА ІАНАНУ. Ф. 13. Спр. 46. Арк.237 – 237 зв. ЦДДАК. Ф.442. Оп.1. Спр.11708	Страшкевич2, № 68
78.	-	Повернуті без опису	1854 р. У Києві, при побудові присутніх місьць, у Старому місті, знайдено 645 дрібних срібних монет: це були срібні копійки Василя Івановича Шуйського, Михайла Федоровича та Олексія Михайловича.	17 ст.	645	?		Страшкевич2, № 69
79.	Ф.1, Оп.1, ед. хр.	3264	1854 р. с. Луки Таращанського пов. Київської губ., знайдений скарб з 235 сріб. монет, з яких представлено було 4 широких празьких гроша, залишили тільки гріш Венцеслава III, кор. Богемського (1363 – 1378)	14 ст. (?)	235	1		Страшкевич2, № 70
80.	Ф.1, Оп.1, ед. хр.	4417-4476	1855 р. с. Кабличі Гайсинського пов. Подільської губ., знайдено 1117 сріб. Західноєвропейські монети.	1594–1616	1117	33		Страшкевич2, № 71
81.	-	Повернуті без опису	1855 р. с. Солов'ївка Радомишльського пов. Київської губ., знайдений скарб монет (є опис).	16 – 1 пол. 17 ст.	567	?	НАІАНАНУ. Ф.13 Спр. 46. Арк.273 – 273 зв.; ЦДДАК. Ф. 442. Оп. 32. Спр.1049	Страшкевич2, № 72
82.	Ф.1, Оп.1, Од. зб28	3210-3262 3274-3601	1852 р. поблизу с. Бугайки Васильківського пов. Київської губ., знайдено мідних російських монет один пуд і десять фунтів. (продовження)	1724–1819	1 пуд 10 ф. = 409 од.	53 + 328		Страшкевич2, № 55
83.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.28	3265-3272	1855 р. с. Гурбинці, Полтавської губ. та пов., у глиняній баклажці, знайдений скарб російських сріб. копійок.	16 – поч. 17 ст.	2357	8		Страшкевич2, № 73.
84.		Музей старожитностей	1855 р. С.Зелений Ріг Уманського пов. Київської губ., знайдено скарб у посудині у якому було монет: 179 великих, 299 менших, 4 маленьких	?	482	15		Страшкевич2, № 74.
85.		Музей старожитностей	1855 р. с. Решівка Кременецького пов. Волинської губ. Під олтарем церкви знайдено 5 глиняних посудин, у 2 з яких містилось: 395 одн. голландських червінців, наймолодшою монетою були 5 рублів Катерини II. Срібних було: великого розміру – 98 екз., меншого – 907.	18 ст.	1400 у 2 посудинах, у інших 3 - невідомо	0		Страшкевич2, № 75.
86.	Ф.1, Оп.1в, Од. зб28	3666– 4416	1856 р. Київ, в Старій Київській частині, поблизу церкви Срігнення, в глиняному горщику знайдено 772 монети, а саме: 58 срібних та 714 мідних копійок Олексія Михайловича.	17 ст.	772	751		Страшкевич2, № 77.
87.	Ф.1, Оп.1, Од.	4417-4446	1856 р. м. Луцьк Волинської губ., у старому замку,	17–18 ст.	30	30		Страшкевич2,

1	2	3	4	5	7	8	6	9
	зб.28		при дослідженні гробниць великих князів литовських, хранитель мінц-кабинету Я.Волошинский знайшов в різних місцях насипу 30 польських і германських монет. Всі вони включені до складу Мінц-кабинету.					№ 78
88.	Ф.1, Оп.1, Од. зб28	4512-4523	1856 р. м. Псков Вінницького пов. Подільської губ., у воді, в глиняному горщику знайдений скарб західноєвропейських монет.	1598-1616	358	12		Страшкевич2, № 76.
89.	Ф.1, Оп.1, Од. зб28	4597-4607	1857 р. м. Київ, при облаштуванні спуску до ланцюгового мосту знайдено скарб російських монет.	1752-1801	157	11		Страшкевич2, № 79.
90.	Ф.1, Оп.1, Од. зб28	4544-4557	1857 р. с. Четирбоки Заславського пов. Волинської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет (германських)	1615-1616	161	14	ЦДАК. Ф. 442. Оп.34. Спр.843	Страшкевич2, № 80.
91.	Ф.1, Оп.1, Од. зб28	4614-4631	1857 р. м. Рожів Радомишльського пов. Київської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет	16 – поч.17 ст.	596	18		Страшкевич2, № 81.
92.	-	-	1857 р. с.Іванківці (губ. і пов. не вказані) з скарбу 7 монет розміром у 10 копійок.	?	?	7	НАІАНАНУ.Ф.13.Спр.46. Арк.343 – 343 зв.	-
93.	-	-	1857 р. с.Мінки Овруцького пов., Волинської губ. селянами знайдений скарб золотих турецьких монет	?	?	?	ЦДАК. Ф.442. Оп.34. Спр.1066.	
94.	-	Повернуті без опису	1858 р. р. Чигирин, Київської губ., при вирівнюванні міської площі, знайдено 14 польських та шведських монет.	17 ст. (?)	14	?		Страшкевич2, № 82.
95.	Ф.1, Оп.1, Од. зб28	4633-4656	1858 р. с. Синець Кременецького пов., Волинської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет.	16 ст.	1637	24		Страшкевич2, № 83.
96.	-	Повернуті без опису	1858 р. с. Шпиколоси Кременецького пов. Волинської губ., селяни знайшли 102 сріб. та 3 мідні монети	?	105	?		Страшкевич2, № 84.
97.	-	Повернуті без опису	1859 р. с. Бабич Черкаського пов. Київської губ., знайдений 67 мідних російських монет (5 та 2 копійки).	1761-1787	67	67		Страшкевич2, № 85.
98.	Ф.1, Оп.1, Од. зб28	4667-4668	1859 р. с. Байбузи Черкаського пов. Київської губ., в урочищі Старої Січі, знайдено 2400 срібних монет.	16 ст. (?)	2400	2		Страшкевич2, № 86.
99.	Ф.1, Оп.1, Од. зб28	4665-4666	1860 р. Київ, у Старому місті, в скляній посудині знайдено старовинні монети, вагою 7 фунтів і 2 лоти. монет російських і польських.	17-18 ст (?) 1662, 1702	7 фунтів і 2 лоти	2		Страшкевич2, № 87.
100.	-	Повернуті без опису	1860 р. с. Бучин Ковельського пов. Волинської губ., знайдено 38 монет.	?	38	?		Страшкевич2, № 88
101.	Ф.1, Оп.1, Од. зб28	4669-4712	1860 р. Київ, в помісті Стародубеца, у Старому місті, знайшли три посудини з стародавньою російською мідною монетою від Василя Темного до Петра І.	15 ст. – 1703 р.	30 фунтів, близько 30,000 од.	44		Страшкевич2, № 89.
102.	-	Музей	1861 р. д. Панський Міст Липовецького пов.	?	102	34		Страшкевич2,

1	2	3	4	5	7	8	6	9
	?	старожитностей ?	Подільської губ., знайдений скарб з 100 сріб. талерів та 2 золоті монети.					№ 90.
103.	-	Повернуті без опису	1861 р. с. Сямонів Острозького пов. Волинської губ., знашли 349 срібних монет	?	349	0		Страшкевич2, № 91.
104.	-	Повернуті без опису	1861 р. м. Зятковець Гайсинського пов. Подільської губ., знайдено 800 монет старого карбування.	?	800	0		Страшкевич2, № 92
105.	-	Повернуті без опису	1862 р. м. Лисянка Звенигородського пов. Київської губ., знайдено 889 монет.	?	889	0		Страшкевич2, № 93
106.	-	Повернуті без опису	1862 р. с. Костошок Овруцького пов, Волинської губ., знайдено у глиняному горщику 115 старих срібних монет	?	115	0		Страшкевич2, № 94
107.	Ф.1, Оп.1, Од. 3628	4765-4790	1862 р. с. Городок Ровенського пов. Волинської губ., знайдений скарб шелягів польсько-шведських від Густава Адольфа до Карла XII, Яна Казимира.	1612-1661-1712	702	26		Страшкевич2, № 95
108.	Ф.1, Оп.1, Од. 3628	4795	1862 р. с. Богородичі (Бородичі ?) Володимирського пов. Волинської губ., знайдений скарб, дані про склад відсутні.	1684 (?)	?	1		Страшкевич2, № 96
109.	Ф.1, Оп.1, Од. 3628	4796-4812	1863 р. с. Стара Буда Звенигородського пов. Київської губ., у глиняній посудині знайдені старі срібні монети величиною в 5 копійок у кількості 2212 од. та 5 срібних злитків (генузько-кримські, татарські монети та продовувати злитки)	14 ст.	2212	34		Страшкевич2, № 97
110.	-	Повернуті без опису	1864 р. с. Подгаць Луцького пов. Волинської губ., селянин Нікітток вивернув плугом на полі, що належить поміщику, скарб, що складався з 159 старовинних срібних монет та срібною позолоченої кришки від якоїсь посудини. Ці монети були празькі гроші Карла I (1346-1378) та Венцеслава IV (1378-1419)	14 ст. (?)	159	?		Страшкевич2, № 98
111.	Ф.1, Оп.1, Од. 36.28	5169	1864 р. с. Стеченки Радомишльського пов. Київської губ., знайдено 1200 старих західноєвропейських монет.	Поч. 17 ст. (?)	1200	1		Страшкевич2, № 99
112.	Ф.1, Оп.1, Од. 36.28	5147-5149	1864 р. с. Білозір'я Черкаського пов. Київської губ., знайдений скарб, що складається з срібних західноєвропейських монет старого карбування.	Поч. 17 ст.	783	3		Страшкевич2, № 100
113.	Ф.1, Оп.1, Од. 36.28	5150-5155	1864 р. с. Левковичі Овруцького пов. Волинської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет.	Поч. 17 - 1695	23	6		Страшкевич2, № 101
114.	-	Музей старожитностей	1858 р. с. Вітачів Київського пов. Київської губ., знайдено 877 срібних монет.	?	877	?		Страшкевич2, № 102
115.	-	-	1865 р. с. Сулок Черкаського пов. Київської губ., селянин Трохим Литовченко, при скопуванні городу, знайшов 5035 західноєвропейських дрібних монет.	17 ст. (1613-1661)	5035	55		Страшкевич2, № 103
116.	Ф.1, Оп.1, Од.	5170-5177	1865 р. с. Черемошне (?) Ковельського пов.	1645 - 1700	161	8		Страшкевич2, № 104

1	2	3	4	5	7	8	6	9
	зб.28		Волинської губ., знайдено 161 срібну західноєвропейську монету.					№ 104
117.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.28	5178-5183	1865 р. с. Сапожин Острозького пов. Волинської губ., знайдений скарб у глиняному горщику, що складався з 6 західноєвропейських срібних монет.	1621-1664	6	6		Страшкевич2, № 105
118.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.28	5187-5193	1865 р. м. Самгород Бердичівського пов. Київської губ., знайдено 163 західноєвропейські срібні монети.	1659-1709	163	7		Страшкевич3, № 106
119.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.28	6725-6780	1865 р. с. Кушпін Кременецького пов. Волинської губ., знайдений скарб, що складався з 56 шелягів (польських, прибалтійських володінь Швеції, бранденбурзьких).	1615-1641	56	56		Страшкевич3, № 107
120.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.28	6872-6878	1865 р. казенне поселення Клинець, Овруцького пов. Волинської губ., знайдено 69 срібних монет (польських, прибалтійських володінь Швеції, Бранденбургу).	1622-1665	69	7		Страшкевич3, № 108
121.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.28	5186	1865 р. с. Триліси Васильківського пов. Київської губ., знайдений скарб, що складався з 302 срібних, низької проби, західноєвропейських монет.	1616-1660	302	1		Страшкевич3, № 109
122.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.28	5195-6724	1865 р. м. Чигирин Київської губ. у горщику знайдений скарб, що складався з 1530 срібних, переважно низької проби, дрібних монет, а саме: західноєвропейські гроші, півгроші, шеляги.	15 ст. - 1624 р.	1530	1530		Страшкевич3, № 110
123.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.28	6781-6790	1866 р. с. Верхнова Володимирського пов. Волинської губ., знайдено 10 монет. (празькі гроші).	14 ст.	1300	10		Страшкевич4, № 111
124.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.28	6791-6812	1866 р. м. Городок Луцького пов. Волинської губ., знайдено 22 срібні монети, що лежали у дерев'яному ящику. Це були півтораки та шеляг Сигізмунда III.	1620 - 1624	22	22		Страшкевич4, № 112
125.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.28	6824	1866 р. с. Тарнавка Заславського пов. Волинської губ., при розкопуванні землі для побудови дому, знайдено 34 срібних цілих монет та 4 уламка. Це були богемські гроші, одна польська та одна шведська монети (празький гріш Венцеслава III (1363-1378)).	14 ст. - 1659 р.	34 цілих та 4 уламка	1		Страшкевич4, № 113
126.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.28	6823	1866 р. с. Бондарівка Овруцького пов. Волинської губ., знайдено 22 срібні монети польські, одна бранденбурзька, одна шведська та одна богемська.	14 ст. - 1633 р.	22	1		Страшкевич4, № 113а
127.		Повернуті власнику	1866 р. с. Малев Дубенського пов. Волинської губ., знайдено 148 дрібних срібних монет (польських, бранденбурзьких і шведських).	17 ст.	148	0		Страшкевич4, № 114
128.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.28	6849-6851	1866 р. с. Конюшки Дубенського пов. Волинської губ., знайдено 38 монет (частково відправлені в	1632 - 1649 рр. (?)	38	3		Страшкевич4, № 115

1	2	3	4	5	7	8	6	9
129.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.28	7041-7232	1869 р. м. Київ, на цвинтарі Йорданської церкви, знайшли скарб куфінних дирхемів (від АК).	10 ст.	191	190		Билишевский, С. 21-24
130.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.28	6854-6871	1866 р. с. Полова Прилуцького пов. Полтавської губ., знайдений скарб що складався з 591 монет (590 срібних та 1 золота). Монети польські, бренднбурзькі шведські, іспанські, Австрійських Нідерландів, Сполучених Нідерландів, численних германських областей та міст.	1621-1663	591	18		Страшкевич4, № 117
131.	Ф.1, Оп.1, Од. зб. 28	7233 - 7271	1868 р. с. Сидоровичі (урочище Стайки) Мазепинської волості знайдено скарб з стародавніх срібних монет, викопаних селянином у глиняному горщику на своїй садибі при ритті канами. Горщик розбився від удару заступу. Монети Римської імперії (денарії). Придбані за 7 руб. 80 коп.	1-2 ст.	236	39	ДАК.Ф.16. Оп.307. Спр. 279. Арк.1, 4-11.	
132.			1868 р. м. Корсунь 2.08.1868 р. знайдено після сильного дощу горщик в якому знаходилось 1012 польських срібних монет величиною в 30, 15, 10 коп. Князь Лопухін, на землі якого було зроблено знахідку, подарував селянину цей скарб, а 3 монети передав у польцейський відділок, який направив ці монети для розгляду у МК	17 ст.?	1012 (3)	0	ДАК.Ф.16. Оп.307. Спр. 279. Арк.19, 27-28.	
133.			1869 р. с.Лісовичи Таращанського пов. під час копання городу знайдено 22 стародавні монети	?	22	0	ІА НАНУ. Ф.13. Спр.47. Арк.162; ДАК.Ф.16. Оп.308. Спр. 1. Арк. 23-24.	
134.			1869 р. с. Зикрачі Халчанської волості, Київського пов., скарб знайдений селянкою Тупаленковою, що складался з 752 срібних монет і 12 золотих (від АК).	?	764	0	ІА НАНУ. Ф.13. Спр.47. Арк.167, 169; ДАК.Ф.16. Оп.308. Спр. 1. Арк. 27-30.	
135.			1870 р. С.Халеп'є Віточевської волості, Київського пов., під час роботи час городі знайдено скарб селянином Демченком, знайдено 171 срібна монета різної величини, з яких 1 золота.	17 ст.?	172	0	ІА НАНУ. Ф.13. Спр.47. Арк.185.	
136.			1870 р. с.Стрижівка Таращанського пов. знайдено скарб під час оранки поля у глиняному горщику, розбитий у друзки бороною. У скарбі дуло 200 срібних монет різної величини, три срібні пряжки з вушками, дві сережки і один перстень з каменем	17 ст.?	200 та предмети	0	ІА НАНУ. Ф.13. Спр.47. Арк.181; ДАК.Ф.16. Оп.309. Спр. 101. Арк. 5-6.	
137.			1870 р. (1869 р.) с.Велика Бугасвка Київського пов. під час обробки землі у квітні минулого року було знайдено скарб у глиняному горщику, коли горщик був розбитий, в ньому виявились срібні монети старого карбування вагою 5 фунтів 60 золотників.	?	1718	0	ІА НАНУ. Ф.13. Спр.47. Арк. ; ДАК.Ф.16. Оп.309. Спр. 101. Арк. 10, 12.	

1	2	3	4	5	7	8	6	9
138.				?	353	0	НА ІА НАНУ. Ф.13. Спр.47. Арк.; ДАК.Ф.16. Оп.309. Спр. 101. Арк. 27, 29, 32, 34, 37	
139.			1870 р. с. Богачевка Звенигородського пов. знайдено скарб на подвір'ї, що заритий був у глиняному горщику. Він складався з мідних монет 1761-1769 р.: вартістю 5 коп. - 1200 штук; 52 штуки номіналом 2 коп. Дві монети було направлено до МК. Іконіков у рапорті написав, що подібні монети є у МК і їх треба повернути.) л.29 рапорт від 19.11.1870 р.)	1761 – 1769	1252	0	НА ІА НАНУ. Ф.13. Спр.47. Арк.; ДАК.Ф.16. Оп.309. Спр. 101. Арк.37	
140.	Ф.1, Оп.1, Од. зб. 29	7925-7942	1873 р. С.Г воздів, знайдений скарб золотоординських монет, монетних гривен та монет Владимира Ольгердовича.	14 в.	18	18		Данилевич – С. 5-7; Ильин, № 107, с.29.
141.			1873 р. 4 червня. с.Суворово Стародубського пов. селянин Аким Романенко під час земляних робіт, знайшов у землі горщик з 59 срібними монетами рубльового номіналу часів удільного періоду, що мають однакову тригранну форму товщиною ¼ (близько 1 см.) вершка, а довжиною у 3 вершка. (близько 13,5 см.) Вага всіх рублів 28 ½ фунти (11,7 кг.). (Вага 1 рубля складає приблизно 198 г. – прим. Автора)	13 ст.	59	2	НА ІА НАНУ. Ф.13. Спр.48. Арк. 28	Ильин, № 222, с.53.
142.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.29	7954-7976	1845 р. (1873) м. Шавлих, знайдений скарб, що складався з польських, шведських, тешинських мідних монет	1616 – 1668	4500	32 відібрані, 23 записані до каталогу		Страшкевич І, № 20
143.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.29	7977-8000	1852 р. (1873 р.). Хутір Мошун, знайдений скарб, що складався з мідних російських монет.	1763 – 1796	334	35 відібрані, 24 записані		Страшкевич І, № 53
144.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.29	9967-10213	1875 р. С.Стайки, Київського пов., знайшли скарб що складався з мідних солідів польських, шведських, бранденбурзьких.	поч. 17 ст. – 1684 р.	?	227		Данилевич І. С. 7-13
145.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.29	10215-10225	1875 р. Турне-Северин у Валахії, знайдений скарб турецьких та візантійських монет (?).	?	?	11		
146.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.29	10444	1877 р. с.Поповиці Могилівського пов. Подільської губ., в руйнах старої будівлі знайшли литовську монету 1567 р.	1567	1	1		
147.			1877 р. с.Хмельник Черкаського пов. Київської губ. селянами знайдено злитки (кількість і які саме не	?	?	?	НА ІА НАНУ. Ф.13. Спр.49. Арк.36	

1	2	3	4	5	7	8	6	9
			вказано).					
148.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.29	10445-10446	1876 р. с. Белгородка, знайшли 2 півгараки 1624 р.	1624	2	2		Данилевич І. С. 14
149.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.29	10449-10450	1877 р. с. Білгородка, знайшли 2 гданських орта	1615 1617	2	2		
150.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.29	10477-10481	1878 р (?) древніх східних булгарських монет. Р. Булгар на Волзі.		5	5		
151.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.29	10482-10482	1878 р. (?). Ярославська губ., знайдено 3 саммандських дірхема	10 – 11 в.	3	3		
152.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.29	10496	1876 р. м. Київ, Бессарабська площа знайдений византійський солд Василя І Костянтина VIII (868- 879).	868 – 879	1	1		Данилевич І. С.14 Кропоткин (б), № 167
153.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.29	10548-10565	1876 р. (1878 р.) . м. Київ, урочище Оболонь, садиба Магуріна знайдений скарб мідних монет римського часу	3 – 4 ст.	18	18		Антонович (1); Данилевич (1) С. 14 – 17; Биляшевский. С. 26-34.
154.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.29	10938-10944	1876 р. (1878 р.) Київ, урочище Оболонь, садиба Магуріна, знайдений скарб мідних монет римського часу (продовження)	3 – 4 ст.	7	7		Антонович (1) Данилевич (1) С. 14 – 17; Биляшевский. С. 26-34.
155.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.29	10996-10998	1878 р. с. Горбів Новгород-Сіверського пов. Чернігівської губ., знайдений скарб чернігівських гривен (?)	13 в.	25	3	НА ІА НАНУ. Ф.13. Стр.49. Арк.82, 91	Данилевич (1) С.20
156.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	10938-10944, 10548-10565 11523-11542, 11830-11835, 12333, 12335	1876. р. Київ, урочище Оболонь, скарб мідних римських монет (продовження).	3 – 4 ст.				Антонович (1) Данилевич (1). С. 14 – 17. Биляшевский. С. 26 – 34.
157.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	11920	1882 р. с. Андріївка Київського пов. Римська монета Фаустини	2 ст.	1	1		Данилевич (2). С.21
158.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	12128-12129	1882 р. Київ, вул. Трьохсвятительська, садиба Агесева знайшли т.з. київські гривни.	11 – 13 в.	2	2		Данилевич (2). С.21; Ильин, № 72. С.24.
159.			1882 р. с. Букрин Канівського пов., Київської губ., знайдено скарб мідних монет у глиняному горщику, який розбитий лопатою.	?	?	10	НА ІА НАНУ. Ф.13. Стр.50. Арк.33	
160.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	12240-12249	1883 р. с. Плоске Сквирського пов. Київської губ., знайдений скарб римських монет Елія Вера, Антоніна Пія, Фаустини старшої, Марка Аврелія, Пертинакса.	2 – 3 ст. (?)	?	10		Данилевич (2). С.22-24.
161.	Ф.1, Оп.1, Од.	12298	1882 р. с. Ташкирмен Лайшевського пов. Казанської	14 ст. (?)	72	1		Данилевич (2).

1	2	3	4	5	7	8	6	9
	зб.33		губ. знайдений скарб, що складався з 72 гривень у вигляді палички (передані АК).					С.22; Ильин, № 44. С.20.
162.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	12595-12768	1886 р. м. Павлоч Сквирського пов. Київської губ., знайдений скарб польсько-литовських, прусських, шведських монет	1621–1630	173	173		Данилевич (2). С. 26-35
163.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	12781-12782	1886 р. р. Канів, Тарасова гора, знайдений скарб (?) що складався з руських срібних копійок.	Кін.17 – поч.18 ст.	?	2		Данилевич (2). С. 26
164.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	12783-12791	1886 р. м. Канів, Тарасова гора. знайдений скарб західноєвропейських монет	1595 – 1629	?	9		Данилевич (2). С. 24-25; Биляшевский. Котляг № 317
165.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	12808-14243	1888 р. с.Петрушки Канівської пов. та губ., знайдений скарб мідних та срібних західноєвропейських монет (від Сигзмунда III до Яна Казимира).	17 ст.	1436	1436		Биляшевский. С. 62 – 63; Котляг № 834
166.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	14277-14284	1888 р. с Збраньки Овруцького пов., знайдені західноєвропейські та російські монети (шеляги Яна Казимира – російські монети 18-19 ст.).	?	?	8		Данилевич (2). С. 37-38
167.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	14285-14288	1888 р. с Хайча Овруцького пов., знайдені західноєвропейські монети (шеляги Яна Казимира та російсько-польські злиті монети 1831 р.).	17 ст. – 1831 р.	3	3		Данилевич (2). С. 38-39
168.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	14451-14488	1883 р. (1889 р.). с. Пастирське Чигиринського пов. Київської губ., знайдений скарб червонорусських монет Людвіга Угорського. (від АК).	14 ст.	38	38	НА ІА НАНУ. Ф.13. Спр. 51. Арк. 111.	Данилевич(2). С. 22,
169.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	14496-14766	1889 р. с. Совки Київського пов., знайдений скарб західноєвропейських монет (Польщі, Литви, прибалтійських володіннь Швеції).	1624 –60-ті рр. 17 ст.	271	271		Котляг № 1186
170.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	14774-14797	1889 р. с. Хайча Овруцького пов. Волинської губ. в піску знайшли монети (польські, шведські, російські).	1623 – 1840	24	24		Данилевич (2). С. 39-43
171.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	14798-14801	1889 р. м. Черкаси знайдений скарб «київських» гривень.	Кін. 11 – поч. 13 ст.	4	4	НА ІА НАНУ. Ф.13. Спр. 51. Арк.149, 150	Данилевич (2). С.43; Ильин, № 112. С.30.
172.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	14808-14897	1889 р. м. Крилово Київської губ. Знайдений скарб римських денаріїв від Веспасіана до Коммода.	1 – 2 ст.	90	90		
173.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	14898	1890 р. м.Канів на Княжій горі знайдена гривна «київського типу».	Кін. 11 – поч. 13 ст.	1	1		Данилевич (2). С.44
174.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	15002	1887 р. (1891 р.) с. Ластовевь Кам'янецького пов. Дукаг 1645 р. Франкфурт. (від АК).	1645 р.	1	1	НА ІА НАНУ. Ф.13. Спр.52. Арк.17	
175.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	15003-15088	1888 р. (1891 р.) с. Берестель (?) Володимирського пов. Волинської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет. (від АК).	поч.17 ст. – 1703 р.	87	87	НА ІА НАНУ. Ф.13. Спр.52. Арк.16	Котляг № 1241

1	2	3	4	5	7	8	6	9
176.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	15089 - 15283	1888 р. (1891 р.). С.Малі Семиці Ровенського пов. Волинської губ. (від АК)	1621 – 1650	195	195	НА ІА НАНУ. Ф.13. Спр.52. Арк.16	Котляр № 476
177.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	15284-15410	1891 р. урочище «Гузки» Черкаського пов., знайдений скарб західноєвропейських монет (від АК).	1613 – 1624 рр.	127	127		Зразок, №1
178.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	15411-15418	1888 р. містечко Макарів Київського пов., знайдений скарб що складався з російських та західноєвропейських монет (від АК).	1714 – 1775 рр.	?	8		Данилевич (?). С. 35-37
179.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	15419-15499	1890 р. с. Стрौнці Ольгопольського пов. Полтавської губ. знайдений скарб, що складався з празьких грошей, молдавських та джучидських монет, джучидських монет з надкарбуванням «колюмна». (від АК).	14 ст. – 1-а пол. 15 ст.	81	81		Котляр. С.91. № 237.
180.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	15501-15629	1890 р. д. Жеревпіль (?) частина села Розважева Радомишльського пов. Київської губ., знайдений скарб, що складається з польсько-шведських монет. (від АК)	1620 – 1648 рр.	129	129		Котляр. - № 1183
181.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	15630-15659	1890 р. (1891 р.). містечко Цибулів Липовецького пов. Київської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет (від АК).	1534 – 1599	30	30		
182.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	15660-18585	1890 р. р.Липовець Київської губ. (територія суч. Вінницької обл.), знайдений скарб, що складався з монет польських, шведських, шотландських (від АК).	2 пол.17 ст.	2926	2926		Котляр. - № 1005
183.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	18586-18612	1889 (1890 р.) м. Муравця Дубенського пов. Волинської губ., (територія суч. Ровенської об.), знайдений скарб, що складався з західноєвропейських монет (польських, шведських, прусських) (від АК).	1621 – 1695	52	27		Котляр. № 479 (дагує 1 пол. 17 ст.)
184.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	18613-18962	1890 р. м. Манжелеї (?)Кременчуцького пов. Полтавської губ., знайдений скарб, що складався з монет західноєвропейських та російських шотландських (від АК).	1593 – 1814	350	350		
185.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	18966-19026	1891 р. с.Заліся Ковельського пов. Волинської губ. знайдений скарб західноєвропейських монет (від АК).	1620 – 1627	61	61		Котляр. № 599
186.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	19039-19056	1891 р. с.Лискове Липовецького пов. Київської губ. (територія суч. Черкаської обл.), знайдений скарб польських монет (від АК).	1620 – 1677	18	18		Котляр. № 1142
187.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	19303-19475	1891 р. (1892) Новгород-Волинський пов. (територія суч. Житомирської обл.), знайдений скарб польських, шведських, прусських, сілезьких монет (від АК).	1507 – 1627(?)	173	173		Котляр. № 1259
188.	Ф.1, Оп.1, Од.	19476-19704	1891 р. с. Красне Дубенського пов. Волинської губ.,	15 ст. – 1524 р.	229	229		Котляр. № 222

1	2	3	4	5	7	8	6	9
	зб.33		знайдений скарб, що складався з монет польсько-литовських від Людвіга Угорського (від АК).					
189.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	19705-19724	1892 р. м. Київ, на Подолі, знайдений скарб, що складався з монет Віговта Кейстутовича (тип - колломна - спис з хрестом).	Кін.14 – поч. 15 ст.	?	20		
190.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	19766-19768	1892 р. с. Гладковичі Овруцького пов., знайдений скарб візантійських монет (Константин X - Роман II) (від АК).	11 ст.	?	3		Кропоткин (б). №150
191.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	19776-19792	1892 р. С. Станіславчик Балтський (?) пов. Подільської губ., знайдений скарб російських мідних монет.	1705–1716	17	17		
192.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	19795	1879 р. (1892). С.Городище Таращанського пов., знайдена мідна римська монета Антоніна.	2 ст.	1	1		Кропоткин (а). №452
193.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	19798-23472	1888 р. (1892) с.Басихіно Стародубського пов., знайдений скарб, що складався з руських удільних копійок (Новгород, Псков, Рязань), денег Івана Васильовича, польських півгрошей Олександра та Сигізмунда I (від АК).	15 ст. – 1529	3675	3675		Толстой. ЗРАО. т.4. С.30 – 40, Ильин. С. 51, № 153.
194.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	23514-23856	1892 р. м. Канів (територія суч. Черкаської обл.), знайдений скарб, що складався з руських копійок (Іван IV- Михайло Федорович), золотих монет турецьких та голландських (від АК).	16 ст. – 1645 (?)	343	343		Kotlar. № 318
195.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	23894	1888 (1892) р. с.Городище Ровенського пов. Волинської губ., знайдений золотий голландський дукат (від АК).	1770 р.	1	1		
196.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	23898	1892 р. с.Безуглівка Чернігівської губ., знайдений римський денарій Траяна (від АК).	Кін.1 – поч.2 ст.	1	1		
197.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	23899-23932	1893 р. с. Малий Браталів Житомирського пов. Волинської губ. (територія суч. Житомирської обл.), знайдений скарб західноєвропейських монет (польських, голландських, шведських (від АК).	1622 – 1633 pp.	34	34		Kotlar. № 1257
198.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	23933	1893 р. с. Бонгурів (?). Чернігівської губ., знайдена мідна візантійська монета	10 – 13 ст.?	1	1		
199.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	23934	1892 р. Мглин, знайдений скарб новгородських гривен. (від АК).	14 ст.	10	1		
200.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	23976-24460	1893 р. Лебедин Чигиринського пов. Київської губ. (територія суч. Черкаської обл.) знайдений скарб західноєвропейських монет (польських, шведських, brandenбурзьких). (від АК).	16 ст. – 1648 р.	485	485		Kotlar. № 327
201.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	24468	1893 р. м.Київ, на Подолі при каналізаційних роботах знайдені мідні античні монети (Тарент, Рим, Візантія).	4 ст. до н.е. (?)– X ст. (?)	1	1		Кропоткин (а). № 469
202.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	24472-24477	1892 р. с.Литвинівка Київського пов., знайдений скарб західноєвропейських монет (польських,	1650 – 1661 pp.	?	6		

1	2	3	4	5	7	8	6	9
			шведських, прусських).					
203.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	24501	1894 (?) р. м. Київ, Кирилівська вул. Знайдений скарб литовських монет (тип колломна/спис з хрестом).	Кін.14 ст. – поч. 15 ст.	близько 800	1		
204.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	24628-24657	1894 р. с.Дубинки Новгород-Волинського пов. Волинської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет. (від АК)	1624 – 1706	30	30	НА ІА НАНУ. Ф.13. Спр.52. Арк.120	
205.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	24803-24853	1894 р. Сквирський пов. у садібі Констанции де-Монгресор, знайдений скарб західноєвропейських монет (польських, германських, прусських). (від АК).	1609 – 1629	51	51		Kotlar. № 413
206.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	24858-24976	1894 р.с. ---никах (?) Київського пов., знайдений скарб, що складався з праських грошей та кримських монет (придбані у В.Гезе).	14 ст.	119	119	НА ІА НАНУ. Ф.13. Спр.52. Арк.155	
207.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	24977	1894 р. с Безрадичі Київського пов., знайдена мідна візантійська монета		1	1		
208.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	24985-25001	1895 р. с.Косарі, Чигиринський пов. Київської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет (руських, польських, германських) (від АК).	16 ст. – 1614 (?)	17	17		Kotlar. № 323
209.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	25085-25133	1895 р. с.Луки Брацлавського пов. Подільської губ., знайдений скарб руєвських монет. (від АК).	1855 – 1878	49	49		
210.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	25179-25180	1896 р. м.Київ, Вознесенський спуск, знайдені візантійські мідні монети Костянтина ІХ та його матері Зої та Костянтина Х Дуки з Євдокією.	11 ст.	1	1		
211.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	25183	Час знаходження невідомий. (1896р.) знайдено скарб (?). Один денарій Костянтина (272 – 337) (?) передано до МК.	Кін.3 – поч. 4 ст.	?	1		
212.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	25184-25186	1896 р. м. Київ Флорівський монастир, знайдені східні монети.	13 – 14 ст. (?)	3	3		
213.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	25188-25340	1894 р. с. Остапківці Проскурівського пов., знайдений скарб західноєвропейських монет (польських, шведських, прусських) (від АК).	1621– 1630 рр.	153	153		Kotlar. № 671
214.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	25510-25524	1895 р. М. Стольне Чернігівської губ., знайдений скарб римських денаріїв	1 – 2 ст. н.е.	15	15		Кропоткин (а). № 1313
215.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	25525	1895 р. с. Стайки Київського пов., знайдений римський денарій Фаустини	2 ст.	1	1		
216.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	25558-25559	1895 р. хутір Підсулків (?) Борзнянського пов. Чернігівської губ., знайдений скарб арабських дирхемів (від АК).	10 – 11 ст.	300	4		
217.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	25567-25600	1896 р. с. Яблунів Канівського пов. (сучасна територія Черкаської обл.), знайдений скарб західноєвропейських монет (польських, голландських, прусських)	1619 – 1627 рр.	34	34		Зразок №2
218.	Ф.1, Оп.1, Од.	25614-26105	1895 р. (1896 р.) с.Ставок Ковельського пов.	15 ст. – 1685 р.	502	492		Kotlar. № 1246

1	2	3	4	5	7	8	6	9
	зб.33		Волинської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет (польських (від Казимира до Яна Казимира), руських (від АК).					
219.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	25106-25107	1896 р. с.Кубин (?) Могилівського пов. Подільської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет (від АК).	17 ст. (?)	?	2		
220.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	26179-26260	1896 р. с.Дерганівка Бердичівського пов. Київської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет (чеських, польських, германських). (подаровані М.А.Бунге)	14 ст. – 1613 (?)	82	82		Зразок №3
221.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33		1895 р. Петропавлівська слобода Казанської губ. Чистопільського пов. знайдений скарб гривен (коритцеподібних гривен новгородського типу) (від АК).	14 ст.	?	1		Ильин, № 62, с.23.
222.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	26373-29009	1895 р. м. Путивль (сучасна територія Сумської обл.) знайдений скарб московських копійок (від АК).	16 в. – 1 пол. 17 в.	2637	2637		Зразок №4
223.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	29010-29548	1895 р. С. Лопушне Кременецького пов. Волинської губ. (сучасна територія Тернопільської обл., знайдений скарб західноєвропейських монет (польських, шведських, пруських) (від АК).	1 пол. 17 ст.	647	539		Kotlar. № 514
224.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	29549-30021	1895 р. м. Умань у передмісті Воїтківка знайдений скарб західноєвропейських монет (нідерландських, польських, шведських, пруських) (від АК).	1624 – 1646 (?)	473	473		Kotlar. № 313
225.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	30022-30033	1895 р. с.Хлишки Кролевецького пов. Чернігівської губ. Знайдений скарб російських монет.	1762 – 1772	12	12		
226.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	30035-30352	1896 р. м. Глухів Чернігівської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет (нідерландських, голландських, польських, московських). (від АК).	16 ст. – 1677	Бл. 400 од.	317		Kotlar. № 963
227.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	30353-30388	1897 р. с. Яблунів Канівського пов., Київської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет (польських, голландських).	1572 – 1643	36	36		Зразок №2
228.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	30389-30471	1896 р. м.Животівка Тарашанський пов. Київської губ. (сучасна територія Вінницької обл.), знайдений скарб західноєвропейських монет (польських, шведських). (від АК).	1 пол. 17 – 1684	82	83		Kotlar. № 575
229.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	30472	1897 р. м. Черкаси, на березі Дніпра, знайдена золотординська монета Шадібек хана	802 р.х.=1399/1400 р.	1	1		
230.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	30499-30516	1891 р. (1897) с. Понінка Новгород-Волинського пов. (сучасна територія Хмельницької обл.), знайдений скарб польських, голландських, германських монет (від АК).	Поч. 17 ст. – 1657 р.	18	18		Kotlar. № 1125
231.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	30517 - 30565	1897 р. с. Сакнівка Канівського пов., знайдений скарб західноєвропейських монет	1510 – 1 пол. 17 ст.	25	25		Зразок №5

1	2	3	4	5	7	8	6	9
232.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	30566-31635	1897 р. с.Баранівка Радомишльського пов., Київської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет (польських, шведських, германських) (від АК).	Кін 16 – 1 пол. 17 ст.	2015	1070		Kotlar. № 1058
233.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	31636-31752	1897 р. с. Чорне Мотилівська губ. та пов., знайдений скарб західноєвропейських монет (польських, нідерландських, датських, шведських, германських). (від АК).	1585–1649	117	117		
234.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	31755	1897 р. с.Дударі Канівського пов., знайдена бронзова візантійська монета	?	1	1		
235.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	31756	1897 р. с.Лепява Золотоніського пов. Полтавської губ., знайдена германська монета (від АК).	1631 р.	1	1		
236.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	31757-31798	1897 р. с.Басаливка Гайсинський пов. Подільської губ. (сучасна територія Тернопільської обл.) знайдений скарб (польських, нідерландських, датських, шведських, германських) (від АК).	1622–1647	42	42		Kotlar. № 992
237.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	31800-31861	1897 р. с.Варовичи Радомишльського пов., знайдений скарб (польських, шведських, германських и т.д.) (від АК).	1621–1667	62	62		Kotlar. № 850
238.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	31889	1890 р. (1897). С. Росенть (?) Липовецького пов., знайдений денарій Марка Аврелія (від АК).	1 ст.	1	1		
239.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	31890-31926	1897 р. С. Здолбовці Острозького пов. Волинської губ., знайдений скарб що складався з російських і польських монет. (від АК).	1738 – поч. 19 ст.	37	37		
240.	Музей старожитностей		1897 р. С.Мишоловка (біля Києва), риючись у своєму горді селянин Є.Терновий знайшов скарб. Повідомлення у листі до В.Антоновича. Придбані за 105 руб.	13–14 ст.	11 гривень та 23 срібні бляхи	?		НА ІА НАНУ. Ф.13. Стр.53. Арх.17, 20,28
241.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.33	31929	1898 р. біля Одеси знайдена мідна візантійська монета Юстиніана (527–565) (?).	6 ст. (?)	1	1		
242.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	31938-33260	1897 р. С. Велика Мошанія Дубенського пов. (Рівненська обл.), знайдений скарб польських, шведських, германських (від АК).	поч. 17 ст. – 1706 р.	1323	1323		Kotlar. № 1211
243.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	33261-33281	1897 р. С.Холосівка Київського пов. знайдені копійки Петра І. (від АК).	Кін. 17 – поч.18	21	21		
244.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	33282-33300	1897 р. с. Сарнів Козницького пов. Радомської губ., знайдений скарб празьких грошей Вацлава II (від АК).	14 ст.	19	19		
245.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	33301-33310	1898 р. с. Хрнік Дубенського пов Волинської губ., знайдений скарб празьких грошей від Вацлава II до Карла I. (від АК).	14 ст.	10	10		
246.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	33335-33344	1897 р. с. Черешнець Сорочького пов. Бессарабської губ., знайдений скарб талерів и флоринів германських та голландських талерів (від	1564–1618	9	9		

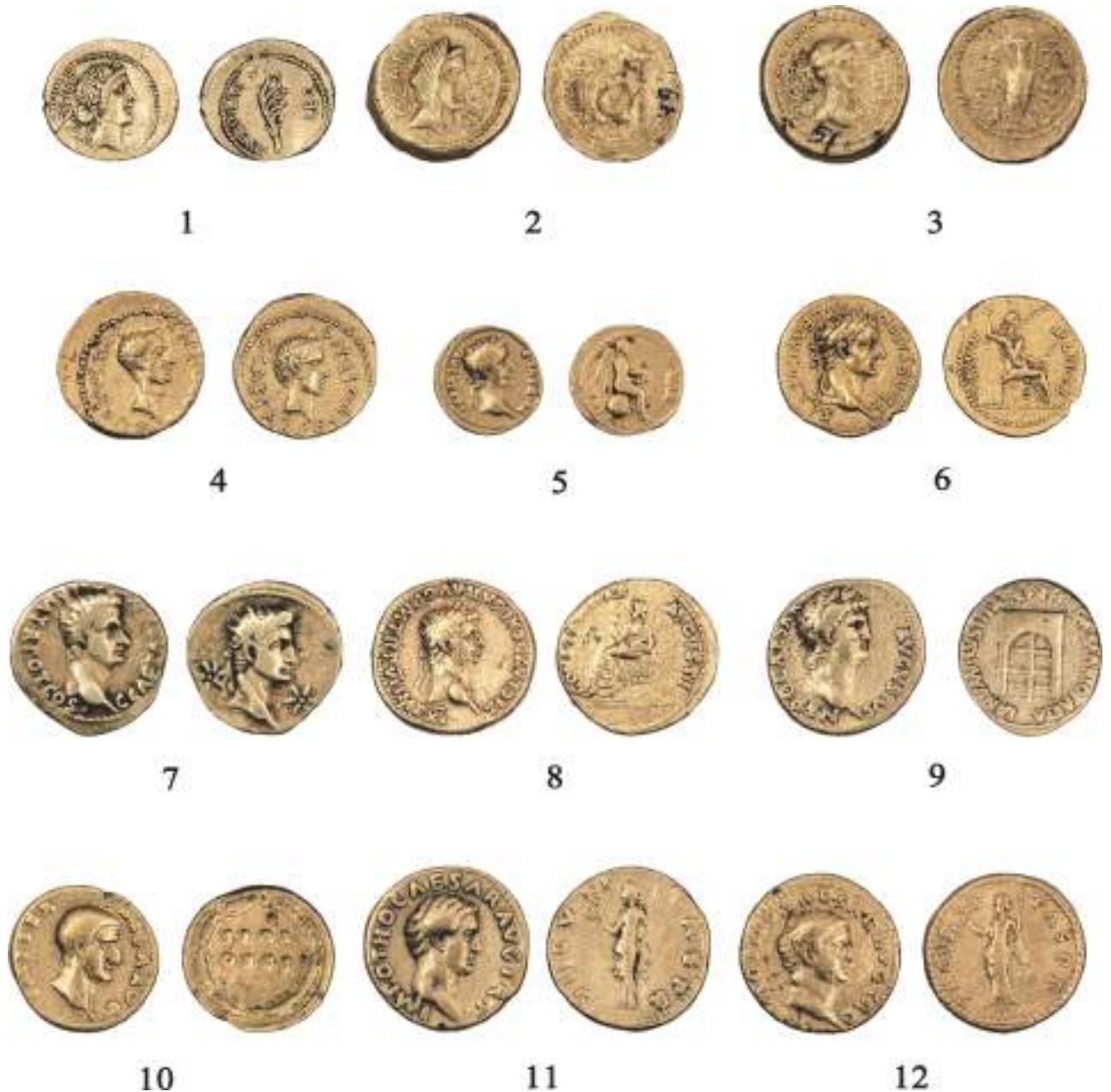
1	2	3	4	5	7	8	6	9
247.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	33412	1898 р. с. Жарва (?) Речицького пов., знайдена копійка Петра I	Кін.17– поч.18 ст.	1	1		
248.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	33413	1898 р. Крим, знайдений денарій Юлії Домни (187 – 211).	187 – 211 pp.	1	1		
249.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	33414-33425	1898 г (?) м. Керч., знайдено 12 турецьких піастрів.	?	12	12		
250.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	33429-33438	1897 р. (1898) Могильовська губ. Биховецький пов., знайдений скарб голландських, германських, швейцарських талерів (від АК).	1606–1633	?	10		
251.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	33439-33471	1898 р. (?) с. Дмитрівка Аккерманського пов. Бессарабської губ. знайдений скарб західноєвропейських монет (частина цього скарбу представлена талерами германськими, голландськими). (від АК).	1549–1564	?	33		
252.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	33477-33751	1898 р. м. Буки Уманського пов. (сучасна територія Черкаської обл.), знайдений скарб монет польських, шведських, тешинських, шотландських (від АК).	Поч. 17 ст. – 1663 р.	280	275		Kotlar. № 688
253.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	33752-33796	1898 р. м. Білгородка Заславського пов., знайдений скарб римських денаріїв (від АК).	1 – 2 ст.	?	45		
254.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	33797-33888	1898 р. с. Сарни Ровенського пов., знайдений скарб західноєвропейських монет: польських, нідерландських, германських. (від АК).	поч.17 ст. – 1647 р.	92	92		Kotlar. № 944
255.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	33889-34311	1898 р. с. Хіми Оршанського пов. Могильовської губ., знайдений скарб західноєвропейських срібних и золотих монет: польських, германських (від АК).	поч. 17 ст. – 1647 (?)	423	423		
256.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	34312-34363	1898 р. (1899). м. Полтава, знайдений скарб арабських дирхемів (від АК).	10 – 11 ст.	52	52		
257.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	34372	1898 р. між селами Старостиним та Пальчиком, знайдений римський денарій Траяна.	1 ст.	1	1		
258.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	34373-34564	1898 (1899) р. м. Київ вул. Кирилівська, знайдений скарб західноєвропейських монет: польських, германських, шведських (від АК).	17 ст.	192	192		Kotlar. № 814
259.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	34577-34579	1899 р. с. Хотин Дубенського пов., знайдений скарб, що складався з монет польських, германських (від АК).	1 пол.17 ст.	3	3		Kotlar. № 1200
260.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	34580	1899 р. м. Київ, Олександрійський спусок., знайдений скарб кийвських гривен. (від АК).	11 – 13 ст.	?	1		
261.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	34694	1898 р. (1899) с. Капустино Звенигородського пов. Київської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет. Серед монет були дві срібні пластини від угрехтського талара 1643 р. (від АК).	1643 (?)	?	2		

1	2	3	4	5	7	8	6	9
262.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	34695-34700	1898 р. (1899) с.Піріжки Радомишльського пов. Київської губ. (сучасна територія Житомирської обл.), знайдений скарб західноєвропейських монет (від АК).	1 пол. 17 ст.	250	6		Kotlar. № 626
263.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	34701-35024	1899 р. с. Уяринці Ямпільський пов. Подільської губ. (сучасна територія Вінницької обл.), знайдений скарб західноєвропейських монет (польських, прусських) (від АК).	2 пол. 17 ст.	325	324		Kotlar. № 1021
264.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	35025-35031	1899 р. Рачинський пов. Мінської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет (в МК надійшли голландські талери) (від АК).	1619 – 1643 (?)	?	7		
265.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	35032-35192	1899 р. с. Нейтоповичі (?) Стародубського пов. Чернігівської губ., знайдений скарб руських копійок (від АК).	1 пол.17 ст.	?	161		
266.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	35193	1899 р. Лохвицький пов. Полтавської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет (польських, прусських, шведських). В МК надійшов «сфимок» на імперському талері Матвія 1613 р. (від АК).	2 пол.17 ст.	?	1		
267.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	35206-35235	1899 р. (1898) с. Петек Горечького пов. Могильовська губ. Бавської волості, знайдений скарб західноєвропейських та російських монет (польських, прусських, голландських), (від АК).	2 пол. 17 ст. – 1708 р.	?	30		
268.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	35235-35241	1899 р. с.Пекарі Черкаського пов., знайдені монети – римські, східні, польські, московські.	?	?	6		
269.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	35349-35350, 35352	1900 р. м. Київ, Липки. (садиба Бродського), знайдені золоті візантійські соліди Василя II (976–1025)– Костянтина XI та Романа III (1028 – 1034).	10 – поч. 11 ст.	?	3		Кропоткин (б), №176
270.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	35353-35364	1898 р. (1900 р.) с. Безрадиці Київського пов., знайдений скарб польських монет.	Кін. 15 – поч. 16 ст.	12	12		
271.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32, л. 45	35365-35406	1899 р. (1900). С. Хотянівка Остерського пов. знайдений скарб західноєвропейських та московських монет (польських, прусських, шведських)	2 пол. 17 ст.	42	42		
272.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	35407-35498	1897 р. (1900) р. м. Керч, ділянка Брянського заводу, знайдений скарб мідних монет Пангикапею, Горипіі, Фанаторії, Аміссі (від АК).	4 ст. до н.е.	?	92		
273.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	35409-35538	1899 р. (1900) р. м. Київ, знайдений скарб російських мідних монет від Анни Іоанівни до Павла I (від АК).	18 ст.	?	130		
274.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	35539-35549	1899 р. (1900) м. Степанці Канівського пов., знайдений скарб західноєвропейських монет (польських, прусських, шведських, голландських) (від АК).	1623 – 1683	12	11		Kotlar. № 722

1	2	3	4	5	7	8	6	9
275.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	35550-35616	1900 р. с. Негуревро (?) в Бессарабії, знайдений скарб західноєвропейських монет (польських, прусських, шведських)	2 пол. 17 ст.	?	67		
276.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	35685-36520	1900 р. Каменецький пов. на березі р.Жванчик, знайдений скарб західноєвропейських монет (польських, прусських, шведських, шотландських) (від АК).	2 пол. 17 ст.	836	836		
277.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	36521-36663	1900 р. с. Ярів Брацлавського пов., знайдений скарб празьких грошей Венцеслава III, Карла I (від АК).	13 ст.	143	143		
278.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	36664	1901 р. с. Михайлівка Ямпільського пов., знайдений скарб західноєвропейських монет. В МК надійшов гданський гріш Сигізмунда III.	17 ст. (?)	?	1		
279.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	36786-37306	1901 р. с. Рубежівка Київського пов., знайдений скарб західноєвропейських монет (польських, прусських, шведських)	1 пол. 17 ст.	521	521		Зразок. № 6
280.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	37307-37775	1901 р. с. Сотники Канівського пов., знайдений скарб західноєвропейських монет (польських, прусських, шведських, австрійських).	1 пол. 17 ст.	469	469		Зразок №7
281.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	38006-38123	1902 р. с. Рогінці Роменського пов. Полтавської губ., знайдений скарб римських денаріїв від Траяна до Септимія Севера.	1-2 ст.	118	118		Кропоткин (а), №955
282.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	38358-38380	1904 р. с. Івашківці Могильовського пов. Подільської губ., знайдений скарб західноєвропейських та московських монет (польських, прусських, шведських, австрійських, германських).	1542 – поч. 17 ст.	?	23		
283.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	38381	1904 р. с. Попівка Уманського пов., знайдений римський денарій Максимиана	?	?	1		
284.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	38404-38782	1905 р. м.Липлява Золотоношського пов. Полтавської губ., знайдений скарб західноєвропейських монет (польських, прусських, шведських, германських)	2 пол. 17 ст.	379	379		
285.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	39080-39116	1908 р. м. Київ Флорівська гора., знайдений скарб візантійсько-херсонеських монет	9 – 10 ст.	?	37		Кропоткин (б), №177
286.	Ф.1, Оп.1, Од. зб.32	39126	1909 (?) с. (нерозбірливо) Таращанського пов. Київської губ. знайдено мідний ас.Ольвія.	5 ст. до н.е.	?	1		

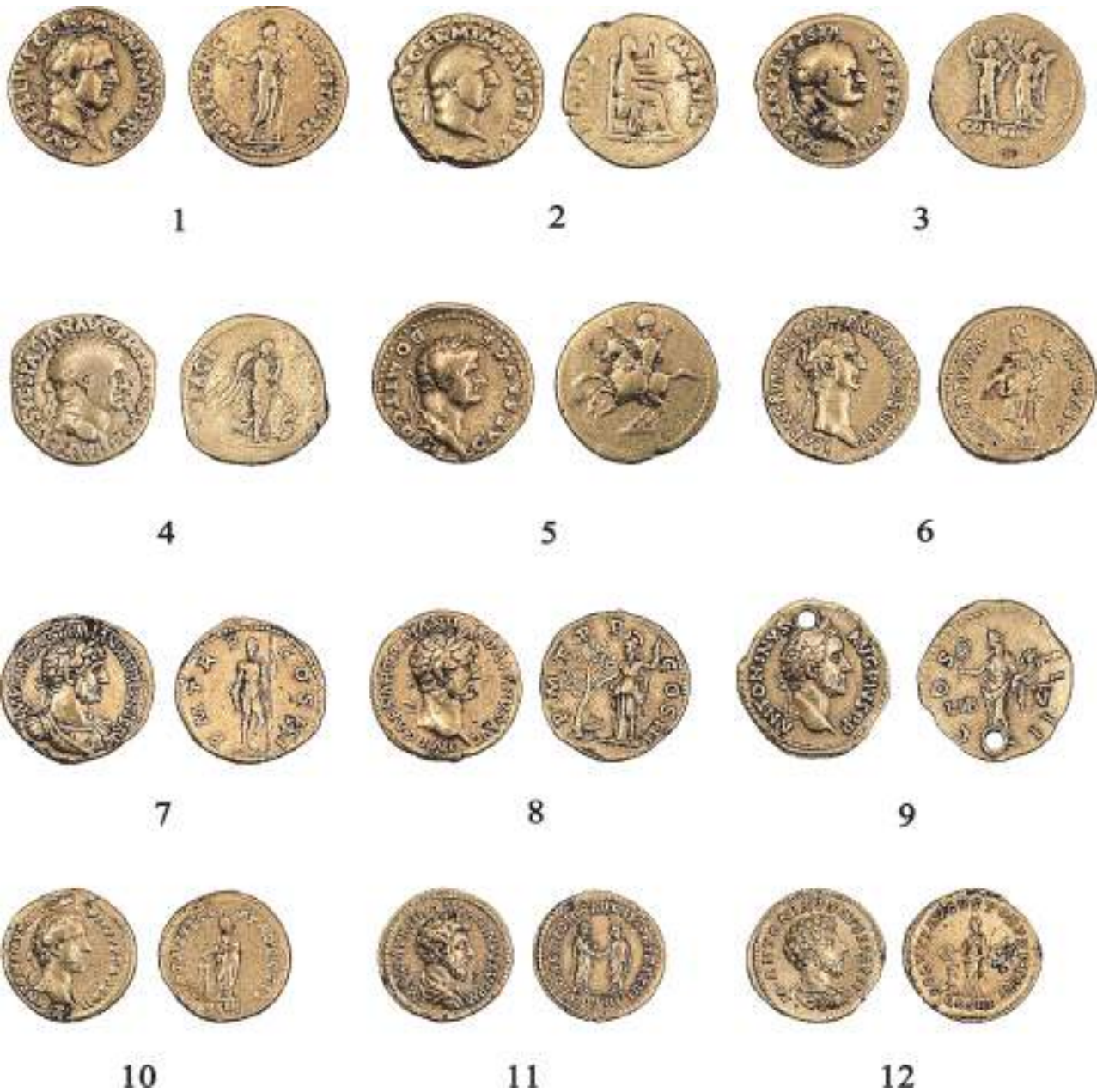
Додаток Д.1а

**Монети Римської республіки та імперії
з колекції Станіслава Августа Понятовського**

1. Ауреус. Римська республіка. 42 р. до н.е. (НМІУ. Інв.№ Au – 46); 2. Ауреус. Римська республіка. 46 р. до н.е. (НМІУ. Інв.№ Au – 49); 3. Ауреус. Римська республіка. 46 р. до н.е. (НМІУ. Інв.№ Au – 51); 4. Ауреус. Римська республіка. 43 р. до н.е. (НМІУ. Інв.№ Au – 52); 5. Квінарій. Тіберій. 15-16рр. (НМІУ. Інв. № Au – 58); 6. Ауреус. Тіберій. 36-37 рр. (НМІУ. Інв. № Au – 57); 7. Ауреус ? Калігула. 37-38 рр. н.е. (НМІУ. Інв. № Au – 59); 8. Ауреус. Клавдій 46-47 рр. (НМІУ. Інв. № Au – 60); 9. Ауреус. Нерон. 65-68 рр. (НМІУ. Інв. № Au – 62); 10. Ауреус. Гальба. 68-69 р. (НМІУ. Інв. № Au – 65); 11. Ауреус. Отон. 69 р. (НМІУ. Інв. № Au – 66); 12. Ауреус. Отон. 69 р. (НМІУ. Інв. № Au – 67).

**Монети Римської республіки та імперії
з колекції Станіслава Августа Понятовського**

1. Ауреус. Вітелій. 69 р. (НМІУ. Інв. № Au – 68); 2. Ауреус. Вітелій. 69 р. (НМІУ. Інв. № Au – 69); 3. Ауреус. Веспасіан. 77-78 рр. (НМІУ. Інв. № Au – 70); 4. Ауреус. Веспасіан. 71 р. (НМІУ. Інв. № Au – 71); 5. Ауреус. Веспасіан для Доміціана. 73 р. (НМІУ. Інв. № Au – 74); 6. Ауреус. Нерва. 97 р. (НМІУ. Інв. № Au – 75); 7. Ауреус. Гадріан. 19-22 рр. (НМІУ. Інв. № Au – 78); 8. Ауреус. Гадріан. 19-22 рр. (НМІУ. Інв. № Au – 79); 9. Ауреус. Антоній Пій 145-161 рр. (НМІУ. Інв. № Au – 80); 10. Ауреус. Антоній Пій 158-159 рр. (НМІУ. Інв. № Au – 82); 11. Ауреус. Марк Аврелій. 161-162 рр. (НМІУ. Інв. № Au – 84); 12. Ауреус. Марк Аврелій. 162-163 рр. (НМІУ. Інв. № Au – 85).

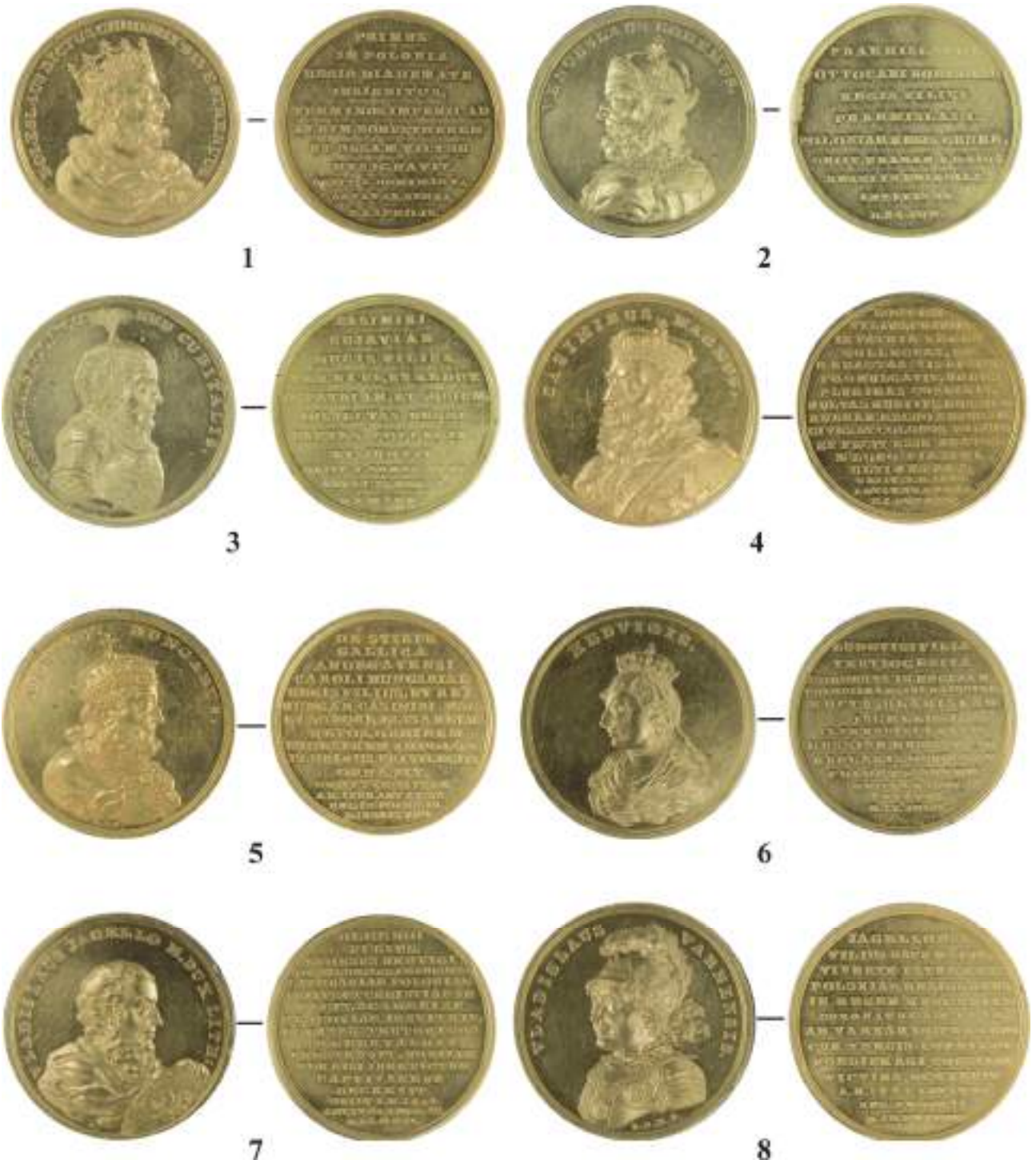
**Монети Римської імперії
з колекції Станіслава Августа Понятовського**

1. Ауреус. Марк Аврелій для Луція Вера. 161-162 рр. (НМІУ. Інв. № Au – 89); 2. Ауреус. Римська імперія. Олександр Север. 222 р. (НМІУ. Інв. № Au – 94); 3. Ауреус. Валеріан I. 253-269 рр. (НМІУ. Інв. № Au – 116); 4. Ауреус. Галлієн. 253-260 рр. (НМІУ. Інв. № Au – 119); 5. Ауреус. Римська імперія. Авреліан. 270-275 рр. (НМІУ. Інв. № Au – 124); 6. Ауреус. Авреліан. 270-275 рр. (НМІУ. Інв. № Au – 125); 7. Ауреус. Таціт. 275-276 рр. (НМІУ. Інв. № Au – 126); 8. Ауреус. Постум. 260-269 рр. (НМІУ. Інв. № Au – 120); 9. Ауреус. Постум. 260-269 рр. (НМІУ. Інв. № Au – 121); 10. Ауреус. Вікторіан. 269-271 рр. (НМІУ. Інв. № Au – 122); 11. Ауреус. Проб. 276-282 рр. (НМІУ. Інв. № Au – 128); 12. Ауреус. Проб. 276-282 рр. (НМІУ. Інв. № Au – 127).

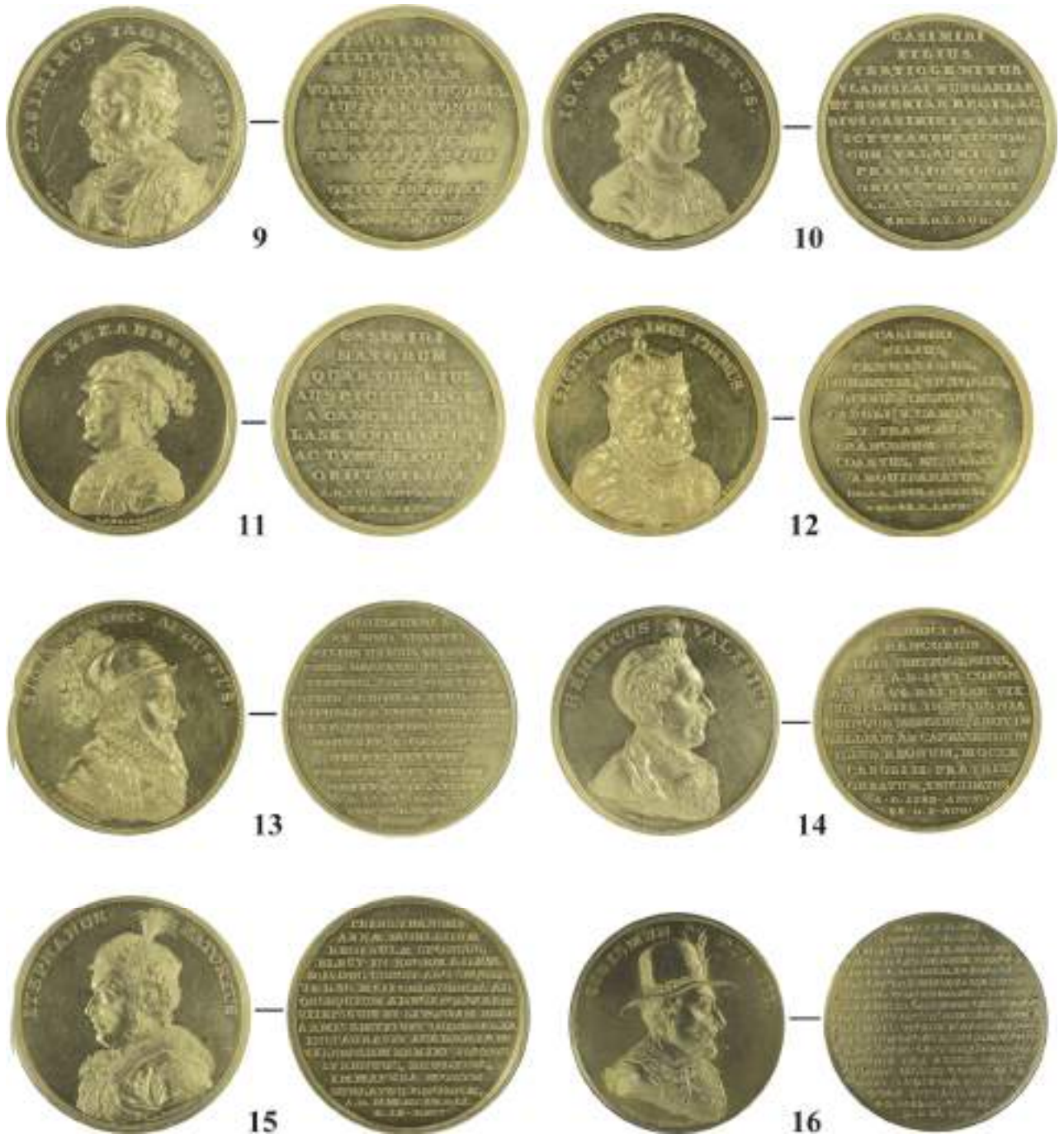
Додаток Д.2

**Сюїта золотих медалей
з колекції Станіслава Августа Понятовського**

Автор медалей - Ян Філіп Хольцгойзер (1741-1792). 1. «Болеслав Хоробрий, 992-1025». (НМІУ. Інв. № Au – 543); 2. Вацлав II Богемський, 1300-1305». (НМІУ. Інв. № Au – 544); 3. «Владислав Локіток, 1260-1333». (НМІУ. Інв. № Au – 545); 4. «Казимир Великий, 1333-1370». (НМІУ. Інв. № Au – 546); 5. «Людовик Угорський, 1370-1382». (НМІУ. Інв. № Au – 547); 6. «Ядвіга, 1384-1386». (НМІУ. Інв. № Au – 548); 7. «Владислав Ягелло, 1386-1434». (НМІУ. Інв. № Au – 549); 8. «Владислав III Варвенчик, 1434-1444». (НМІУ. Інв. № Au – 550).

Додаток Д.2

Сюїта золотих медалей
з колекції Станіслава Августа Понятовського

Автор медалей - Ян Філіп Хольцгойзер (1741-1792). 9. «Казимір IV Ягеллон, 1444-1501». (НМІУ. Інв. № Au – 551); 10. «Іоан Альберт, 1492-1501» (НМІУ. Інв. № Au – 552); 11. «Олександр Ягелончик, 1501-1506». (НМІУ. Інв. № Au – 553); Автор - Ян Якоб Рейхель (близько 1746-1801). 12. «Сигізмунд I, 1506-1548». (НМІУ. Інв. № Au – 554); 13. «Сигізмунд II Август, 1548-1572». (НМІУ. Інв. № Au – 555); 14. «Генріх Валуа, 1573-1574». (НМІУ. Інв. № Au – 556); 15. «Стефан Баторій, 1575-1586». (НМІУ. Інв. № Au – 557); 16. «Сигізмунд III, 1587-1632». (НМІУ. Інв. № Au – 558).

Додаток Д.2

Сюїта золотих медалей
з колекції Станіслава Августа Понятовського

Автор - Ян Якоб Рейхель (близько 1746-1801). 17. «Владислав IV, 1632-1648». (НМІУ. Інв. № Au – 559); 18. «Ян Казимир, 1648-1668». (НМІУ. Інв. № Au – 560); 19. «Михайло Корибут, 1669-1673» (НМІУ. Інв. № Au – 561); 20. «Іоан III Собеський, 1674-1696» (НМІУ. Інв. № Au – 562).

Додаток Д.3а

**Золоті монети
Речі Посполитої з колекції Кременецького ліцею**

1. Дукат 1586 р., Стефан Баторій (1576–1586), м. Гданськ. (НМІУ. Інв. № Au-512); 2. Дукат 1630 р., Сигізмунд III Ваза (1587–1632), м. Гданськ. (НМІУ. Інв. № Au-514); 3. 10 дукатів (донатива) 1614 р., Сигізмунд III Ваза (1587–1632), м. Гданськ. (НМІУ. Інв. № Au-513); 4. Дукат 1639 р., Володислав (Владислав) IV Ваза (1632–1648), м. Гданськ (НМІУ. Інв. № Au-515); 5. Дукат 1661 р., Ян II Казимир Ваза (1648–1688), м. Гданськ, (НМІУ. Інв. № Au-519).

Додаток Д.36

**Золоті монети
Речі Посполитої з колекції Кременецького ліцею**

1. Дукат 1650 р., Ян II Казимир Ваза (1648–1688), м. Торунь (НМІУ. Інв. № Au-516); 2. Дукат 1673 р., Михайло Корибут (1669–1673), м.Гданськ (НМІУ. Інв. № Au-520); 3. Дукат 1677 р., Ян III Собеський (1674–1696), м.Гданськ, (НМІУ. Інв. № Au-521); 4. Дукат 1688 р., Ян III Собеський (1674–1696), м. Гданськ (НМІУ. Інв. № Au-522); 5. Дукат коронний 1754 р., Август III (1733–1763), Лейпцігський мон. двір (НМІУ. Інв. № Au-527); 6. Дукат коронний 1774 р., Станіслав Август Понятовський (1764–1795), Варшавський монет. двір (НМІУ. Інв. № Au-529).

Додаток Д.4

Золоті медалі
з кременецької колекції

1. Медаль пам'ятна, на коронацію Михайла Корибути б/д (1669 р.) Медальєр - Jan Höhn Молодший (?). (НМІУ. Інв. № Au-531); 2. Медаль пам'ятна, присвячена битві під Хотиним 1673 р. б/д (не раніше 1674 р., ймовірно 1676 р.) Ян III Собеський (1674 - 1696). (НМІУ. Інв. № Au-532); 3. Медаль пам'ятна, присвячена відновленню роботи Краківського мон. дв.(?) MDCLXXVII = 1677 р. Ян III Собеський (1674 - 1696), Краківський монетний двір. (НМІУ. Інв. № Au-534); 4. Медаль пам'ятна, на честь закладання костюлу Св. Провидіння у Варшаві 1772 р. Річ Посполита, Станіслав II Август Понятовський (1764–1795). Художник-медальєр: Ян Філіп Хольцгойзер (І.Р.Н.) (1741-1792). Варшавський мон. дв. (НМІУ. Інв. № Au-537); 5. Медаль пам'ятна, "На відкриття першого сейму 24.березня 1818 року". Російська імперія, Царство Польське, Олександр I (1801–1825). Варшавський мон. дв. (НМІУ. Інв. № Au-540).

Додаток Д.5

Золоті медалі і монети
з колекції Віленського університету

1. 3 дукати-донатива 1659 р. Річ Посполита, Ян II Казимир Ваза (1648-1688).м. Торунь, (НМІУ.Інв. № Au-517);
2. Медаль на честь коронації Яна III Собеського та Марії Казимири, 1676 р. М.Гданськ (штемпелі), м. Краків (краківський мон. дв.) відкарбовано. Художник-медальєр: ІН – Joan Horn. (НМІУ.Інв. № Au-533);
3. Медаль «За старанність», (заснована у 1767 р.), Станіслав Август Понятовський (1764-1795). Варшавський мон. дв. Художник-медальєр – Ян Філіп Хольцгойзер (І.Р.Н.Ф.) (1741-1792). (НМІУ.Інв. № Au-535);
4. Медаль пам'ятна «За заслуги» (для іноземців), близько 1770 р. Станіслав Август Понятовський (1764-1795). Варшавський мон. дв.(НМІУ.Інв. № Au-536);
5. Медаль присвячена Мартину Почобуту (1728-1810), 1775 р. Станіслав Август Понятовський (1764-1795). Варшавський мон. дв. Художник-медальєр – Ян Філіп Хольцгойзер (І.Р.Н.Ф.) (1741-1792) (НМІУ.Інв. № Au-538);
6. Медаль присвячена коронації імператора Олександра I 15.09.1801 р. в Москві. 1801 р. Санкт-Петербурзький мон. двір. Художник-медальєр – Карл Леберехт (1755-1827) (НМІУ.Інв. № Au-631);
7. Медаль присвячена 250-річчю Віленського Імператорського університету . 1828 р. Російська імперія, Микола I (1825-1855). Санкт-Петербурзький мон. двір. Художник-медальєр – Федір Толстой (1783-1873). (НМІУ.Інв. № Au-542).

Монети стародавньої Греції
з колекції мінц-кабінету університету св. Володимира

1

2

3

1. Дідрахма. приблизно IV ст. до н.е. Брутій (НМІУ. Інв.№ AR-1368); 2. Дідрахма. IV – III ст. до н.е. Калабрія, Тарент. (НМІУ. Інв. № AR-1371); 3. Дідрахма. приблизно IV – III ст. до н.е. Луканія, Гераклея (НМІУ. Інв. № AR-1375).

**Монети стародавньої Греції
з колекції мінц-кабінету університету св. Володимира**

1. Статер. IV ст. до н.е. Луканія, Сетапонт; (НМІУ. Інв. № AR-1378); **2.** Статер. 560–480 рр. до н.е. Луканія, Метапонт (НМІУ. Інв. № AR-1379); **3.** Статер. 500 р. до н.е. Македонія, Неаполь (НМІУ. Інв. № AR-1402).

Додаток Д.6в

Монети стародавньої Греції
з колекції мінц-кабінету університету св. Володимира

1

2

3

1. Срібна монета. V ст. до н.е. Луканія, Поседонія (НМІУ. Інв. № AR-1381); 2. Дідрахма. 400–355 рр. до н.е. Кампанія, Гірія (НМІУ. Інв. № AR-1398); 3. Дідрахма. 280–268 рр. до н.е. Кампанія, Нуцерія Альфатерна; (НМІУ. Інв. № AR-1397).

**Монети стародавньої Греції
з колекції мінц-кабінету університету св. Володимира**

1

2

1. Дідрахма. 280–268 рр. до н.е. Кампанія, Суесса Аурунка (НМІУ. Інв. № AR-1397);
2. Тетрадрахма. 410–IV ст. до н.е. Македонія, Амфіполь (НМІУ. Інв. № AR-1403).

Додаток Д.бд

Монети стародавньої Греції
з колекції мінц-кабінету університету св. Володимира

1. Дідрахма. Після 350 рр. до н.е. Акарнанія, Анакторій (НМІУ. Інв. № AR-1459); 2. Тетрабол. 387–338 рр. до н. е. Локріда, Локри Опунтські. (НМІУ. Інв. № AR-1465); 3. Тетрадрахма. V–IV ст. до н.е. Сицилія, Сіракузи (НМІУ. Інв. № AR-1363).

Додаток Д.7а

Монети Давньої Русі з колекції
мінц-кабінету св. Володимира

1. Срібляник I типу. Давня Русь. Володимир Святославович (972 – 1015). (НМІУ. Інв. № AU-740); Із Київського скарбу 1876 р. Подарований у 1882 р. мінц-кабінету С.Боділевським; **2–3.** Срібляник II типу. Володимир Святославович (972 – 1015). З Ніжинського скарбу 1852 р. Подаровані мінц-кабінету М.Юзефовичем. (НМІУ. Інв. № AU- 727, 729).

**Монети Давньої Русі з колекції
мінц-кабінету св. Володимира**

1. Срібляник II типу. Володимир Святославович (972 – 1015). З Ніжинського скарбу 1852 р. Подаровані мінц-кабінету М.Юзефовичем. (НМІУ. Інв. № АУ-730); **2.** Срібляник III типу. Володимир Святославович (972–1015). З Ніжинського скарбу 1852 р. Подаровані мінц-кабінету М. Юзефовичем. (НМІУ. Інв. № АУ-739).

Додаток Д.7в

Монети Давньої Русі з колекції
мінц-кабінету св. Володимира

1-2. Срібляники IV типу. Володимир Святославович (972–1015). З Ніжинського скарбу 1852 р. Подаровані мінц-кабінету М. Юзефовичем. (НМІУ. Інв. № АУ-742, 744).

**Монети Давньої Русі з колекції
мінц-кабінету св. Володимира**

1-2. Срібляники. Святополка (1015 – 1019). З Ніжинського скарбу 1852 р. Подаровані мінц-кабінету М.Юзефовичем. (НМІУ. Інв. № АУ-746, 748); **3.** Срібляник. Невідомий давньоруський князь «Петор». З Ніжинського скарбу 1852 р. Подарований мінц-кабінету М. Юзефовичем. (НМІУ. Інв. № АУ- 754).

Додаток Д.8

**Скарб з с. Гвоздів Київської губернії
знайдений у 1873 р.**

Гвоздівський скарб. Монетні гривни і $\frac{1}{2}$ монетних гривень так званого литовського типу та денарій Київського князівства Володимира Ольгердовича (1363–1394). XIV ст. (Колекція мінц-кабінету університету св. Володимира (інв. №№ 7925–7942). Опубліковані вперше В. Антоновичем на III Археологічному з'їзді (Антонович В.Б. О новонайдених серебряных монетах с именем Владимира. Труды III Археологического съезда. Т. II. Киев, 1878). Інвентарні номери сучасної нумізматичної збірки НМІУ – AR-2238, 3924, 3919.

Додаток Д.9

**Дарунок Миколи І
мінц-кабінету університету св. Володимира**

1. 5 рублів 1820 р. С. Петербурзький мон. дв. Олександр І (1801 – 1825) (НМІУ. Інв. № AU-604); **2.** 5 рублів 1832 р. «из росс и пейколыванских». С. Петербурзький мон. дв. Микола І (1825–1855) (НМІУ. Інв. №AU-607); **3.** 5 рублів 1827 р. С. Петербурзький мон. дв. Микола І (1825–1855) (НМІУ. Інв. № AU-613); **4.** 3 рублі на срібло 1830 р. (платина). С. Петербурзький мон. дв. Микола І (1825–1855) (НМІУ. Інв. № AU-635); **5.** 6 рублів на срібло 1832 р. (платина). С. Петербурзький мон. дв. Микола І (1825–1855) (НМІУ. Інв. № AU-646); **6.** 12 рублів на срібло 1830 р. (платина). С. Петербурзький мон. дв. Микола І (1825–1855) (НМІУ. Інв. № AU-655).